

**ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
«ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ»**

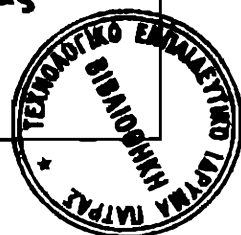
**Σπουδάστριες:
Καρκαντζού Βασιλική
Φραγκόγιαννη Παναγιώτα**

**Υπεύθυνος Καθηγητής:
Παπαδημητρίου Θάνος**

**Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική
Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής
Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανωτάτου
Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι) Πάτρας**

Μάιος 2004

«ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΜΙΑ ΜΟΡΦΗ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ»

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ:
ΚΑΡΚΑΝΤΖΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
ΦΡΑΓΚΟΓΙΑΝΝΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΑΝΟΣ**

**ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ
ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

1. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΑΝΟΣ

2.

3.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Εισαγωγικά σχόλια	σελ. 5
2. Εννοιολογικές παρατηρήσεις	σελ.11

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ

ΚΕΦ.1: Τι είναι η παρέκκλιση	σελ.15
ΚΕΦ.2: Θεωρίες της παρέκκλισης	σελ.20
2.1: Το αιτιολογικό παράδειγμα	σελ.21
2.1.α: Η μεταφυσική κατεύθυνση	σελ.21
2.1.β: Η ατομοκεντρική κατεύθυνση	σελ.22
2.1.γ: Η κοινωνιοκεντρική κατεύθυνση	σελ.27
2.2: Το αντιδραστικό παράδειγμα	σελ.39
2.3: Το αφομοιωτικό παράδειγμα	σελ.44
ΚΕΦ.3: Συνέπειες της παρέκκλισης	σελ.46
ΚΕΦ.4: Είδη της παρέκκλισης	σελ.49
ΚΕΦ.5: Μορφές παρέκκλισης	σελ.51

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΚΕΦ.1: Τι είναι έγκλημα	σελ.53
ΚΕΦ.2: Ιστορικά στοιχεία	σελ.57
ΚΕΦ.3: Αίτια του εγκλήματος	σελ.61
ΚΕΦ.4: Παράγοντες εγκλήματος	σελ.65
ΚΕΦ.5: Χαρακτηριστικά του εγκλήματος	σελ.68
ΚΕΦ.6: Μορφές εγκλήματος	σελ.70
ΚΕΦ.7: Η προσωπικότητα του εγκληματία	σελ.73
ΚΕΦ.8: Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος	σελ.78

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΕΦ.1: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	σελ.84
1.1: Ετυμολογία-ιστορική πορεία της έννοιας	σελ.84
1.2: Η εννοιολογική προβληματική	σελ.85
1.3: Μεθοδολογικά ζητήματα προσέγγισης	σελ.89
1.4: Διαστάσεις χρήσης ορισμού	σελ.93
ΚΕΦ.2: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	σελ.95
ΚΕΦ.3: ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	σελ.102
3.1: Γενικές παρατηρήσεις	σελ.102
3.1.α: Η επιθετικότητα	
3.1.β: Μαζοποίηση	
3.1.γ: Η κατάρρευση του κομμουνισμού	
3.2: Η τρομοκρατία ως πράξη βίας	σελ.103
3.2.α: Βιολογική θεώρηση	σελ.103
3.2.β: Ανθρωπολογική θεώρηση	σελ.106
3.2.γ: Ψυχολογική θεώρηση	σελ.109
3.2.δ: Κοινωνιολογική θεώρηση	σελ.115
3.2.ε: Τρομοκρατική βία	σελ.117
3.3: Αναρχισμός και Τρομοκρατία	σελ.120
3.3.α: Ορισμός	σελ.120
3.3.β: Ιστορικά	σελ.120
3.3.γ: Οι κύριοι θεωρητικοί του αναρχισμού	σελ.121
3.3.δ: Οι αρχές της αναρχίας	σελ.125
ΚΕΦ.4: ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	σελ.129
ΚΕΦ.5: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	σελ.131
ΚΕΦ.6: ΜΟΡΦΕΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	σελ.133
6.1: Ιστορικές μορφές της τρομοκρατίας	σελ.133
6.2: Νέες μορφές της τρομοκρατίας	σελ.136
ΚΕΦ.7: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	σελ.147
7.1: Θεωρίες πολιτικού εγκλήματος που το διαχωρίζουν από το κοινό	σελ.148
7.1.α: Αντικειμενικές θεωρίες	σελ.148

7.1.β: Υποκειμενικές θεωρίες	σελ.151
7.1.γ: Συμπεράσματα	σελ.152
7.1.δ: Η θεωρία του πολιτικού εγκληματία	σελ.153
7.2: Χαρακτηριστικά τρομοκρατικού εγκλήματος που το διαχωρίζουν από το πολιτικό	σελ.158
7.3: Διαφορά και σύγκριση τρομοκράτη από τον πολιτικό εγκληματία	σελ.160
7.4: Το πολιτικό έγκλημα κατά τον ελληνικό νόμο	σελ.162
ΚΕΦ.8: ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	σελ.164
8.1: Ορισμός οργανωμένου εγκλήματος	σελ.165
8.2: Ιστορική αναδρομή	σελ.167
8.3: Θεωρίες για το οργανωμένο έγκλημα	σελ.170
8.4: Χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος	σελ.172
8.5: Εμφάνιση και εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα	σελ.172
8.6: Μέτρα αντιμετώπισης	σελ.175
8.7: Διαχωρισμός οργανωμένου εγκλήματος από την τρομοκρατία	σελ.178
ΚΕΦ.9: ΟΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	σελ.179
9.1: Γενικές παρατηρήσεις(δομή–τακτική–στρατηγική)	σελ.179
9.2: Τα χαρακτηριστικά των τρομοκρατικών οργανώσεων	σελ.179
9.3: Η ιδεολογία των ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων	σελ.181
9.4: Διεθνείς διασυνδέσεις	σελ.182
9.5: Διαστάσεις τρομοκρατίας στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή	σελ.185
ΚΕΦ.10: Ο ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗΣ	σελ.190
10.1: Πως γίνεται ο τρομοκράτης	σελ.190
10.2: Η προσωπικότητα του τρομοκράτη	σελ.192
10.3: Το ψυχογράφημα-η ψυχολογία του τρομοκράτη	σελ.195

ΚΕΦ.11: ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ	
ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	σελ.198
11.1: Ο ρόλος των Μ. Μ. Ε. - Υποθέσεις και θεωρίες	σελ. 198
11.2: Μ. Μ. Ε. και τρομοκράτες/ τρομοκρατικές οργανώσεις	σελ.202
11.3: Μ. Μ. Ε. και κοινή γνώμη	σελ.204
ΚΕΦ.12: Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	σελ.206
12.1: Σε διεθνές επίπεδο	σελ.206
12.2: Στην Ελλάδα	σελ.211

ΜΕΡΟΣ Γ΄

1. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	σελ.217
2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ.222

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	
ΜΕΡΟΣ Α΄: Οι κυριότερες τρομοκρατικές οργανώσεις	σελ.227
στον κόσμο	
ΜΕΡΟΣ Β΄: Οι κυριότερες ελληνικές τρομοκρατικές	σελ.251
οργανώσεις	
2. ΟΙ ΝΟΜΟΙ	
ΜΕΡΟΣ Α΄: Εσωτερική νομοθεσία	σελ.257
ΜΕΡΟΣ Β΄: Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταστολή	σελ.273
της τρομοκρατίας του 1977	

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο επίπεδο της συμπεριφοράς, η παρέκκλιση και συνάμα το έγκλημα έχουν συνοδέψει τον άνθρωπο αέναα στην εξελικτική του πορεία μέσα στο χρόνο. Κι αν το έγκλημα έχει χαρακτηριστεί ως η χειρότερη έκφραση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, η τρομοκρατία έχει σίγουρα αναχθεί σε μια αναφορά που προκαλεί δέος, σύγχυση και φόβο.

Η τρομοκρατία, ως ένα φαινόμενο, μια συμπεριφορά, μια ψυχική κατάσταση, μια δράση ή και μια αντίδραση, έχει αποτελέσει τα τελευταία χρόνια σημείο έντονων διαφωνιών, κριτικής αλλά και ανταγωνισμού στο παιχνίδι των εντυπώσεων. Χαρακτηριζόμενη ως η «αχίλλειος πτέρνα» των ανά τον κόσμο κυβερνήσεων, ο «τρόμος του λαού» και πολλά άλλα, η τρομοκρατία βρίσκεται εκ των πραγμάτων στο επίκεντρο των συζητήσεων επιστημόνων και μη, ειδικών και μη. Τελικά όμως ξέρουμε γιατί ακριβώς μιλάμε ή η σύγχυση που επικρατεί γύρω από την τρομοκρατία έχει υπερκαλύψει όλες τις μεταβλητές και παραμέτρους που θα βοηθούσαν στην αποσαφήνιση του φαινομένου αυτού;

Ο αιώνας που πέρασε και ο τρέχων αιώνας που βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο πολλοί λένε ότι θα μείνουν στην ιστορία όχι μόνο λόγω των αλματωδών επιτευγμάτων του ανθρώπου αλλά, και για την πρωτοφανή αυτοκαταστροφικότητα που έχει επιδείξει το ανθρώπινο είδος. Σε αυτό το πλαίσιο εντοπίζεται και το τρομοκρατικό φαινόμενο. Κι αν και είναι σαφές ότι δε μιλάμε εδώ για ένα καινούριο φαινόμενο, το απρόβλεπτο και απροσδόκητο που αποδεδειγμένα το χαρακτηρίζουν δίνουν συχνά την αίσθηση ότι βρισκόμαστε μόλις στην αρχή. Την περίοδο λοιπόν των τελευταίων δεκαετιών, οι εξελίξεις επί του προκειμένου έχουν φέρει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος την τρομοκρατία αλλά και στην καθημερινότητα μας. Κι εδώ προκύπτει το ερώτημα αν η πραγματικότητα δικαιολογεί όλη αυτή την προσοχή και το παγκόσμιο ενδιαφέρον.

Μια χρήσιμη πηγή προκειμένου να έχουμε μια εικόνα του τρομοκρατικού φαινομένου αποτελεί το Ινστιτούτο RAND-MIPT (Oclahoma City National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism), που τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργήσει και εμπλουτίζει συνεχώς μια βάση δεδομένων εξειδικευμένη στις εκάστοτε εκφάνσεις του φαινομένου «τρομοκρατία», τη συχνότητα εμφάνισης του, τις παρατηρούμενες τακτικές αλλά και επιπτώσεις. Εδώ συναντάμε στατιστικά που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Σύμφωνα λοιπόν με τη βάση του Ινστιτούτου RAND σ' ένα διάστημα 30 περίπου χρόνων –από την 1.9.1968 έως τις 23.12.1997- πραγματοποιήθηκαν 7200 τρομοκρατικές ενέργειες σε όλο τον κόσμο που ως αποτέλεσμα είχαν 7427 θανάτους και 29427 τραυματισμούς. Το μεγαλύτερο πλήθος από αυτές απαντάται στη Δυτική Ευρώπη (2177), τη Λατινική Αμερική (1738) και τη Μέση Ανατολή/ Περσικό Κόλπο (1398). Από το σύνολο των ενεργειών αυτών, ο μεγαλύτερος όγκος περιελάμβανε βομβιστικές επιθέσεις (3649) και επιθέσεις εναντίον εγκαταστάσεων (1932) ενώ, όσον αφορά τους στόχους την πρώτη θέση κατέχουν οι διπλωμάτες (1972) και τη δεύτερη οι επιχειρήσεις (1831).

Προχωρώντας σε ακόμα πιο πρόσφατες χρονολογίες –από τις 26.12.1997 έως τις 19.11.2003- τα δεδομένα αλλάζουν. Στο διάστημα λοιπόν αυτών των 6 χρόνων έχουμε 9024 τρομοκρατικές πράξεις με 11810 θανάτους και 24343 τραυματισμούς. Και εδώ τις πρώτες θέσεις κατέχουν η Μέση Ανατολή (2308), η Δυτική Ευρώπη (2291) και η Λατινική Αμερική (1324), με τη Νότια Ασία όμως να παρουσιάζει πλέον ένα σημαντικό αριθμό τρομοκρατικών ενεργειών (1506) όταν για την προηγούμενη 30ετία ο αντίστοιχος αριθμός ανερχόταν μόλις στις 304 επιθέσεις. Από το σύνολο των ενεργειών μεταξύ 1998-2003 ένα 11,4% αφορά τη διεθνή τρομοκρατία και το υπόλοιπο 88,6% την εγχώρια. Συγχρόνως, ενώ κατά τη διάρκεια 1968-1997 παρατηρούμε τις παραδοσιακές όπως έχουν χαρακτηριστεί τακτικές όπως εκρήξεις βομβών, απαγωγές, επιθέσεις αυτοκτονίας κ.τ.λ., την τελευταία δετία τον κατάλογο συμπληρώνουν και οι βιολογικές και χημικές επιθέσεις και οι επιθέσεις/ μολύνσεις στις γεωργικές καλλιέργειες.

Βλέπουμε λοιπόν σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία ότι τα τελευταία χρόνια μιλάμε για μια απότομη ανάπτυξη και εξέλιξη του τρομοκρατικού φαινομένου ανά την υφήλιο με σημαντικές επιπτώσεις στην ανθρωπότητα. Και εδώ πρέπει να τονιστεί ότι στα προαναφερθέντα στατιστικά δε συμπεριλαμβάνονται τα θύματα της «κρατικής τρομοκρατίας», των βίαιων δηλαδή ενεργειών κρατικών σωμάτων ασφαλείας όπως για παράδειγμα οι δράσεις των Ρώσων στρατιωτών στην Τσετσενία ή των Ισραηλινών στα κατεχόμενα. Η πιο πρόσφατη περίοδος έχει αποκαλύψει μια διαφορετική κατεύθυνση της τρομοκρατίας με περισσότερα θύματα (μαζικότητα των επιθέσεων), περισσότερο σύνθετες και διαφορετικές τακτικές αλλά και επιδιώξεις των τρομοκρατικών ομάδων/ οργανώσεων. Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούμε να μιλάμε για το ίδιο καταρχάς φαινόμενο αλλά, και για ένα φαινόμενο σπάνιο στην πραγματικότητα. Η δυνατότητα όμως που έχει επιδείξει στο να μεταλλάσσεται δημιουργώντας ερωτηματικά στη διεθνή κοινότητα έχει οδηγήσει στη κατάδειξη του ως ένα από τα πιο δυσνόητα φαινόμενα της σύγχρονης εποχής.

Στην Ελλάδα, τα επίσημα στατιστικά του Ινστιτούτου RAND καταγράφουν 225 περιστατικά τρομοκρατικής δράσης από την 1.9.1968 έως τις 23.12.1997 που για 115 άτομα είχαν ως κατάληξη το θάνατο και για 494 τον τραυματισμό. Τη μεταγενέστερη περίοδο – 26.12.1997 έως 10.11.2003- οι τρομοκρατικές ενέργειες ανέρχονται στις 233 με 2 θανάτους και 9 τραυματισμούς. Από τα 233 αυτά περιστατικά, τα 88 προέρχονταν από τη διεθνή τρομοκρατία και τα υπόλοιπα 145 από την εγχώρια.

Οι επίσημοι δείκτες δε συγκαταλέγουν την Ελλάδα ανάμεσα στις χώρες με έντονη παρουσία του φαινομένου συγκριτικά, τόσο με τις υπόλοιπες χώρες της Δυτικής Ευρώπης όσο και με τη διεθνή εικόνα. Η τρομοκρατική δραστηριότητα που έχει παρατηρηθεί στο εσωτερικό της χώρας δεν αποδεικνύει καταρχάς μια πρωτεύουσα απειλή, τόσο σε σχέση με τη συχνότητα όσο και σε συνάρτηση με τη αποτελεσματικότητα των ενεργειών.

Παρ' όλα αυτά, οι διεθνείς εξελίξεις αλλά, κύρια οι πρόσφατες εσωτερικές εξελίξεις όσον αφορά τις δύο μεγαλύτερες ελληνικές

τρομοκρατικές οργανώσεις, τη 17N και τον Ε. Λ. Α., έχουν φέρει για μεγάλο χρονικό διάστημα την τρομοκρατία στο προσκήνιο και στο επίκεντρο του γενικού ενδιαφέροντος. Σε αυτά τα πλαίσια τον τελευταίο καιρό η τρομοκρατία αποτελεί σε συστηματική βάση το πρώτο θέμα προβολής από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ένα πλήθος ατόμων –δημοσιογράφων, πολιτικών, επιστημόνων και μη– έχουν προβεί σε δηλώσεις και αναλύσεις, μια σειρά ερευνών έχουν πραγματοποιηθεί ή βρίσκονται σε εξέλιξη. Παράλληλα, στην ίδια κατεύθυνση έχει συγγραφεί ένας σημαντικός αριθμός βιβλίων, άλλοτε με την πρόετοιμασία και άλλοτε μέσα ίσως στο γενικότερο κλίμα της υπερβολής.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ανασκόπηση της βιβλιογραφικής παρουσίας όσον αφορά τη μελέτη του φαινομένου της τρομοκρατίας με ιδιαίτερη έμφαση στην ελληνική βιβλιογραφία. Σε αυτά τα πλαίσια στο ενδιαφέρον μας είναι να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο έχει αντιμετωπίσει η υφιστάμενη βιβλιογραφία την τρομοκρατία ως κοινωνικό φαινόμενο. Ο τρόπος δηλαδή με τον οποίο έχουν μελετηθεί οι επιμέρους μεταβλητές και παράμετροι του φαινομένου και αν τελικά η βιβλιογραφία αυτή χαρακτηρίζεται από επάρκεια ώστε ο αναγνώστης να δύναται στη σφαιρική και ολοκληρωμένη κατανόηση του φαινομένου. Με βάση το σκοπό αυτό η εν λόγω μελέτη επικεντρώθηκε παράλληλα και στη βιβλιογραφική παρουσίαση του εγκλήματος και του φαινομένου της παρέκκλισης ενώ, δε δόθηκε βαρύτητα σε βιβλιογραφικές μελέτες που αναφέρονται σε συγκεκριμένες τρομοκρατικές ενέργειες, οργανώσεις κ.τ.λ.

Το πρώτο μέρος της μελέτης είναι χωρισμένο σε δύο ενότητες. Η πρώτη από αυτές είναι αφιερωμένη στην παρέκκλιση με τα τέσσερα κεφάλαια να πραγματεύονται τις διάφορες θεωρίες για την παρέκκλιση, τις συνέπειες, τα είδη και τις μορφές αυτής. Η δεύτερη ενότητα αναφέρεται στο έγκλημα με τα επιμέρους κεφάλαια να μελετούν την ιστορική προέλευση, τα αίτια, τους παράγοντες, τις μορφές τους εγκλήματος, την προσωπικότητα του εγκληματία και τον κοινωνικό έλεγχο του εγκλήματος.

Στο δεύτερο μέρος μελετάται το φαινόμενο της τρομοκρατίας έτσι όπως έχει παρουσιαστεί από τη αντίστοιχη βιβλιογραφία. Στο 1^ο κεφ. επιχειρείται η αποσαφήνιση του ορισμού της τρομοκρατίας μέσα από την ετυμολογία, την ιστορική πορεία της έννοιας, τα προβλήματα που ανακύπτουν, τη μεθοδολογία και τις διαστάσεις της χρήσης του ορισμού σε αντίστοιχα υποκεφάλαια. Στο 2^ο κεφ. γίνεται μια ιστορική ανασκόπηση του φαινομένου ενώ, στο 3^ο κεφ. μελετώνται τα αίτια της τρομοκρατίας. Σε αυτά τα πλαίσια τα δύο υποκεφάλαια του 3^{ου} κεφ. είναι αφιερωμένα στη βία και την αναρχία αντίστοιχα.

Το 4^ο και το 5^ο κεφ. μελετούν τους σκοπούς και τους στόχους της τρομοκρατίας και τα χαρακτηριστικά που αυτή φέρει ενώ, στο 6^ο κεφ. πραγματοποιείται μια παρουσίαση των μορφών που παίρνει η τρομοκρατία με δύο ξεχωριστά υποκεφάλαια για τις παραδοσιακές και τις νέες μορφές της.

Στο 7^ο κεφ. του δεύτερου μέρους επιχειρείται η αποσαφήνιση της διαφοροποίησης της τρομοκρατίας από το πολιτικό έγκλημα και στο 8^ο κεφ. η ανάλογη διαφοροποίηση από το οργανωμένο έγκλημα δεδομένης της σύγχυσης που υπάρχει πολλές φορές για τις συνδεδεμένες αλλά όχι ταυτόσημες αυτές έννοιες.

Το 9^ο κεφ. είναι επικεντρωμένο στις τρομοκρατικές οργανώσεις σε σχέση με τη δομή, ιδεολογία, την τακτική και τις διεθνείς διασυνδέσεις ενώ παρουσιάζονται σε αντίστοιχο υποκεφάλαιο οι διαστάσεις του τρομοκρατικού φαινομένου στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή.

Στο 10^ο κεφ. η αναφορά αυτής της μελέτης αφορά τους τρομοκράτες και στην συνέχεια στο 11^ο κεφ. ερευνάται ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο τρομοκρατικό φαινόμενο, τόσο σε σχέση με τους τρομοκράτες/ τρομοκρατικές οργανώσεις, όσο και σε σχέση με την κοινή γνώμη.

Το 12^ο και τελευταίο κεφάλαιο του δεύτερου μέρους που αναφέρεται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας είναι χωρισμένο σε δύο επιμέρους υποκεφάλαια. Το πρώτο υποκεφάλαιο παρουσιάζει πως έχει αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της τρομοκρατίας διεθνώς τόσο σε επίπεδο εσωτερικών νομοθεσιών όσο και σε επίπεδο διεθνών και

περιφερειακών μέτρων. Το δεύτερο υποκεφάλαιο μελετά την αντιμετώπιση των ελληνικών κυβερνήσεων μέσα από την παρουσίαση της ελληνικής νομοθεσίας έως σήμερα.

Στο τέλος αυτής της μελέτης βρίσκεται το τρίτο μέρος στο οποίο συμπεριλαμβάνονται τα συμπεράσματα που ανακύπτουν σε σχέση με τους αρχικούς στόχους που έχουν τεθεί ενώ παρακάτω καταγράφονται κάποιες σχετικές προτάσεις όσον αφορά τη συνέχιση αυτής της μελέτης. Στο παράρτημα παρουσιάζονται τέλος οι κυριότερες τρομοκρατικές οργανώσεις σε επίπεδο διεθνές και στην Ελλάδα και ακολούθως τα κείμενα των σχετικών με την τρομοκρατία νόμων.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

Βία

- Η βία αποτελεί στοιχείο των ανθρώπινων σχέσεων στα πλαίσια κάθε κοινωνικού σχηματισμού, ο οποίος στηρίζεται στη θεσμοποίηση της ιδιοκτησίας και της εξουσίας και ο οποίος κατά συνέπεια υφίσταται διαρκώς σαν παράγωγο μιας θεμελιώδους αντίθεσης ανάμεσα στο κράτος και την κοινωνία. (Γρίβας, 1987).

Αναρχισμός

- Ο αναρχισμός μπορεί να οριστεί ως η βιοθεωρία που κηρύσσει την κατάργηση κάθε εξουσίας στην κοινωνική διαβίωση θεωρώντας πως αυτό αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την πλήρη κοινωνική και πολιτική ελευθερία μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών. (Κουράκης, 1991).

Έγκλημα

- Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο (Ποινικό Δίκαιο)
- Έγκλημα διαπράττει εκείνος που παραβαίνει τα στοιχειώδη αισθήματα φιλαλληλίας –και συγκεκριμένα εκείνα του οίκτου και της εντιμότητας- μιας συγκεκριμένης κοινωνίας μιας ορισμένης εποχής, τα απαραίτητα για την κοινωνική συμβίωση (κατά την αντίληψη αυτής της κοινωνίας) (Garofalo)
- Το έγκλημα είναι παρεκκλίνουσα συμπεριφορά που προσβάλλει τις αξίες που κατά τις κοινωνικό-πολιτικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας είναι βασικές για τη συνέχιση της ύπαρξής της γι' αυτό η κοινωνία επιζητεί την επιβολή κυρώσεων που θίγουν σοβαρά μέχρι και θεμελιώδη αγαθά του δράστη τους (Πανούσης, 2000)

Εγκληματική συμπεριφορά

- Εγκληματική συμπεριφορά είναι η πιο βαριά, από άποψη προσβαλλόμενων αγαθών, για την κοινωνία, μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς (Kutchinsky)

Οργανωμένο έγκλημα

- Η έννοια οργανωμένο έγκλημα περιλαμβάνει αξιόποινες πράξεις, οι οποίες διαπράττονται από ομάδες ή ενώσεις προσώπων, των οποίων τα μέλη χωρίζονται σε περισσότερα από δύο επίπεδα, μέσω μιας προσωρινής και με καταμερισμό της εργασίας συνεργασίας, προκειμένου να αποκομίσουν υλικό κέρδος ή να επηρεάσουν τη δημόσια ζωή.(Βαρθακοκοίλης, 2001).
- Υπό τον όρο οργανωμένο έγκλημα δε νοείται μόνο μια ομοιάζουσα της Μαφίας παράλληλη κοινωνία με την έννοια του “organized crime”, αλλά μια συνειδητή, ηθελημένη, με καταμερισμό της εργασίας και διαρκή συνεργασία, μεταξύ περισσότερων προσώπων για την διάπραξη αξιόποινων πράξεων, συχνά με την αξιοποίηση σύγχρονης υποδομής, με απώτερο σκοπό την αποκόμιση όσο το δυνατόν γρηγορότερα οικονομικών κερδών.(Βαρθακοκοίλης, 2001).
- Οργανωμένο έγκλημα είναι η επιδιώκουσα κέρδος και δύναμη σχεδιαζόμενη διάπραξη εγκλημάτων, τα οποία στο σύνολο τους είναι βαρύνουσας σημασίας, εάν δύο ή περισσότεροι συμμετοχοί για μακρύ και ακαθόριστο χρονικό διάστημα συνεργάζονται: α) με τη χρησιμοποίηση επαγγελματικής και όμοιας με αυτήν της αγοράς δομής, β) με τη χρησιμοποίηση βίας ή άλλων μέσων κατάλληλων για εκφοβισμό και γ) επιδιώκοντας την άσκηση επιρροής στην πολιτική, στα Μ. Μ. Ε., στη δημόσια διοίκηση, στη δικαιοσύνη ή στην οικονομία.(Βαρθακοκοίλης, 2001).

Παρέκκλιση

- Παρέκκλιση είναι η συμπεριφορά η οποία παραβιάζει θεσμοποιημένες προσδοκίες, δηλαδή προσδοκίες που είναι κοινά αναγνωρισμένες σε θεμιτά μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα (Παπαδημητρίου, 2003)
- Παρέκκλιση δεν είναι μια ιδιότητα της πράξης που διαπράττει το πρόσωπο αλλά μάλλον μια συνέπεια της εφαρμογής από άλλους των κανόνων και κυρώσεων σε έναν παραβάτη. Ο παρεκκλίνων είναι κάποιος στον οποίο εφαρμόστηκε επιτυχώς αυτή η ετικέτα (Becker, 2000)

Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά

- Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι παράβαση κανόνα συμπεριφοράς που ορισμένη κοινωνική ομάδα θεωρεί ως τηρητέα από τα μέλη της, παράβαση που προκαλεί αντιδράσεις αποδοκιμασίας (Πανούσης, 2000)

Πολιτικό έγκλημα

- Τον προηγούμενο αιώνα, με το πολιτικό έγκλημα οριζόταν ως η παραβίαση των ποινικών κανόνων σε μια προσπάθεια αποτελεσματικότερης διεκδίκησης της κρατικής εξουσίας (Λοβέρδος, 1988)
- Σήμερα, με τον όρο πολιτικό έγκλημα εννοούμε την προσβολή της υπάρξεως και της λειτουργίας της πολιτείας (Κουράκης, 1991).

Τρομοκρατία

- Τρομοκρατία είναι η πρόκληση τρόμου σε άτομα, ομάδες ατόμων ή και σε ολόκληρη την κοινότητα, με τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων βίας, που στρέφονται είτε κατά συγκεκριμένων ατόμων είτε, αδιακρίτως κατά αθώων πολιτών, και που αποβλέπουν στην επίτευξη ορισμένων σκοπών, κυρίως

βιοθεωρητικού ή κοινωνικό-πολιτικού χαρακτήρα (Παπαδάτος, 1987).

- Τρομοκρατία, γενικά, είναι η λήψη σκληρών μέτρων κατά του αντιπάλου και ειδικότερα η κατάργηση κάθε ελευθερίας, γνώμης, Τύπου, έκφρασης, συνεταιρισμού, κυκλοφορίας, συγκεντρώσεως και οποιουδήποτε άλλου δικαιώματος, ακόμη και αυτού της ζωής από καθαρά βιολογικής πλευράς.(Μάνος, 1984).

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΥΣΑ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ
ΕΝΟΤΗΤΑ 1
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ

ΚΕΦ.1

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ

Η περιγραφική μελέτη του όρου «παρέκκλιση» περιλαμβάνει ένα σύνολο εννοιών, η οριοθέτηση των οποίων κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να είναι εφικτή μια συστηματική προσέγγιση. Στα πλαίσια λοιπόν της έρευνας αυτής οι έννοιες συμπεριφορά, κοινωνικός κανόνας και κοινωνική περίσταση κατέχουν κεντρικό ρόλο.

Η έννοια συμπεριφορά καταρχάς, προέκυψε από τη μιχεβιοριστική σκέψη, αρχικά για να περιγράψει τις κινήσεις και αντιδράσεις των ζωντανών οργανισμών, εκτός από τον άνθρωπο. Σταδιακά διευρύνθηκε και ως σήμερα αντικατοπτρίζει μια δραστηριότητα σχεδιασμένη με περιεχόμενο κοινωνικό και στόχο συγκεκριμένο. Αν και βρίσκεται πολύ κοντά με την έννοια του όρου «δράση-πράξη», ο προσανατολισμός τους είναι διαφορετικός. Η έννοια συμπεριφορά δίνει έμφαση στις κινήσεις που γίνονται με τη βούληση και περιγράφει μια δραστηριότητα με εξωστρεφή τρόπο. Στην παρέκκλιση η συμπεριφορά κατέχει λειτουργικό ρόλο όσον αφορά τον επικοινωνιακά μέσα των υποκειμένων. Με ρυθμιστικά χαρακτηριστικά την ένταση, τη διάρκεια και τη συχνότητα η συμπεριφορά σχεδόν ποτέ δεν αξιολογείται μονοδιάστατα. Ως αποκομμένο στοιχείο είναι μια πηγή κατανόησης των δυνατοτήτων του ανθρώπου.(Δήμου, 1998).

Η έννοια κοινωνικός κανόνας έχει προσεγγιστεί με διαφορετική περιγραφική κάθε φορά. Κύρια έχουμε τρεις βασικές θέσεις: α) η στατιστική-περιγραφική όπου ο κοινωνικός κανόνας ταυτίζεται με

την ομοιομορφία συμπεριφοράς, β) η αξιολογική-κανονιστική που εστιάζει στις κοινωνικές αξίες και τις αξιολογήσεις της συμπεριφοράς και γ) η κανονιστική-αξιωματική που βλέπει τον κοινωνικό κανόνα ως συστηματική προσδοκία για συγκεκριμένη συμπεριφορά σε επαναλαμβανόμενες κοινωνικές περιστάσεις-καταστάσεις.(Δήμου, 1998).

Ο όρος «κοινωνικοί κανόνες» σηματοδοτεί για τον Avaneson τους κανόνες «που ορίζουν τις σταθερές μορφές κοινωνικής δραστηριότητας των ανθρώπων (κοινωνική συμπεριφορά) και στοχεύουν στην επίτευξη των στόχων της κοινωνίας». Εδώ το σύνολο των κοινωνικών κανόνων ταυτίζεται με το σύστημα των κοινωνικών αξιών. Ο ρόλος τους σε σχέση με τη συμπεριφορά είναι ρυθμιστικός, με σκοπό την εσωτερίκευση των κοινωνικών αξιών από ένα άτομο. Ο τρόπος με τον οποίο προκύπτουν καθιερώνονται αναφέρεται σε κοινωνικές διεργασίες και ενέργειες, ενώ η περιχαράκωση τους εφαρμόζεται μέσω του κοινωνικού ελέγχου.(Πανούσης, 2000).

Όσον αφορά τον όρο «περίσταση», ο Avaneson παρομοιάζει την έννοια του με την έννοια κατάσταση που εκφράζει τον τρόπο με τον οποίο υπάρχει κάτι σε δεδομένο τόπο και χρόνο, μια αλληλουχία περιστάσεων πιο ειδικά. Χρησιμοποιείται δηλαδή όταν θέλουμε να περιγράψουμε αυτό που έχει αναπτυχθεί σε συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο γύρω από ένα υποκείμενο. Οι περιστάσεις μπορούν και επηρεάζουν τον προσανατολισμό προς μια συγκεκριμένη μορφή συμπεριφοράς στα πλαίσια όμως κάποιας αξιολόγησης τους από το άτομο. Κατ'επέκταση τα χαρακτηριστικά των περιστάσεων μεταβάλλονται ποσοτικά και ποιοτικά.(Πανούσης, 2000).

Στη μελέτη της παρέκκλισης και γενικότερα στις κοινωνικές επιστήμες ο όρος περίσταση αναφέρεται στις κοινωνικές περιστάσεις η έννοια των οποίων οριοθετεί την ανθρώπινη προσωπικότητα σε σχέση με μια σειρά μεταβλητών. Οι κοινωνικές περιστάσεις δηλαδή συγκεντρώνουν όλα τα μεγέθη που αναφέρονται στα εμπλεκόμενα υποκείμενα και την κοινωνία, καθώς και τους βιολογικούς, ψυχολογικούς και γνωσιολογικούς παράγοντες. Έτσι μέσα από αυτές προκύπτουν οι όροι τόσο της ανθρώπινης προσωπικότητας, όσο και

του πλαισίου αναφοράς και εφαρμογής των κοινωνικών κανόνων. Το σημαντικό στοιχείο στην κοινωνική περίσταση είναι ότι εδώ συναντούνται οι κοινωνικοί κανόνες με τη συμπεριφορά αποκτώντας σαφές περιεχόμενο και δίνοντας έτσι τη δυνατότητα κοινωνικοποίησης και εκτίμησης των ανθρώπινων πράξεων.(Δήμου, 1998).

Με τη βοήθεια αυτών των εννοιών ο όρος παρέκκλιση προσεγγίστηκε από διάφορες πλευρές προκειμένου να προσδιοριστεί το περιεχόμενό του. Οι διάφοροι ορισμοί που έχουν προταθεί προσπαθούν να τοποθετήσουν την παρέκκλιση σ' ένα εννοιολογικό περιγραφικό πλαίσιο, θέτοντας παράλληλα ένα αντίστοιχο προβληματισμό και σχεδιασμό στη μελέτη του φαινομένου. Όσον αφορά λοιπόν την εννοιολογική προβληματική για τον όρο παρέκκλιση διακρίνουμε 4 κατευθύνσεις: την απολυταρχική, την στατιστική, την προσέγγιση του χαρακτηρισμού και τη σχετική κατεύθυνση.(Becker, 2000).

Η απολυταρχική θέση ή αλλιώς κανονιστική-νομική έχει περιορισμένη εμβέλεια καθώς διαχωρίζει τις αποκλίνουσες δραστηριότητες από τις «φυσιολογικές-κανονικές», σύμφωνα με τα όσα ορίζει ο εκάστοτε Ποινικός Κώδικας. Η παρέκκλιση ορίζεται εδώ ως παράβαση, ως μια αρρώστια πιο συγκεκριμένα που προβλέπεται και ελέγχεται νομικά. Οι νόμοι έτσι θεωρείται ότι αποτελούν το μοναδικό αντικειμενικό κριτήριο για τον προσδιορισμό μιας δραστηριότητας /πράξης ως παρεκκλίνουσας, κριτήριο που καθορίζει και το εννοιολογικό περιεχόμενό της.(Δήμου, 1998).

Η δεύτερη κατεύθυνση, η στατιστική ή διαφορετικά θέση της κοινωνικής προσδοκίας ορίζει την απόκλιση με βάση τους κοινωνικούς κανόνες που περιγράφουν τη συμπεριφορά που προσδοκείται να έχει ένα άτομο. Το φυσιολογικό εδώ διαμορφώνεται από τον κατά βάση προσανατολισμό του συνόλου και το παρεκκλίνον σύμφωνα με ότι διαφέρει από το μέσο όρο. Σε αντίθεση με τη στατιστική, η προσέγγιση του χαρακτηρισμού (αντιδραστική) χρησιμοποιεί ως βασικό κριτήριο τις αρνητικές αντιδράσεις σε μια συμπεριφορά που, συντελούν στο συμβολισμό της. Η έννοια της

παρέκκλισης σε αυτήν την περίπτωση πηγάζει από το χαρακτηρισμό μιας δραστηριότητας /συμπεριφοράς ως τέτοια, είναι δηλαδή η συμπεριφορά που προσελκύει τις αρνητικές αντιδράσεις και κατ' επέκταση κυρώσεις.(Δήμου, 1998).

Στη σχετιστική ή αφομοιωτική τέλος κατεύθυνση ως παρέκκλιση περιγράφεται η αποτυχία συμμόρφωσης στους κοινωνικούς κανόνες. Πιο συγκεκριμένα είναι η συμπεριφορά που σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις δεν ανταποκρίνεται θετικά στις προσδοκίες και συνεπώς κατακρίνεται. Στα πλαίσια αυτής της θέσης οι M.B.Clinard - R.F.Meier προτείνουν ότι «...η παρέκκλιση αποτελείται από εκείνες τις αποκλίσεις κανόνων που είναι σε κατεύθυνση που αποδοκιμάζεται και που είναι σε επαρκή βαθμό ώστε να ξεπερνούν τα όρια ανοχής της κοινωνικής ομάδας, έτσι ώστε η παρέκκλιση να επιφέρει ή πιθανώς να επιφέρει εάν αποκαλυφθεί μια αρνητική κύρωση».(Becker, 2000).

Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει ένα ευρύ πεδίο ερμηνείας του όρου «παρέκκλιση»-«παρεκκλίνουσα συμπεριφορά» καθώς ορίζεται από μεταβαλλόμενους ποιοτικά και ποσοτικά παράγοντες. Προβλέποντας την ευελιξία των μεταβλητών αυτών μπορούμε να πούμε ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι εκείνη που στα πλαίσια μιας κοινωνικής ομάδας παραβιάζει, ή φαίνεται να παραβιάζει έναν θεωρητικά αποδεκτό και τηρητέο από τα μέλη κανόνα συμπεριφοράς. Σε αντίθεση με τη «σωστή» συμπεριφορά δε συμβαδίζει με τις αξίες της κοινωνίας και τυγχάνει αρνητικών αντιδράσεων. Κάθε κοινωνικός κανόνας που υφίσταται στα πλαίσια μιας κοινωνίας/ κοινωνικής ομάδας έχει ως προέκταση και ένα σύνολο ενδεχόμενων παρεκκλινόντων συμπεριφορών καθώς, χωρίς την ύπαρξη του κανόνα δεν υπάρχει και απόκλιση από αυτόν.(Κουκουτσάκη, 2002).

Ο μοναδικός τρόπος σύμφωνα με τον οποίο μπορεί να ειπωθεί η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι υποκειμενικός και όχι αντικειμενικός, δεδομένου ότι δεν υπάρχει ομοιομορφία στον τρόπο με τον οποίο αξιολογούνται τα διάφορα αγαθά από την κάθε κοινωνία. Οι διάφορες συνθήκες (κοινωνικές, πολιτικές,

πολιτισμικές, πραγματικές) στα πλαίσια των οποίων υφίσταται, καθορίζουν την κατεύθυνση της συνεπώς και την αξιολόγηση των μορφών συμπεριφοράς των μελών της. Η ίδια η κοινωνία δηλαδή είναι αυτή που ορίζει την έννοια της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, καθώς από εκείνη πηγάζουν οι κανόνες σωστής συμπεριφοράς. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

ΚΕΦ.2

ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ

Δείγμα του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η μελέτη της παρέκκλισης ως κοινωνικό φαινόμενο, αποτελούν οι ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις με την παρέκκλιση ως αντικείμενο τους. Η παρουσίαση του πλήθους των διαμορφωμένων θεωριών έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές, οι οποίοι κύρια έχουν μιλήσει για δύο διαφορετικά παραδείγματα. Στα διάφορα κείμενα της σχετικής βιβλιογραφίας συναντάμε την ορολογία «παλαιά» και «νέα-νεότερη» επιστημονική θέση ή ακόμα «αιτιολογικό» παράδειγμα και παράδειγμα του «κοινωνικού ελέγχου» ή αλλιώς «αντιδρασιακό». Στις διάφορους όρους που έχουν προταθεί διακρίνουμε ακόμα τη «δομική» και «διαδικαστική» θεωρητική κατεύθυνση των D.Dowens/ P.Rock, καθώς και την «απόλυτη» και «σχετική» θεωρητική άποψη του M.B.Clinard.(Δήμου, 1998).

Ο Howard S. Becker στο βιβλίο του «Οι περιθωριοποιημένοι» κάνει αναφορά στους διαφορετικούς τρόπους ταξινόμησης των απόψεων για την παρέκκλιση και συγκεκριμένα αναφέρει δύο μεγάλες ταξινομικές κατηγορίες: τις «επιστημονικές» και τις «ανθρωπιστικές» θέσεις. Περιλαμβάνοντας η κάθε μια από αυτές ένα σύνολο θεωριών, η διαφορά ανάμεσα τους έγκειται στο ότι οι πρώτες επικεντρώνονται στις αιτίες της παρέκκλισης, ενώ οι δεύτερες στα νοήματα που αυτή φέρει. Ωστόσο ο ίδιος προτιμά τη χρονολογική παράθεση τους, μέσα από ένα ευέλικτο σχήμα αλληλοσυμπλήρωσης των προγενέστερων ελλείψεων και των σύγχρονων αναλύσεων, θεωρητικές και εμπειρικές.(Becker, 2000).

Οι παραπάνω προσεγγίσεις, στα πλαίσια της καθιέρωσης συγκεκριμένων ονοματολογικών τύπων φανερώνουν το κλίμα αντιπαράθεσης μεταξύ τους, όπως προκύπτει από τις εσωτερικές και εξωτερικές διαφοροποιήσεις τους. Κύρια σημεία αντιπαλότητας αποτελούν η αφετηρία των διαφόρων θεωριών, οι θεμελιακές τους αρχές, οι τρόποι προσέγγισης του φαινομένου, αλλά και ο τρόπος

κατασκευής τους και το «θεραπευτικό» τους ενδιαφέρον.(Δήμου, 1998).

Χρήσιμο εργαλείο προκειμένου να είναι δυνατή η παράθεση των σημαντικότερων θεωριών σε μια λογική σειρά, σφαιρικά και λειτουργικά, αποτελεί η ταξινομική διάταξη που παρουσιάζουν οι G. Wiswede και G. Lamek, όπως προκύπτει από τη συνδυαστική μορφή που προτείνει ο Α.Ε.Γκότοβος. Σύμφωνα με την ταξινόμηση αυτή διακρίνουμε τρία βασικά παραδείγματα: το αιτιολογικό, το αντιδρασιακό και το αφομοιωτικό, μέσα από μια επιμέρους κατηγοριοποίηση των αντίστοιχων κατευθύνσεων και θεωρητικών θέσεων.(Δήμου, 1998).

2.1: ΤΟ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Κεντρικός άξονας στο αιτιολογικό παράδειγμα είναι ο προσδιορισμός της σχέσης αιτίου και αιτιατού, με τις τρεις κύριες κατευθύνσεις που το αποτελούν να επιχειρούν να εξηγήσουν τις αποκλίσεις μέσα από διαφορετική σκοπιά. Έτσι έχουμε τη μεταφυσική κατεύθυνση που προσανατολίζεται σ' ένα εξωκοινωνικό προσδιορισμό των αιτιών, την ατομοκεντρική κατεύθυνση που προσεγγίζει το χώρο της αιτιότητας στα πλαίσια των ατομικών παραγόντων, συμπεριλαμβάνοντας κάποιες φορές και τους κοινωνικούς παράγοντες και, τέλος την κοινωνιοκεντρική κατεύθυνση που δέχεται ως βασική αιτία των αποκλίσεων την κοινωνική δομή και λειτουργία και γενικότερα τους κοινωνικούς παράγοντες.(Δήμου, 1998).

2.1.α: Η ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

Όσον αφορά τη μεταφυσική κατεύθυνση, οι θέσεις που εκπροσωπεί χαρακτηρίζονται κύρια από ένα δοξαστικό τρόπο προσέγγισης των αιτιών, παρά από επιστημονικότητα. Τα αίτια των αποκλίσεων αναζητούνται σε παράγοντες ανεξάρτητους από τα κοινωνικά και γήινα δεδομένα, στον κόσμο των αστρικών συγκρούσεων συγκεκριμένα και στον κόσμο των πνευμάτων. Προκύπτει έτσι μια αστρολογική και μια δαιμονολογική άποψη οι οποίες διέπονται από μια αντίστοιχη εξωκοινωνική λογική.(Δήμου, 1998).

Στην *αστρολογική* άποψη οι αποκλίσεις εντοπίζονται ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων κοσμικών δυνάμεων, ενώ η εκδήλωσή τους καθορίζεται σε συνάρτηση με τις ατομικές προδιαγραφές του εκάστοτε υποκειμένου. Στη θέση των κοσμικών δυνάμεων στη *δαιμονολογική* άποψη συναντάμε τα κακά δαιμόνια, τις δαιμονολογικές επιρροές δηλαδή που ωθούν το άτομο σε κοινωνικά μη αποδεκτές σκέψεις και πράξεις. Εδώ το άτομο δεν είναι εκ φύσεως αποκλίνον, αλλά γίνεται και μάλιστα με προθεσμία. Για την αντιμετώπιση των αποκλίσεων υπάρχει σχετική ταύτιση όσον αφορά τις πρακτικές των δύο αυτών θέσεων. Και στις δύο περιπτώσεις αναγνωρίζεται η απομάκρυνση του αιτίου ως απόλυτα ικανός τρόπος ώστε το άτομο να επανέλθει στην κανονική του ζωή. (Δήμου, 1998).

2.1.β: Η ΑΤΟΜΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

Σε αντίθεση με την μεταφυσική, η ατομοκεντρική κατεύθυνση – όπως υποδηλώνει και η ονομασία της- βάζει στο επίκεντρο το ίδιο το άτομο. Οι παρεκκλίσεις ορίζονται ως προϊόντα της σύνθεσης και λειτουργίας της προσωπικότητας του ανθρώπου, τόσο σε βιολογικό, όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο. Παρόλο που τα αίτια των παρεκκλίσεων εντοπίζονται στο άτομο, μικρή αναφορά γίνεται και στους περιβαλλοντικούς παράγοντες, χωρίς όμως ιδιαίτερη εμβάθυνση. Ως υποκατηγορίες της κατεύθυνσης αυτής έχουμε τα ακόλουθα θεωρητικά μοντέλα: τις άνθρωπο-βιολογικές θέσεις, τις ψυχοδυναμικές και τις θέσεις των θεωριών της μάθησης. (Δήμου, 1998).

Οι *άνθρωπο-βιολογικές* θέσεις θέλησαν να εξηγήσουν το φαινόμενο της παρέκκλισης έχοντας ως αφετηρία την άποψη ότι η βιολογική υπόσταση του ατόμου καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τα διάφορα φαινόμενα της ζωής του. Σύμφωνα με τις γενετικές ερμηνείες των αποκλίσεων, διάφορες «ανωμαλίες» ή βίαιες εξωτερικές παρεμβάσεις επηρεάζουν τη βιολογική εξέλιξη και λειτουργία του ατόμου. Ως αποτέλεσμα προκύπτει μια «ανώμαλη» συμπεριφορά, επιρρεπής σε αποκλίνουσες στάσεις ή/ και πράξεις. (Δήμου, 1998).

Κύριοι εκπρόσωποι των *άνθρωπο-βιολογικών* θέσεων, στα πλαίσια των οποίων γεννήθηκε η Θετικιστική Εγκληματολογία, είναι ο

Lombroso (1835-1909) και ο Garofalo (1852-1934). Ανάμεσα στις βασικές πρακτικές που πρεσβεύουν είναι η διόρθωση των κοινωνικών προβλημάτων μέσω της συστηματικής μελέτης της ανθρώπινης συμπεριφοράς και η αναγνώριση των ανώμαλων χαρακτηριστικών μέσα από μια συγκριτική μελέτη παρεκκλινόντων και φυσιολογικών ατόμων. Προσδιορίζοντας τις «ανωμαλίες» ως μειονεξία του ατόμου, η θεραπευτική παρέμβαση που προτείνουν στοχεύει στην απομάκρυνση των παραγόντων που διευκολύνουν την ενεργοποίηση αυτής της μειονεξίας. Στα πλαίσια της εγκληματολογίας αυτό μεταφράζεται στην έννοια της ποινής, με τη μορφή όμως οριζόμενης μεταχείρισης-θεραπείας και όχι τιμωρίας.(Becker, 2000).

Οι *ψυχοδυναμικές* θέσεις από την άλλη μεριά απαριθμούν ένα πλήθος θεωρητικών προσεγγίσεων για το φαινόμενο της παρέκκλισης που στο σύνολο τους επικεντρώνονται στην προσωπικότητα του ανθρώπου. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις απόψεις αυτές σε ψυχαναλυτικές και ψυχολογικές. Το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζονται μελετά τη σχέση παθολογικής κατάστασης και αποκλίνουσας συμπεριφοράς, με τη δεύτερη να έπεται της πρώτης και η οποία δημιουργείται από συγκεκριμένες ανωμαλίες/ διαταραχές της προσωπικότητας.(Δήμου, 1998).

Το μοντέλο της ψυχανάλυσης με κύριο εκπρόσωπο τον Sigmund Freud αντιμετωπίζει την παρέκκλιση ως μια ασθένεια η οποία προέρχεται από πραγματικές αλλά απωθημένες αιτίες. Η ανθρώπινη συμπεριφορά μελετάται στα πλαίσια του ρόλου ασυνείδητων διαδικασιών στη διαμόρφωση των διαφόρων μορφών που μπορεί να πάρει. Τα αίτια σε όλες τις περιπτώσεις εντοπίζονται στην πρώιμη παιδική ηλικία, μέσα από την αλληλεπίδραση των τριών δομικών στοιχείων της προσωπικότητας: του «εκείνο» (id), του «εγώ» (ego) και του «υπερεγώ» (superego).(Καλούρη-Αντωνοπούλου, 1993).

Ο Freud μίλησε για μια συνεχή σύγκρουση ανάμεσα στο εκείνο και το υπερεγώ που ιδίως κατά την πρώτη παιδική ηλικία δημιουργεί διαστρεβλωμένες εκδηλώσεις της προσωπικότητας του ατόμου. Στην περίπτωση των αποκλίσεων οι εκδηλώσεις αυτές ερμηνεύονται ως παθολογικές καταστάσεις που επέρχονται με την πάροδο του χρόνου

και αιτιολογούν τις αποκλίσεις. Ο Freud και πολύ περισσότερο ο Adler αργότερα, μίλησαν για τον αποφασιστικό ρόλο που διαδραματίζει το περιβάλλον στη συγκρότηση της προσωπικότητας, εστιάζοντας όμως στην αφετηρία της ζωής του ανθρώπου. (Καλούρη-Αντωνοπούλου, 1993).

Το ψυχολογικό μοντέλο περιλαμβάνει θέσεις όπως της βιοτυπολογίας, των υποθετικών δομών και τη φαινομενολογική άποψη. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις αυτού του μοντέλου νοούν την προσωπικότητα ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης βιολογικών, ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Σύμφωνα με τη βιοτυπολογία των Shelton, Kretschmer κ.α. τα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά μας επιτρέπουν να καθορίσουμε συγκεκριμένους τύπους προσωπικότητας, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που είναι επιρρεπείς στις αποκλίσεις. Ανάλογα, οι θέσεις των υποθετικών δομών εναπόθεσαν τις αποκλίσεις στη λανθάνουσα ανάπτυξη και λειτουργία βασικών στοιχείων της προσωπικότητας. Η φαινομενολογική άποψη τέλος του Rogers σκιαγραφεί την οργάνωση της προσωπικότητας με βάση τρεις παράγοντες: τον οργανισμό, τον εαυτό του υποκειμένου και το φαινομενολογικό πεδίο και αναγνωρίζει ως βασικό κίνητρο των πράξεων του ατόμου την πραγμάτωση και την ανάπτυξη του εαυτού του. (Δήμου, 1998).

Η τρίτη και τελευταία κατηγορία της ατομοκεντρικής κατεύθυνσης περιλαμβάνει τις *θεωρίες της μάθησης*. Οι εν λόγω θεωρίες ξεκινούν με την παραδοχή ότι η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά μαθαίνεται, όπως άλλωστε και κάθε άλλου είδους συμπεριφορά. Επηρεασμένες από τη θεωρία της μίμησης του Gabriel Trade (1843-1904), εντοπίζουν τις αποκλίσεις σύμφωνα με αντικείμενα και περιεχόμενα που θεωρούνται μη αποδεκτά. Υπάρχουν δηλαδή σε κάθε κοινωνία/ κοινωνική ομάδα, μοντέλα συμπεριφοράς που το περιεχόμενο τους αναγνωρίζεται στα πλαίσια της ευρύτερης κοινωνικής πραγματικότητας ως μη φυσιολογικό-αποκλίνον. Αντίστοιχα τα άτομα που κοινωνικοποιούνται με βάση τέτοια μοντέλα υιοθετούν μια συμπεριφορά παρεκκλίνουσα. (Δήμου, 1998).

Ιδρυτής του παραπάνω θεωρητικού μοντέλου είναι ο E.H.Sutherland που το 1939 εισήγαγε με το βιβλίο του *Principles of Criminology* τη θεωρία του Διαφορικού Συγχρωτισμού ή Διαφοροποιημένων Συναναστροφών. Στο επίκεντρο της εκμάθησης παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς τοποθετεί την επικοινωνιακή αλληλεπίδραση με άλλα άτομα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις φιλικές προσωπικές ομάδες που όταν χαρακτηρίζονται από αποκλίνοντα πρότυπα δύναται να τροφοδοτήσουν το άτομο με ανάλογες αντιλήψεις, ικανότητες και δεξιότητες. Η κατεύθυνση του υποκειμένου προς παρεκκλίνουσες συμπεριφορές ή σκέψεις εξαρτάται από το κατά πόσο υπερισχύουν αντιλήψεις που ευνοούν την απόκλιση έναντι εκείνων που είναι δυσμενείς απέναντι της. Μιλάμε δηλαδή για ένα διαφορικό συγχρωτισμό όπου η συχνότητα, διάρκεια, ένταση και προτεραιότητα ποικίλουν.(Becker, 2000).

Η υπόθεση του Sutherland, την οποία υιοθέτησε αργότερα και ο Donald Cressey (1978), σχετικά με της σπουδαιότητα της συναναστροφής με άτομα που ανήκουν σε παρεκκλίνουσες υποκοουλτούρες, περιλαμβάνει δύο σημαντικές παραμέτρους. Καταρχάς ένα άτομο για να θεωρηθεί παρεκκλίνον δε χρειάζεται να έχει εξωτερικεύσει την τάση του προς παρεκκλίνουσες συμπεριφορές. Οι αποκλίνουσες σκέψεις έχουν την ίδια βαρύτητα με την πράξη/ συμπεριφορά που ενδεχόμενα θ' ακολουθούσε το υποκείμενο. Παράλληλα, ο Sutherland αναφέρεται στη συγκριτική επιρροή που έχουν οι επαφές του ατόμου, συμβατικές και παρεκκλίνουσες. Αυτό σημαίνει ότι δεν παίζει ρόλο το πλήθος των παρεκκλινόντων προτύπων που συναντά το υποκείμενο, αλλά ο τρόπος με τον οποίο αφομοιώνει τα πρότυπα αυτά σε σχέση με τα συμβατικά.(Thio, 1998).

Ο τρόπος με τον οποίο επεξεργάζεται η θεωρία του Sutherland τα πεδία μάθησης περιλαμβάνει και την έννοια των «ευκαιριών». Ο όρος «ευκαιρία» χρησιμοποιείται εδώ με διττή σημασία: ως δομικό στοιχείο της μάθησης, αλλά και για να περιγράψει καταστάσεις που επιτρέπουν ή όχι την εκδήλωση της παρέκκλισης. Ευκαιρίες δηλαδή που προσφέρει ο κοινωνικός ιστός και διαχειρίζεται το υποκείμενο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Πανούσης (2000) «ο Sutherland

επικεντρώθηκε περισσότερο στον τρόπο με τον οποίο η κοινωνική δομή συνιστά ένα «περιβάλλον μάθησης» για την απόκτηση παρεκκλινόντων αξιών και δεξιοτήτων».(Πανούσης, 2000).

Οι θέσεις του Sutherland έτυχαν πολλών αμφισβητήσεων και επικρίσεων με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν αρκετές θεωρίες που εμπλουτίζουν ή διαφοροποιούν το περιεχόμενο των απόψεων του. Σε αυτά τα πλαίσια οι R.L.Burgess-R.L.Akers (1966), βασιζόμενοι στη συμπεριφοριστική θεωρία της ψυχολογίας υποστήριξαν ότι ο άνθρωπος συνεχίζει να συμπεριφέρεται μ' ένα συγκεκριμένο τρόπο όταν η συμπεριφορά του αυτή ενισχύεται από τον κοινωνικό περίγυρο και τον αντίθετο, όταν τιμωρείται για αυτήν. Πρόκειται για τη Διαφορική Ενδυνάμωση που επιχειρεί να καλύψει τα κενά της θεωρίας του Sutherland όσον αφορά τα όσα συνεπάγεται η διαδικασία μάθησης πριν τα άτομα υιοθετήσουν παρεκκλινουσες στάσεις.(Thio, 1998).

Ο Daniel Glaser από την άλλη μεριά πρότεινε τη θεωρία της Διαφορικής Ταυτότητας θεωρώντας ότι ο Sutherland πρόβαλε ένα «μηχανικό» πρότυπο της παρέκκλισης . Για τον Glaser η θέση του Διαφορικού Συγχρωτισμού αγνοεί την ικανότητα του ατόμου ν' αναλαμβάνει ρόλους και να παίρνει αποφάσεις. Σύμφωνα με τον ίδιο λοιπόν ένα άτομο μπορεί να συναναστρέφεται με παρεκκλινουσες υποκοουλτούρες -μέσω προσωπικής επαφής, βιβλίων ή και του κινηματογράφου- χωρίς ο ίδιος να γίνει παρεκκλινών. Το στοιχείο εκείνο που οδηγεί ένα άτομο στην παρέκκλιση είναι η ταύτιση με παρεκκλινόντα άτομα ή περαιτέρω η ηρωποίηση τους.(Thio, 1998).

Μια ακόμα τέλος σημαντική διεύρυνση της αρχικής θεωρίας του Sutherland αποτελεί η θεωρία της εξουδετέρωσης των G.M.Sykes και D.Matza. Η θεωρία της εξουδετέρωσης υποστηρίζει ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το ίδιο σύστημα αξιών και ότι ένα άτομο εκδηλώνει αποκλινούσα συμπεριφορά όταν ενεργοποιεί διάφορες τεχνικές για την εξουδετέρωση του. Με αυτό τον τρόπο η θέση των Sykes/ Matza προβάλλει την ελεύθερη επιλογή έναντι της κοινωνικό-οικονομικής πίεσης στην εμφάνιση αποκλινόντων στάσεων ή δραστηριοτήτων. Γίνεται αναφορά δηλαδή σ' ένα σύστημα δικαιολόγησης της συμπεριφοράς ,το οποίο συνιστούν οι αναφερόμενες εδώ τεχνικές

εξουδετέρωσης. Οι Sykes/ Matza, εστιάζοντας τη μελέτη τους στους νέους και υποστηρίζοντας την εμφάνιση τους πάντα πριν την εκδήλωση της παρέκκλισης, παρουσιάζουν τις ακόλουθες κύριες τεχνικές:

- *Αποποίηση της ευθύνης (Denial of responsibility)*, όπου το άτομο ισχυρίζεται ότι οι στάσεις/ πράξεις του οφείλονται σε γεγονότα που ο ίδιος δε μπορεί να ελέγξει.
- *Άρνηση της βλάβης (Denial of injury)*, όπου το άτομο παρουσιάζει τη συμπεριφορά του ευνοϊκότερη απ' ότι στην πραγματικότητα είναι.
- *Αμφισβήτηση του θύματος (Denial of the victim)*, όπου οι ευθύνες μετατίθενται στο ίδιο το θύμα.
- *Επίκριση των επικριτών (Condemnation of the condemners)*, όπου το άτομο δικαιολογεί τη συμπεριφορά του επικρίνοντας εκείνους που τον μέμφονται, και τέλος
- *Επίκληση υψηλότερων ιδανικών (Appeal to higher loyalties)*, όπου η συμπεριφορά εκλογικεύεται μέσα από την τοποθέτηση των παρεκκλινόντων κανόνων και αξιών σε προτεραιότητα (Δήμου, 1998).

2.1.γ: Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

Το αιτιολογικό παράδειγμα ολοκληρώνεται με την κοινωνιοκεντρική κατεύθυνση όπου, σε αντιπαράθεση με την ατομοκεντρική, η βαρύτητα μετατίθεται στους κοινωνικό-πολιτισμικούς παράγοντες. Το άτομο πλέον έχει αρκετά περιορισμένο ρόλο και η δομική και λειτουργική δυναμική της κοινωνίας αποτελεί την αιτιολογική βάση των επιμέρους θεωρητικών προσεγγίσεων. Η κοινωνία δηλαδή είναι αυτή που διαμορφώνει όρους και καταστάσεις που ωθούν το άτομο σε πεποιθήσεις ή πράξεις αντίθετες προς την καθιερωμένη αντίληψη και ηθική. Και εδώ μπορούμε να διακρίνουμε τρεις γενικές κατηγορίες των προσεγγίσεων αυτών: τις θέσεις για την ανομία τις θέσεις για τον υποπολιτισμό-«υπόκοσμο» και τις απόψεις για την σύγκρουση.(Δήμου, 1998).

Οι αντιλήψεις για τις αποκλίσεις με καθαρά κοινωνιολογική οπτική ξεκινούν με το έργο του κοινωνιολόγου Emile Durkheim "*The Division of Labor in Society*" (1983), όπου για πρώτη φορά συναντάμε τον όρο «ανομία». Ο όρος αυτός εισήχθη αρχικά από τον Durkheim για να περιγράψει το φαινόμενο της αυτοκτονίας. Σύμφωνα με τον Durkheim η έννοια της ανομίας προσδιορίζει μια κατάσταση η οποία λόγω του αυξανόμενου καταμερισμού εργασίας εμποδίζει την κοινωνική συνοχή, στα πλαίσια ενός κοινά αποδεκτού συστήματος κανόνων. Αναφέρεται δηλαδή σε μια περίοδο όπου η κοινωνική συνείδηση απουσιάζει και οι κοινωνικοί κανόνες, ως στοιχείο δέσμευσης του ατόμου αλλά και ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας, βιώνονται υποτονικά. (Δήμου, 1998).

Για να γίνουν κατανοητές οι απόψεις του, ο Durkheim διαχωρίζει στη μελέτη του τις ανάγκες σε «σωματικές» και «ηθικές», τονίζοντας ότι οι πρώτες ικανοποιούνται αυτόματα από την οργανική δομή του ανθρώπου, ενώ για τις δεύτερες απαιτείται μια εξωτερική ρυθμιστική δύναμη. Η δύναμη αυτή συνοψίζεται στην έννοια της συλλογικής τάξης που σκοπό έχει να περιορίσει τα πάθη των ανθρώπων και να οδηγήσει τη συμπεριφορά τους σ' ένα κοινά διαμορφωμένο προσανατολισμό. Όταν όμως οι ρυθμιστικές λειτουργίες αποτυγχάνουν να αποφέρουν ή διατηρήσουν τη συλλογική τάξη, το προσωπικό συμφέρον είναι εκείνο που υπερισχύει στη συνείδηση του ατόμου και ως αποτέλεσμα έχουμε την απορύθμιση ή ανομία. Ο Durkheim βλέπει το άτομο ως διαρκώς ανικανοποίητο, σε μια συνεχή αναζήτηση προς ένα συγκεκριμένο στόχο. Ως βασική αιτία λοιπόν μιας τέτοιας κατάστασης ανομίας θεωρεί την αδυναμία των ατόμων να εναρμονίσουν τις επιθυμίες τους με τη δυνατότητα εκπλήρωσης τους, στα πλαίσια των παραδοσιακών κανόνων. (Πανούσης, 2000)

Ο Durkheim υποστηρίζει ότι τα φαινόμενα ανομίας εμφανίζονται σε μεγαλύτερο βαθμό και ένταση σε περιόδους κρίσης, εννοώντας με τον προσδιορισμό αυτό περιόδους απότομης οικονομικής πτώσης ή ανόδου. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά παρουσιάζει τότε αυξημένα ποσοστά μέσα από τις διάφορες μορφές που μπορεί να πάρει. Το φαινόμενο αυτό, όπως πιστεύει, αποτελεί βασικό στοιχείο των

βιομηχανικών κοινωνιών όπου, οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις, οι ανοιχτές αγορές κ.α. έχουν μεταβάλει τις ατομικές φιλοδοξίες σε κοινωνικούς σκοπούς. Με αυτόν τον τρόπο ο Durkheim αποδίδει για πρώτη φορά την ανάπτυξη και διατήρηση αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην ίδια την κοινωνική δομή, αναθεωρώντας τις απόψεις που την έβλεπαν ως προϋπάρχουσα ιδιότητα του ατόμου. (Δήμου, 1998).

Οι παραπάνω θέσεις του Durkheim αποτελούν το πρώτο σημαντικό στάδιο εξέλιξης των θεωριών για την ανομία. Σ' ένα δεύτερο στάδιο, συναντάμε τις θέσεις του R.K.Merton ο οποίος βασιζόμενος στις ιδέες του Durkheim διεύρυνε τη θεωρία της ανομίας. Οι απόψεις του Merton ξεκινούν με τη διαπίστωση ότι μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας επικρατεί ένα κοινό σύστημα αξιών. Στα πλαίσια λοιπόν αυτού του συστήματος προσδιορίζονται τα όσα πρέπει να επιδιώκει (πολιτισμικοί σκοποί) ένα υποκείμενο και κατ' επέκταση οι πιο αποδεκτοί μέθοδοι προκειμένου να τα επιτύχει (κοινωνικά μέσα). Οι ανομικές καταστάσεις, στοιχείο μιας αποδιοργανωμένης κοινωνίας, είναι αποτέλεσμα ανισορροπίας μεταξύ σκοπών και μέσων. (Becker, 2000).

Μέσα από αυτές τις διαπιστώσεις, ο Merton καταλήγει σ' ένα αρκετά ακριβή ορισμό της ανομίας: «Η ανομία μπορεί να εκλυθεί σαν μια κατάλυση στην πνευματική κουλτούρα, που συμβαίνει ιδιαίτερα όταν υπάρχει ένας σφοδρός χωρισμός στους πολιτισμικούς κανόνες και σκοπούς και στις κοινωνικά δομημένες ικανότητες των μελών της ομάδας να ενεργούν σύμφωνα με αυτούς». (Πανούσης, 2000).

Όπως υποστηρίζει ο Merton, η κοινωνία είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένη ώστε οι άνθρωποι που ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, συγκρινόμενοι με εκείνους των υψηλότερων τάξεων, να έχουν λιγότερες ευκαιρίες να πραγματοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους. Το γεγονός αυτό δημιουργεί μια κατάσταση σύγχυσης στο άτομο καθώς, από τη μια μεριά ενθαρρύνεται από την κοινωνία να θέτει υψηλούς στόχους και από την άλλη δεν του παρέχονται τα κατάλληλα μέσα επίτευξης. Κάτω από τέτοιου είδους πίεση λοιπόν, ένα άτομο είναι πιθανότερο να επιχειρήσει να επιτύχει τους στόχους του με διαφορετικά μέσα. Γίνεται αναφορά εδώ δηλαδή σε εναλλακτικές

λύσεις τις οποίες ο Merton ονόμασε τρόπους προσαρμογής.(Thio, 1998).

Ο Merton ομαδοποίησε τους τρόπους προσαρμογής, τις διάφορες δηλαδή μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς που σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αποτελούν αποκλίσεις σε 5 κύριες κατηγορίες. Αυτοί οι τρόποι προσαρμογής σχηματίζονται από τους συνδυασμούς των σκοπών και μέσων, αποδεκτών, απορριπτέων και υποκαθιστόντων. Έτσι σύμφωνα με τις προτάσεις του Merton διακρίνουμε: τον κομφορμισμό, την καινοτομία, την τυπολατρία, την απόσυρση και την επανάσταση. Αναλυτικότερα:

α) Κομφορμισμός (Conformity): πρόκειται για τον πιο συνηθισμένο τρόπο προσαρμογής. Αυτός ο τύπος συμπεριφοράς περιλαμβάνει την αποδοχή τόσο των πολιτιστικών σκοπών, όσο και των νόμιμων μέσων επίτευξης τους.

β) Καινοτομία (Innovation): ο τύπος αυτός εμφανίζεται συχνότερα μεταξύ των ατόμων που ανήκουν στις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις. Εδώ το άτομο υιοθετεί τους σκοπούς, αλλά απορρίπτει τα αποδεκτά μέσα στην προσπάθεια του να πραγματοποιήσει τις φιλοδοξίες του. Ο τύπος αυτός είναι παρεκκλίνον και καινοτόμος και σύμφωνα με τον Merton αποτελεί το κεντρικό αντικείμενο της θεωρίας της ανομίας.

γ) Τυπολατρία (Ritualism): ο τυπολατρικός τύπος συμπεριφοράς, συνηθισμένος μεταξύ των ατόμων μεσαίων κοινωνικών τάξεων, χαρακτηρίζει τα άτομα που αν και εμμένουν τυπολατρικά στα θεμιτά μέσα πραγμάτωσης των στόχων, απορρίπτουν τους ίδιους τους στόχους.

δ) Απόσυρση (Retreatism): πρόκειται για την αποχώρηση ενός ατόμου από τον κοινωνικό ιστό, μέσα από την απόρριψη τόσο των σκοπών, όσο και των αντίστοιχων μέσων. Ο αναχωρητικός τύπος χαρακτηρίζεται από την έλλειψη δραστηριοποίησης σχετικά με οποιοδήποτε στόχο.

ε) Επανάσταση (Rebellion): και αυτός ο τύπος απορρίπτει τις κυρίαρχες αξίες υποκαθιστώντας τις όμως με νέες, προσαρμοσμένες στα δικά του πρότυπα. Ο επαναστατικός τύπος προτείνει εναλλακτικούς κοινωνικούς προσανατολισμούς και διαδικασίες, στα πλαίσια μιας γενικότερης αμφισβήτησης της υπάρχουσας κοινωνικής δομής και οργάνωσης (Becker, 2000).

Οι θέσεις του Merton είχαν ως αποτέλεσμα την ενασχόληση πολλών ερευνητών με το φαινόμενο της ανομίας, στα πλαίσια μάλιστα σκληρής κριτικής που ασκήθηκε στη θεωρία του για τις δυσκολίες που παρουσίαζε στην εμπειρική της αξιολόγηση. Έτσι επιχειρήθηκαν αρκετές παρεμβάσεις με στόχο την αναθεώρηση της θεωρίας του Merton. Ο R. Dubin για παράδειγμα, θεωρώντας ανεπαρκή την τυπολογία του Merton προσθέτει 7 ακόμα τύπους, διευρύνοντας τα κριτήρια με βάση την πραγματική συμπεριφορά και την πραγματική επιθυμία, καθώς και με βάση την παθητική και την ενεργητική αποδοχή ή απόρριψη. (Δήμου, 1998).

Ο K. D. Orr από την άλλη μεριά προσπάθησε να αναδιαμορφώσει τη θεωρία του Merton σε επιχειρησιακό-ερευνητικό επίπεδο ώστε να μπορεί να εξεταστεί και εμπειρικά. Στο σχέδιο που αντιπρότεινε ερευνάται η βαρύτητα των στόχων, των μέσων και των δυνατοτήτων, νομίμων και μη. Παράλληλα επιδιώκεται και μια αλλαγή στον προσανατολισμό καθώς εμπλέκονται και ψυχολογικά στοιχεία στα πλαίσια αναθεώρησης της καθαρά κοινωνιολογικής οπτικής. (Δήμου, 1998).

Όσον αφορά τις θεωρίες της υποκοουλτούρας, οι διάφορες αναφορές στη σχετική βιβλιογραφία παρουσιάζουν αποκλίσεις στο ζήτημα της προέλευσης των θεωριών αυτών. Ο Becker, στο βιβλίο του «Οι περιθωριοποιημένοι» υποστηρίζει ότι αναπτύχθηκαν στις δεκαετίες του 1950 και 1960 ως αποτέλεσμα της έντονης ενασχόλησης πολλών μελετητών με την παραβατικότητα των ανηλίκων. Εδώ θεωρούνται ότι είναι ο συνδυασμός των θέσεων της Σχολής του Σικάγο με τη θεωρία του Merton. Αντίθετα, η Λαμπροπούλου στο «Απόκλιση και Στιγματισμός» αναγάγει την ανάπτυξη τους στην ίδια τη Σχολή του Σικάγο, στα πλαίσια των προσπαθειών που γίνονταν ώστε να εξηγηθεί η εγκληματική δράση των συμμοριών στις Ηνωμένες Πολιτείες την περίοδο 1920-1930. Για το λόγο αυτό λοιπόν θα προηγηθεί της ανάλυσης των θεωριών της υποκοουλτούρας μια συνοπτική αναφορά στη λεγόμενη Σχολή του Σικάγο.

Η Σχολή του Σικάγο, με κύριους εκπροσώπους τους F. M. Thraser, Cl. Shaw και H. McKay ασχολήθηκε με τη σχέση κοινωνικού

περιβάλλοντος και εγκληματικότητας, χρησιμοποιώντας επίσημα στοιχεία (π. χ. στατιστικά) και προσωπικές μαρτυρίες εγκληματιών. Με αφετηρία τη θέση ότι κάθε συμπεριφορά είναι προϊόν του κοινωνικού περιβάλλοντος, υποστήριξε ότι η αποδιοργάνωση της ζωής και των αξιών από διάφορους παράγοντες (αστικοποίηση, εκβιομηχάνιση κ.α.) ατονεί τους βασικούς θεσμούς και γεννάει συγκρουόμενες κουλτούρες. Η εγκληματική ή παρεκκλίνουσα συμπεριφορά συνεπώς ορίζεται από τον προσανατολισμό σε στάσεις ή/και πράξεις που δε συμφωνούν με την κυρίαρχη κουλτούρα. Περαιτέρω, οι θεωρητικοί της Σχολής του Σικάγο κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το φαινόμενο αυτό είναι κύριο στοιχείο αστικών περιοχών και ότι διαιωνίζεται με τη συχνή επαφή με εγκληματικές παραδόσεις.(Becker, 2000).

Στα πλαίσια των θεωριών της υποκουλτούρας υπήρξαν διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους θέσεων ως προς τον ορισμό της έννοιας υποκουλτούρα, αλλά και ως προς τις γενικές παραδοχές τους. Σε επίπεδο προσδιορισμού της έννοιας, οι F. M. Traser, Cl. Shaw H. McKay βλέπουν την υποκουλτούρα ως υποπολιτισμό-«υπόκοσμο», ο J. M. Yinger ως αντικουλτούρα, ενώ ο W. B. Miller ως πολιτισμό του κατώτερου κοινωνικού στρώματος. Σύμφωνα με τον αρκετά ακριβή ορισμό των A. K. Cohen/ J. F. Short, υποκουλτούρα θεωρείται «ένα σύστημα πεποιθήσεων και αξιών, το οποίο διαμορφώνεται μέσω μιας διαδικασίας επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης μεταξύ των νέων που βρίσκονται στην ίδια σχεδόν κατάσταση εξαιτίας της θέσης τους στην κοινωνία (κοινωνική δομή)».(Δήμου, 1998).

Σύμφωνα με τον A.K.Cohen στη θεωρία του για τη Ματαίωση Κοινωνικής Θέσης, η απόκλιση αποτελεί μια λανθάνουσα αντίδραση των μελών μιας κοινωνίας στις πείσεις που δέχονται από το κοινωνικό σύνολο για προσαρμογή. Χρησιμοποιώντας στοιχεία από τη θεωρία του Merton, δέχεται ότι το κοινωνικό περιβάλλον ωθεί το άτομο στην επιδίωξη της κοινωνικής θέσης (κύρους), στα πλαίσια της παροχής σκοπών-μέσων. Προσδιορίζοντας την κοινωνία ως ταξική, υποστηρίζει ότι τα άτομα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων καθώς δεν

μπορούν ν' ανταποκριθούν στις κοινωνικές επιταγές δημιουργούν υποκουλτούρες, συνήθως παραβατικές.(Becker, 2000).

Σε αντιστοιχία με τις θέσεις του Cohen, οι J.F.Short/ F.L.Strodbeck τονίζουν εξίσου τη θέση της αποκλίνουσας ομάδας με την κυρίαρχη κοινωνική πρακτική και άποψη, θεωρώντας όμως τις παρεκκλίσεις σαφής επιλογή ενός αριθμού ατόμων. Ο L.Yablonski βλέπει τις αποκλίσεις ως ψυχο-κοινωνικές διαταραχές, ενώ ο W.B.Miller υποστηρίζει ότι η διαφορετική πολιτισμική εμπειρία των κατώτερων κοινωνικών τάξεων οδηγεί στην υιοθέτηση διαφορετικών – λανθανόντων πολλές φορές- κριτηρίων και διαδικασιών δράσης.(Δήμου, 1998).

Στα πλαίσια τέλος των βασικών θεωριών για την Υποκουλτούρα εντάσσονται οι θέσεις των R.Cloward/ L.Ohlin, οι οποίοι μίλησαν για τα Συστήματα Διαφορετικών Ευκαιριών. Οι διαπιστώσεις τους συνοψίζονται στο νόημα των ευκαιριών που δίνονται σ' ένα άτομο, τόσο για νόμιμη, όσο και για παράνομη δραστηριότητα. Ενώ δηλαδή όλα τα άτομα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων στερούνται των κατάλληλων ευκαιριών για κοινά αποδεκτή δράση, η πρόσβαση σε παράνομες διαδικασίες δεν είναι σε όλους η ίδια. Η παρεκκλίνουσα ή εγκληματική συμπεριφορά δημιουργείται στα πλαίσια των επιρροών που δέχεται ένα άτομο από το περιβάλλον του, του βαθμού αλληλεπίδρασης των επαφών που έχει δηλαδή με μια υποκουλτούρα.(Becker, 2000).

Σε γενικές γραμμές στις παραπάνω θέσεις συνοψίζονται κάποιες γενικές παραδοχές που αποτελούν τον κεντρικό πυρήνα των θεωριών της υποκουλτούρας. Διαπιστώνουμε ότι μεγάλη έμφαση δίνεται στη θέση που κατέχει ένα άτομο στην κοινωνική διαστρωμάτωση, από την οποία ξεκινά η περαιτέρω μελέτη σχετικά με τους παράγοντες που οδηγούν τα άτομα συνήθως των χαμηλότερων στρωμάτων, σε αποκλίνουσες συμπεριφορές.

Ολοκληρώνοντας την κοινωνιοκεντρική κατεύθυνση, την τρίτη μεγάλη κατηγορία αποτελούν οι θεωρίες της κοινωνικής σύγκρουσης. Οι πρώτες θεωρίες που αναφέρονταν στην κοινωνική σύγκρουση βασίζονταν στην παραδοσιακού τύπου παραδοχή ότι στις παραδοσιακές

κοινωνίες οι άνθρωποι μοιράζονταν ένα κοινό σύστημα αρχών και αξιών που επέτρεπε τις αρμονικές σχέσεις των μελών. Αντίθετα στις βιομηχανικές κοινωνίες επικρατεί έντονος κοινωνικός και πολιτισμικός ανταγωνισμός. Η κοινωνική σύγκρουση αναφέρεται στα ανταγωνιστικά ενδιαφέροντα, ανάγκες και επιθυμίες πολλών διαφορετικών ομάδων, ενώ η πολιτισμική στα διαφορετικά πρότυπα και αξίες που προέρχονται από τις ποικίλες προσεγγίσεις του καλού και του κακού. Τόσο η κοινωνική, όσο και η πολιτισμική σύγκρουση θεωρείται ότι προκαλεί την εμφάνιση παρεκκλινόντων ή εγκληματικών συμπεριφορών.(Thio, 1998).

Οι πρώτες αυτές απόψεις δεν είχαν καταφέρει ν' αναπτύξουν μια συστηματική θεωρία αναφορικά με τον ρόλο της σύγκρουσης στην εμφάνιση αποκλίσεων, έναντι του ρόλου της συμπεριφοράς . Μόνο αργότερα οι θεωρητικοί της κοινωνικής σύγκρουσης, μελετώντας συστηματικότερα το φαινόμενο αυτό κατόρθωσαν ν' αναπτύξουν ένα ξεχωριστό θεωρητικό μοντέλο .(Thio, 1998).

Σύμφωνα με τον A.Turk, στη μελέτη του για τα Στοιχεία εγκληματοποίησης , η έρευνα για την κατανόηση της παρεκκλίνουσας ή εγκληματικής συμπεριφοράς δεν παύει να κατευθύνεται στην αναζήτηση των αιτιών, αλλά από την πλευρά του τρόπου σύμφωνα με τον οποίο τα άτομα αποκτούν μια παρεκκλίνουσα/ εγκληματική θέση (status). Ο Turk κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σημαντικότερο ρόλο διαδραματίζει ο προσδιορισμός ενός ατόμου από τις νομικές αρχές παρά οι ίδιες του οι πράξεις. Ονομάζοντας το φαινόμενο αυτό «εγκληματοποίηση» ισχυρίστηκε ότι ανάλογα με το βαθμό διαφοροποίησης μεταξύ αρχών και υποκειμένων διαμορφώνεται και η έκταση της σύγκρουσης ανάμεσα τους. Η σύγκρουση αυτή πολλές φορές οδηγεί στην εγκληματοποίηση, εξαρτώμενη όμως παράλληλα κι από άλλους επιμέρους παράγοντες.(Becker, 2000).

Στα πλαίσια του εν λόγω θεωρητικού μοντέλου ο W.J. Chambliss (1969) αναφέρθηκε σε δύο μορφές νόμου. Η πρώτη αντικατοπτρίζει το νόμο όπως είναι γραμμένος στα δικαιικά βιβλία, την ιδανική του υπόσταση δηλαδή και η δεύτερη το νόμο όπως εφαρμόζεται στ' αλήθεια, την «πραγματικότητα του νόμου» όπως ονομάστηκε και η

θεωρία του. Σύμφωνα με τον Chambliss, ενώ τα δικαιικά κείμενα ορίζουν πως ο νόμος πρέπει να εφαρμόζεται αντικειμενικά από τις νομικές αρχές, στην πραγματικότητα χαρακτηρίζεται από την άνιση μεταχείριση και μεροληψία. Ουσιαστικά υποστηρίζει ότι η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην νομική διατύπωση και στη νομική εφαρμογή μπορεί να οδηγήσει σε συγκρούσεις και κατ' επέκταση στην εμφάνιση παρεκκλινόντων/ εγκληματικών συμπεριφορών.(Thio, 1998).

Ενώ ο Chambliss αποδίδει την άδικη εφαρμογή του νόμου στις ιστορικές αλλαγές και στις οργανωτικές απαιτήσεις, ο Richard Quinney (1974) την αποδίδει στον ίδιο το νόμο, όπως εφαρμόζεται προς εξυπηρέτηση του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής. Σύμφωνα με την «κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος» του Quinney, ο ποινικός νόμος χρησιμοποιείται από τις ρυθμιστικές αρχές και την άρχουσα τάξη στα πλαίσια διατήρησης της καπιταλιστικής κοινωνίας, η οποία απειλούμενη από τις ίδιες της τις αντιφάσεις χρησιμοποιεί όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό τον ποινικό νόμο για την επιβολή της τάξης.(Thio, 1998).

Η θεωρία του Quinney βασίζεται σε 4 παράγοντες που βρίσκονται σε συνεχή επίδραση και εξάρτηση. Όπως ισχυρίζεται, οι παράγοντες αυτοί από τη μια μεριά γεννούν υψηλά ποσοστά εγκλήματος/ παρέκκλισης και από την άλλη μεριά συμβάλλουν στην καθιέρωση του κυρίαρχου καθεστώτος. Ειδικότερα: α) μια συμπεριφορά ορίζεται ως εγκληματική ή αποκλίνουσα σύμφωνα με τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, β) οι νόμοι εφαρμόζονται στα πλαίσια προστασίας των συμφερόντων αυτών, γ) η κατώτερη κοινωνική τάξη αντιδρά στις δυσμενείς συνθήκες με εγκληματικές πράξεις και δ) η κυρίαρχη τάξη χρησιμοποιεί τις ενέργειες αυτές για τη δόμηση και εδραίωση της εγκληματικής/ παρεκκλίνουσα ιδεολογίας, καθώς ενισχύει τα συμφέροντα της.(Becker, 2000).

Στην ουσία πάντως οι θεωρίες της σύγκρουσης έχουν ταυτιστεί με τη μαρξιστική σκέψη, γι' αυτό και πολλές φορές τις συναντάμε με τον όρο «σοσιαλιστικές». Η κοσμοθεωρία των K.Marx/ F. Engels, όπως παρουσιάζεται μέσα από τα κείμενα τους, έχει ως βασικό στοιχείο την έννοια της σύγκρουσης στην κοινωνική πραγματικότητα.

Η εκμετάλλευση του καπιταλιστικού συστήματος προς τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα θεωρείται ότι παράγει και αναπαράγει τις παρεκκλίσεις/ εγκλήματα. Έτσι, ο Marx προσεγγίζει τις αποκλίσεις ως λειτουργικά εργαλεία για «περιχαράκωση» της αστικής κοινωνικής δομής και ο Engels, όπως και ο J.Roth, ο E.Bucholz κ.α. θέτουν στο επίκεντρο της μελέτης τους το συγκρουσιακό στοιχείο.(Δήμου, 1998).

Οι διάφοροι θεωρητικοί του μαρξισμού έχουν υποστηρίξει ότι ο καπιταλισμός οφείλεται τόσο για τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όσο και για ποικίλες μορφές παρέκκλισης. Έτσι για παράδειγμα, η μειωμένη αυτοεκτίμηση, το αίσθημα έλλειψης ισχύος και η απομόνωση προβάλλονται ως συνέπειες της οικονομικής περιθωριοποίησης, γεγονός που δημιουργεί έντονη πίεση στα μέλη μιας κοινωνίας. Πολλά άτομα κλίνουν προς την παρέκκλιση/ έγκλημα σε μια προσπάθεια αποδυνάμωσης της σύγχυσης και εναντίωσης στις αρχές. Ανάλογα, έχει υποστηριχθεί ότι ο καπιταλισμός παράγει παρεκκλίνουσες/ εγκληματικές συμπεριφορές μέσα από τις πρακτικές εξαναγκαστικού ελέγχου στις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις.(Thio, 1998).

Συνοπτικά, οι θεωρίες την σύγκρουσης μελέτησαν τις διαθέσιμες πηγές, φυσικές και κοινωνικές σε σχέση με τη ζήτηση, συμπεραίνοντας ότι η ανεπάρκεια που υπάρχει οδηγεί στο φαινόμενο της κοινωνικής σύγκρουσης. Οι αναλύσεις τους επικεντρώθηκαν στη δύναμη του νόμου, ως ένας κοινωνικός μηχανισμός ελέγχου των πηγών. Σε όλες τις θεωρίες συναντάμε ερμηνευτικές προσπάθειες της ανισοκατανομής του πλούτου και της ισχύος ως βασικά αίτια πρόκλησης παρεκκλίσεων/ εγκλημάτων, μέσα από μια διαδικασία σύγκρουσης.(Becker, 2000).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον πάντως παρουσιάζει και μια ακόμα κατηγορία θεωριών, οι οποίες λόγω του κοινωνιολογικού τους χαρακτήρα μπορούν να ενταχθούν σε αυτήν την κατεύθυνση, από μια άλλη όμως οπτική γωνία. Πρόκειται για τις θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου που αντί ν' αναζητήσουν τους λόγους για τους οποίους κάποια άτομα ακολουθούν παρεκκλίνουσες σταδιοδρομίες, ερευνούν τα αίτια που ωθούν τα άτομα ν' ακολουθούν τους κανόνες. Σε γενικές γραμμές υιοθετούν την άποψη ότι η γνώση του τι προκαλεί τη συγκράτηση

επιφέρει τη γνώση του τι προκαλεί την παρέκκλιση, καθώς η τελευταία δημιουργείται από την απουσία δυνάμεων συγκράτησης. Οι θεωρητικοί του κοινωνικού ελέγχου υποστηρίζουν ότι η υπακοή στους κανόνες επιτυγχάνεται μέσα από τον κοινωνικό έλεγχο, μια άποψη που αναπτύχθηκε στα πλαίσια πολλών διαφορετικών θεωριών αναφορικά με τη φύση του κοινωνικού ελέγχου.(Thio, 1998).

Ο W.Reckless (1955) με τη θεωρία της Συγκράτησης μίλησε για δύο είδη δυνάμεων: τις δυνάμεις που ωθούν το άτομο σε παρεκκλίνουσες/ παραβατικές δραστηριότητες και τις δυνάμεις που συγκρατούν το άτομο από αυτές. Στην πρώτη περίπτωση τις διακρίνει σε εξωτερικές ή κοινωνικές (φτώχεια, μειονεκτική θέση κ.τ.λ) και σε ψυχολογικές (κίνητρα, αισθήματα κατωτερότητας κ.τ.λ). Αντίστοιχα στη δεύτερη περίπτωση έχουμε τις δυνάμεις εσωτερικής και εξωτερικής συγκράτησης, όπου στις εσωτερικές μιλάμε για το εγώ, τον αυτοέλεγχο κ.τ.λ και στις εξωτερικές για τους νόμους, τους σκοπούς και τις προσδοκίες κ.τ.λ. Η συμπεριφορά που ακολουθεί ένα άτομο εξαρτάται από το πόσο ισχυρές ή ασθενείς είναι αυτές οι δυνάμεις συγκριτικά. Εάν δηλαδή οι δυνάμεις συγκράτησης είναι εξασθενημένοι, τότε το άτομο ενδέχεται ν' αναπτύξει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά.(Becker, 2000).

Στηριζόμενος στη θεωρία του Freud, ο I.Nye (1958) πρόβαλλε τα ζωικά ένστικτα ως τη βασική αιτία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, καθώς όπως πιστεύει όλοι οι άνθρωποι έχουν από τη φύση τους την τάση να αθετούν τους κανόνες. Θεωρώντας τον κοινωνικό έλεγχο ως το βασικό εργαλείο της κοινωνίας για την αποτροπή των παρεκκλινόντων τάσεων, τον διακρίνει σε 4 τύπους: α) τον εσωτερικό έλεγχο που αντιπροσωπεύει την κοινωνικοποίηση των παιδιών, κύρια μέσω της οικογένειας με βάση συγκεκριμένες αρχές και κανόνες, β) τον έμμεσο έλεγχο που δομείται στα πλαίσια της ανάπτυξης στοργής του παιδιού προς τους γονείς-οικογένεια, γ) τον άμεσο έλεγχο που λειτουργεί μέσω διαφόρων κομφορμιστικών ομάδων (αστυνομία, γονείς, φίλοι κτλ) και δ) την ικανοποίηση του ατόμου από την κοινωνία μέσα από την παροχή νόμιμων μέσων.(Becker, 2000).

Στο χώρο αυτό πάντως τη μεγαλύτερη σπουδαιότητα παρουσιάζουν οι εισηγήσεις του Travis Hirshi στη θεωρία του που ονομάστηκε, θεωρία των κοινωνικών δεσμών ή θεωρία του ελέγχου (1969). Σύμφωνα λοιπόν με τον Hirshi, ενώ όλοι οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα ν' αναπτύξουν παρεκκλίνουσες δραστηριότητες, οι περισσότεροι δεν το κάνουν λόγω του ισχυρού δεσμού μεταξύ ατόμου και κοινωνίας. Ο όρος «δεσμός» (bond) που εισήγαγε αναφέρεται στην αποδοχή και κατ' επέκταση τήρηση των κοινωνικών κανόνων από το άτομο. Όπως υποστηρίζει, υπάρχουν 4 τρόποι σύμφωνα με τους οποίους ένα άτομο συνδέεται με την κοινωνία, ο δεσμός δηλαδή αυτός συνίσταται σε τέσσερα στοιχεία ελέγχου:

α) Αφοσίωση σε πρότυπα αναφοράς (Attachment to meaningful people), που πέρα από τη ψυχική ισορροπία του ατόμου συμβάλλει και στη δημιουργία κοινωνικής συνείδησης.

β) Δέσμευση από κοινωνικά αναγνωρισμένους στόχους (Commitment to conventional goals), που μέσω του φόβου απώλειας αγαθών ή επιτευγμάτων αναχαιτίζει τις παράνομες τάσεις.

γ) Συμμετοχή σε συμβατικές δραστηριότητες (Involvement in conventional activities), που απαιτεί επένδυση σημαντικής ενέργειας και λειτουργεί προστατευτικά, και

δ) Αποδοχή των κοινωνικών κανόνων (Belief in social rules), που αναφέρεται στην πίστη των μελών μιας κοινωνίας στους αποδεκτούς κανόνες και αξίες. (Λαμπροπούλου, 1994).

Στη θέση των δεσμών του Hirshi, ο Braithwaite (1982) βάζει την ταπείνωση, θεωρώντας την τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία ελέγχει τα άτομα-μέλη. Η ταπείνωση περιλαμβάνει μια έκφραση κοινωνικής αποδοκιμασίας, σχεδιασμένη να προκαλέσει τύψεις στο παρεκκλίνον άτομο. Ο Braithwaite διακρίνει δύο τύπους ταπείνωσης: της «διάσπασης» και της «επανασύνδεσης». Στον πρώτο τύπο το άτομο τιμωρείται με τέτοιο τρόπο ώστε να στιγματιστεί, απορριφθεί ή εξοστρακιστεί. Ο δεύτερος τύπος είναι πιο θετικός και περιλαμβάνει τη δημιουργία ενοχών στον παρεκκλίνον, παράλληλα όμως με την ύπαρξη κατανόησης, συγχώρεσης ή και σεβασμού. (Thio, 1998).

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τις θεωρίες του ελέγχου η ανθρώπινη φύση είναι προσανατολισμένη στο ατομικό συμφέρον, στα πλαίσια της αυτοσυντήρησης και ικανοποίησης προσωπικών αναγκών. Για το λόγο αυτό και προκειμένου να υπάρχει αρμονία και τάξη, θεωρείται ότι είναι προς όφελος όλων να ρυθμίζεται και να συγκρατείται η ανθρώπινη συμπεριφορά. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται στα πλαίσια της σχέσης ατόμου-κοινωνίας μέσα από την κοινωνικοποίηση, τους κοινωνικούς θεσμούς και γενικότερα ένα σύνολο δεσμών που οδηγούν τα μέλη μιας κοινωνίας στη συμμόρφωση. (Becker, 2000).

2.2: ΤΟ ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΑΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Το αντιδρασιακό παράδειγμα ονομάστηκε έτσι γιατί, σε αντίθεση με το αιτιολογικό που μελετά τις αποκλίσεις αναφορικά με ότι προηγείται μιας συμπεριφορά, εστιάζει σε αυτό που έπεται και τη συνακολουθεί. Στον πυρήνα του αντιδρασιακού παραδείγματος βρίσκουμε τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που νοούνται ως η βασική διαδικασία ανάπτυξης και αναπαραγωγής των παρεκκλίσεων. Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά δεν αντιμετωπίζεται εδώ ως ένα χρονικά περιορισμένο και στατικό γεγονός, αλλά ως μια διαρκώς μεταβαλλόμενη διαδικασία, διαμορφωμένη σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνίας. (Δήμου, 1998).

Το αντιδρασιακό παράδειγμα ουσιαστικά συμπυκνώνεται στις θέσεις της θεωρίας της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης (Symbolic Interactionism), έτσι όπως διαμορφώθηκαν από τους κύριους εκπροσώπους της. Επίκεντρο της θεωρίας αυτής είναι η πεποίθηση ότι σε κάθε κοινωνία ή ειδικότερα κοινωνική ομάδα υφίσταται ένα σύνολο κοινά αποδεκτών συμβόλων, μέσα από τα οποία τα μέλη προσδιορίζουν και ερμηνεύουν την κοινωνική πραγματικότητα. Η σπουδαιότητα τους έγκειται στη λειτουργική οργάνωση και ρύθμιση της επικοινωνίας και των σχέσεων μεταξύ των ατόμων ή ομάδων. Τέτοιου είδους σύμβολα δηλαδή αποτελούν οι αξίες, οι αρχές, οι κανόνες και οι στόχοι διαμέσου των οποίων κοινωνικοποιείται ένα άτομο. (Λαμπροπούλου, 1994).

Η Θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης, όπως και πολλές άλλες θεωρίες τονίζει την πρωτεύουσα σημασία της κοινωνικοποίησης για το άτομο, στα πλαίσια εκμάθησης κατάλληλων τρόπων διαντίδρασης με το περιβάλλον του. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται καθώς αναπτύσσονται και δομούνται τα 3 βασικά στοιχεία που παρέχει η κοινωνία στο άτομο, στα πλαίσια της κοινωνικοποίησης του: τα σύμβολα, η σκέψη και ο εαυτός. Η σκέψη δίνει στο άτομο τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται, επεξεργάζεται και αξιολογεί τα διάφορα ερεθίσματα και εμπειρίες του, αποκτώντας έτσι μια ενεργητική σχέση με το περιβάλλον. Η προσωπική υπόσταση, ο εαυτός είναι προϊόν της αλληλεπίδρασης ατόμου-κοινωνικού περιβάλλοντος. (Λαμπροπούλου, 1994).

Ένα παιδί αρχικά δηλαδή, έως ότου μάθει να χρησιμοποιεί το λόγο και εν συνεχεία την κριτική σκέψη μιμείται τους άλλους σε μια διαδικασία εκμάθησης ρόλων και συμπεριφορών. Ο εαυτός υφίσταται μέσω των «σημαντικών άλλων» (significant others), προσώπων δηλαδή του οικείου περιβάλλοντος οι οποίοι παρέχουν σε αυτή τη φάση τα πρότυπα ρόλων. Σταδιακά τη θέση των «σημαντικών άλλων» παίρνει ο «γενικευμένος άλλος» (generalized other), που δεν ταυτίζεται πλέον με συγκεκριμένα πρόσωπα αλλά αντικατοπτρίζει το λειτουργικό πλαίσιο μέσα στο οποίο επιτελείται η κοινωνική συμβίωση. Ο εαυτός εδώ είναι πιο ολοκληρωμένος και αν και αντιστέκεται στις ριζικές αλλαγές, χαρακτηρίζεται από μια προσαρμοστική ικανότητα, αναγκαία για την αρμονική συνύπαρξη του με τους υπολοίπους. (Λαμπροπούλου, 1994).

Οι θέσεις του G.H.Mead (1863-1931) για τον εαυτό στο έργο του «*Mind, self and society*» (1934), αποτέλεσαν τη θεμελιακή αφετηρία των μετέπειτα απόψεων της Σχολής της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης. Ο Mead υποστήριξε ότι ο εαυτός (self) συγκροτείται από 2 βασικά στοιχεία: το εμένα (me) και το εγώ (I). Το me περιλαμβάνει ιδέες, θέσεις, κανόνες και γεγονότα τα οποία επεξεργάζεται το άτομο και κατ' επέκταση προσαρμόζει σ' ένα κοινά αποδεκτό πρότυπο συμπεριφοράς. Είναι δηλαδή ο κοινωνικός εαυτός, ο οποίος πηγάζει από το σύνολο των συμπεριφορών που εσωτερικεύει το άτομο. Το I είναι η αντίδραση του ατόμου στις συμπεριφορές αυτές, ο

παρορμητικός εαυτός που ξεπερνώντας πολλές φορές τη δύναμη του me, ενεργεί αυθόρμητα πέρα από κανόνες και αξίες. Το I δηλαδή εκφράζει τη δυνατότητα ελεύθερης επιλογής του Εαυτού, ο οποίος κατευθύνεται μεν αλλά δεν εξαναγκάζεται.(Κουκουτσάκη, 2002).

Οι θεμελιακές αυτές θέσεις του Mead είχαν ως αποτέλεσμα την κατεύθυνση της θεωρίας της αλληλεπίδρασης προς ένα, όπως αποδείχτηκε αργότερα κεντρικό σημείο. Τη διαπίστωση δηλαδή ότι οι άνθρωποι δεν είναι παθητικοί δέκτες και η συμπεριφορά τους καθορίζεται από τη σημασία που δίνουν σε μια κατάσταση, σε συνάρτηση πάντα με την επιρροή από το δεδομένο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Με βάση αυτήν την πεποίθηση, ο Becker πρότεινε έναν ορισμό της παρέκκλισης που είχε ως αποτέλεσμα η θεωρία αυτή να ονομασθεί και θεωρία της ετικέτας ή του χαρακτηρισμού (Labeling Theory). Σύμφωνα λοιπόν με τον Becker: «Παρέκκλιση δεν είναι μια ιδιότητα της πράξης που διαπράττει το πρόσωπο αλλά μάλλον μια συνέπεια της εφαρμογής από άλλους των κανόνων και κυρώσεων σε έναν παραβάτη. Ο παρεκκλίνων είναι κάποιος στον οποίο εφαρμόστηκε επιτυχώς αυτή η ετικέτα: Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά είναι η συμπεριφορά που οι άνθρωποι έτσι ετικετάρουν».(Δασκαλάκης, 1985).

Ένας από τους πρώτους θεωρητικούς που στηρίχτηκαν στις θέσεις του Mead στα πλαίσια του αντιδρασιακού παραδείγματος υπήρξε ο Frank Tannenbawm (1938). Σύμφωνα με τον Tannenbawm, ένα άτομο είναι παρεκκλίνον όταν προσδιορίζεται ως τέτοιο από το κοινωνικό περιβάλλον. Η αποκλίνουσα-εγκληματική συμπεριφορά διαμορφώνεται έτσι μέσα από μια κοινωνική διαδικασία αξιολόγησης, τόσο τυπική, όσο και άτυπη. Η αρνητική αξιολόγηση μιας συμπεριφοράς που περιλαμβάνει και τον προσδιορισμό της ως απορριπτέα, όχι μόνο καθιστά το άτομο που τη διαπράττει παρεκκλίνον αλλά και ουσιαστικά δεσμεύει κάθε αναμορφωτική προσπάθεια.(Becker, 2000).

Επεκτείνοντας και αναδιαμορφώνοντας τις ιδέες του Tannenbawm σε μια ολοκληρωμένη θεωρητική προσέγγιση, ο E.M.Lemert μίλησε για την πρωτογενή και δευτερογενή παρέκκλιση,

δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην τελευταία. Με τον όρο «δευτερογενής παρέκκλιση» (primary deviance) -χωρίς να εστιάζει στις ποικίλες αιτίες αυτής- εννοεί την παρέκκλιση που εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της παράβασης των κοινωνικών κανόνων. Η δευτερογενής απόκλιση (secondary deviance) προκύπτει αντίθετα από τον αρνητικό ρόλο που προσδίδει η κοινωνία σ' ένα άτομο. Ο Lemert, παρουσιάζοντας την επίδραση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων σ' ένα σχήμα 8 διαδοχικών φάσεων υποστηρίζει ότι η παγίωση του παρεκκλίνοντα ρόλου σ' ένα άτομο σχετίζεται αποκλειστικά με τη δευτερογενή απόκλιση, τους χαρακτηρισμούς δηλαδή και τις κοινωνικές αντιδράσεις. (Δήμου, 1998).

Πολύ κοντά στις απόψεις του Lemert είναι και οι θέσεις του H.Becker (1963) που αντίστοιχα παρουσίασε ένα διαδοχικό μοντέλο της αποκλίνουσας καριέρας, όπως το ονόμασε. Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε στους κοινωνικούς κανόνες, θεωρώντας την αναζήτηση των αιτιών της παρέκκλισης στα ατομικά χαρακτηριστικά μονόπλευρη οπτική. Η δική του οπτική επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί κανόνες περιθωριοποιούν τα υποκείμενα που τους παραβιάζουν, σκιαγραφώντας έτσι την παρέκκλιση ως συνέπεια του αρνητικού χαρακτηρισμού (Becker, 2000).

Η θεωρία του χαρακτηρισμού (ετικέτας) πρεσβεύει ότι εφόσον δεν υπάρχει κοινωνική αντίδραση δεν υπάρχει και παρέκκλιση. Με αυτόν τον τρόπο υποστηρίζει ότι μια συμπεριφορά που σε μια κοινωνία θεωρείται αποκλίνουσα, σε κάποια άλλη κοινωνία, κοινωνική ομάδα ή και χρονική στιγμή μπορεί να θεωρείται αποδεκτή. Σε αυτά τα πλαίσια και προκειμένου να εξηγήσει το φαινόμενο της παρέκκλισης, η Θεωρία της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης διακρίνει 5 κύρια διαδοχικά στάδια διαμόρφωσης της:

α) Θέσπιση και εφαρμογή των κοινωνικών κανόνων. Η θέσπιση των κοινωνικών κανόνων προϋποθέτει αυτόματα τη διάκριση της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε φυσιολογική και μη φυσιολογική. Η εφαρμογή τους από την άλλη μεριά είναι κατά κύριο λόγο υποκειμενική, καθώς εξαρτάται όχι μόνο από τη συγκεκριμένη

περίσταση, αλλά και από το κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο της δεδομένης χρονικής περιόδου.

β) Επιλογή και καταγραφή της απόκλισης. Τυπικά κάθε συμπεριφορά που αντιτίθεται στους κοινωνικούς κανόνες μπορεί να θεωρηθεί αποκλίνουσα. Εδώ μιλάμε όμως για τις μορφές τέτοιας συμπεριφοράς που εντοπίζονται από τα τυπικά και άτυπα όργανα ελέγχου και καταχωρούνται ως αποκλίνουσες.

γ) Χαρακτηρισμός μιας απόκλισης. Σε κάθε παρεκκλίνουσα συμπεριφορά προσδίδεται και ένας αρνητικός χαρακτηρισμός, μια ετικέτα στα πλαίσια της κοινωνικής αντίδρασης, που στη συνέχεια μεταφέρεται διαμέσου αλληλεπιδράσεων και στην προσωπικότητα του υποκειμένου. Κάτι τέτοιο έχει φυσικά ως αποτέλεσμα και την αρνητική κοινωνική μεταχείριση του ατόμου, με τις συνεπακόλουθες επιπτώσεις στη ζωή του.

δ) Κατανομή και κατασκευή ενός κοινωνικού ρόλου. Ο χαρακτηρισμός ενός ατόμου ως παρεκκλίνον οδηγεί αυτόματα στην ένταξη του από τον κοινωνικό περίγυρο σε μια ξεχωριστή από το υπόλοιπο σύνολο ομάδα. Η ταξινόμηση αυτή σταδιακά επεκτείνει και εδραιώνει τον αρνητικό ρόλο στους outsiders, όπως τους έχει ονομάσει ο Becker. Το υποκείμενο με τον καιρό αρχίζει και προσαρμόζεται στον αρνητικό του ρόλο και ενεργεί σύμφωνα με αυτόν, σε μια αδιάκοπη διαδικασία δράσης-αντίδρασης.

ε) Υποκειμενικές επιδράσεις. Η διαδικασία κατά την οποία το άτομο εσωτερικεύει την αρνητική αντίληψη του περιβάλλοντος του, έχει όπως είναι φυσικό σημαντικές επιδράσεις στη γνωστική και συγκινησιακή του υπόσταση. Η κοινωνική πραγματικότητα πλέον βιώνεται και αξιολογείται μέσα από την οπτική γωνία του αρνητικού ρόλου, όπως επίσης και η διαντίδραση με τα άλλα άτομα/ ομάδες. Πολύ συχνά τα άτομα που έχουν υιοθετήσει τέτοιους ρόλους αναπτύσσουν μηχανισμούς άμυνας προκειμένου να μειώσουν τη φόρτιση που προκαλεί ο χαρακτηρισμός. (Δήμου, 1998).

2.3: ΤΟ ΑΦΟΜΟΙΩΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Το αφομοιωτικό παράδειγμα προέκυψε κατά κύριο λόγο από την έντονη αντιπαράθεση και κριτική μεταξύ του αιτιολογικού και του αντιδρασιακού παραδείγματος. Ονομάστηκε έτσι γιατί οι εκπρόσωποι του, θεωρώντας ότι οι δύο άλλες προσεγγίσεις παρουσιάζουν ελλείψεις, αφομοίωσαν τα κυριότερα σημεία τους με στόχο τη συστηματική διαμόρφωση ενός ενιαίου ολοκληρωμένου θεωρητικού μοντέλου.

Η αφομοιωτική τάση χρονικά παρουσιάζεται πριν από το αντιδρασιακό παράδειγμα ακόμα, με διάφορους θεωρητικούς όπως ο Durkheim ν' αρχίζουν να βλέπουν δύο διαστάσεις στο φαινόμενο της παρέκκλισης: την ατομική και την κοινωνική. Κύρια πάντως οι αφομοιωτικές τάσεις εμφανίστηκαν τη δεκαετία του 1970, είτε στα πλαίσια του αντιδρασιακού παραδείγματος, είτε ως αποτέλεσμα των επικρίσεων του.(Δήμου, 1998).

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των αφομοιωτικών θεωρητικών προσεγγίσεων εναπόκειται στην κοινή αντίληψη ότι ο μοναδικός τρόπος να εξεταστεί σφαιρικά το συγκεκριμένο φαινόμενο είναι με τη μελέτη, τόσο της συμπεριφοράς των υποκειμένων, όσο και της κοινωνικής αντίδρασης σε αυτήν. Οι δύο αυτοί παράγοντες θεωρούνται εδώ αλληλένδετοι, σαφώς επηρεαζόμενοι από τις εκάστοτε κοινωνικό-πολιτισμικές παραμέτρους. Τη θέση αυτή επιχείρησαν ν' αποτυπώσουν πολλοί θεωρητικοί με συγκεκριμένα μοντέλα θεωρητικής προσέγγισης του φαινομένου, που όμως δεν αποτελούν στο σύνολο τους μια ενιαία θεωρία.(Δήμου, 1998).

Στην αφομοιωτική του θεώρηση ο E.Schur για παράδειγμα, χρησιμοποιεί την αντιδρασιακή προσέγγιση σε συνάρτηση με βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του υποκειμένου που, όπως υποστηρίζει μπορούν να δώσουν σημαντικές απαντήσεις για το φαινόμενο της παρέκκλισης. Η πρόταση του συνοψίζεται στη δυναμική της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ψυχολογικών παραγόντων, της κοινωνικής θέσης, της συγκεκριμένης περίπτωσης, των διαπροσωπικών σχέσεων και της διαδικασίας ελέγχου. Εντούτοις, ο Schur εστιάζει στις

κοινωνικές αντιδράσεις δίνοντας επιφανειακή σημασία στους παράγοντες του αιτιολογικού παραδείγματος.(Δήμου, 1998).

Ο H.Hafurkamp από την άλλη μεριά παρουσιάζει ένα μοντέλο με δύο διαδοχικές διαδικασίες οι οποίες αναφέρονται στα δύο αντίστοιχα παραδείγματα: το αιτιολογικό και το αντιδρασιακό. Έτσι εντοπίζει καταρχάς την ανάπτυξη της συμπεριφοράς-πράξης και εν συνεχεία τον ορισμό-χαρακτηρισμό αυτής της συμπεριφοράς. Με αφομοιωτική τάση ανάλογα ο G.Wiswede συσχετίζει τους ψυχολογικούς και τους κοινωνιολογικούς παράγοντες. Διαχωρίζοντας την αποκλίνουσα συμπεριφορά από τον αποκλίνοντα ρόλο θεωρεί ότι η αποκλίνουσα συμπεριφορά έχει αιτιολογική αφετηρία, ενώ ο ρόλος είναι αποτέλεσμα συγκεκριμένων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων. Παράλληλα αναγνωρίζει τη σημασία τόσο των συστημάτων κύρωσης δείχνοντας την πολυμορφία των πηγών της απόκλισης.(Δήμου, 1998).

Ο W.Ruther τέλος, το μοντέλο του οποίου συγκαταλέγεται επίσης στην αφομοιωτική σκέψη, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους κοινωνικό-πολιτισμικούς παράγοντες που όπως πρεσβεύει επηρεάζουν και τη εκδήλωση μιας συμπεριφοράς και τον συνεπακόλουθο κοινωνικό έλεγχο. Η κοινωνική δομή και λειτουργία σύμφωνα με τον Ruther έχουν μια αιτιοκρατική σχέση με το φαινόμενο της παρέκκλισης, Σε αυτά τα πλαίσια υποστηρίζει ότι υπάρχει μια συνεχής ανατροφοδοτική αλληλεπίδραση μεταξύ συμπεριφοράς και κοινωνικής αντίδρασης, γεγονός που καθιστά αδύνατη τη εξέταση του ενός στοιχείου χωρίς την παρουσία και του άλλου. Στο σχέδιο του Ruther βλέπουμε ουσιαστικά μια ενιαία δυναμική διαδικασία μεταξύ των επιμέρους διαδικασιών και παραγόντων όπου, η δομή και ο βαθμός συμμετοχής τους καθορίζει την εμφάνιση ή όχι του εν λόγω φαινομένου.(Δήμου, 1998).

ΚΕΦ.3

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ

Το φαινόμενο της παρέκκλισης, ως κοινωνικό φαινόμενο βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με την κοινωνική οργάνωση και δομή, επηρεάζεται δηλαδή από αυτή και την επηρεάζει. Ο βαθμός και η ένταση της επιρροής στην οποία γίνεται εδώ αναφορά σχετίζεται άμεσα με τη μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς που παρατηρείται. Έτσι, ναι μεν η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί ενδεχόμενο κίνδυνο για την ομαλή κοινωνική λειτουργία, χωρίς όμως η διαπίστωση αυτή να μπορεί να γενικευτεί σε όλες τις εκφάνσεις του φαινομένου. Άλλωστε, όπως θα δούμε και παρακάτω η έννοια της παρέκκλισης περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών και πράξεων.

Με δεδομένη λοιπόν τη συμβίωση των μελών μιας κοινωνίας στα πλαίσια ενός κοινού συστήματος θεσμών και κανόνων, εύκολα συμπεραίνουμε ότι η παραβίαση τους μπορεί να προκαλέσει διαταραχές στην κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη. Καθώς όμως οι αποκλίσεις από τους καθιερωμένους κανόνες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής ζωής, κάθε κοινωνία-κοινωνική ομάδα αναπτύσσει ένα είδος ανοχής σε κάποιες από αυτές. Τα όρια που χαρακτηρίζουν αυτή την κοινωνική ανοχή διαμορφώνονται σύμφωνα με το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο της εκάστοτε χρονικής περιόδου. Γι' αυτό και μιλάμε για απειλή της κοινωνικής οργάνωσης από τα παρεκκλίνοντα φαινόμενα στις περιπτώσεις εκείνες μόνο που υπάρχει μια γενικευμένη έξαρση και τα μέλη μιας κοινωνίας αρχίζουν να δείχνουν μειωμένη εμπιστοσύνη στα κανονιστικά μέσα των κοινωνικών λειτουργιών. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984)

Όταν αναφερόμαστε στις ακραίες επιπτώσεις που μπορεί να έχει η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά εννοούμε την καθολική απώλεια εμπιστοσύνης στα ρυθμιστικά εργαλεία του κοινωνικού ιστού, αποτέλεσμα τόσο έντονων αντιθέσεων, ικανών να προκαλέσουν πλήρη έκλυση της κοινωνικής συνοχής. Στην πραγματικότητα όμως κάτι

τέτοιο αποτρέπεται από τα εκτεταμένα και ευέλικτα όρια κοινωνικής ανοχής που χαρακτηρίζουν ιδίως τις σύγχρονες κοινωνίες. Τα μέλη μιας κοινωνίας δεν αντιμετωπίζουν δηλαδή τις παρεκκλίσεις από τα καθιερωμένα πρότυπα ως κάτι το αναπάντεχο, αλλά αντίθετα ως κάτι ενδεχόμενο, ακόμα και σύνηθες πολλές φορές. Μέσα από τη ανοχή δηλαδή ένα μεγάλο μέρος της παρεκκλίνουσας δραστηριότητας απορροφάται και διευθετείται, αναχαιτίζοντας έτσι την ενδεχόμενη κοινωνική αποδιοργάνωση.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Χωρίς να μιλάμε επί του προκειμένου για τέτοιου είδους ακραίες επιδράσεις, οι επιπτώσεις των παρεκκλινόντων φαινομένων, όταν δεν μελετώνται ομαδοποιημένα παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις στη διάρκεια και την ένταση. Για παράδειγμα, η ομοφυλοφιλία ως φαινόμενο παρέκκλισης είναι λογικό να μην επηρεάζει την ομαλή συλλογική διαβίωση στο βαθμό που επιδρούν σε αυτή τα πολιτικά εγκλήματα ή οι τρομοκρατικές ενέργειες. Αντίστοιχα, ένα φαινόμενο που σε παρελθόντα χρόνο μπορεί να δημιουργούσε σημαντική απορύθμιση της κοινωνικής δομής, στις μέρες μας είναι πιθανό να βρίσκεται υπό καθεστώς ανοχής.

Πέρα όμως από την αρνητική αυτή πλευρά, η αποκλίνουσα συμπεριφορά επιτελεί σε κάποιες περιπτώσεις και ορισμένες θετικές λειτουργίες με συνακόλουθα θετικά αποτελέσματα. Κάτι τέτοιο γίνεται κατανοητό αν δούμε τους κανόνες και τον κοινωνικό έλεγχο από την οπτική γωνία των ατόμων ή ομάδων που αντιδρούν στην εφαρμογή και τήρηση τους. Για κάποια άτομα-ομάδες δηλαδή η πειθαρχία και η μη αντίδραση στους κανόνες έρχεται αντιμέτωπη με τα δικά τους πρότυπα. Όταν λοιπόν τα μέτρα που λαμβάνονται εναντίον της συμπεριφοράς τους είναι άκαμπτα και αμείλικτα ανεξαιρέτως υπάρχει μεγάλος κλονισμός της εμπιστοσύνης τους στο κοινωνικό σύστημα με αποτέλεσμα ενδεχόμενα τη γενίκευση των συμπεριφορών αντίδρασης. Σε κάποιες περιπτώσεις αντίθετα η ανοχή του συστήματος αξιών που έχουν αναπτύξει οδηγεί στην εκτόνωση τους. Υπό αυτή την έννοια δηλαδή ένα μέρος της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς λειτουργεί σαν ασφαλιστική δικλείδα.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Παράλληλα, η αποκλίνουσα συμπεριφορά πολλές φορές οδηγεί έμμεσα στην ενίσχυση του αισθήματος δικαίου και στη συμμόρφωση των μελών μιας κοινωνίας στους κανόνες. Ενώ δηλαδή σε περιόδους που απουσιάζουν τα παρεκκλίνοντα φαινόμενα είναι σύνηθες να υπάρχει απομόνωση μεταξύ των μελών, η αίσθηση του κοινού κινδύνου όταν εμφανίζονται τέτοιου είδους φαινόμενα κινητοποιεί μηχανισμούς συλλογικής άμυνας και προάγει την κοινωνική συνείδηση και αλληλεγγύη. Από την άλλη μεριά όμως η αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορεί να είναι και πηγή προοδευτικών αλλαγών, στοιχείο απαραίτητο για την ανάπτυξη και εξέλιξη μιας κοινωνίας. (Luhmann, 1995)

ΚΕΦ.4

ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ

Η ταξινόμηση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς σε διάφορες κατηγορίες-τύπους γίνεται με βάση τις επιδιώξεις του παρεκκλίνοντος ατόμου, τη σχέση συμπεριφοράς-κοινωνικού κανόνα, αλλά και ατόμου-κοινωνικού συνόλου. Σύμφωνα με τον Merton μπορούμε να διακρίνουμε 3 κύρια είδη παρέκκλισης: τις παραβατικές, τις αντικομφορμιστικές και τις επαναστατικές. Ειδικότερα:

α) Παραβατικές είναι οι συμπεριφορές που δρουν αντίθετα προς κάποιο κανόνα, χωρίς όμως ν' αμφισβητούν την ισχύ, ούτε να επιδιώκουν την κατάργησή του. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσεται και το μεγαλύτερο μέρος των εγκλημάτων του κοινού Ποινικού Δικαίου.

β) Αντικομφορμιστικές είναι οι συμπεριφορές μέσα από τις οποίες το υποκείμενο εκδηλώνει άμεσα την άρνηση του ν' αποδεχτεί κάποιο κανόνα και με τις πράξεις του επιδιώκει να τον ανατρέψει.

γ) Επαναστατικές είναι οι συμπεριφορές στα πλαίσια των οποίων το παρεκκλίνον άτομο δεν εκφράζει την απόρριψη ενός συγκεκριμένου μόνο κανόνα, αλλά συνολικά του κοινωνικού συστήματος και ιδιαίτερα του συστήματος ελέγχου και των φορέων που το εξυπηρετούν. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Περί του ίδιου θέματος, η ταξινόμηση που προτείνει ο Becker προκύπτει από τη διασταύρωση δύο θεμελιακών μεταβλητών: της συμπεριφοράς και της κοινωνικής αντίδρασης. Συγκεκριμένα περιγράφει 4 θεωρητικούς τύπους παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς σε σχέση με το αν πρόκειται για συμπεριφορά συμμόρφωσης ή παραβίασης κανόνων και το κατά πόσο γίνεται αντιληπτή ως παρεκκλίνουσα από το κοινωνικό περιβάλλον. Έτσι έχουμε τους ακόλουθους τύπους:

α) **Κομφορμιστική συμπεριφορά**, η οποία και σύμφωνη με τον κανόνα είναι και όλοι αντιλαμβάνονται τη συμμόρφωση προς αυτόν,

β) **Καθαρά παρεκκλίνουσα** είναι η συμπεριφορά που συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Εδώ και παραβιάζεται κάποιος κανόνας και όλοι βλέπουν τη συμπεριφορά ως παρεκκλίνουσα.

γ) Ψευδώς κατηγορούμενη ή άδικα αποδιδόμενη. Πρόκειται για την περίπτωση όπου ενώ το άτομο δεν έχει δραστηριοποιηθεί αντίθετα προς κάποιο κανόνα οι άλλοι θεωρούν ότι το έχει κάνει.

δ) Ο τελευταίος τύπος είναι η Μυστική ή Λανθάνουσα παρέκκλιση όπου, αν και το άτομο παραβιάζει κάποιο κανόνα αυτό δε γίνεται αντιληπτό από κανέναν.(Becker, 2000).

Ο Becker διευκρινίζει ότι η κατηγοριοποίηση αυτή γίνεται από την οπτική μιας δεδομένης ομάδας κανόνων κάθε φορά χωρίς να συνυπολογίζει τις περιπλοκές που προκύπτουν όταν είναι διαθέσιμες περισσότερες από μια ομάδες κανόνων σε σχέση με τους ίδιους ανθρώπους και για την ίδια ενέργεια. Ταυτόχρονα τονίζει ότι πρόκειται για μια ταξινόμηση συμπεριφορών και όχι προσωπικοτήτων. Γι' αυτό και η ίδια συμπεριφορά ενός ατόμου μπορεί να είναι και κομφορμιστική και παρεκκλίνουσα, ανάλογα με τη δραστηριότητα.(Becker, 2000).

ΚΕΦ.5

ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗΣ

Μέσα από την ανάλυση των διαφόρων θεωριών για την παρέκκλιση αλλά και την ταξινόμηση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς βλέπουμε ότι, μέσα από την ευρύτητα των συνθηκών και παραμέτρων κάτω από τις οποίες ένα άτομο μπορεί να θεωρηθεί αποκλίνον ανακύπτουν μεγάλα περιθώρια όσον αφορά τις μορφές που μπορεί να πάρει η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά.

Ο E.Garofalo εξέφρασε αυτή τη θέση χρησιμοποιώντας τον όρο «στίγμα» αντί για παρέκκλιση, προσδιορίζοντας τον σε σχέση με 3 τύπους: αναφορικά με τις σωματικές μειονεξίες, τα ατομικά χαρακτηριστικά και τα φυλετικά- εθνικά- θρησκευτικά χαρακτηριστικά. Με αυτόν τον τρόπο θέλησε να δείξει ότι ένα φαινόμενο μπορεί να χαρακτηριστεί ως μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ακόμα και όταν δεν παραβιάζεται κάποιος κανόνας αλλά αποτελεί αντικείμενο αρνητικής αξιολόγησης. (Κουκουτσάκη, 2002).

Ανατρέχοντας στη σχετική βιβλιογραφία συναντάμε στις αναφορές στην παρέκκλιση, φαινόμενα αντίθετα και ανομοιογενή μεταξύ τους. Στα πλαίσια για παράδειγμα του εγκλήματος ως μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς υπάγονται ποικιλόμορφες συμπεριφορές με σαφή μεταξύ τους διάκριση. Παρέκκλιση δηλαδή αποτελεί τόσο ο φόνος, με εμφανή επίπτωση στο θύμα, όσο και συμπεριφορές χωρίς κάποιο θύμα, όπως η ομοφυλοφιλία και η χρήση ναρκωτικών. Ο περιορισμός φυσικά δεν τελειώνει εδώ καθώς ως παρέκκλιση θεωρούνται και οι αιρέσεις, το περίεργο ντύσιμο στους νέους σύμφωνα με πιο παραδοσιακές απόψεις, οι άγαμες μητέρες κ.τ.λ.

Η αναφορά και ανάλυση όλων των μορφών παρέκκλισης θα ήταν αδύνατη καθώς σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσε να είναι ολοκληρωμένη. Αξίζει να σημειωθεί εδώ πάντως ότι ως ειδική μορφή παρέκκλισης συναντάμε και το φαινόμενο της τρομοκρατίας στο οποίο θα επικεντρωθεί η μελέτη μας παρακάτω. Η τρομοκρατία είτε από την οπτική γωνία των ιδεολογικών εγκλημάτων, είτε από την σκοπιά των

εγκλημάτων βίας που στρέφονται κατά του κράτους και γενικότερα του κοινωνικού συστήματος αποτελεί από πολλές απόψεις ένα φαινόμενο παρέκκλισης ιδιάζον, γι' αυτό και δεν μπορεί να ειπωθεί ομαδοποιημένο με άλλες μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. (Thio, 1998).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΚΕΦ.1

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ

Όπως προαναφέρθηκε, η τήρηση των κανόνων σε μια κοινωνία συνιστά την κοινωνική συνείδηση των μελών που την απαρτίζουν, στα πλαίσια λειτουργικής συμβίωσης και αλληλεπίδρασης. Το αδιαμφισβήτητο ποσοστό απόκλισης που υπάρχει από τους κανόνες, οι λεγόμενες παραβάσεις σαφώς και δεν έχουν ισοδύναμη επίδραση στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Έτσι, άλλες παραβάσεις αντιμετωπίζονται με ανοχή και τη σχετική αποδοκιμασία και άλλες, νομικά με κυρώσεις διαφόρων διαβαθμίσεων. Στην προκειμένη περίπτωση δηλαδή μιλάμε για το έγκλημα που ως παρεκκλίνουσα συμπεριφορά έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: την επιβολή ποινής ως ιδιότυπη μορφή κοινωνικής αντίδρασης. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984)

Οι απόψεις στο χώρο της εγκληματολογίας σχετικά με την έννοια του εγκλήματος παρουσιάζουν αρκετές διαφοροποιήσεις στην ερμηνεία και το περιεχόμενο τους. Ενώ λοιπόν το Ποινικό Δίκαιο ορίζει στο άρθρο 14 ότι «έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στον δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο», ο ορισμός αυτός κρίνεται περισσότερο μάλλον τυπικός και επιφανειακός, παρά ικανός να συμπεριλάβει το σύνολο των γενικότερων ιδεολογικό-πολιτικών και κοινωνικό-ηθικών παραμέτρων. Η εγκληματολογία έχει προσπαθήσει να προσδιορίσει την έννοια του όρου «έγκλημα» πέρα από τις ρητές διατυπώσεις των νόμων, στην ουσία του έτσι όπως διαμορφώνεται κοινωνικά, πολιτισμικά και πολιτικά στο εκάστοτε χωροχρονικό πλαίσιο. (Κουράκης, 1991).

Οι θέσεις που αναπτύχθηκαν σχετικά με την έννοια του εγκλήματος εντάσσονται στα πλαίσια 3 κύριων σχολών. Στη σχολή του φυσικού δικαίου που με κύριους εκπροσώπους τους Η.Grotius (1583-1645) και S.Pufendorf (1632-1694) πρεσβεύει ότι το Δίκαιο γεννιέται φυσικά και στη συνέχεια επικυρώνεται από τους νόμους. Ιδιαίτερη

μνεία γίνεται από τη σχολή αυτή στους άγραφους και αδιαφιλονίκητους όπως θεωρούνται νόμους, η ισχύς των οποίων όπως υποστηρίζεται δε γνωρίζει όρια. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Σε αντίθεση με αυτές τις απόψεις βρίσκονται οι θέσεις της σχολής του θετικού δικαίου που αντιπρότεινε ότι το δίκαιο και κατ' επέκταση το έγκλημα ορίζεται αποκλειστικά από τη νόμιμη νομοθετική εξουσία. Ο Bentham (1748-1832), επικεφαλής της σχολής αυτής, υπήρξε υποστηρικτής του κρατικού θετικισμού –το έγκλημα υπάρχει ακριβώς όπως το καθιέρωσε ο νομοθέτης και την ώρα που το καθιέρωσε- δεχόμενος όμως ότι πρέπει να υπάρχει αποδοχή των ποινών από το μεγαλύτερο μέρος των μελών μιας κοινωνίας. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Η σχολή τέλος του κοινωνικού θετικισμού με κύριο εκπρόσωπο τον H. Mannheim συνοψίζει τις ενδιάμεσες απόψεις. Σύμφωνα με τη σχολή αυτή δηλαδή άγραφος νόμος δεν υπάρχει. Το δίκαιο πηγάζει από την κοινωνία αλλά και γεννιέται φυσικά, διαμορφωμένο μάλιστα σύμφωνα με τις εκάστοτε μεταβολές και ανακατατάξεις. Το έγκλημα όπως προκύπτει δηλαδή ορίζεται από τους ποινικούς νόμους με βάση το κοινωνικό αίσθημα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Είναι έκδηλη λοιπόν όπως φαίνεται να αποδοθεί ένας επαρκής ορισμός του εγκλήματος που να χαρακτηρίζεται τόσο από τη διαχρονικότητα, όσο και από την παγκοσμιότητα για την ολότητα των επιμέρους εγκλημάτων. Οι σημαντικότερες απόπειρες-ερμηνείες όπως προκύπτει από τη σχετική βιβλιογραφία, έχουν γίνει από τους Garofalo, Sutherland, Durkheim και Pinatel.

Ο R. Garofalo διαχώρισε τις εγκληματικές πράξεις σε δύο γενικές κατηγορίες: στα φυσικά ή πραγματικά εγκλήματα και στα συμβατικά. Ο ίδιος ασχολήθηκε μόνο με την πρώτη κατηγορία, θεωρώντας μάλιστα ότι μόνο τα φυσικά εγκλήματα πρέπει ν' αποτελούν αντικείμενο μελέτης της εγκληματολογίας. Ο λόγος που δεν μελετά τα συμβατικά εγκλήματα συνίσταται στην ίδια τη γέννηση και ύπαρξη τους, καθώς θεωρεί ότι δεν προέρχονται από την κοινωνική συνείδηση αλλά από κίνητρα σκοπιμότητας. Παράλληλα όμως συμπεριλαμβάνει σε αυτά και

πράξεις που ενώ τυγχάνουν αρνητικής αξιολόγησης από την κοινή γνώμη, δεν επηρεάζουν συνολικά το πλαίσιο της ανθρώπινης συνύπαρξης, την κοινωνία δηλαδή (π.χ. αυτοκτονία). (Φαρσεδάκης, 1996).

Με αυτόν τον προσανατολισμό ο Gafofalo εντοπίζει ένα αμετάβλητο χαρακτηριστικό στοιχείο σε όλα τα εγκλήματα, που διακρίνεται για την αντικειμενικότητα του. Θεωρεί συγκεκριμένα ότι τα εγκλήματα προσβάλλουν τα στοιχειώδη ηθικά συναισθήματα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας στα οποία και στηρίζεται η συμβίωση μέσα σε αυτήν, ανεξάρτητα από την ποικιλομορφία με την οποία εμφανίζονται χρονικά και τοπικά. Τα ηθικά αυτά συναισθήματα σχεδόν σε όλες τις κοινωνίες είναι τα αλτρουιστικά αισθήματα τα οποία διακρίνει σε δύο επιμέρους κατηγορίες: τα αισθήματα οίκτου ή ανθρωπισμού και τα αισθήματα εντιμότητας ή δικαιοσύνης. Ο διαχωρισμός αυτός έτσι κατά τον Gafofalo μας δίνει δύο είδη φυσικών εγκλημάτων: αυτά που προσβάλλουν τα αισθήματα οίκτου και αυτά που προσβάλλουν τα αισθήματα εντιμότητας. Και καθώς τα αισθήματα αυτά έχουν πολλές διαβαθμίσεις, ο Gafofalo προσδιορίζει ως εγκληματικές και συνεπώς τιμωρητέες τις πράξεις που δεν εναρμονίζονται με το στοιχειώδες μέτρο ηθικής. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Ο Sutherland από την άλλη μεριά τάχθηκε υπέρ της διεύρυνσης της ερμηνείας της έννοιας του εγκλήματος, προσθέτοντας σε αυτή και περαιτέρω μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Θεωρώντας δηλαδή τα όρια του ποινικού δικαίου στενά, αναφέρθηκε σε συμπεριφορές που δεν έχουν χαρακτηριστεί ως εγκληματικές παρόλο που αποτελούν παράνομες δραστηριότητες. Αυτές τις συμπεριφορές τις ονόμασε εγκλήματα του «λευκού κολάρου» προσδιορίζοντας ότι βρίσκονται εκτός των διατάξεων του ποινικού δικαίου λόγω της ισχύος των ατόμων που τα διαπράττουν. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η παραβίαση κώδικα δεοντολογίας κ.α. που φέρνουν τον ορισμό του Sutherland για το έγκλημα πολύ κοντά στην έννοια της παρέκκλισης. (Φαρσεδάκης, 1996).

Η θέση του Durkheim για το έγκλημα έχει κοινά στοιχεία με αυτή του Garofalo, καθώς και ο Durkheim προβάλλει ως κοινό χαρακτηριστικό όλων των εγκλημάτων το γεγονός ότι αποδοκιμάζονται από τα μέλη μιας κοινωνίας. Περαιτέρω, ορίζει ότι «έγκλημα είναι κάθε πράξη που σε οποιοδήποτε βαθμό καθορίζει κατά του δράστη αυτή τη χαρακτηριστική αντίδραση που ονομάζουμε ποινή». Συγχρόνως όμως παρατηρεί ότι μια πράξη δεν προκαλεί τη συλλογική συνείδηση επειδή είναι εγκληματική, αλλά είναι εγκληματική επειδή αποδοκιμάζεται από τη συλλογική συνείδηση. Αυτές οι δύο θέσεις περιέχουν ουσιαστικά μια αντιφατικότητα στα πλαίσια συνδυασμού της ποινικής και εγκληματικής οπτικής. Για τον Durkheim το έγκλημα αποτελεί δείγμα μιας υγιούς κοινωνίας και αναπόσπαστο κομμάτι της. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Σύμφωνα με τον Pinatel τέλος, μπορούμε να ορίσουμε μια πράξη ως εγκληματική εφόσον συνυπάρχουν δύο προϋποθέσεις: καταρχάς πρέπει να υπάρξει εγκληματοποίηση της πράξης στα πλαίσια του ποινικού δικαίου στην ιστορική του πορεία (ιστορική προϋπόθεση). Δεύτερον, η πράξη αυτή θα πρέπει να θεωρείται και αντιμετωπίζεται ως εγκληματική από την πλειοψηφία των ατόμων που συναποτελούν την κοινωνία/ κοινωνική ομάδα (ψυχοκοινωνική προϋπόθεση). Παράλληλα όμως ο Pinatel υποστηρίζει ότι για να χαρακτηρίσουμε μια πράξη ως εγκληματική πέρα από τα παραπάνω θα πρέπει να έχει βιωθεί και ως τέτοια από τον ίδιο το δράστη. Εκεί που σύμφωνα με τον Pinatel πρέπει να εστιάσουμε είναι στα αισθήματα και τις συγκινήσεις που προκαλεί μια πράξη γιατί αυτά είναι που την ορίζουν ως έγκλημα και όχι η καθεαυτή ταυτότητα της. (Φαρσεδάκης, 1996).

ΚΕΦ.2

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ & ΠΟΙΝΗΣ

Το έγκλημα και η επακόλουθη εμπειρία του ανάγεται ιστορικά στην εμφάνιση και συγκρότηση των πρώτων μορφών κοινωνικών ομάδων. Από τα πρώτα στάδια της ανθρώπινης συνύπαρξης, τις περιφερόμενες οικογένειες δηλαδή και αργότερα φυλές που η ένωση τους δημιούργησε τα κράτη-κοινότητες ιδιαίτερη βαρύτητα δινόταν στην απαγόρευση ορισμένων πράξεων στα μέλη προκειμένου να διασφαλιστούν οι αναγκαίοι όροι για την αρμονική συμβίωση.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Οι πρώτοι κανόνες αναφέρονταν στην τήρηση των εθίμων, με θρησκευτικό και μαγικό κυρίως περιεχόμενο και στην προστασία της ομάδας από εξωτερικούς παράγοντες-εχθρούς. Ως εγκλήματα δηλαδή αναγνωρίζονταν η ιεροσυλία, η προδοσία, η ανθρωποκτονία κ.τ.λ. και η τιμωρία του δράστη στόχευε καταρχάς στην απομόνωση του από το σύνολο και στην εξιλέωση από την προσβολή των ιερών δυνάμεων.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Οι έννοιες του Τοτέμ και του Ταμπού στις πρωτόγονες κοινωνίες σηματοδοτούν και τη αφετηρία μιας πρώτης υποτυπώδους έννοιας του εγκλήματος. Τα Τοτέμ με τη μορφή όντων ή αντικειμένων αντιπροσώπευαν την ομάδα και είχαν ιερή σημασία για αυτή. Έτσι, οι σχέσεις μεταξύ των ατόμων που είχαν ίδιο Τοτέμ (αιμομιξία) αποτελούσαν έγκλημα, όπως επίσης και η καταστροφή των Τοτέμ. Τα Ταμπού ήταν πρόσωπα (αρχηγοί, ιερωμένοι, εγκυμονούσες, νήπια κ.α.) ή αντικείμενα γύρω από τα οποία υπήρχαν αυστηροί κανόνες επαφής. Η παραβίαση τους συνιστούσε έγκλημα και η τιμωρία του προερχόταν από υπερφυσικές δυνάμεις. Στην ουσία τους δηλαδή τα πρώτα εγκλήματα ήταν πράξεις που πρόσβαλαν τις μαγικές και υπερφυσικές δυνάμεις γύρω από τις οποίες διαμορφώνονταν οι κανόνες της ομάδας.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Στην αρχαία Ελλάδα η κοινωνία είχε τη μορφή «γένους», στα πλαίσια του οποίου οι απαγορευμένες πράξεις ορίζονταν από άγραφους κανόνες. Οι παραβάσεις των κανόνων μπορεί να ήταν εσωτερικές του γένους ή να αφορούσαν τη σχέση ενός γένους μ' ένα άλλο. Στην πρώτη περίπτωση οι κανόνες ονομάζονταν «θέμις» και παρείχαν προστασία από εγκλήματα όπως ανήθικες πράξεις, φόνους, ιεροσυλία, προδοσία κ.τ.λ. και στη δεύτερη λέγονταν «δίκη» και αφορούσαν κυρίως τις κλοπές και τις ανθρωποκτονίες.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Στα εσωτερικά εγκλήματα η τιμωρία προερχόταν κυρίως από τον αρχηγό του γένους που, στα πλαίσια παραδειγματισμού μπορούσε να επιβάλλει από διαπόμπευση ή εξορία ως και το θάνατο. Στα εγκλήματα ανάμεσα στα γένη η εκδίκηση ήταν καθήκον των μελών του προσβεβλημένου γένους και η ποινή για τον ένοχο ήταν συνήθως ο αυτοεξορισμός προκειμένου να σωθεί. Αργότερα και σε ορισμένες περιπτώσεις π.χ. ακούσιος φόνος, υπήρχε και η δυνατότητα συμβιβασμού (αίδεσις), όπου ο ένοχος καλούταν να πληρώσει την «ποινή».(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Οι πρώτοι γραπτοί νόμοι στον ελληνικό χώρο εμφανίστηκαν στην Κρήτη όπου, ανάμεσα στις ποινές καθορίζονταν και διάφορες αποζημιώσεις ανάλογα με το είδος του αδικήματος. Η νομοθεσία στις διάφορες ελληνικές πόλεις παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το κοινωνικό και πολιτικό τους πρότυπο. Έτσι, ενώ στη Σπάρτη ο θάνατος ήταν η βασικότερη ποινή κατά των δραστών, στην Αθήνα – όπως και σε άλλες πόλεις- οι αποζημιώσεις ήταν αρκετά συνηθισμένες, σε συνάρτηση πάντα με την κοινωνική θέση του δράστη και του θύματος. Κύριο κριτήριο για την επιβαλλόμενη ποινή ήταν εναντίον ποιανού στρεφόταν το έγκλημα και σοβαρότερα αδικήματα θεωρούνταν αυτά κατά της Πολιτείας. Οι ελεύθεροι πολίτες είχαν πιο ήπια αντιμετώπιση σε σχέση με τους δούλους καθώς γι' αυτούς τα βασανιστήρια και η φυλάκιση ήταν απαγορευτικά.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Η επέκταση του θεσμού των χρηματικών ποινών στις ελληνικές πόλεις σχετίζεται άμεσα με την κοινωνικό-οικονομική τους εξέλιξη,

όπως συνέβη για παράδειγμα στην πόλη των Αθηνών. Ο προσανατολισμός της εσχάτης των ποινών στην περίπτωση των δημόσιων αδικημάτων είχε ως αποτέλεσμα επιεικέστερες τιμωρίες για τα ιδιωτικά αδικήματα, καθώς και αυστηρά προσωπική επιβολή ποινής και όχι στο σύνολο των μελών της οικογένειας. Ένα πάντως καίριο σημείο στην Αθηναϊκή Δημοκρατία υπήρξε ο τερματισμός της ατομικής εκδίκησης με το νόμο του Σόλωνα που προέβλεπε ότι κάθε πολίτης έχει δικαίωμα να καταγγείλει το δράστη ενός εγκλήματος, αλλά μόνο το Κράτος νομιμοποιείται να τον τιμωρήσει. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Στη ρωμαϊκή κοινωνία στην αρχαιότητα η δικαιοδοσία επιβολής ποινής για τις πράξεις που θεωρούνταν εγκλήματα συγκεντρωνόταν στο πρόσωπο του βασιλιά. Στα πλαίσια ενός γενικού θρησκευτικού χαρακτήρα του εγκλήματος και των κυρώσεων, τα αδικήματα που έβλαπταν την κοινότητα τιμωρούνταν αποκλειστικά με θανάτωση του δράστη και αφιέρωση της περιουσίας του σε θεότητες. Αντίθετα τα εγκλήματα που στρέφονταν κατά ιδιωτικών αγαθών ή προσώπων τιμωρούνταν αρχικά με ιδιωτική πρωτοβουλία και αργότερα με τη μορφή ταυτοπάθειας ή με συμβιβασμό. Εδώ συναντάμε στο Δωδεκάδελτο –την αρχαιότερη ρωμαϊκή νομοθεσία- και ένα σύνολο αδικημάτων που θεωρούνταν ότι προσβάλλουν τόσο τα ιδιωτικά, όσο και τα δημόσια συμφέροντα π.χ. δημόσια δυσφήμιση, κλοπή συγκομιδής κ.τ.λ. (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Αργότερα με τη συγκέντρωση της εξουσίας στον αυτοκράτορα η ιδιωτική εκδίκηση καταργήθηκε και για όλες τις ποινές μεριμνούσε η κρατική εξουσία. Η διαφορά μεταξύ ιδιωτικών και δημόσιων εγκλημάτων εντοπιζόταν στο γεγονός ότι για τα πρώτα είχε δικαίωμα να κάνει καταγγελία μόνο το θύμα ή οι κληρονόμοι του, ενώ για τα δεύτερα κάθε πολίτης. Και στην Ρώμη η μορφή που έπαιρναν οι ποινές καθοριζόταν ανάλογα με το εκάστοτε κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο. Έτσι στα χρόνια της Αυτοκρατορίας η ποινή του θανάτου που είχε έως

τότε σχεδόν καταργηθεί, επανεμφανίστηκε μαζί μάλιστα με σκληρά βασανιστήρια.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ανάλογα, κατά την αρχαιότητα στη Γερμανία η διάπραξη εγκλήματος προκαλούσε μίσος μεταξύ των εμπλεκόμενων οικογενειών, του δράστη και του θύματος, κυρίως όσον αφορά τα ιδιωτικά αδικήματα όπως, προσβολές κατά των ηθών, σωματικές βλάβες κ.τ.λ. Και μεταξύ των αρχαίων Γερμανών υφίστατο ο θεσμός της χρηματικής ποινής, ενώ ο παθών είχε το δικαίωμα να προσφύγει στη συνέλευση του λαού για να καθορίσει την αποζημίωση, Αντίστοιχα με την αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη, όλα τα αδικήματα έγιναν στην πορεία δημόσια υπόθεση στα πλαίσια της συγκέντρωσης της εξουσίας στο πρόσωπο του βασιλιά.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

Με ελάχιστες διαφοροποιήσεις, η ίδια κατεύθυνση επικράτησε σε όλη την Ευρώπη ως το 18^ο αιώνα. Η διαφορετική οπτική για το έγκλημα διαμορφώθηκε από τις επαναστατικές ιδέες των Γάλλων Εγκυκλοπαιδιστών και του C.Beccaria που για πρώτη φορά μίλησαν τόσο για τα δικαιώματα της πολιτικής εξουσίας, όσο και για τα δικαιώματα του ανθρώπου και συνεπώς και του δράστη. Οι θέσεις αυτές είχαν μεγάλη επίδραση παγκόσμια στους μετέπειτα ποινικούς κώδικες. Ο πρώτος ελληνικός ποινικός κώδικας ήταν έργο του Βαυαρού Γεωργίου Μάουρερ και δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως το 1934, ορίζοντας σκληρές για τα ελληνικά ήθη ποινές.(Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984).

ΚΕΦ.3

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Στο έγκλημα, όπως και σε όλα τα κοινωνικά φαινόμενα η αιτιότητα εμφανίζεται ως αλληλεξάρτηση περισσότερων φαινομένων, στα πλαίσια μάλιστα της αντικειμενικής πολυπλοκότητας που παρουσιάζουν οι κοινωνικοί συσχετισμοί. Η μελέτη των αιτιών στην προκειμένη περίπτωση γίνεται σε τρία επίπεδα: στο γενικό αρχικά με τη μελέτη του φαινομένου συνολικά, κατόπιν σ' ένα πιο ειδικό επίπεδο όπου αντικείμενο είναι οι επιμέρους τύποι του εγκλήματος και τέλος σε ατομικό επίπεδο που αναφέρεται σε συγκεκριμένα εγκλήματα. Και τα τρία αυτά επίπεδα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς κανένα δε μπορεί να ειδωθεί αποκομμένο από τα υπόλοιπα. (Πανούσης, 2000).

Το φαινόμενο έγκλημα, επηρεαζόμενο άμεσα από τη συνάφεια των αναγκαίων σχέσεων και των τυχαίων επιρροών παρουσιάζει μια μοναδικότητα, μια ατομικότητα ουσιαστικά, στοιχείο που χαρακτηρίζει και τα αίτια του. Το πέρασμα από το ατομικό στο γενικό συμβαίνει διαμέσου των παρατηρούμενων επαναλαμβανόμενων γνωρισμάτων στα διάφορα εγκλήματα. Μπορούμε να μιλήσουμε δηλαδή όσον αφορά τις αιτίες ενός συγκεκριμένου εγκλήματος για μια αδιαμφισβήτητη μοναδικότητα διαμορφωμένη όμως μέσα από ένα γενικό πλαίσιο, χωρίς όμως να μπορούμε να προβούμε στα αντίστροφα επαγωγικά συμπεράσματα. Ότι δηλαδή τα αίτια ενός συγκεκριμένου εγκλήματος αποτελούν και αιτίες σε συνολικό επίπεδο των εγκλημάτων. Έτσι, στη μελέτη των ατομικών εγκλημάτων και κατ' επέκταση των αιτιών τους ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην προσωπικότητα του εγκληματία και στις αντικειμενικές περιστάσεις. (Πανούσης, 2000).

Σύμφωνα με τον Ανανεσον μπορούμε να διακρίνουμε 7 βασικές κατηγορίες αιτιών του εγκλήματος: α) υλικά και ιδεολογικά, κοινωνικά δηλαδή αίτια αντικειμενικά και υποκειμενικής φύσης, β) κοινωνικά, οικονομικά, βιολογικά και ψυχολογικά, γ) γενικά αίτια εγκλήματος και αίτια συγκεκριμένων εγκλημάτων, δ) αίτια ειδικών τύπων, κατηγοριών

και ομάδων εγκλημάτων, ε) άμεσα και έμμεσα, στ) πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή και ζ) αίτια που σχετίζονται με την εγκληματική προσωπικότητα. Κατά τον Avaneson «τα αίτια του εγκλήματος θεωρούνται ως ένα σύμπλεγμα γενικών κοινωνικών και ατομικών εκδηλώσεων της ανθρώπινης φύσης, το οποίο αντιτίθεται στο υπάρχον σύστημα κοινωνικών σχέσεων και είναι ικανό να καθορίσει την εγκληματική συμπεριφορά...Το έγκλημα και τα αίτια του δεν εμφανίζονται από μόνα τους. Πηγές τους είναι ελαττώματα κοινωνική, ηθικής, πολιτισμικής φύσης».(Πανούσης, 2000).

Στη μελέτη των αιτιών σε γενικό επίπεδο ο Avaneson κρίνει αναγκαία την ανάλυση του ατομικού και πιο συγκεκριμένα την κατάσταση που περιβάλλει ένα συγκεκριμένο έγκλημα, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα-ιδιότητες δηλαδή των ατομικών εγκλημάτων καθώς και την αλληλεπίδραση γενικού, ειδικού και ατομικού στα πλαίσια της εξέλιξης του εγκλήματος και των αιτιών του. Η σφαιρική αυτή ανάλυση των αιτιών συνεπάγεται την εμβάθυνση στα αντικειμενικά και υποκειμενικά φαινόμενα, στις αντικειμενικές και υποκειμενικές αιτίες, όπου οι πρώτες αναφέρονται σε ότι υπάρχει έξω από το υποκείμενο και οι δεύτερες σε ότι σχετίζεται με το δράστη ειδικά ή με την παραβίαση θεσμών γενικά.(Πανούσης, 2000).

Η διερεύνηση των αιτιών του εγκλήματος απαιτεί την εκ των προτέρων κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζουν οι κοινωνικές σχέσεις και αντιθέσεις. Αναγνωρίζοντας ότι η κοινωνία δεν είναι μόνο το σύνολο του των μελών που την αποτελούν αλλά και ένα σύμπλεγμα συστηματικών σχέσεων, αρμονικών και μη, συμπεραίνουμε ότι οι κοινωνικές σχέσεις αποτελούν το συνδετικό κρίκο μεταξύ ανθρώπων, των δραστηριοτήτων τους σε συνάρτηση με το είδος αυτών, καθώς και των ειδικών συνθηκών που τις πλαισιώνουν. Ο τρόπος με τον οποίο σχετίζονται οι διάφορες δραστηριότητες με τις κοινωνικές σχέσεις ποικίλει, καθώς μια δραστηριότητα μπορεί να συγκεντρώνει διάφορους τύπους κοινωνικών σχέσεων, αλλά και οι ίδιοι τύποι κοινωνικών σχέσεων είναι δυνατόν ν' αφορούν διαφορετικές δραστηριότητες. Σε αυτά τα πλαίσια υπάρχουν σχέσεις που συνδέονται με το έγκλημα και

τα αίτια που προάγουν την εγκληματική δραστηριότητα.(Πανούσης, 2000).

Ένα ερώτημα που έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές αφορά τις βιολογικές και κοινωνικές επιδράσεις στον άνθρωπο και ειδικά εκείνες που ευθύνονται για τα εγκλήματα. Ο Avaneson υποστηρίζει ότι το βιολογικό είναι το γενικό, ενυπάρχει στον άνθρωπο και συνεπώς παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της ανθρώπινης προσωπικότητας και συμπεριφοράς. Ουσιαστικά όμως το βιολογικό σταδιακά κοινωνικοποιείται και κατ' επέκταση εξελίσσεται και αναδιαμορφώνεται διαμέσου των κοινωνικών σχέσεων. Τα κοινωνικά στοιχεία στον άνθρωπο βαθμιαία αυξάνονται, καλύπτοντας ένα μέρος των βιολογικών, όχι όμως και εξαφανίζοντας τα. Έτσι, παρόλο που όπως πιστεύει η συμπεριφορά, συμπεριλαμβανομένης όπως είναι φυσικό και της αντικοινωνικής είναι αποτέλεσμα κοινωνικών νόμων, το βιολογικό δε μπορεί να διαχωριστεί από το κοινωνικό δεδομένου ότι βρίσκονται σε συνεχή αλληλεξάρτηση και καθορίζουν από κοινού –σε διαφορετικό βαθμό όμως- την ανάπτυξη και εξέλιξη του ατόμου.(Πανούσης, 2000).

Τα πρωτογενή αίτια του εγκλήματος συνδέονται άμεσα με την εξελικτική πορεία του κοινωνικού συστήματος και πιο συγκεκριμένα με τις κοινωνικές δυσλειτουργίες. Τα διάφορα προβλήματα, οι αρνητικές μεταβλητές δηλαδή που παρουσιάζονται σε μια κοινωνία, ιδίως όταν παραμένουν άλυτα για μεγάλο χρονικό διάστημα δημιουργούν συγκρούσεις μεταξύ κάποιων μελών, συνεπακόλουθες επιδράσεις στη ψυχολογία τους και στη συμπεριφορά τους. Η οικονομική ανισότητα, η έλλειψη ίσων ευκαιριών και πολλά άλλα δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για την εμφάνιση εγκληματικών συμπεριφορών, μέσα από ένα σύστημα αλληλεπίδρασης των αντικειμενικών δυσκολιών με τους υποκειμενικούς παράγοντες. Έτσι, με αφετηρία το ίδιο το κοινωνικό σύστημα τα φαινόμενα αυτά επιδρούν στην εμφάνιση, διατήρηση και αναπαραγωγή του εγκλήματος δημιουργώντας ουσιαστικά ένα φαύλο κύκλο.(Πανούσης, 2000).

Τα δευτερογενή αίτια αφορούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τη συμπεριφορά του ανθρώπου, το σύστημα αρχών,

πεποιθήσεων και αξιών που διαμορφώνουν την ύπαρξη του και τη σχέση του με τους άλλους. Τα δευτερογενή αίτια εξετάζονται σε σχέση με το άτομο αλλά και με τις διάφορες γενικές κατηγορίες ομάδων του πληθυσμού, όπου το είδος και η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων επιδρούν στο σχηματισμό των διαφόρων αντιλήψεων. Συγκεκριμένα χαρακτηριστικά/ ιδιότητες των υποκειμένων συνδέονται σε αρκετές περιπτώσεις με την εγκληματική δραστηριότητα, όπως για παράδειγμα ο ατομικισμός και ο εγωισμός. Τέτοιου είδους στοιχεία αποπροσανατολίζουν το άτομο από το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης, συμβάλλουν στην εμπλοκή του σε συγκρούσεις και στις ακραίες τους μορφές μπορεί να οδηγήσουν στο έγκλημα.(Πανούσης, 2000).

Στα τριτογενή αίτια τέλος εξετάζεται το συγκεκριμένο άτομο αλλά και η εγκληματική ενέργεια την οποία διέπραξε, καθώς μόνο η εξατομικευμένη μελέτη μπορεί να φανερώσει το μηχανισμό διαμόρφωσης της εγκληματικής συμπεριφοράς στο άτομο. Σε πρώτο στάδιο λοιπόν επιδρούν οι εξωτερικοί παράγοντες, σ' ένα δεύτερο στάδιο το άτομο βιώνει εσωτερικές μεταβολές και στο τρίτο στάδιο συμβαίνει η μετάβαση στην πράξη. Ένα άτομο δηλαδή περνάει σταδιακά μέσα από απελευθέρωση των ενστίκτων, ηθικές και κοινωνικές αξιολογήσεις, ιδεολογικές εκφορτίσεις κ.τ.λ. έως ότου γίνει εγκληματίας. Σημαντικό ρόλο στο μηχανισμό αυτό παίζουν οι διάφορες περιστάσεις που μπορεί να ευνοούν ή και το αντίθετο τη διάπραξη ενός εγκλήματος. Όλα τα παραπάνω επιδρούν στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η συνείδηση του ατόμου, ατομικά και κοινωνικά. Όταν η συμπεριφορά ενός ατόμου εκδηλώνεται στα πλαίσια της ατομικής συνείδησης, σε κατώτερο επίπεδο δηλαδή από την κοινωνική έχουμε φαινόμενα απόκλισης από τους κοινωνικούς κανόνες και σε πιο επικίνδυνες εκδηλώσεις εγκληματική συμπεριφορά.(Πανούσης, 2000).

ΚΕΦ.4

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Σε άμεση σχέση και συνάρτηση με τα αίτια βρίσκονται και οι διάφοροι παράγοντες που μπορεί να ενθαρρύνουν τις εγκληματικές δραστηριότητες, να είναι δηλαδή εγκληματογενείς, ή να την αποτρέπουν –μη εγκληματογενείς. Το εύρος αυτών των παραγόντων εκτείνεται σε μεγάλη κλίμακα καθώς περιλαμβάνει τις διάφορες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής και ανάπτυξης, από το φυσικό περιβάλλον ως και το μορφωτικό επίπεδο, την οικονομική κατάσταση κ.τ.λ. Δεδομένου ότι οι εγκληματικές ενέργειες αποτελούν εκδήλωση της προσωπικότητας, αναφερόμαστε σε παράγοντες που ασκούν επιρροή στη διαμόρφωση της, αλλά και σε παράγοντες που έχουν περιστασιακό χαρακτήρα. (Κουράκης, 1991).

Κανένας παράγοντας δε μπορεί να χαρακτηριστεί αποκλειστικά εγκληματογενής ή το αντίθετο, αφού η επίπτωση που μπορεί να επιφέρει στη ζωή του υποκειμένου προκύπτει από το συνδυασμό με άλλους παράγοντες. Αυτό σημαίνει ότι οι εγκληματογενείς παράγοντες δεν προκαλούν από μόνοι τους τα εγκλήματα, συμβάλλουν όμως στη διάπραξη τους. Ουσιαστικά οι εγκληματογενείς παράγοντες είναι φαινόμενα και διαδικασίες που υποστηρίζουν ή προωθούν τις αρνητικές απόψεις και τάσεις σε μια συγκεκριμένη περίπτωση χωρίς όμως αυτό ν' αποτελεί μια σταθερή αξία. Σύμφωνα με τον Avaneson: «Για μια ολοκληρωμένη κατανόηση του εγκλήματος πρέπει να έχουμε μια σαφή εικόνα του συνόλου των παραγόντων του περιβάλλοντος που τους «τρέφει», της φύσης της αλληλεπίδρασης τους, του μηχανισμού επίδρασης τους στο έγκλημα και της αντίστασης σε αυτήν την επίδραση». (Πανούσης, 2000).

Ο Avaneson διακρίνει όλους τους παράγοντες που μπορεί να επιδράσουν στην τέλεση εγκλήματος σε 4 ομάδες: τη μόνιμη, τη μεταβλητή και περιοδική, τη μεταβλητή και όχι περιοδική και την τυχαία. Παράλληλα μιλάει και για παράγοντες ενεργοποιημένους,

παράγοντες δηλαδή που δεν μεταβάλλονται αλλά ενεργούν διαφορετικά ανάλογα με το χρονικό πλαίσιο. Με αυτή την κατηγοριοποίηση ο Avaneson υπογραμμίζει την ποιοτική και ποσοτική διαβάθμιση που υπάρχει στην επίδραση των παραγόντων. Συγχρόνως όμως προβαίνει και σε μια περαιτέρω διάκριση των παραγόντων ανάλογα με τη φύση του εγκλήματος. Εδώ προτείνει 5 βασικές ομάδες: α) κοινωνικό-δημογραφική ομάδα, β) οικονομική, γ) οργανωτική, δ) νομική και ε) άλλοι παράγοντες.(Πανούσης, 2000).

Οι κύριοι παράγοντες που επιδρούν στην προσωπικότητα του ατόμου γενεσιουργά και επομένως και στις μορφές συμπεριφοράς που υιοθετεί είναι βιολογικοί, ψυχολογικοί και κοινωνικοί. Γύρω από τους βιολογικούς παράγοντες εκτεταμένη μελέτη πραγματοποιήθηκε από τον Cesare Lombroso, ο οποίος υποστήριξε ότι πολλοί εγκληματίες έχουν αυτή την τάση προς το έγκλημα λόγω της εκ γενετής ιδιοσύστασης τους, χωρίς όμως η θέση αυτή να τεκμηριωθεί επιστημονικά. Στα ίδια πλαίσια πολλοί ερευνητές ασχολήθηκαν με την ύπαρξη ή όχι εγκληματικής ιδιοσυγκρασίας, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο σωματότυπο του ανθρώπου και την κληρονομικότητα. Άλλοι πάλι ερευνητές μίλησαν για το ένστικτο της επιθετικότητας στον άνθρωπο προτείνοντας ότι στους εγκληματίες βρίσκεται σε αυξημένο επίπεδο. Ωστόσο, οι υποθέσεις αυτές δεν επιβεβαιώθηκαν από τις μελέτες που έγιναν σε άτομα που έχουν αναπτύξει εγκληματική δράση.(Κουράκης, 1991).

Παρ' όλα αυτά οι βιολογικοί παράγοντες καθορίζουν σ' ένα βαθμό τη συμπεριφορά του ανθρώπου και επομένως και την εγκληματική. Πρόκειται για μεταβλητές όπως το φύλο, η ηλικία και τα φυσικά χαρακτηριστικά που ανάλογα με την κοινωνική θέση του υποκειμένου μπορεί να έχουν αρνητικές ή θετικές συνέπειες. Οι βιολογικές αυτές ενδείξεις εξετάζονται σε σχέση με τις ανάγκες που δημιουργούν οι οποίες, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις συνεπάγονται ορισμένες φορές παραβάσεις των κανόνων. Καθώς όμως όλες οι ανάγκες ικανοποιούνται βασικά με κοινωνικά μέσα, οι παράγοντες αυτοί βρίσκονται στα πλαίσια του κοινωνικού περιβάλλοντος και δεν μπορούν ν' αποτελέσουν από μόνοι τους

παράγοντες διαμόρφωσης εγκληματικής συμπεριφοράς.(Πανούσης, 2000).

Τους ψυχολογικούς παράγοντες από την άλλη μεριά αποτελούν η ιδιοσυγκρασία του ατόμου, οι ικανότητες του, οι τάσεις, οι ψυχικές γενικότερα ιδιότητες της προσωπικότητας του στα πλαίσια ψυχικών διαδικασιών και καταστάσεων (διανοητική- συγκινησιακή- βουλητική). Αναφορικά με τους ψυχολογικούς παράγοντες υπάρχει η θέση που δέχεται ότι έχουν γενική προέλευση και αντίστοιχα η αντίθετη άποψη ότι διαμορφώνονται σταδιακά μέσω της κοινωνικής μάθησης. Ο Avaneson στέκεται στην κοινωνική αφετηρία αυτών των παραγόντων, τονίζοντας ότι οι ψυχικές ιδιαιτερότητες ενός ατόμου διαδραματίζουν ενεργητικό ρόλο στη διαμόρφωση και εξέλιξη της συμπεριφοράς του. Η εγκληματική δραστηριότητα είναι ουσιαστικά μια τάση του ατόμου, μια ροπή προς την απόκλιση αναπτυγμένη μέσα από ψυχικές και κοινωνικές διαδικασίες. Από την άλλη μεριά σαφής συσχέτιση των παραγόντων αυτών με το έγκλημα υπάρχει στην περίπτωση των ψυχικών διαταραχών που κάποιες φορές μπορεί να οδηγήσουν στη διάπραξη εγκληματικών πράξεων, χωρίς φυσικά το ένα φαινόμενο να προϋποθέτει το άλλο.(Πανούσης, 2000).

Οι κοινωνικοί παράγοντες τέλος είναι ουσιαστικά τα στοιχεία εκείνα του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο το άτομο γεννιέται, αναπτύσσεται και μαθαίνει ν' αλληλεπιδρά. Είναι η πηγή άντλησης γνώσεων, εμπειριών και κινήτρων του ανθρώπου, στοιχείων που επιδρούν στη συμπεριφορά του άμεσα και έμμεσα. Η θέση του ατόμου μέσα στην κοινωνία, η πορεία του στην κοινωνική ζωή και τα ερεθίσματα που παίρνει συνθέτουν τους κοινωνικούς παράγοντες. Σε συνδυασμό λοιπόν με τους βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, στη μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς σημαντική θέση κατέχουν η κοινωνική τάξη στην οποία ανήκει ένα άτομο, η εργασία του, το οικογενειακό και φιλικό του περιβάλλον και πολλά άλλα. Όλα τα παραπάνω, ως κοινωνικοί παράγοντες και ανάλογα με τον αρνητικό ή θετικό τους χαρακτήρα είτε ωθούν, είτε απωθούν το άτομο από το έγκλημα.(Πανούσης, 2000).

ΚΕΦ.5

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Η συστηματική μελέτη γύρω από το έγκλημα έχει οδηγήσει σε μερικά συμπεράσματα σχετικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που φέρει το φαινόμενο αυτό. Συγκεκριμένα ορισμένα από τα χαρακτηριστικά που μπορούμε να διακρίνουμε είναι τα ακόλουθα:

- i. **Θετικότητα.** Το έγκλημα δεν αποτελεί μόνο μια νομική έννοια, αλλά πέρα από τη νομική του φύση έχει και μια κοινωνική διάσταση. Με αυτήν την έννοια είναι ένα θετικό φαινόμενο.
- ii. **Γενικότητα.** Το φαινόμενο έγκλημα παρουσιάζει μεγάλη ανομοιομορφία καθώς το πλήθος των μορφών που μπορεί να πάρει παρουσιάζει διαφοροποιήσεις τόσο από νομική, όσο και από εγκληματολογική άποψη. Παρ' όλα αυτά έχει το χαρακτηριστικό της γενικότητας δεδομένου ότι σε όλες τις περιπτώσεις υπάρχει το κοινό στοιχείο της σύγκρουσης ανάμεσα στο άτομο και τους κανόνες της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκει.
- iii. **Ιδιαιτερότητα.** Το στοιχείο αυτό έγκειται στην αντίδραση που προκαλεί στο κοινωνικό σύνολο μια εγκληματική ενέργεια και ουσιαστικά διαχωρίζει το έγκλημα από άλλες συναφείς έννοιες. Η ιδιαιτερότητα του εγκλήματος πηγάζει από την ομοιότητα της συγκινησιακής αντίδρασης των μελών μιας κοινωνίας και όχι από την ομοιότητα των πράξεων που τιμωρούνται ποινικά.
- iv. **Δυνατότητα ανάλυσης.** Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για ένα πολύπλοκο και ποικιλόμορφο φαινόμενο η ανάλυση του είναι, όπως έχει αποδειχτεί εφικτή. Προκειμένου όμως να μελετηθεί συνολικά, εξετάζεται αρχικά κατά τμήματα. (Πανούσης, 1990).

Πέρα όμως απ' όσα προαναφέρθηκαν, το εγκληματικό φαινόμενο εμφανίζει και κάποια περαιτέρω ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Όσον αφορά λοιπόν το έγκλημα μπορούμε να μιλήσουμε για:

- i. **Παγκοσμιότητα.** Ανεξάρτητα από το γεωγραφικό πλαίσιο ή το είδος της κοινωνίας, το έγκλημα είναι ένα φαινόμενο παρόν σε όλες τις περιπτώσεις. Εκείνο που αλλάζει είναι ο βαθμός και η

ένταση με την οποία εμφανίζεται, καθώς και οι μορφές που παίρνει.

- ii. **Διαχρονικότητα.** Η εμφάνιση του εγκλήματος ανάγεται στην πρώτη περίοδο της παρουσίας του ανθρώπου στη γη και φτάνει ως τις μέρες μας. Η παρουσία του σε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες υπήρξε σταθερή, ανεξαρτήτως χρονικής περιόδου, με διακυμάνσεις και εδώ φυσικά.
- iii. **Αλληλεξάρτηση των στοιχείων του.** Το εγκληματικό φαινόμενο συνθέτουν η εγκληματική ενέργεια, οι κανόνες συμπεριφοράς και η αντίδραση της κοινωνίας. Χωρίς τους κανόνες δε θα υπήρχε έγκλημα και χωρίς το έγκλημα δε θα υπήρχε κοινωνική αντίδραση. Πρόκειται για τις τρεις διαστάσεις του ίδιου φαινομένου οι οποίες βρίσκονται σε απόλυτη συνάφεια και αλληλεπίδραση.
- iv. **Αμφισβήτηση και δυσχέρεια ορισμού των στοιχείων του.** Μέχρι σήμερα έχουν γίνει σημαντικές και πολυάριθμες προσπάθειες προκειμένου να διευκρινιστεί η έννοια και το περιεχόμενο των στοιχείων που συνθέτουν το εγκληματικό φαινόμενο. Ωστόσο ακόμα και σήμερα υπάρχει ασυμφωνία στο θέμα αυτό και δεν μπορούμε να μιλήσουμε κοινά αποδεκτούς ορισμούς. (Φαρσεδάκης, 1996).

ΚΕΦ.6

ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Από νομική άποψη ο Ποινικός Κώδικας διακρίνει τις διάφορες μορφές του εγκλήματος με βάση μια σειρά κριτηρίων. Ειδικότερα: 1) ως προς το υποκείμενο του εγκλήματος, στα κοινά και στα ιδιαίτερα, 2) ως προς το αντικείμενο του εγκλήματος, στα εγκλήματα με νομικό και στα εγκλήματα με υλικό αντικείμενο, 3) ως προς την εγκληματική συμπεριφορά όπου έχουμε εγκλήματα τυπικά και εγκλήματα ουσιαστικά, εγκλήματα βλάβης και εγκλήματα διακινδύνευσης, ενέργειας και παράλειψης, στιγμιαία και διαρκή, απλά και σύνθετα, απλότροπα και πολύτροπα (ή μικτά), 4) ως προς τις περιστάσεις του εγκλήματος, στα βασικά εγκλήματα, τις εγκληματικές παραλλαγές και στα ιδιώνυμα εγκλήματα και 5) ως προς τη βαρύτητα των εγκλημάτων σε κακουργήματα, πλημμελήματα και πταίσματα. Περαιτέρω χρησιμοποιούνται και άλλα κριτήρια όπως το τοπικό-χρονικό σημείο τέλεσης του εγκλήματος, η φύση της προσβαλλόμενης αξίας κ.τ.λ..(Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, 1979).

Από εγκληματολογική σκοπιά οι ταξινομήσεις των επιμέρους μορφών του εγκλήματος διαφέρουν, καθώς έχουν πραγματοποιηθεί όχι με την προοπτική της ποινικής κύρωσης, αλλά σε σχέση με τους σκοπούς και στόχους της εγκληματικής πράξης, τα χαρακτηριστικά της ενέργειας και του δράστη και τις συνέπειες της. Ως το 1989, όπου έχουμε βιομηχανικές κοινωνίες «δυτικού» και «σοσιαλιστικού» τύπου, οι μορφές του εγκλήματος διαχωρίζονται σε σχέση με το είδος του κοινωνικού συστήματος.(Φαρσεδάκης, 1996).

Έτσι, στις δυτικές κοινωνίες διακρίνουμε: α) τα κοινότυπα εγκλήματα (κλοπή, ανθρωποκτονία κ.τ.λ.), β) τις παραβάσεις των ανηλίκων, γ) τα εγκλήματα από αμέλεια (τροχαία, εργατικά ατυχήματα κ.τ.λ.), δ) το οργανωμένο έγκλημα (εκβίαση, ομηρία, απάτη κ.τ.λ.), ε) τα οικονομικά εγκλήματα (φορολογικές απάτες, υπεξαίρεση κ.τ.λ.), στ) κοινωνικά εγκλήματα ή εγκλήματα κοινωνικής διαμαρτυρίας και ζ) τρομοκρατία. Από την άλλη μεριά στις σοσιαλιστικές κοινωνίες έχουμε: α) τα εγκλήματα περί την υπηρεσία (δωροδοκία, πλαστογραφία

κ.τ.λ.), β) οικονομικά εγκλήματα (μαύρη αγορά κ.τ.λ.), γ) νεανική παραβατικότητα, δ) πολιτικά εγκλήματα (αντίσταση κατά του καθεστώτος) και ε) κρατικά εγκλήματα, εγκλήματα δηλαδή που τελούνται με τη συμμετοχή ή συμφωνία της κρατικής εξουσίας. (Φαρσεδάκης, 1996).

Σε γενικότερο πλαίσιο οι σημαντικότερες ταξινομήσεις των μορφών εγκλήματος από εγκληματολογική πάντα σκοπιά έχουν γίνει από τους Pinatel και Sutherland-Cresseay. Σύμφωνα με τον Pinatel, όσον αφορά τους διάφορους τύπους του εγκληματικού φαινομένου ξεχωρίζουμε:

- i. Το πρωτόγονο έγκλημα που συμβαίνει αιφνίδια, έξω από τον έλεγχο του συνόλου της προσωπικότητας. Μπορεί να πάρει 2 επιμέρους μορφές. Είτε εκρηκτικών αντιδράσεων (π.χ. οικογενειακή βία), είτε βραχυκυκλωτικών πράξεων (π.χ. πυρομανία, κλεπτομανία κ.τ.λ.).
- ii. Το κερδοσκοπικό έγκλημα μέσα από το οποίο ο δράστης προσπαθεί να βρει διέξοδο από μια κατάσταση. Πρόκειται για την επικίνδυνη προ-εγκληματική κατάσταση (υποκειμενικά ή αντικειμενικά) που μπορεί να οδηγήσει τόσο σε εγκλήματα κατά της περιουσίας, όσο και κατά των προσώπων.
- iii. Το ψευδό-δικαιοδοτικό έγκλημα, όπου ο δράστης δεν ενεργεί σύμφωνα με το προσωπικό του συμφέρον αλλά για ν' αποδώσει τη δικαιοσύνη όπως θεωρεί, είτε σε προσωπικό, είτε σε δημόσιο επίπεδο. Σε αυτήν την κατηγορία διακρίνουμε ένα σύνολο επιμέρους μορφές όπως: 1) έγκλημα πάθους ως αποτέλεσμα σύγκρουσης σε μια ερωτική σχέση, 2) ιδεολογικό έγκλημα (πολιτικό έγκλημα, συννομωσία κ.τ.λ.), 3) έγκλημα από προφύλαξη όπου ο δράστης προσπαθεί να αποφύγει ένα μεγαλύτερο κακό π.χ. ευθανασία, 4) συμβολικό έγκλημα όπου το θύμα δε συνδέεται άμεσα με το δράστη, 5) έγκλημα διεκδίκησης στο οποίο ο δράστης παίρνει το ρόλο του «υπερασπιστή», 6) έγκλημα απελευθέρωσης ή περιπέτειας που γεννάει το αίσθημα του κινδύνου και γεννιέται από το αίσθημα του ανικανοποίητου

και 7) έγκλημα αυτοτιμωρίας που στρέφεται εναντίον του ίδιου του δράστη.

iv. Το οργανωμένο έγκλημα που χαρακτηρίζεται συνήθως από περισσότερες από μια εγκληματικές πράξεις στα πλαίσια μιας μικτής προ-εγκληματικής κατάστασης (συστηματική προετοιμασία, κατάστροψη σχεδίου κ.τ.λ.). Και σ' αυτή την περίπτωση έχουμε διάφορες μορφές: οργανωμένο έγκλημα με βίαιο ή επιθετικό χαρακτήρα (ληστείες, εκβιασμοί κ.τ.λ.), με κερδοσκοπικό χαρακτήρα (τυχερά παιχνίδια, εμπόριο ναρκωτικών κ.τ.λ.) και «έγκλημα του λευκού κολάρου» που διαπράττεται από υψηλά ιστάμενα πρόσωπα (φορολογικές απάτες, διαφθορά δημόσιων λειτουργών κ.τ.λ.).

Οι Sutherland-Cressey από την άλλη πλευρά πρότειναν μια διαφορετική διάκριση η οποία στη συνέχεια συστηματοποιήθηκε από τους Clinard-Quinney. Ειδικότερα, οι παραπάνω θεωρητικοί μίλησαν για «συστήματα εγκληματικής συμπεριφοράς», ειδικές δηλαδή κοινωνιολογικές ενότητες στις οποίες ορισμένες εγκληματικές πράξεις ομαδοποιούνται ή η ίδια πράξη χωρίζεται σε πολλές μορφές. Σύμφωνα με τους Sutherland-Cressey πρόκειται για σύνθετες ενότητες που πέρα από της πράξη εκφράζουν ένα τρόπο συλλογικής δράσης/ ζωής. Η συμπεριφορά αυτή είναι κοινή και όχι χαρακτηριστικό ενός μόνο ατόμου, ενώ παράλληλα το υποκείμενο χαρακτηρίζεται από το αίσθημα του ανήκειν όσον αφορά το σύστημα.(Φαρσεδάκης, 1996).

Οι διάφορες ταξινομήσεις των μορφών εγκλήματος δεν περιορίζονται βέβαια εδώ, καθώς έχουν γίνει ανάλογες διακρίσεις με βάση το φύλο, την ηλικία, την οικονομική κατάσταση και ούτω καθεξής. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το διαχωρισμό που βασίζεται στον αριθμό των συμμετεχόντων υποκειμένων. Εδώ λοιπόν έχουμε: α) το έγκλημα που τελείται μεμονωμένα και β) το έγκλημα που τελείται σε συνεργασία. Στη δεύτερη αυτή περίπτωση μπορεί να έχουμε έγκλημα με δύο, έγκλημα ομάδας ή συμμορίας ανηλίκων ή ενηλίκων και έγκλημα όχλου. Με ανάλογο τρόπο έχουν οργανωθεί και οι διάφορες άλλες διακρίσεις βάσει περαιτέρω χαρακτηριστικών ή στοιχείων.(Φαρσεδάκης, 1996)

ΚΕΦ.7

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΑ

Αντίστοιχα με τον όρο έγκλημα, ο εννοιολογικός προβληματισμός γύρω από το εγκληματικό άτομο υπήρξε μεγάλος καθώς, η σκέψη ότι εγκληματίας είναι εκείνος που καταδικάστηκε για κάποιο έγκλημα απορρίφθηκε σχεδόν εξ αρχής. Οι διάφορες υποθέσεις σχετικά με τον εγκληματία και την προσωπικότητα του έχουν προταθεί από τους μελετητές σε αναλογία με την εκάστοτε εξήγηση που δίνουν για τα αίτια και τις πηγές του εγκλήματος. Σε αυτά τα πλαίσια εντοπίζουμε ποικίλες τυπολογίες της εγκληματικής προσωπικότητας που σχετίζονται με τα επιμέρους χαρακτηριστικά και την εγκληματική ικανότητα και επικινδυνότητα.(Φαρσεδάκης, 1996).

Ο C.Lombroso όπως είδαμε μίλησε για τον εκ γενετή εγκληματία υποστηρίζοντας ότι τα φυσικά χαρακτηριστικά συνδέονται με τα ψυχικά γνωρίσματα και μας δίνουν τα λεγόμενα «στίγματα» από τα οποία ξεχωρίζει ο εγκληματίας από τον μη εγκληματία. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του σώματος προσδιόρισε στον εγκληματία την ασυμμετρία του προσώπου, την ελαττωματική κυρτότητα (καμπούρα), τα ογκώδη σαγόνια κ.α., ενώ σχετικά με τις ψυχικές ιδιότητες υποστήριξε ότι τις περισσότερες φορές διακρίνεται για τη ζήλια, την οργή, τη ματαιοδοξία, την σκληρότητα, την οκνηρία, την αδιαφορία κ.τ.λ. Σύμφωνα με τον Lombroso πέρα από τον εκ γενετή εγκληματία, τον οποίο δε θεωρεί υπεύθυνο για τις πράξεις του και τον ταυτίζει με τον ηθικά παράφρονα, υπάρχει και ο εκ περιστάσεως εγκληματίας στον οποίο επίσης πρέπει ν' αποδίδονται ποινικές κυρώσεις.(Πανούσης,1990).

Η παραπάνω προσέγγιση εντάσσεται στις βίο-ψυχολογικές στα πλαίσια των οποίων και ο B.di Tulio πρότεινε μια ανθρωπολογικό-ψυχιατρική τυπολογία. Σύμφωνα με την ταξινόμηση αυτή έχουμε 3 ομάδες εγκληματικών τύπων η καθεμία από τις οποίες περιλαμβάνει και κάποιες επιμέρους υπό-ομάδες. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται εδώ

ότι υπάρχουν οι περιστασιακοί εγκληματίες, οι ιδιοσυστασιακοί και οι ψυχικά ασθενείς.(Φαρσεδάκης, 1996).

Πέρα όμως από τις θέσεις αυτές, έχουν πραγματοποιηθεί και ψυχαναλυτικές, ψυχολογικές, κοινωνιολογικές και σύνθετες προσεγγίσεις. Στον τομέα της ψυχανάλυσης ο Freud έχει μιλήσει για τον «εγωκεντρικό» εγκληματία υποστηρίζοντας ότι τα στοιχεία που συνθέτουν την εγκληματική προσωπικότητα πρέπει ν' αναζητηθούν στο συναισθηματικό υπόβαθρο του ατόμου. Από τότε μέχρι σήμερα έχουν αναπτυχθεί πολλές σχετικές ψυχαναλυτικές θεωρίες. Μια από τις σημαντικότερες είναι αυτή της Kate Friedlander, η οποία πρότεινε ότι υπάρχουν εγκληματίες που χαρακτηρίζονται από το σχηματισμό ενός αντικοινωνικού χαρακτήρα, εγκληματίες που πάσχουν από οργανική αταξία και ψυχοπαθείς εγκληματίες.(Φαρσεδάκης, 1996).

Στο επίπεδο των ψυχολογικών υποθέσεων οι θέσεις του Pinatel αποτελούν ως και σήμερα σημείο αναφοράς. Ο Pinatel προσέγγισε με δύο τρόπους την εγκληματική προσωπικότητα. Στην πρώτη περίπτωση βάσει των παραγόντων που βρίσκονται έξω από την προσωπικότητα του υποκειμένου και στη δεύτερη βάσει των εσωτερικών κινήτρων. Σύμφωνα με την ταξινόμηση αυτή χώρισε τους εγκληματίες σε δύο μεγάλες ομάδες. Στην πρώτη ομάδα τοποθέτησε τις εγκληματικές προσωπικότητες, οι πράξεις των οποίων δικαιολογούνται από τα ίδια τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας τους, όπως οι τοξικομανείς, οι αλκοολικοί, οι διεστραμμένοι κ.τ.λ. Στη δεύτερη ομάδα, όπου η προσωπικότητα και επομένως η συμπεριφορά θεωρούνται αποτέλεσμα κοινωνικής αποπροσαρμοστικότητας, υπάγονται οι περιστασιακοί εγκληματίες και οι επαγγελματίες. Για τον Pinatel τα συστατικά στοιχεία της εγκληματικής προσωπικότητας αποτελούν ο εγωκεντρισμός, η αστάθεια, η επιθετικότητα και η συναισθηματική απάθεια που δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για το πέρασμα στην πράξη.(Πανούσης,1990).

Στο ίδιο επίπεδο έχουν σχηματιστεί και άλλες ψυχολογικές τυπολογίες που κάνουν σαφή διάκριση μεταξύ ομαλής και μη προσωπικότητας. Έτσι, ο Mucchielli διαχώρισε τους ψευδό-εγκληματίες (ψυχικά ασθενείς, διεστραμμένοι κ.τ.λ.) από τους

πραγματικούς εγκληματίες, οι οποίοι αν και φαίνεται να έχουν ομαλή προσωπικότητα, στην ουσία παρουσιάζουν αλλοίωση της κοινωνικό-ηθικής συνείδησης. Η A-M Favard από την άλλη μεριά καθόρισε τους τύπους εγκληματικής προσωπικότητας βασιζόμενη σε 3 θεμελιακά στοιχεία. Σύμφωνα λοιπόν με τη Favard, στο βαρύ υπότροπο εγκληματία καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η προσωπικότητα, στον διαπράττοντα ελαφρά ή μεσαία αδικήματα η κατάσταση και στον παρεκκλίνοντα απροσάρμοστο το κοινωνικό περιβάλλον. Μια πιο απλή τέλος ταξινόμηση έγινε από τους M.Cusson και J.A.Mack που μίλησαν για κοινότυπους εγκληματίες και υπερεγκληματίες.(Φαρσεδάκης, 1996).

Στο πεδίο της κοινωνιολογίας οι Lindesmith και Dunham διαχώρισαν τους ατομικούς από τους κοινωνικούς εγκληματίες, τονίζοντας παράλληλα ότι ανάμεσα τους σχηματίζονται ποικίλες κατηγορίες. Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα τους έγκειται στο γεγονός ότι πράξεις των τελευταίων σε συγκεκριμένο πολιτιστικό πλαίσιο ενδέχεται να είναι ανεκτές. Ο Roebuk από την άλλη, βασιζόμενος στην εγκληματικές σταδιοδρομίες μίλησε καταρχάς για τους περιστασιακούς εγκληματίες και περαιτέρω για εκείνους που διαπράττουν ένα είδος εγκλήματος, δύο ή και περισσότερα.(Πανούσης,1990).

Από κοινωνιολογική σκοπιά έχουν πραγματοποιηθεί πολλές προσεγγίσεις, οι περισσότερες από τις οποίες αναλύουν την εγκληματική προσωπικότητα με βάση το βαθμό κοινωνικοποίησης του υποκειμένου. Έτσι συναντάμε σε αυτές τον περιστασιακό εγκληματία ο οποίος κοινωνικοποιείται εύκολα καθώς δεν αμφισβητεί τις αξίες της κοινωνίας, τον επαγγελματία που συνειδητά αρνείται τη διαδικασία κοινωνικής ένταξης μέσω των αρχών και νόμων που ο ίδιος έχει υιοθετήσει και το ψυχοπαθή που λόγω της πνευματικής του κατάστασης δεν υπακούει στους κοινωνικούς κανόνες.(Πανούσης,1990).

Όσον αφορά τις σύνθετες τυπολογίες η σημαντικότερη από αυτές παρουσιάστηκε από τον E.Seelig, ο οποίος συνυπολογίζοντας τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της προσωπικότητας του δράστη, τη ψυχική διαδικασία περάσματος στην πράξη και τον τρόπο δράσης κατέληξε

στους ακόλουθους 8 τύπους εγκληματικής προσωπικότητας: 1) τον επαγγελματία που αποφεύγει την εργασία, 2) τον εγκληματία κατά της περιουσίας που δεν έχει ισχυρές αντιστάσεις, 3) τον επιθετικό, 4) τον στερούμενο σεξουαλικών αναστολών, 5) εκείνον που δρα όταν βρίσκεται σε κατάσταση κρίσης, 6) τον κοινωνικά απείθαρχο, 7) τον ιδεολόγο και 8) τον μη τυπικό εγκληματία που δεν εντάσσεται σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες. Επιπρόσθετα υποστηρίζει ότι υπάρχουν και μικτοί τύποι εγκληματιών, εγκληματίες δηλαδή που συνδυάζουν περισσότερους από έναν τύπους.(Φαρσεδάκης, 1996).

Αυτή η ποικιλομορφία όσον αφορά την προσέγγιση και διάκριση της εγκληματικής προσωπικότητας, παρ' ότι υφίσταται στα πλαίσια αλληλοσυμπληρούμενων θέσεων καταδεικνύει την αδυναμία σύλληψης της έννοιας και του περιεχομένου του όρου «εγκληματίας» με ενιαίο και σαφώς καθορισμένο τρόπο. Η εννοιολογική αυτή προβληματική απασχόλησε και τον Avaneson, ο οποίος τόνισε ότι ο εγκληματίας πρέπει ν' αντιμετωπίζεται ως ένα δρών πρόσωπο και όχι ως παθητικό προϊόν του περιβάλλοντος του. Η σημασία της έννοιας «εγκληματική προσωπικότητα» είναι για τον Avaneson διττή. Πρώτον είναι γενική καθώς χαρακτηρίζει ένα συγκεκριμένο τύπο ατόμου και δεύτερον δηλώνει το άτομο που έχει διαπράξει μια συγκεκριμένη ενέργεια. Για μια ολοκληρωμένη περιγραφή της εγκληματικής προσωπικότητας θεωρεί ως αναγκαίους όρους το υποκείμενο, την ενέργεια και την κύρωση. Σε αυτά τα πλαίσια, εγκληματική είναι η προσωπικότητα ενός ατόμου που είναι ένοχο για τη διάπραξη μιας κοινωνικά επικίνδυνης πράξης που είναι νομικά απαγορευμένη και φέρει «εγκληματική» ευθύνη.(Πανούσης, 2000).

Οι θέσεις του Avaneson βασίζονται στην αρχή ότι δεν μπορούμε να βάλουμε σε μια μεριά οποιαδήποτε προσωπικότητα και σε μια άλλη την εγκληματική. Γι' αυτό και η κατανόηση της εγκληματικής προσωπικότητας γίνεται βάσει του γενικού πλαισίου. Η προσωπικότητα δηλαδή με μια ψυχολογική και μια κοινωνική υπόσταση είναι δομημένη σε 4 επίπεδα και μόνο έτσι μπορεί να κατανοηθεί. Συγκεκριμένα στο επίπεδο της βιολογίας, των ψυχικών διαδικασιών, της κοινωνικής εμπειρίας και της ροπής της προσωπικότητας. Οι

ιδιαιτερότητες στη δομή της εγκληματικής προσωπικότητας σύμφωνα με τον Avaneson συνοψίζονται στις ακόλουθες 3 ομάδες: τα γενικά χαρακτηριστικά, τα ειδικά και τα εξατομικευμένα που βοηθούν στην αποσαφήνιση της κατασκευής και των ιδιοτήτων της.(Πανούσης, 2000).

Ο Avaneson καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ένας τύπος εγκληματία είναι ένα άτομο του οποίου η δομή περιλαμβάνει κοινωνικό-ψυχολογικούς σχηματισμούς. Οι διαφορετικοί τύποι εγκληματικής προσωπικότητας προσδιορίζονται επομένως σε σχέση με τον τρόπο διάπραξης ενός εγκλήματος, τη σταθερότητα του τρόπου συμπεριφοράς του ατόμου κ.ο.κ. Ωστόσο παρατηρεί ότι η ομαδοποίηση των διαφόρων τύπων είναι εξαιρετικά δύσκολη και δε μπορεί να παράγει ολοκληρωμένα συμπεράσματα. Κι αυτό γιατί αντικείμενο μιας τυπολογίας δεν είναι μόνο μια προσωπικότητα, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες που καθορίζονται από αντικειμενικές συνθήκες και σχηματίζουν την προσωπικότητα.(Πανούσης, 2000).

ΚΕΦ.8

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΥΣΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Ο όρος « κοινωνικός έλεγχος», από τον αμερικάνικης προέλευσης όρο “time control” δηλώνει το σύνολο των συντονισμένων ενεργειών και χειρισμών, τους θεσμούς και τις κυρώσεις μέσω των οποίων επιδιώκεται η σύμφωνη με τους κανόνες συμπεριφορά. Συχνά ο όρος αυτός απαντάται στη σχετική βιβλιογραφία και με την έννοια της κοινωνικής αντίδρασης (social reaction) προς μια συμπεριφορά που αποκλίνει από τα κοινωνικά αποδεκτά πρότυπα. Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι ο εναλλακτικός αυτός όρος δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως ταυτόσημος του όρου «κοινωνικός έλεγχος» καθώς όπως θεωρούν δεν περιλαμβάνει εννοιολογικά όλες τις διαστάσεις που μπορεί να πάρει ο μηχανισμός του κοινωνικού ελέγχου.(Λαμπροπούλου, 1994).

Ο κοινωνικός έλεγχος ως μια προσπάθεια κοινωνικής ρύθμισης συντελείται σε πολλά επίπεδα, παίρνει διάφορες μορφές και επηρεάζεται από μια σειρά παραγόντων. Ουσιαστικά πάντως ο κοινωνικός έλεγχος (ή διαφορετικά η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα) μπορεί να είναι «ενεργός» ή «αντιδραστικός» και σε μια περαιτέρω διάκριση «επίσημος» ή «οργανωμένος», «άτυπος» ή «ανοργάνωτος» και ακόμα «εσωτερικός» ή «εξωτερικός». Σ' ένα πρώτο επίπεδο, ο ενεργός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει όλους τους μηχανισμούς πρόληψης που σκοπό έχουν ν' αποτρέψουν οποιαδήποτε μορφή εγκληματικής ή κοινωνικά επιζήμιας συμπεριφοράς. Ο στόχος αυτός είναι ουσιαστικά διττός. Από τη μια μεριά επιδιώκεται η αποφυγή εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς και από την άλλη η επανάληψη και η επέκταση της. Με αυτή την έννοια η πρόληψη διακρίνεται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή.(Λαμπροπούλου, 1994).

Η πρωτογενής πρόληψη στοχεύει στην αποδυνάμωση των όρων που ευνοούν τη δημιουργία προβληματικών καταστάσεων, μέσω κοινωνικών, οικονομικών και εκπαιδευτικών συστημάτων προώθησης

της ομαλής λειτουργικότητας. Ουσιαστικά αναφέρεται στην πραγμάτωση επιτυχούς κοινωνικοποίησης και διαπαιδαγώγησης που εφοδιάζουν το άτομο κατάλληλα για την επίλυση συγκρούσεων και γενικότερα προβλημάτων. Η δευτερογενής και τριτογενής πρόληψη έχουν χαρακτήρα βελτιωτικό και ενσωματικό. Η δευτερογενής πρόληψη επιδιώκει να εμποδίσει την περαιτέρω αρνητική εξέλιξη καταστάσεων που έχουν αναδειχθεί σε προβληματικές ή είναι εν δυνάμει προβληματικές. Στα ίδια περίπου πλαίσια η τριτογενής πρόληψη έχει ως βασικό στόχο την καταστολή της εγκληματικής συμπεριφοράς και παράλληλα την υποστήριξη των ατόμων.(Λαμπροπούλου, 1994).

Ο αντιδραστικός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις τυπικές και άτυπες μορφές του κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος και της αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Έτσι, όσον αφορά τον εξωτερικό κοινωνικό έλεγχο μπορεί να είναι είτε επίσημος, είτε ανεπίσημος. Προτού όμως αναφερθούμε αναλυτικότερα σε αυτές τις μορφές κοινωνικού ελέγχου αναγκαία είναι μια διευκρίνιση του όρου «εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος». Ο εξωτερικός έλεγχος λοιπόν αναφέρεται στην αντίδραση των διαφόρων μηχανισμών ελέγχου, τυπικών και άτυπων, σε περιπτώσεις παραβίασης των δικαιικών και κοινωνικών κανόνων. Με αυτή την έννοια συνίσταται σε παρεμβάσεις προερχόμενες έξω από το άτομο.(Λαμπροπούλου, 1994).

Ο τυπικός εξωτερικός έλεγχος συνίσταται κύρια στο θεσμοποιημένο σύστημα κανόνων, τον ποινικό νόμο δηλαδή που ως αντικείμενο έχει τον έλεγχο της παραβατικής συμπεριφοράς. Πρόκειται δηλαδή για τον ποινικό έλεγχο που με κατ' εξοχήν θεσμικό χαρακτήρα διενεργείται σε ειδική κατηγορία παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, το έγκλημα. Στην άσκηση του διακρίνουμε δύο διαδοχικά επίπεδα. Σε πρώτο επίπεδο η πρωτογενής εγκληματοποίηση προσανατολίζεται στη συμπεριφορά κατά ένα γενικό και αφηρημένο τρόπο. Εδώ η συμπεριφορά δεν είναι ένα δεδομένο γεγονός αλλά, μια ενδεχόμενη εκδήλωση προσδιορισμένη σύμφωνα με προγενέστερες εκδηλώσεις στον εξωτερικό κόσμο. Είναι το επίπεδο δηλαδή του ορισμού μιας συμπεριφοράς ως εγκλήματος όπου καθορίζονται και οι συνέπειες της

εκδήλωσης της. Στο δεύτερο επίπεδο έχουμε την επίσημη απονομή σ' ένα άτομο της ιδιότητας του εγκληματία. Αυτό καθορίζεται μέσω της κινητοποίησης των μηχανισμών του ποινικού συστήματος έναντι του υποκειμένου-δράστη μιας συμπεριφοράς που έχει χαρακτηριστεί ως εγκληματική: διερεύνηση της υπόθεσης, εκδίκαση, καταδίκη, επιβολή και εκτέλεση της ποινής.(Δασκαλάκης, 1985).

Οι θεσμικές κυρώσεις στα πλαίσια του ποινικού ελέγχου καθιστούν επίσημα ένα άτομο ως εγκληματία δίνοντας του έτσι ένα συγκεκριμένο στίγμα και χαρακτηριστικό. Δεδομένου ότι ποινές προσδιορίζουν την καταστολή βασικών αναγκών-δικαιωμάτων ενός μέλους της κοινωνίας, συνοδεύονται από ένα σύνολο νομικών εγγυήσεων που στόχο έχουν την αποτροπή δυσλειτουργιών στον ποινικό μηχανισμό. Πολλές φορές παράλληλα με τον ποινικό έλεγχο συντελείται και ο ιατρικός, όχι όμως καθαρά ως αυτόνομη μορφή εξωτερικού κοινωνικού ελέγχου. Ο χαρακτήρας του είναι κύρια υποστηρικτικός, στα πλαίσια επιβεβαίωσης του ορισμού μιας συμπεριφοράς ως εγκληματικής ή παρεκκλίνουσας, αλλά και του ορθού τρόπου αντιμετώπισης της.(Κουκουτσάκη, 2002).

Ο όρος ιατρικοποίηση του εγκλήματος ή της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς χρησιμοποιείται για να δηλώσει το συνεχώς αυξανόμενο φαινόμενο καθορισμού και ελέγχου ορισμένων παραβατικών συμπεριφορών με βάση ιατρικές ερμηνείες. Στις περιπτώσεις αυτές οι ιατρικοί ορισμοί, προσδιορίζοντας την ευθύνη ψυχικών ή οργανικών διαταραχών υπερισχύουν των άλλων ορισμών (π.χ. νομικών) μεταθέτοντας το βάρος στο στοιχείο της παθολογίας. Έτσι, σε ειδικές κατηγορίες εγκλημάτων χρησιμοποιούνται ειδικοί από τον ιατρικό χώρο προκειμένου να προσδιορίσουν τα κίνητρα και γενικότερα τη συνολικά εικόνα του εγκλήματος και του δράστη και κατ' επέκταση τα θεραπευτικά μέσα. Ο ιατρικός έλεγχος δεν περιορίζεται όμως εκεί καθώς τον συναντάμε και σε προσπάθειες εντοπισμού ενός δράστη (εξέταση DNA) ή και με τη μορφή συστηματικού ελέγχου (π.χ. αλκοτέστ), περιπτώσεις δηλαδή όπου παρατηρείται η διείσδυση του ιατρικού ελέγχου στον ποινικό.(Κουκουτσάκη, 2002).

Συγχρόνως λοιπόν με τον ποινικό στιγματισμό συντελείται πολλές φορές και ο ιατρικός με αντίστοιχες επιδράσεις στην κοινωνική ζωή του ατόμου. Ο προσδιορισμός ενός ατόμου από τους επίσημους θεσμικούς φορείς ως εγκληματίας ή/ και ψυχικά ασθενής δημιουργεί μια μεταβίβαση του ατόμου από τον μέχρι τότε κοινωνικό του ρόλο στο ρόλο του εγκληματία (ή ψυχικά ασθενή). Έτσι ακόμα και στις περιπτώσεις που κάποιος εξέτισε την ποινή του ή αποθεραπεύτηκε, η επιστροφή του στην κοινωνία επανακαθορίζεται βάσει αυτού του νέου ρόλου. Βλέπουμε δηλαδή ότι πρόκειται για μια διαδικασία μεταβίβασης με αμετάκλητο τις περισσότερες φορές χαρακτήρα. (Κουκουτσάκη, 2002).

Από την άλλη μεριά ο εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος μπορεί να έχει και ανεπίσημο-άτυπο χαρακτήρα, να επεκτείνεται δηλαδή έξω από τα αρμόδια θεσμικά όργανα του κρατικού μηχανισμού. Αυτή η μορφή ελέγχου συνεπάγεται την ενεργητική συμμετοχή των ίδιων των πολιτών στην πρόληψη και καταπολέμηση του εγκλήματος. Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος μπορεί να έχει τη μορφή ατομικής αντίδρασης, η άμυνα δηλαδή του θύματος ή η παρέμβαση τρίτων αλλά, και τη μορφή συλλογικής αντίδρασης όπως είναι οι ομάδες περιπολίας που έχουν καθιερωθεί κύρια στις Η.Π.Α. Αυτού του είδους ο έλεγχος βασίζεται από τη μια μεριά στη μεταβίβαση «αρμοδιοτήτων» στους ίδιους τους πολίτες που θεωρείται ότι αυξάνει την κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη και, από την άλλη στις συνέπειες της κοινωνικής αντίδρασης για το δράστη που είναι και αυτός μέλος της κοινότητας. Παρ' όλα αυτά ο ανεπίσημος αυτός έλεγχος είναι αποτελεσματικός μόνο σε μικρές κοινότητες όπου υπάρχει πολιτισμική ομοιογένεια και στενές διαπροσωπικές σχέσεις, σε αντίθεση με τα μεγάλα αστικά κέντρα όπου ελάχιστα είναι τα κοινά σημεία αναφοράς. (Λαμπροπούλου, 1994).

Παράλληλα όμως με τον εξωτερικό κοινωνικό έλεγχο λειτουργεί και ο εσωτερικός έλεγχος που συνίσταται στο σύνολο των παραγόντων που ενθαρρύνουν το άτομο στο σεβασμό και την τήρηση των κανόνων. Στους παράγοντες αυτούς περιλαμβάνονται η ικανότητα αυτοελέγχου και επίλυσης των συγκρούσεων ενός ατόμου, το ισχυρό Εγώ καθώς και

η αναπτυγμένη κοινωνική συνείδηση, ως αποτέλεσμα της μακροχρόνιας διαδικασίας κοινωνικοποίησης. Ο εσωτερικός έλεγχος τις περισσότερες φορές θεωρείται αποτελεσματικότερος από τον εξωτερικό καθώς προέρχεται από την ίδια την επιθυμία ή/ και επεξεργασία του ατόμου και όχι από τις πιέσεις των κοινωνικών θεσμών. Ακόμα και στις περιπτώσεις όπου ένα άτομο εκδηλώνει εγκληματική συμπεριφορά, αν και ο εσωτερικός έλεγχος δεν είναι ισχυρός αυτός δε σημαίνει ότι είναι ανενεργός. (Λαμπροπούλου, 1994).

Ο εσωτερικός έλεγχος λοιπόν διαμορφώνεται με βάση ορισμένα θεμελιακά στοιχεία της διαδικασίας κοινωνικοποίησης, ο ρόλος των οποίων είναι καθοριστικός και στη δημιουργία και εξέλιξη μιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Διαμέσου λοιπόν της οικογένειας, του σχολείου, του σχολείου αλλά και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης η κοινωνικοποίηση του ατόμου αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση του κοινωνικού ελέγχου. Η οικογένεια για παράδειγμα, ως πρωταρχικός φορέας κοινωνικοποίησης, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, την οργάνωση αλλά και τη θέση της στην κοινωνική διαστρωμάτωση εξοπλίζει το άτομο με ικανότητες και προοπτικές που μπορεί να προωθούν την σύννομη συμπεριφορά ή και το αντίθετο. Το σχολείο από την άλλη μεριά, όχι μόνο ως φορέας κοινωνικοποίησης αλλά και ως θεσμός κοινωνικού ελέγχου διδάσκει τα καθήκοντα και τα δικαιώματα ενός πολίτη και στοχεύει στην καλλιέργεια του αισθήματος της κοινωνικής συνείδησης. (Λαμπροπούλου, 1994).

Στην καθημερινή ζωή πάντως η στάση του ατόμου καθορίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από το φιλικό περιβάλλον και ιδίως όταν μιλάμε για τους νέους στα πλαίσια κύρια της συμμετοχής τους σε (υπό)πολιτισμικές ομάδες. Και εδώ έρχεται να προστεθεί ο παράγοντας των Μ. Μ. Ε. μέσα από τα οποία διδάσκονται ρόλοι, στάσεις και μορφές συμπεριφοράς. Γύρω από το θέμα αυτό έχουν γίνει πολλές συζητήσεις, κύρια όσον αφορά την παρουσίαση των εγκλημάτων και τη διαχείριση των πληροφοριών που μπορούν όπως θεωρείται να προάγουν τη συλλογική συνείδηση αλλά και από την αντίθετη πλευρά να δημιουργήσουν μια πλασματική θετική εικόνα για το έγκλημα και το δράστη. (Λαμπροπούλου, 1994).

Με βάση τα παραπάνω συμπεραίνουμε λοιπόν ότι ανεξάρτητα από τις επίσημες και ανεπίσημες μορφές του, ο κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος και της αποκλίνουσας συμπεριφοράς αποτελεί στην ουσία ένα ενιαίο κοινωνικό φαινόμενο. Οι ανεπίσημες μορφές συνοδεύουν και υποστηρίζουν τις επίσημες, οι οποίες όμως χωρίς τις πρώτες δε θα μπορούσαν να λειτουργήσουν παράλληλα. Ο κοινωνικός έλεγχος δηλαδή είναι το σύνολο των πολιτισμικών προτύπων, θεσμικών και κοινωνικών συμβόλων και πρακτικών με τη βοήθεια των οποίων αποτρέπονται επιλύονται ή και απομακρύνονται οι κοινωνικές αντιθέσεις, εντάσεις και συγκρούσεις.(Δασκαλάκης, 1985).

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΕΦ.1

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1.1: ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ

Την έννοια τρομοκρατία τη συναντάμε σ' ένα πλήθος κειμένων αρχαίων συγγραφέων, με ιδιαίτερη αναφορά από τους Έλληνες φιλοσόφους. Μέχρι το 18^ο αιώνα, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις πολλών ιστορικών οι διάφορες μορφές άσκησης βίας ανάγονται στο ίδιο φαινόμενο, της τρομοκρατίας, χρονικά όμως ως όρος έχει ως αφετηριακό σημείο τη Γαλλική Επανάσταση το 1789. Οι όροι “terreur” και “terrorisme” εμφανίστηκαν την περίοδο εκείνη για πρώτη φορά από τους Ιακωβίνους ηγέτες (1793-1794) που όπως λέγεται χρησιμοποιούσαν ευρέως στις ομιλίες τους τον όρο τρομοκρατία.(Μπόση, 2000).

Παράλληλα, το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας ερμήνευε την λέξη αυτή ως “systeme, regime de la terreur”, δηλαδή ως «σύστημα, καθεστώς του τρόμου». Από την αφετηρία του σχεδόν ο όρος τρομοκρατία απέκτησε αρνητικό περιεχόμενο ενώ ο τρομοκράτης αναγνωριζόταν ως άτομο με εγκληματικές προθέσεις. Ως τον 19^ο αιώνα, όταν και οι όροι «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης» απέκτησαν αυτόνομο ιδεολογικό περιεχόμενο, η τρομοκρατία ταυτιζόταν με την εγκληματική δράση.(Μπόση, 2000).

Γίνεται κατανοητό λοιπόν ότι ο όρος “terrorisme” αποδίδει μια έννοια με σημαντικές ιστορικές διαστάσεις, γεγονός που συνέβαλε στην καθιέρωση του σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ακόμα και σ' εκείνες που είχαν άλλους δικούς όρους για την απόδοση αυτής της έννοιας. Συγχρόνως, στις γλώσσες που προέρχονται από την λατινική υπάρχει κοινή ρίζα από το λατινικό “terror” που εκφράζει κύρια ψυχολογική κατάσταση και δεν είναι μέρος συνεπώς της πολιτικής ορολογίας. Συγκεκριμένα, ο λατινικός όρος terrorism υποδηλώνει τη ψυχοπνευματική κατάσταση έντονης ανησυχίας και φόβου στην οποία

μπορεί να περιέλθει κανείς, ως αποτέλεσμα όμως τόσο ανθρωπίνων πράξεων, όσο και φυσικών αιτιών όταν απειλείται η ζωή και η σωματική του ακεραιότητα.(Λοβέρδος, 1988).

Σε αυτά τα πλαίσια εξηγείται λοιπόν η ομοιότητα των όρων “terrorisme”, “terrorism” και “terrorismo”. Ενώ όμως στη γερμανική γλώσσα υπάρχουν οι λέξεις furcht (φόβος) και schrecken (τρόμος) χρησιμοποιείται ο όρος “terrorismus”, απόδειξη της επιβολής της ιστορικής ετυμολογίας στη γλωσσική. Στην Ελλάδα το φαινόμενο αυτό αποδόθηκε αντί του όρου “terrorisme” με τον όρο «τρομοκρατία». Ο όρος αυτός εκφράζει πέρα από μια ψυχολογική κατάσταση και ένα υποκειμενικό στοιχείο, έναν απώτερο σκοπό που υλοποιείται μέσα από τον τρόμο.(Λοβέρδος, 1988).

1.2: Η ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Σε όλες τις επιστήμες, συμπεριλαμβανομένης και της Πολιτικής Επιστήμης, ο ορισμός αποτελεί μια εξίσωση όπου, προκειμένου ν' αποδοθεί ένας νέος, άγνωστος ή ασαφής όρος χρησιμοποιούνται τουλάχιστον δύο γνωστοί παλαιότεροι και δοκιμασμένοι όροι. Από τις πρώτες προσπάθειες που έγιναν τη δεκαετία του '60 για να διατυπωθεί ένας ορισμός για την έννοια της τρομοκρατίας, έγινε φανερό ότι πρόκειται για ένα από τα πιο αντιφατικά και αμφιλεγόμενα νοήματα στον επιστημονικό χώρο, όπως άλλωστε όμως και στην καθημερινή ζωή. Γι' αυτό και μέχρι σήμερα ακόμα οι ποικίλες διαφορετικές απόψεις που έχουν καταγραφεί δεν κατάφεραν να δώσουν έναν αυστηρά καθορισμένο και αποδεκτό ορισμό της έννοιας της τρομοκρατίας.(Καρδαρά, 2003).

Η εννοιολογική προβληματική του όρου τρομοκρατία εξηγείται ουσιαστικά βάσει δύο διαπιστώσεις. Καταρχάς, ότι το φαινόμενο της τρομοκρατίας εξαιτίας της φύσης του αναδιαμορφώνεται συνεχώς εννοιολογικά στην ιστορική του πορεία. Συνεπώς, από αυτή την οπτική ο όρος τρομοκρατία επηρεάζεται εννοιολογικά από την ιστορικότητα του. Από την άλλη μεριά ο όρος αυτός χρησιμοποιείται συχνά με μεγάλη ευκολία, δείγμα των ρευστών εννοιολογικών του ορίων. Τα

όρια αυτά, που από πρώτη άποψη καλύπτουν όλο το φάσμα των αυταρχικών φαινομένων διαμορφώνονται διαφορετικά ανάλογα με τα ζητούμενα αλλά και τ' αντανάκλαστα της εκάστοτε κοινωνίας και φυσικά με βάση τις σκοπιμότητες κάθε κυβερνητικής εξουσίας. Ως αποτέλεσμα προκύπτουν οι διαφορετικές εννοιολογικές προσεγγίσεις της Ακαδημαϊκής κοινότητας που αδυνατεί, όπως ειπώθηκε να εξαντλήσει το νόημα της τρομοκρατίας στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου ορισμού. (Λοβέρδος, 1988).

Επί του προκειμένου, ενδιαφέρον παρουσιάζουν τ' αποτελέσματα μιας έρευνας που πραγματοποίησε ο Alex P. Schmid ανάμεσα σε 109 ορισμούς για την τρομοκρατία. Συγκεκριμένα ταξινόμησε τις λέξεις που χρησιμοποιούνται περισσότερο για την περιγραφή του τρομοκρατικού φαινομένου. Με μεγαλύτερη συχνότητα όπως διαπίστωσε εμφανίζονται οι ακόλουθες λέξεις:

1. Βία-δύναμη, 83%
2. Πολιτική, 65%
3. Φόβος-τρόμος, 51%
4. Εκφοβισμός, 47%
5. Ψυχολογικός αντίκτυπος-αναμενόμενες αντιδράσεις, 41,5%
6. Θύμα-στόχος-διαφοροποίηση, 37,5%
7. Με σκοπό, σχεδιασμό, συστηματικά οργανωμένη πράξη, 32%
8. Μέθοδος πάλης, στρατηγική, τακτική, 30,5%
9. Στα όρια αποδεκτών κανόνων, χωρίς ανθρωπιστικές δεσμεύσεις, 30%
10. Εξαναγκασμός, εκβιασμός, εισαγωγή στην ενδοτικότητα, 28%
11. Θέματα δημοσιότητας, 21,5%
12. Αυθαίρετη, μη προσωπική, τυχαία, χωρίς διακρίσεις επιλογής, 21%
13. Θύματα, ουδέτεροι πολίτες, μη μάχιμοι, 17,5%
14. Εκβιασμός, 17%
15. Έμφαση στα αθώα θύματα, 15,5%
16. Ομάδες, κίνηση, η οργάνωση σαν δράστες, 14%
17. Σκοπός συμβολικός, για να το δουν οι άλλοι, 13,5%

18. Αποπρογραμματίστη, ξαφνική, μη αναμενόμενη πορεία της βίας, 9%
19. Παράνομη, 9%
20. Με συχνότητα και συνέπεια, 7%
21. Εγκληματική, 6%
22. Αιτήματα προς τρίτους, 4%

Όλα αυτά τα στοιχεία όμως δε συνοψίζονται σ' ένα μοναδικό ορισμό, αλλά αποτελούν τμήματα των επιμέρους προσπαθειών που έχουν πραγματοποιηθεί σε αυτά τα πλαίσια. Ο Schmid, χρησιμοποιώντας 16 από τα παραπάνω στοιχεία επιχείρησε να διατυπώσει έναν ολοκληρωμένο ορισμό της τρομοκρατίας, που όμως δεν περιελάμβανε το πολιτικό κίνητρο και γι' αυτό δεν έγινε αποδεκτός μετά από έντονες κριτικές που δέχθηκε.(Μπόση,1996).

Το εκτεταμένο πεδίο της παραπάνω έρευνας εξηγείται από το γεγονός ότι σε παγκόσμιο επίπεδο έχουν προταθεί ορισμοί από διεθνείς οργανισμούς, κυβερνήσεις, ερευνητικά ιδρύματα, ακαδημαϊκούς αλλά και σχολές πολιτικής σκέψης καθώς, η εννοιολογική προσέγγιση του όρου τρομοκρατία αποτελεί καθοριστικό μέσο για την κατανόηση και περαιτέρω ανάλυση του φαινομένου.(Μπόση, 1996).

Στα πλαίσια των κρατικών αντιλήψεων για την τρομοκρατία, οι Η.Π.Α. έχουν ασχοληθεί συστηματικά με την έννοια της τρομοκρατίας παρουσιάζοντας πλήθος ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Ένας αντιπροσωπευτικός ορισμός της κατεύθυνσης των Η.Π.Α. είναι αυτός που χρησιμοποιεί το Υπουργείο Εξωτερικών και αναφέρει ότι «ο όρος τρομοκρατία σημαίνει προ-υπολογισμένη βία με πολιτικά πιστεύω, που σκοπό έχει επιθέσεις κατά άμαχων πολιτών ή άλλων στόχων εκ μέρους παράνομων και συνωμοτικών ομάδων οι οποίες επιδιώκουν να επηρεάσουν ένα κοινό». Ο ορισμός αυτός όμως χρησιμοποιεί όρους πολυδιάστατους στην ερμηνεία αφήνοντας έτσι αναπάντητα ερωτήματα.(Μπόση, 2000).

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει ο ορισμός που δίνει το FBI καθώς αναφέρεται στα αποτελέσματα που σκοπό έχουν να επιφέρουν οι δράσεις των οργανώσεων πολιτικής βίας. Σύμφωνα με το

FBI λοιπόν: «τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση βίας ή δύναμης εναντίον ατόμων ή περιουσίας με σκοπό τον εξαναγκασμό ή τον εκφοβισμό μιας κυβέρνησης ή πολιτών για την εκπλήρωση πολιτικών ή κοινωνικών στόχων». Χωρίς πάντως να έχουν συμφωνήσει σ' ένα κοινό ορισμό οι διάφορες κυβερνήσεις των Η.Π.Α., έχουν προσδιορίσει την έννοια της τρομοκρατίας ταυτίζοντας τη με την εγκληματική δράση και τον πόλεμο.(Μπόση, 2000).

Για το Ηνωμένο Βασίλειο από την άλλη πλευρά «από νομική άποψη, τρομοκρατία είναι η χρήση βίας για πολιτικούς σκοπούς και εμπεριέχει την όποια χρήση βίας με σκοπό τον εκφοβισμό του κοινού ή τμήματος του». Εδώ, κριτήριο καθορισμού αποτελεί ο προσανατολισμός της τρομοκρατικής δράσης που προσδιορίζεται σύμφωνα με τον ορισμό αυτό ως διάχυτη βία και όχι ως βία με συγκεκριμένο στόχο και περιεχόμενο. Στη Γερμανία αποδόθηκε ένας ορισμός με ευρύτερες διαστάσεις που απορρίπτει εξίσου το στοιχείο της ιδεολογίας στις τρομοκρατικές ενέργειες. «Τρομοκρατία είναι η συνεχής συγκροτημένη μάχη με πολιτικούς σκοπούς, συνοδευόμενη από επιθέσεις κατά της ζωής και της περιουσίας ατόμων και ειδικότερα από σοβαρά εγκλήματα...(δολοφονία, ανθρωποκτονία, απαγωγή, εμπρησμός, χρήση εκρηκτικών) ή και από άλλες πράξεις βίας που χρησιμοποιούνται για την προετοιμασία εγκληματικών πράξεων».(Μπόση, 2000).

Αντίστοιχα και στο χώρο των διεθνών οργανισμών όπως είναι φυσικό οι διάφοροι ορισμοί που έχουν προταθεί δε συμπίπτουν. Σε αυτό το επίπεδο, όπως και στην περίπτωση των κρατικών αντιλήψεων η ερμηνεία του όρου «τρομοκρατία» επιχειρήθηκε και κατευθύνθηκε κατά βάση για τον προσδιορισμό της αντιμετώπισης του φαινομένου. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του Ο. Η. Ε. οι διάφορες προσπάθειες δεν έχουν αποδώσει ένα συγκεκριμένο ορισμό με τον οποίο ν' αναφέρεται ο οργανισμός στο εν λόγω φαινόμενο. Ενδεικτικά, στα πλαίσια των προσεγγίσεων διεθνών οργανισμών υπάγονται και οι ακόλουθοι δύο ορισμοί:

«Τρομοκρατία ορίζεται η χρήση ή η απειλή χρήσης βίας από συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων για την επίτευξη πολιτικών στόχων» (Ευρωπαϊκή Ένωση-Terrorism Radicalism, Extremism and Political Violence-TREVI).

«Τρομοκρατία είναι η χρήση βίας ως αποτέλεσμα υπολογισμού, συνήθως κρίνεται ως έγκλημα σε επίπεδο εθνικών νομοθεσιών και απευθύνεται κατά ατόμων ή περιουσίας, αποτελεί δε απειλή των συμβόλων μιας κοινωνίας με σκοπό πολιτικά και ιδεολογικά οφέλη που ορίζονται με υποκειμενικά κριτήρια».

«Τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση ή η απειλή χρήσης βίας ή η χρήση βίας κατά ατόμων ή περιουσίας, με σκοπό τη διάβρωση της κοινωνίας ή τον κλονισμό μιας κυβέρνησης για την αποκόμιση πολιτικού ή θρησκευτικού οφέλους» (NATO).

1.3: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ

Το εύρος των επιστημών που ασχολούνται με την τρομοκρατία (κοινωνιολογία, πολιτική, νομική), αλλά και το ενδιαφέρον που έχει προκαλέσει ως φαινόμενο έχουν δώσει ένα σημαντικό αριθμό διαφορετικών τάσεων στην περιγραφή της τρομοκρατίας ως συγκεκριμένη έννοια και πρακτική. Μια ανασκόπηση στη σχετική βιβλιογραφία αποκαλύπτει τις μικρές ή μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των τάσεων αυτών αλλά και τη δυσκολία που υπάρχει ώστε να ταξινομηθούν ανάλογα με τις διαφορές που παρουσιάζουν. Δείγμα των παραπάνω διαπιστώσεων αποτελούν και οι ακόλουθοι ορισμοί:

«Τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση ισχύος προκειμένου να επιτευχθούν πολιτικοί σκοποί με στόχευση αθώων πολιτών» (Walter Laquer)

«Τρομοκρατία είναι η χρήση ή η απειλή χρήσης ισχύος με σκοπό την πρόκληση πολιτικής αλλαγής (Brian Jenkins)

«Τρομοκρατία είναι η προμελετημένη, σκόπιμη και συστηματική άσκηση εγκληματικών πράξεων, δολοφονιών, καταστροφών και απειλών εναντίον αθώων προκειμένου να προκληθεί ο εκφοβισμός τους με σκοπό την απόκτηση ενός πολιτικού ή τακτικού πλεονεκτήματος και τον επηρεασμό ενός πληθυσμιακού τμήματος» (James Poland).

«Τρομοκρατία είναι η πρόκληση τρόμου σε άτομα, ομάδες ατόμων ή και σε ολόκληρη την κοινότητα, με τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων βίας, που στρέφονται είτε κατά συγκεκριμένων ατόμων είτε, αδιακρίτως κατά αθώων πολιτών, και που αποβλέπουν στην επίτευξη ορισμένων σκοπών, κυρίως βιο-θεωρητικού ή κοινωνικό-πολιτικού χαρακτήρα» (Παπαδάτος Πέτρος).

Η παράθεση σε αυτά τα πλαίσια των εκάστοτε ορισμών που έχουν προταθεί θα μπορούσε να συνεχιστεί έπ' αόριστον δημιουργώντας μάλλον σύγχυση και ερωτηματικά. Γι' αυτό και για την κατανόηση των γενικότερων τάσεων που έχουν παρατηρηθεί κρίνεται αναγκαία η μελέτη των διαφόρων μοντέλων εννοιολογικής προσέγγισης της τρομοκρατίας. (Λιβανίδης, 2001).

Στις προσπάθειες κατανόησης και ερμηνείας του όρου «τρομοκρατία» διακρίνουμε καταρχάς 2 κύρια μοντέλα, το μοντέλο «Δράσης-Αντίδρασης» και το μοντέλο «Κίνητρο-Ανταπόδοση». Το μοντέλο «Δράσης-Αντίδρασης» είναι προσανατολισμένο κατά κύριο λόγο στην κοινωνικής υφής διαμαρτυρία. Εξετάζοντας διάφορες μορφές κοινωνικής αντίδρασης (πολιτικές διαμαρτυρίες, πορείες, καταλήψεις κ.τ.λ.) που καθορίζονται ως κοινωνική ανυπακοή, χρησιμοποιήθηκε ως επί το πλείστον για να περιγράψει την κοινωνική βία. Το μοντέλο «Κίνητρο-Ανταπόδοση» από την άλλη μεριά έχει επικρατήσει περισσότερο σε σχέση με το προαναφερθέν και μελετά τις τρομοκρατικές οργανώσεις και τις επιλογές των θυμάτων-στόχων. Πυρήνας στο μοντέλο αυτό είναι η κυκλική πορεία του φαινομένου της τρομοκρατίας. Σύμφωνα δηλαδή με αυτόν τον προσανατολισμό, μια τρομοκρατική ενέργεια προκαλεί την αντίδραση του κρατικού

μηχανισμού, ο οποίος με τα μέτρα που λαμβάνει ανατροφοδοτεί τέτοιου είδους πρακτικές. (Μπόση, 2000).

Σε αυτά τα πλαίσια οι διάφορες ακαδημαϊκές ερμηνείες του όρου μπορούν να ταξινομηθούν ανάλογα με το περιεχόμενο που προσδίδουν στην έννοια της τρομοκρατίας. Έτσι, έχουμε τους ορισμούς που βλέπουν την τρομοκρατία ως έγκλημα, εκείνους που την αντιμετωπίζουν ως απλή ή τυχαία χρήση βίας και αυτούς που τη βλέπουν ως πολιτική σύγκρουση. Ειδικότερα:

Μια μερίδα ερευνητών εξισώνει την τρομοκρατία με το έγκλημα θεωρώντας την ως το σύνολο των πράξεων βίας ή πρόκλησης τρόμου που ως αποτέλεσμα έχουν τον τραυματισμό, το θάνατο, τη φθορά ή την καταστροφή περιουσίας. Στην εννοιολογική αυτή οπτική για την τρομοκρατία συμπεριλαμβάνουν ακόμα και τις πράξεις πολιτικής αντιπαράθεσης αλλά και τις δράσεις των ομάδων με κοινωνικά αιτήματα, των απελευθερωτικών κινημάτων ή και κινημάτων που επιδιώκουν την ανεξαρτησία. Χαρακτηριστική είναι η άποψη πολλών Αμερικανών αναλυτών ότι όλες οι τρομοκρατικές ενέργειες είναι εγκλήματα. Ωστόσο η αντίθετη άποψη έχει εκφραστεί από τον καθηγητή κ. Γ. Πανούση, ο οποίος υποστηρίζει ότι:

Η τρομοκρατία ως κοινωνικό-πολιτικό φαινόμενο δε μπορεί να ενταχθεί στον εγκληματολογικό προβληματισμό γιατί το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό (κοινωνική δομή, λειτουργία και πολιτική εξουσία), τα κίνητρα (π.χ. αλτρουιστικά, ιδεολογικά κίνητρα, αντίθετα με τα εγωιστικά που χαρακτηρίζουν τους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου), ο στόχος (δομικές κοινωνικές ή πολιτικές αλλαγές), η οργάνωση (διεθνείς και κρατικές διασυνδέσεις, με υπηρεσίες και μηχανισμούς), και η αντιμετώπιση (τόσο από δικονομική άποψη π.χ. ειδικά δικαστήρια, κατηγορούμενοι μέσα σε κλούβες, όσο και από σωφρονιστική π.χ. αδυναμία λειτουργία συστήματος επανακοινωνικοποίησης των τρομοκρατών), βρίσκονται έξω από το γνωστικό αντικείμενο της Εγκληματολογίας.

Την παραπάνω ταύτιση της έννοιας της τρομοκρατίας με το έγκλημα απορρίπτουν και οι διάφοροι ακαδημαϊκοί που εξηγούν το όρο αυτό ως χρήση βίας για πολιτικούς σκοπούς. Η συγκεκριμένη προσέγγιση προσφέρει πολλά επίπεδα ερμηνείας και ανάλυσης, γι' αυτό και οι υποστηρικτές της δεν κατόρθωσαν να αποδώσουν έναν τελικό ορισμό που να διευκρινίζει ποιες πράξεις με αυτά τα χαρακτηριστικά είναι τρομοκρατικές και ποιες όχι. Στους ορισμούς που αντιμετωπίζουν την τρομοκρατία ως μέσο πολιτικής σύγκρουσης διακρίνουμε 3 επιμέρους κατηγορίες.(Μπόση, 1996).

Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι ορισμοί σύμφωνα με τους οποίους η τρομοκρατία ισοδυναμεί με την πολιτική βία. Ο όρος πολιτική βία όμως είναι ιδιαίτερα ευρύς, καθώς συγκεντρώνει όλες τις πράξεις εντός της πολιτικής κοινωνίας ενάντια στην πολιτική τάξη πραγμάτων. Συμπεριλαμβάνει δηλαδή την αναταραχή ή εξέγερση, αλλά και τη βίαιη αναταραχή, το πραξικόπημα, τον ανταρτοπόλεμο, τις στρατιωτικές δικτατορίες ή ακόμα και την επανάσταση. Ως εκ τούτου αρκετοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι αυτή η έννοια δεν είναι σε θέση να παραστήσει εννοιολογικά το φαινόμενο της τρομοκρατίας.(Μπόση, 1996).

Στη δεύτερη κατηγορία υπάγονται οι θέσεις που ταυτίζουν εννοιολογικά την τρομοκρατία με τον πόλεμο ή ειδικότερα με τον ασύμμετρο πόλεμο. Και εδώ στην απόδοση συμπεριλαμβάνεται το στοιχείο των πολιτικών παραμέτρων, στα πλαίσια όμως πολεμικών προοπτικών. Οι αντίθετοι προς αυτή την άποψη αντιτίθενται ότι οι μορφές βίας και τρομοκρατίας αν και εμπεριέχουν στοιχεία πολέμου δεν αποτελούν κλασικές μορφές του. Σε μια τρίτη κατηγορία συνοψίζονται οι προσεγγίσεις εκείνες που στον όρο τρομοκρατία βλέπουν κύρια την κρατική βία. Εδώ η τρομοκρατία ταυτίζεται με τη συστηματική χρήση βίας που προέρχεται από κρατικούς λειτουργούς και αποσκοπεί στον εκφοβισμό και την αποστολή μηνύματος σε τμήμα του πληθυσμού.(Μπόση, 1996).

Υπάρχει τέλος μια τρίτη ομάδα μελετητών που ορίζει την τρομοκρατία ως απλή ή τυχαία χρήση βίας κατά του πληθυσμού μιας

κοινωνίας-χώρας, με σκοπό την άσκηση επιρροής επί των πολιτικών εξελίξεων. Στην περίπτωση αυτή ουσιαστικά η έννοια τρομοκρατία καθορίζεται με βάση την κατεύθυνση της προς τα θύματα. Στην προκειμένη περίπτωση υποστηρίζεται ότι η χρήση της βίας δεν έχει συγκεκριμένο σκοπό και στόχο, αλλά γίνεται αδιακρίτως και ανεξάρτητα από στρατηγικές και κινήσεις τακτικής. Μια μεγάλη μερίδα ερευνητών ωστόσο αντιτίθεται σε αυτή την προσέγγιση παραθέτοντας γεγονότα από την ιστορία που όπως θεωρούν καταλύουν την περίπτωση του τυχαίου. (Μπόση, 2000).

1.4: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΟΡΙΣΜΟΥ

Οι παραπάνω εννοιολογικές προσεγγίσεις αποκαλύπτουν ουσιαστικά τις κύριες ενυπάρχουσες πτυχές στη χρήση του ορισμού της τρομοκρατίας. Παρ' όλο λοιπόν που η κατάληξη σε έναν άρτιο και αυστηρά καθορισμένο ορισμό είναι εξαιρετικά δύσκολη –αν όχι αδύνατη- είναι δυνατόν ν' αποτυπωθούν οι διαστάσεις που παίρνει η έννοια της τρομοκρατίας μέσα από τους διάφορους ορισμούς. Συγκεκριμένα:

- Οι απλοί ορισμοί καταρχάς ταυτίζουν την τρομοκρατία με τη βία ή την απειλή χρήσης βίας που σκοπό έχει να προκαλέσει τον τρόμο ή να επιτύχει μια αλλαγή στη στάση ή τις διαθέσεις μιας ομάδας πληθυσμού.

- Οι ορισμοί που τοποθετούν την τρομοκρατία σ' ένα νομικό πλαίσιο επικεντρώνονται στη διάσταση της εγκληματικής βίας και το ποινικό σκέλος της αντιμετώπισης της. Σε αυτούς τους ορισμούς υπάρχει καθαρός προσανατολισμός στα παράγωγα των τρομοκρατικών ενεργειών.

- Στους πιο αναλυτικούς ορισμούς, στο επίκεντρο βρίσκεται η πολιτική διάσταση ενώ υπογραμμίζονται παράλληλα και τα κοινωνικά κίνητρα που έχουν, ή υποστηρίζουν πως έχουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις. Στους συγκεκριμένους ορισμούς συμπεριλαμβάνονται και εκείνοι που δίνουν βαρύτητα στην κρατική τρομοκρατία.

Σε αυτούς τους τρεις τύπους οι επιμέρους διαστάσεις και μεταβλητές που υπάρχουν διευρύνουν ακόμα περισσότερο το διαμορφωμένο εννοιολογικό πεδίο του όρου τρομοκρατία. Μέχρι και σήμερα ο προβληματισμός γύρω από τον ορισμό της τρομοκρατίας δεν έχει εξαντληθεί, γεγονός που ωθεί πολλούς να υποστηρίζουν ότι είναι αδύνατον να υπάρξει ποτέ συμφωνία για ένα κοινά αποδεκτό και περιεκτικό ορισμό. (Μπόση, 2000).

ΚΕΦ.2

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Πολλοί είναι οι ιστορικοί εκείνοι που ανάγουν την ιστορική αφετηρία του φαινομένου της τρομοκρατίας στην περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, όταν και πρωτοεμφανίστηκε όπως είπαμε ο όρος αυτό. Ωστόσο οι διάφοροι ερευνητές εντοπίζουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας και σε παλαιότερες μορφές άσκηση βίας, κύρια σε μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν από τα κράτη και τους μονάρχες ή βασιλιάδες κατά τους ελληνικούς και ρωμαϊκούς χρόνους και στον μεσαίωνα.(Στυλιανός, 1993).

Η τρομοκρατία ουσιαστικά εμφανίστηκε από πολύ νωρίς στις οργανωμένες κοινωνίες της αρχαιότητας. Ιδιαίτερα στη ρωμαϊκή εποχή παρουσιάστηκαν κατά καιρούς διάφορες μορφές δράσης από μέρους πολιτικών ομάδων και όχι του κοινωνικού συνόλου ή της κοινωνικής εξουσίας, που στόχο είχαν την απόκτηση και εξασφάλιση της εξουσίας. Οι δράσεις αυτές περιλαμβάνουν αυθαίρετες πράξεις βίας εξαιρετικής σκληρότητας κατά πολιτικών αντιπάλων και των περιουσιών τους ώστε, να προκληθεί τρόμος που να αποτρέπει κάθε ενέργεια ανατροπής ή αμφισβήτησης της εξουσίας του κρατούντος συστήματος.(Στυλιανός, 1993).

Ως τα πρώτα τρομοκρατικά κινήματα εξετάζονται διάφορες μυστικές αδελφότητες ή μυστικές οργανώσεις όπως, οι Σικάριοι (λατιν. Sicarii: «ξίφοφόροι» από το sica= ξίφος) που έδρασαν στην Παλαιστίνη τον καιρό της ρωμαιοκρατίας (63-73 μ.Χ.). Οι Σικάριοι ήταν ένα οργανωμένο τάγμα, εκπρόσωποι της ριζοσπαστικής πτέρυγας του θρησκευτικού και πολιτικού κινήματος των Ζηλωτών. Ήταν αδιάλλακτοι αγωνιστές κατά της ρωμαϊκής κυριαρχίας και χρησιμοποιούσαν ανορθόδοξες μεθόδους πολέμου όπως, δολοφονίες και εμπρησμούς. Εξέφραζαν τα συμφέροντα των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων καταστρέφοντας δημόσια αρχεία, όπως αποδεικτικά χρεών και απελευθερώνοντας τους δούλους, ενώ

επιτίθονταν κυρίως σε γιορτές όταν τα πλήθη συνέρεαν στην Ιερουσαλήμ.(Καμμένος,1992).

Περισσότερο συστηματικές μεθόδους τρομοκρατικής δράσης χρησιμοποίησαν οι Φονιάδες ή Ασσασίνοι (Assassins που στις λατινικές γλώσσες σημαίνει δολοφόνοι). Οι Ασσασίνοι ήταν ένα τάγμα μουσουλμάνων Ισμαηλιτών που δρούσε με απόλυτη μυστικότητα, συνδυάζοντας το μυστικισμό με το μεσσιανισμό και την πολιτική τρομοκρατία. Η δράση τους χρονολογείται από τον 11^ο έως τον 13^ο αιώνα, όπου επιδόθηκαν κύρια σε δολοφονίες διοικητών, κυβερνητών κ.τ.λ. Αντίστοιχα στην Ινδία δρούσαν οι Θάγκς (Thugs), μια θρησκευτική αίρεση που στραγγάλιζε τα θύματα της με μεταξωτό μαντήλι.(Καμμένος,1992).

Ωστόσο η ιστορική τομή στο φαινόμενο της τρομοκρατίας εντοπίζεται στη Γαλλική αστική Επανάσταση το 18^ο αιώνα, με τη χρησιμοποίηση του «τρόμου» να προσλαμβάνει στα χρόνια που ακολούθησαν διάφορες μορφές. Η περίοδος από το 1793 ως το 1794 υπήρξε καθοριστικά πολυτάραχη ενώ νωρίτερα, το 1791 οι Ιρλανδοί αυτονομιστές άσκησαν για πρώτη φορά τη βία διεκδικώντας έως σήμερα την ίδρυση αυτόνομου κράτους στη Βόρεια Ιρλανδία. Αλλά από τον Μάρτιο του 1793 ως τον Ιούλιο του 1794 η τρομοκρατία αποκτά σαφή διάκριση από άλλα συγγενή φαινόμενα (π.χ. αντάρτικο πόλεων), στα πλαίσια του καθεστώτος των Ιακωβίνων.(Μπόση, 2000).

Οι Ιακωβίνοι, η πιο ακραία πτέρυγα της Γαλλικής Επανάστασης χρησιμοποίησαν πράξεις βίας και τρομοκρατίας για τη δημιουργία της νέας κοινωνικής τάξης. Έτσι, την περίοδο εκείνη συναντάμε εκτελέσεις μελών της αριστοκρατίας, ακόμα και μόνο λόγω της κοινωνικής τους θέσης αλλά, και τρομοκρατικές επιθέσεις κατά των άλλων επαναστατών. Οι τρομοκρατικές πράξεις που χρησιμοποιήθηκαν, συχνά και ως αντίποινα στους αντιφρονούντες της επανάστασης έδωσαν διαφορετικό νόημα στην άσκηση της εξουσίας.(Μπόση, 2000).

Η εποχή αυτή θεωρείται ότι προσδιορίζει την κρατική τρομοκρατία καθώς χαρακτηρίστηκε από επίσημα εξουσιοδοτημένες πράξεις βίας και τρόμου. Η Εθνική Συνέλευση το 1793 υιοθέτησε την εφαρμογή μιας σειράς μέτρων ελέγχου της συμπεριφοράς των πολιτών

και τιμωρίας των παρεκκλινόντων από τους θεσμούς. Σε αυτά τα πλαίσια διακηρύσσεται ρητά ότι «η τρομοκρατία που προκαλείται από τη λαιμητόμο είναι αναγκαία για τη διατήρηση της επανάστασης». Η εκτελεστική εξουσία επιδιδόταν σε αυθαίρετες και βάρβαρες πρακτικές, οργανωμένες έτσι να επιτελείται ένας κύριος στόχος: η εξόντωση των πολιτικών αντιπάλων και ο εξευτελισμός της προσωπικότητάς τους. (Στυλιανός, 1993).

Ο 19^{ος} αιώνας χαρακτηρίστηκε από εκδηλώσεις ακραίας πολιτικής βίας, στα πλαίσια πολλές φορές και αναρχικών κινήματων. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα αναπτύχθηκε έντονη δράση κατά του τσαρικού καθεστώτος από Ρώσους επαναστάτες. Ανάμεσα στις διάφορες οργανώσεις της εποχής εκείνης διακρίνουμε το κίνημα Narodnaya Volya (Θέλημα του Θεού), ένα κίνημα με βραχύβια δράση, από το 1878 ως το 1881. Η οργάνωση αυτή διέπραξε αρκετές δολοφονίες υπουργών και κυβερνητών, με σημαντικότερη εκείνη του Τσάρου Αλεξάνδρου Β' τον Μάρτιο του 1881, του ανθρώπου που είχε απελευθερώσει προηγουμένως (1862) τους δουλοπάροικους. Οι Narodnaya Volya αποτελούσαν ουσιαστικά έκφραση του τότε σχηματιζόμενου επαναστατικού σοσιαλισμού αλλά, και της γενικότερης κρίσης που βίωνε εκείνα τα χρόνια η ρωσική κοινωνία. (Παπαδάτος, 1987).

Η ιστορία της Ρωσίας γνώρισε δύο ακόμα σημαντικές φάσεις έξαρσης της τρομοκρατικής δράσης μετά το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Η πρώτη από αυτές περιλαμβάνει την τρομοκρατία που άσκησε το σοσιαλοεπαναστατικό κόμμα. Οι σοσιαλοεπαναστάτες, από το 1902 έως το 1907 όταν και άρχισε να παρακμάζει η δράση τους, επιδόθηκαν κύρια σε δολοφονίες πολιτικών προσώπων, όπως του υπουργού εσωτερικών το 1904 και του πρωθυπουργού της χώρας το 1911. Την επόμενη δεκαετία και συγκεκριμένα τον Οκτώβριο του 1917 εκδηλώθηκε το τρίτο ουσιαστικά μεγάλο κύμα τρομοκρατίας στη Ρωσία, μετά από το πραξικόπημα των Μπολσεβίκων. Η τρομοκρατία των Μπολσεβίκων στρεφόταν κατά των κομμουνιστών αλλά και κατά Γερμανών διπλωματών. Στην ουσία πάντως οι Μπολσεβίκοι, έχοντας ν' αντιμετωπίσουν από τη μια μεριά τα διάφορα στρατεύματα και από την

άλλη τις στάσεις, δολοφονίες και ανατινάξεις των αντεπαναστατικών κινήματων, χρησιμοποίησαν την τρομοκρατία κατά της αστικής τάξης προκειμένου να επιβάλλουν το σοβιετικό καθεστώς. (Καμμένος, 1992).

Την ίδια περίοδο περίπου εμφανίστηκαν διάφορες εθνικιστικές ομάδες στην ευρωπαϊκή επικράτεια που, χρησιμοποίησαν εκτεταμένα τη βία διεκδικώντας με αυτόν τον τρόπο αυτονομία. Εδώ, πέρα από τους Ιρλανδούς αυτονομιστές που ειπώθηκαν παραπάνω, εντάσσεται και η οργάνωση των Μακεδόνων αυτονομιστών, η IMRO (Inner Macedonian Revolutionary Organization) που αγωνιζόταν για την ανεξαρτησία της Μακεδονίας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το κίνημα αυτό εξαφανίστηκε το 1912-1913, όταν η περιοχή της Μακεδονίας δηλαδή διανεμήθηκε ανάμεσα στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Σερβία. Αντίστοιχα υπήρξε το αυτονομιστικό κίνημα των Αρμενίων με αντιστασιακή δράση κατά της τουρκικής εξουσίας. Σε αυτή την περίπτωση το κίνημα άρχισε ν' αποσύρεται μετά τη γενοκτονία του αρμένικου πληθυσμού από την τουρκική εξουσία το 1915-1917. (Μπόση, 2000).

Πέρα όμως από την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης, η Βιομηχανική Επανάσταση προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα αποτέλεσε το πλαίσιο και για την ανάπτυξη της τρομοκρατικής δραστηριότητας των αναρχικών. Χαρακτηριστικό στοιχείο αυτής της περιόδου αποτελούν οι ιδεολογικές αντιπαραθέσεις ως αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από τη νέα τάξη βιομηχάνων. Η αναρχική τρομοκρατία εμφανίστηκε κύρια σε χώρες όπου είχε σημειωθεί ραγδαία ανάπτυξη όπως, στη Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία και τις Η.Π.Α. Στη Γαλλία οι αναρχικοί, αυτοαποκαλούμενοι "les compagnons" διακήρυσσαν την προπαγάνδα δια των πράξεων που καθιέρωσε ουσιαστικά την ατομική τρομοκρατία. (Μπόση, 2000).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον πάντως παρουσιάζει η ιστορία της Ισπανίας, μια χώρα στην οποία η πολιτική βία για μεγάλο χρονικό διάστημα αποτελούσε μέρος της καθημερινότητας. Στην Ισπανία εμφανίστηκαν συγχρόνως δύο ειδών αναρχικά κινήματα, το πρώτο με μέλη αγρότες και το δεύτερο με μέλη βιομηχανικούς εργάτες. Τα δύο αυτά κινήματα επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από τη διδασκαλία του

Μπακούνιν που μίλησε για την αναγκαιότητα της ατομικής τρομοκρατίας εναντίον των κρατικών λειτουργών και των αντιπροσώπων της κρατικής έννομης βίας. Οι θέσεις του είχαν σημαντική απήχηση στο εργατικό κίνημα που χρησιμοποίησε βίαιες ενέργειες όπως, ανατινάξεις κτιρίων, εγκαταστάσεων κ.τ.λ. στα πλαίσια των εργασιακών διεκδικήσεων που πρόβαλλε. Αντίστοιχες ενέργειες πραγματοποιήθηκαν και από το αγροτικό κίνημα που αναπτύχθηκε κύρια μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.(Μπόση, 2000).

Στην Ισπανία εμφανίστηκαν όλων των ειδών τα αναρχικά κινήματα που έφτασαν ακόμα και να δώσουν δείγματα διακυβέρνησης το καλοκαίρι του 1936. Παρ' όλα αυτά η βία κάποιων οπαδών του αναρχισμού δεν ήταν αποτέλεσμα οργανωμένων ομάδων αλλά ατομικής φύσης. Η βία σύμφωνα με την ιδεολογία της αναρχίας υπήρξε σε θεωρητικό επίπεδο και οι διάφορες παρεκκλίσεις οπαδών της ήταν καθαρά προσωποποιημένες και υποκειμενικά ηρωικές. Αντίθετα τα μεγάλα κύματα τρομοκρατίας που γνώρισε η Ισπανία τη δεκαετία του 1890, την περίοδο 1904-1909 και κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μετά από αυτόν προέρχονταν από οργανωμένες τρομοκρατικές ομάδες, από τις οποίες αναδείχθηκαν και οι γνωστοί πιστολέρος (οι τότε επαγγελματίες δολοφόνοι). Σε αυτές τις οργανώσεις συγκαταλέγεται και η "Mano Negra" (μαύρη χείρ) αλλά, και η οργάνωση Iberian Anarchist Federation (FAI), η σημαντικότερη έκφραση της οργανωμένης αναρχικής τρομοκρατίας στη χώρα.(Καμμένος, 1992).

Στην Ιταλία έντονη τρομοκρατική δραστηριότητα αναπτύχθηκε το 19^ο αιώνα από τους Καρμπονάρους οι οπαδοί των οποίων ήταν υποχρεωμένοι ν' αποβάλλουν κάθε ατομικότητα και ν' ακολουθούν τυφλά τους καθοδηγητές τους. Στις Η.Π.Α. η τρομοκρατική βία ενσαρκώθηκε μέσα από το εργατικό κίνημα των βιομηχανικών εργατών και των εργατών των ορυχείων, ως αποτέλεσμα των ισχυρών εργασιακών εντάσεων στη χώρα. Μερικές από τις σημαντικότερες οργανώσεις υπήρξαν οι Molly Maguires, Ιρλανδοί κυρίως μετανάστες που άσκησαν εκτεταμένα τη βία, οι Western Union of Mineworkers και

οι Industrial Workers of the World (IWW), μια αμερικανική οργάνωση βιομηχανικών εργατών που, έχοντας υιοθετήσει τη μαρξιστική ιδεολογία χρησιμοποίησε βίαιες ενέργειες. Ο τρομοκρατικός αυτός χαρακτήρας της βίας του εργατικού κινήματος γεννήθηκε από τη μια πλευρά από τις γενικές απεργίες και τα sabotage των εργατών και, από την άλλη από τη στάση της κοινής γνώμης που υποστήριζε ότι έπρεπε ακόμα και να πυροβολούνται οι εργάτες που αγωνίζονταν για καλύτερα ημερομίσθια και πιο ανθρώπινες συνθήκες εργασίας. (Μπόση, 2000).

Στη νεότερη αποχή έχουμε αυξητικές τάσεις στα φαινόμενα τρομοκρατικών ενεργειών κύρια από οργανωμένες ομάδες στρεφόμενες, είτε συμβολικά σε μη επιλεγμένα πρόσωπα είτε κατά συγκεκριμένων ατόμων ή κοινωνικών ομάδων, αλλά και χαρακτηριστικές εκδηλώσεις τρομοκρατίας της δεξιάς. Ο ναζισμός και ο φασισμός χρησιμοποίησαν συστηματικά την τρομοκρατική πολιτική βία ως μέσο επιβολής πάνω στις μάζες αλλά και εξόντωσης των πολιτικών αντιπάλων. Από το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κι έπειτα η τρομοκρατία έλαβε όλες τις δυνατές εκφάνσεις σ' ένα πλήθος διαφορετικών ειδών δράσης, τόσο σε ατομικό, όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Έτσι σήμερα έχουμε από την τρομοκρατική δραστηριότητα που ασκείται στα πλαίσια απολύτρωσης από την αποικιοκρατική κυριαρχία, την τρομοκρατία στα πλαίσια διαφόρων συγκρούσεων ιδεολογικό-πολιτικού χαρακτήρα ως, και την τρομοκρατία που ασκεί ένα κράτος σε ένα άλλο. (Παπαδάτος, 1987).

Την περίοδο που στην Ευρώπη γεννήθηκε η τρομοκρατία μέσα από την έντονη και συστηματική δράση μιας σειράς ποικιλόμορφων οργανώσεων, στην Ελλάδα το φαινόμενο αυτό ήταν σχεδόν άγνωστο. Η πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα σηματοδοτεί χρονικά την έναρξη του τρομοκρατικού φαινομένου στο εσωτερικό της χώρας. Ουσιαστικά, η εφτάχρονη δικτατορία (1967-1974) καθυστέρησε την ανάπτυξη της τρομοκρατίας με την παρούσα μορφή. Το 1974 κάνει την εμφάνιση του ο Ε. Λ. Α. και λίγο αργότερα η 17N, εξασκώντας και οι δύο τρομοκρατία που έχει χαρακτηριστεί με τον τεχνητό όρο «παραδοσιακή» (δολοφονίες, εμπρησμοί, ενέργειες προπαγανδιστικού τύπου κ.τ.λ). Μαζί με μια σειρά άλλων οργανώσεων που

παρουσιάστηκαν στην πορεία, διαμόρφωσαν το τρομοκρατικό φαινόμενο στην Ελλάδα που, αν και δεν έχει να επιδείξει σημαντικές «επιτυχίες», έχει κάνει αισθητή την παρουσία του στη χώρα.

ΚΕΦ.3

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

3.1: Γενικές παρατηρήσεις

3.1.α: Η Επιθετικότητα

Το επιθετικό ένστικτο είναι έμφυτο στον άνθρωπο, αποτελεί ουσιαστικά προέκταση τους ενστίκτου της αυτοσυντήρησης. Για παράδειγμα, ο πρωτόγονος άνθρωπος για να μπορέσει να επιβιώσει έπρεπε να δώσει μάχη με τη φύση , με τη θηρία αλλά, και με τους συνανθρώπους του. Αναγκάστηκε λοιπόν έτσι ν' αναπτύξει το ένστικτο της μάχης, το πολεμικό κίνητρο. Από εκείνη την εποχή μέχρι σήμερα πολλά έχουν αλλάξει, χωρίς όμως το επιθετικό να έχει εξαφανιστεί. Ένας άνθρωπος με ανεπτυγμένο το πολεμικό κίνητρο γίνεται στρατιωτικός, αστυνομικός, διαλέγει γενικότερα ν' ακολουθήσει ένα «πολεμικό» επάγγελμα. Υπάρχουν όμως και εκείνοι που το επιθετικό τους ένστικτο δεν ικανοποιείται με εκδηλώσεις όπως οι παραπάνω. Παρατηρούνται έτσι σε ορισμένες περιπτώσεις ολικές εκρήξεις βίας, όπως συμβαίνει και στις πράξεις τρομοκρατίας. Όταν δηλαδή η ικανοποίηση του επιθετικού ενστίκτου γίνεται με αντικοινωνικές μορφές, αυτές δύναται να παράγουν το τρομοκρατικό φαινόμενο. Η σύνδεση του επιθετικού ενστίκτου με τη βία και κατ' επέκταση με το τρομοκρατικό φαινόμενο έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές, οι απόψεις των οποίων θα διατυπωθούν ακολούθως.(Καμμένος, 1992).

3.1.β: Μαζοποίηση

Στη σύγχρονη, καταναλωτική όπως συχνά χαρακτηρίζεται κοινωνία παρατηρείται το φαινόμενο της μαζοποίησης των ανθρώπων. Μεγάλες πόλεις, ομοιόμορφη διασκέδαση, μόδα κ.τ.λ. Υπάρχουν άνθρωποι που αντιδρούν σε αυτό το φαινόμενο στα πλαίσια εκδήλωσης της δυσαρέσκειας τους. Όταν όμως η αντίδραση αυτή πραγματοποιείται με αντικοινωνικές μορφές και πράξεις βίας τότε, παράγεται το φαινόμενο της τρομοκρατίας.(Καμμένος, 1992).

3.1.γ: Η κατάρρευση του κομμουνισμού

Όπως πολλοί έχουν υποστηρίξει, ένα ακόμα αίτιο της εμφάνισης της τρομοκρατίας είναι η κατάρρευση του κομμουνισμού. Κι αυτό γιατί ο κομμουνισμός απορροφούσε το μέγιστο ποσοστό των ανικανοποίητων, των αμφισβητιών, αυτών που επεδίωκαν κάτι «άλλο». Οι άνθρωποι που δεν ήταν ικανοποιημένοι από το καθεστώς εντάσσονταν στο κομμουνιστικό κίνημα. Με την κατάρρευση του κομμουνισμού όμως οι εχθροί του κατεστημένου έμειναν χωρίς καθοδήγηση και πειθαρχία. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να βλέπουν με συμπάθεια τις ακροαριστερές τρομοκρατικές οργανώσεις και κατ' επέκταση να εντάσσονται σε αυτές. (Καμμένος, 1992).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο τα αίτια της τρομοκρατίας μπορεί να είναι κοινωνικά, ατομικά, ψυχολογικά κ.τ.λ. Στη σχετική βιβλιογραφία, ως τα βασικότερα όμως αίτια για την εμφάνιση του τρομοκρατικού φαινομένου αναγνωρίζονται η βία και η αναρχία.

3.2: Η τρομοκρατία ως πράξη βίας

Η βία αποτελεί στοιχείο των ανθρωπίνων σχέσεων στα πλαίσια κάθε κοινωνικού σχηματισμού. Στις σύγχρονες κοινωνίες η βία θεωρείται ότι μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές αναστατώσεις και σε προσβολή δημοκρατικών αρχών (ελευθερία, ισότητα κ.τ.λ.) εις βάρος ασθενέστερων πολιτών. Εμπεριέχει το στοιχείο μιας δύναμης που ασκείται με πρόθεση και αποκάλυπτα εις βάρος άλλων. (Κουράκης, 1991).

Μέχρι σήμερα έχουν διατυπωθεί ποικίλες διαφορετικές απόψεις σχετικά με τη βία και την επιθετικότητα στον άνθρωπο. Συγκεκριμένα, διακρίνουμε τη βιολογική, την ανθρωπολογική, τη ψυχολογική και την κοινωνιολογική άποψη.

3.2.α: Βιολογική θεώρηση

Η βιολογική έρευνα της επιθετικής βίας στρέφεται κυρίως προς ένα ερώτημα: είναι η επιθετική βία έμφυτη στον άνθρωπο ή όχι; Για την απάντηση στο εν λόγω ερώτημα η έρευνα στράφηκε πρώτα στη

μελέτη των ενστίκτων των ζώων με σκοπό να αποκαλύψει τους μηχανισμούς και των ανθρώπινων ενστίκτων.

Το ένστικτο στα ζώα εμφανίζεται σαν μια έμφυτη ευαισθησία σε ένα ερέθισμα που, προκαλεί μια καθορισμένη αντίδραση. Οι μελετητές της συμπεριφοράς των ζώων διακρίνουν την επιθετικότητα σε δύο κύριες κατηγορίες: α) στην επιθετικότητα εναντίον ζώων διαφορετικού είδους και β) στην επιθετικότητα η οποία στρέφεται εναντίον ζώων του ίδιου είδους.(Παπαδάτος, 1980).

Σχετικά με την πρώτη κατηγορία κυριαρχεί η άποψη ότι τα ζώα σπάνια στρέφονται εναντίον ζώων άλλου είδους εκτός αν αυτό αναφέρεται στην προστασία των αναγκών τους, όπως η προστασία της ομάδας, του χώρου ή όταν αυτό συνδέεται με την αυτοσυντήρηση τους. Επί του προκειμένου, η επιθετικότητα των ζώων εναντίον της λείας τους δεν πρόκειται στην κυριολεξία για επιθετικότητα καθώς, τα ζώα με αυτό τον τρόπο εκπληρώνουν τις ανάγκες αυτοσυντήρησης και διατροφής τους.(Παπαδάτος, 1980).

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει η επιθετικότητα των ζώων εναντίον άλλων του ίδιου είδους που είναι και στην προκειμένη περίπτωση η πιο σημαντική. Η επιθετική συμπεριφορά των ζώων προέρχεται εδώ από την ανάγκη ιεράρχησης μέσα στους κόλπους του είδους ιδιαίτερα, σε μεγάλο αριθμό κοινωνικών ζώων όπου πηγάζει από την ανάγκη εξασφάλισης μιας θέσης ανάμεσα στους ομοίους του είδους αλλά, και από την ανάγκη του ζώου για αυτοεπιβεβαίωση. Η συγκεκριμένη μορφή επιθετικότητας δε οδηγεί στη φυσική καταστροφή του αντιπάλου αλλά αποσκοπεί στον εκφοβισμό του.(Παπαδάτος, 1980).

Συμπεραίνουμε λοιπόν σύμφωνα με τα παραπάνω ότι η επιθετικότητα των ζώων είναι ένα ένστικτο που προέρχεται από εξωτερικά ερεθίσματα και διέπει τη συμπεριφορά τους. Το ένστικτο αυτό όμως δεν είναι καταστροφικό για το είδος, αλλά εξυπηρετεί ανάγκες που εξασφαλίζουν τη διατήρηση του.(Παπαδάτος, 1987).

Η επιστημονική άποψη των νεότερων χρόνων αντιμετώπισε την επιθετικότητα στον άνθρωπο σε άμεση συνάρτηση με την επιθετικότητα που εκδηλώνουν τα ζώα. Σύμφωνα με τον Konrad

Lorenz, τον σημαντικότερο εκπρόσωπο της ενστικτιβιστικής άποψης, η επιθετικότητα στον άνθρωπο είναι ένας έμφυτος εσωτερικός ερεθισμός και όχι μια αντίδραση σε εξωτερικά ερεθίσματα. Συγχρόνως όμως τονίζει ότι το ένστικτο της επιθετικότητας έχει χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο σε υπερβολικό βαθμό, γεγονός που αποτελεί απειλή για το είδος του και όχι στοιχείο της επιβίωσης του.(Παπαδάτος, 1987).

Η άποψη αυτή του Lorenz έχει απορριφθεί από τη σύγχρονη επιστήμη. Το σημαντικότερο μειονέκτημα της είναι ότι εξηγεί τη λειτουργία των ανθρώπινων ενστίκτων με βάση αποκλειστικά τη λειτουργία των ενστίκτων των ζώων. Με αυτόν τον τρόπο αγνοεί δηλαδή το γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι διαφορετικός από τα ζώα –η εσωτερική του φύση είναι μοναδική και διαφορετική από εκείνη του ζώου- παρόλο που υπάρχουν κοινά σημεία ανάμεσα στο ανθρώπινο είδος και τα ζώα.(Παπαδάτος, 1980).

Είναι γνωστό ότι ο άνθρωπος είναι το μόνο έλλογο ον στον κόσμο που παράλληλα έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει τη θέληση του σύμφωνα με αρχές, κανόνες και αξίες. Αυτό που χαρακτηρίζει από βιολογικής πλευράς τον άνθρωπο είναι η μεγάλη ανάπτυξη του εγκεφάλου του που του δίνει τη δυνατότητα να μπορεί να προβλέπει τις συνέπειες μιας πράξης του και να διαμορφώνει έτσι τις σκέψεις του για το μέλλον. Συγχρόνως όμως χαρακτηρίζεται από τη χαμηλή ανάπτυξη των ενστίκτων του. Καθώς όπως ειπώθηκε το ένστικτο στον άνθρωπο δε λειτουργεί σαν μια αντίδραση σε ένα εξωτερικό ερέθισμα, οι σχέσεις του με τον εξωτερικό κόσμο διαφέρουν από εκείνες των ζώων. Ο κόσμος για τον άνθρωπο είναι ένας χώρος μέσα στον οποίο κυριαρχεί και τον οποίο μπορεί να μετατρέψει.(Παπαδάτος, 1980).

Η χαμηλή ανάπτυξη των ενστίκτων σε συνδυασμό με τη μέγιστη ανάπτυξη του μυαλού κάνει τον άνθρωπο να καθοδηγείται πολύ λίγο από τα ένστικτα του. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος μπορεί να δαμάσει τα ένστικτα του και να κατευθύνει τη συμπεριφορά του και τη ζωή του γενικότερα σύμφωνα με τη συνείδηση του. Αυτή όμως η δυνατότητα επιλογής και ελευθερίας δεν έχει μόνο θετικές αλλά και αρνητικές πτυχές ανάλογα με την κατεύθυνση που παίρνει. Η εκδήλωση του εκτροχιασμού της ελευθερίας εντοπίζεται στον τρόπο με τον οποίο ο

άνθρωπος χρησιμοποιεί την καταστροφική του επιθετικότητα. Αρχικά για να προστατεύσει τα συμφέροντα του και εν συνεχεία για πλήθος άλλων λόγων, αύξησε δυσανάλογα την έμφυτη δύναμη του μέχρι που έφτασε στο σημείο να θέτει σε κίνδυνο την ύπαρξη του. Ολόκληρη η ιστορική περίοδος του ανθρώπου κυριαρχείται από την έντονη καταστροφική του επιθετικότητα. Για να φτάσουμε σήμερα στο σημείο να λέμε ότι ο άνθρωπος είναι ο μόνος μεταξύ των έμβιων όντων φονιάς καθώς, σκοτώνει ομοίους του χωρίς κανένα λόγο και αισθάνεται ικανοποίηση από αυτές του τις πράξεις.(Παπαδάτος, 1980).

3.2.β: Ανθρωπολογική θεώρηση

Η ανθρωπολογική θεώρηση της καταστροφικής επιθετικότητας και βίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η παραδοσιακή άποψη υποστηρίζει ότι όσο πιο πρωτόγονος είναι ο άνθρωπος, τόσο πιο επιθετικός είναι. Η άποψη αυτή πρεσβεύει ότι ο άνθρωπος-κυνηγός χαίρεται να σκοτώνει ή να βασανίζει ζώα αλλά και συνανθρώπους του.(Παπαδάτος, 1980).

Σύμφωνα όμως με τις πιο πρόσφατες ανακαλύψεις η παραπάνω θέση αμφισβητείται. Σύγχρονοι ανθρωπολόγοι αντιπαραθέτουν την άποψη ότι η ιδιότητα του ανθρώπου-κυνηγού δεν προϋποθέτει αναγκαστικά και αίσθημα ικανοποίησης από την καταστροφή μιας ζωής. Τα νεότερα συμπεράσματα της ανθρωπολογικής έρευνας δείχνουν πως οι πρωτόγονοι άνθρωποι-κυνηγοί δεν ήταν τόσο επιθετικοί όσο ο σύγχρονος άνθρωπος ενώ, ορισμένες ιδιότητες που αποδίδονται κατ' εξοχήν στην ανθρώπινη φύση όπως η σκληρότητα, η επιθετικότητα κ.τ.λ. απουσιάζουν από τον άνθρωπο-κυνηγό.(Παπαδάτος, 1987).

Κάτι τέτοιο εξηγείται από την κοινωνικό-οικονομική δομή της πρωτόγονης κοινωνίας η οποία, έχει νομαδικό χαρακτήρα και οι ανάγκες του πρωτόγονου κυνηγού συνοψίζονται στην τροφή και μερικά απαραίτητα εργαλεία για την απόκτηση της. Χαρακτηριστικό είναι ακόμα το γεγονός ότι σε αυτές τις κοινωνίες δεν υπήρχε η σχέση ιεραρχίας μεταξύ των μελών. Δεν υπήρχε δηλαδή η διάκριση με βάση τον πλούτο, το αξίωμα, τα κληρονομικά προνόμια. Το κύρος στην

πρωτόγονη κοινωνία απαντάται ανάλογα με τη μεγαλύτερη προσφορά εργασίας. Φαίνεται λοιπόν από τα παραπάνω ότι στις πρωτόγονες κοινωνίες υπήρχε μεγαλύτερη κοινωνική ισοτιμία και ότι η ψυχολογία της ιεραρχίας-υποταγής είναι μια προσαρμογή του ανθρώπου σε μια ορισμένη τάξη πραγμάτων και όχι έμφυτη.(Παπαδάτος, 1987).

Τα στοιχεία των πιο πρόσφατων ερευνών αποκαλύπτουν ότι η πρωτόγονη κοινωνία ήταν πιο ειρηνική από τη σύγχρονη-πολιτισμένη. Η πολεμική δραστηριότητα στις πρωτόγονες κοινωνίες είναι σπάνια. Συγκρούσεις στη ζωή του ανθρώπου υπήρχαν φυσικά και τότε αλλά, είχαν χαρακτήρα απλών συμπλοκών κύρια για λόγους απαγωγής γυναικών ή προσωπικών βλαβών. Όσο πιο πρωτόγονος λοιπόν υπήρξε ο άνθρωπος, τόσο λιγότερο πολεμοχαρής υπήρξε. Το φιλοπόλεμο στοιχείο έχει αναπτυχθεί ουσιαστικά παράλληλα με τον πολιτισμό. Και όπως μπορούμε να συμπεράνουμε, η επιθετικότητα δεν είναι ένα ανθρώπινο ένστικτο αλλά ένα σύμπλεγμα πολιτιστικά καλλιεργημένο.(Παπαδάτος, 1987).

Αυτή η μορφή της πρωτόγονης κοινωνίας των ανθρώπων-κυνηγών διατηρήθηκε και στη Νεολιθική ή ακριβέστερα στην Πρώτη νεολιθική (9.000-7.000 π.Χ.) περίοδο της ανθρώπινης ιστορίας, περίοδο που όπως είναι γνωστό ανακαλύφθηκε από τον άνθρωπο η γεωργία. Μέχρι τότε ο άνθρωπος ζούσε με ότι μάζευε ή κυνηγούσε. Για πρώτη φορά κατόρθωσε να παράγει παραπάνω από αυτό που του έδινε η φύση. Αυτή η νέα πραγματικότητα, η αύξηση δηλαδή της τροφής του, του έδωσε τη δυνατότητα να εγκαταλείψει το νομαδικό βίο και να εγκατασταθεί σε χωριά.(Παπαδάτος, 1980).

Η διάρθρωση στις κοινωνίες αυτές είναι μητριαρχική. Η ικανότητα της γυναίκας να παράγει ζωή της έδωσε την ανώτατη θέση μέσα στην κοινωνία. Και η μητριαρχική αυτή κοινωνία είναι ειρηνική και όχι επιθετική. Σύμφωνα μάλιστα με ανασκαφές στην Κοτάλ Χουγιούκ, μια από τις πιο αναπτυγμένες νεολιθικές πόλεις της Ανατολίας προκύπτει η έλλειψη βίαιων πράξεων και επιθετικότητας στους 8 αιώνες της ύπαρξης αυτής της πόλης.(Παπαδάτος, 1980).

Φτάνουμε έτσι στην περίοδο της ανάπτυξης των πόλεων όπου, δημιουργείται μια κοινωνία δομημένη και οργανωμένη διαφορετικά

από τις προηγούμενες. Η νέα αυτή περίοδος χαρακτηρίζεται από την εξέλιξη της ζωής του ανθρώπου σε συνάρτηση με την πρόοδο που παρατηρείται στη γνώση. Ο άνθρωπος ανακαλύπτει την ενέργεια των ανέμων, τις φυσικές ιδιότητες των μετάλλων και δημιουργεί νέες εκμεταλλεύσιμες εκτάσεις γης. Τα μικρά χωριά μετατρέπονται σε οργανωμένες πόλεις-κράτη.(Παπαδάτος, 1980).

Την περίοδο αυτή η εργασία πλέον εξειδικεύεται. Οι άνθρωποι καλλιεργούν τη γη όχι μόνο για να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες αλλά, και για τις ανάγκες εκείνων που ασχολούνται με το εμπόριο και τις τέχνες. Η νέα αυτή διάρθρωση της εργασίας χρειάζεται για την πραγμάτωση της να οργανωθεί από την κοινότητα. Μέσα λοιπόν από αυτή την ανάγκη προέκυψαν οι κοινωνικές τάξεις. Καταρχάς, υπήρχαν οι προνομιούχες τάξεις με επικεφαλείς αρχηγούς ή βασιλιάδες, χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η δύναμη επιβολής που είχαν στα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας. Κάτω από αυτούς βρίσκονταν οι κατώτερες τάξεις οι βιοτέχνες δηλαδή και οι χωρικοί και πιο κάτω οι δούλοι.(Παπαδάτος, 1980).

Στη νέα αυτή κοινωνία ο πρωταρχικός ρόλος της γυναίκας παραμερίζεται από τον άνδρα. Η οργάνωση της κοινωνίας είναι πλέον πατριαρχική. Τόσο η φύση όσο και ο άνθρωπος πρέπει να ελέγχονται κι έτσι οι άνθρωποι χωρίζονται σε αυτούς που ασκούν την εξουσία και σε εκείνους που υπακούουν. Μέσα σε αυτή την κοινωνία εφευρίσκονται τρόποι καταπίεσης, καταστροφικότητας και επιθετικότητας που κυριαρχούν στην ιστορία των τελευταίων πέντε χιλιετηρίδων ως και τις μέρες μας.(Παπαδάτος, 1980).

Την εποχή αυτή διαμορφώθηκε σαν θεσμός και ο πόλεμος που έδινε τη δυνατότητα αύξησεως της οικονομικής ευρωστίας. Η πρακτική του πολέμου έγινε όπως ήταν φυσικό αιτία ανάπτυξης της βίας και της καταστροφικότητας. Έτσι, σε μια εποχή που δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις της εξέλιξης του ανθρώπινου πολιτισμού γεννήθηκαν συγχρόνως η βία και η καταστροφικότητα που σταδιακά αναπτύσσονταν όλο και περισσότερο μαζί με τον πολιτισμό για να φτάσουν στα οριακά δεδομένα της σημερινής εποχής.(Παπαδάτος, 1987).

3.2.γ: Ψυχολογική θεώρηση

Η ψυχολογική θεώρηση εξετάζει τη βία ως εκδήλωση της ψυχικής ύπαρξης του ανθρώπου. Και στην περίπτωση της ψυχολογικής θεώρησης διαμορφώθηκαν δύο επιμέρους απόψεις: η πρώτη από αυτές θεωρεί τη βία και την καταστροφική τάση του ανθρώπου ως αποτέλεσμα ενστίκτου ενώ, η δεύτερη τη αναγάγει στους περιβαλλοντικούς παράγοντες.(Παπαδάτος, 1987).

Την ενστικτιβιστική θέση ενστερνίστηκε ο Freud ο οποίος αρχικά υποστήριξε ότι στον άνθρωπο υπάρχουν δύο κατηγορίες ενστίκτων: τα σεξουαλικά ένστικτα και το ένστικτο της αυτοσυντήρησης. Αργότερα όμως κατέληξε σε δύο νέα ένστικτα, στο ένστικτο της ζωής και στο ένστικτο του θανάτου. «Ξεκινώντας, όπως λέει από τη θεώρηση πάνω στις αρχές της ζωής, έφτασα στο συμπέρασμα πως πλάι στο ένστικτο της διατήρησης της ζωντανής ουσίας και της ένωσης της σε ολόένα ευρύτερες ενότητες, πρέπει να υπάρχει ένα άλλο, αντίθετο ένστικτο που να επιζητάει να διαλύσει αυτές τις ενότητες και να τις επαναφέρει στην αρχέγονη ανόργανη κατάσταση τους. Αυτό σημαίνει πως με τον έρωτα υπήρχε ένα ένστικτο θανάτου».(Παπαδάτος, 1987).

Το ένστικτο αυτό το εντοπίζουμε είτε ως μαζοχισμό, αν είναι συνδρασμένο με ερωτικά ένστικτα είτε, ως επιθετικότητα αν στρέφεται εναντίον του εξωτερικού κόσμου. Για τον Freud ο άνθρωπος μπορεί τόσο να καταστρέψει τον εαυτό του όσο και να καταστρέψει άλλους ανθρώπους. Κι αυτό γιατί όταν η επιθετικότητα δε μπορεί να ικανοποιηθεί στον εξωτερικό κόσμο, στρέφεται εναντίον του ίδιου του ανθρώπου και αυξάνει την αυτοκαταστροφικότητα του. Η συγκράτηση της επιθετικότητας σύμφωνα με τον Freud «είναι ανθυγιεινή και οδηγεί στην αρρώστια». Η θεωρία αυτή του Freud σχετικά με τη βιολογική θεμελίωση του ενστίκτου του θανάτου αμφισβητείται και έχει γενικά εγκαταλειφθεί.(Παπαδάτος, 1987).

Στο θέμα της βίας και της καταστροφικότητας ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι έρευνες της ψυχαναλυτικής και γενικότερα της ψυχολογίας. Κεντρικό ρόλο επί του προκειμένου διαδραματίζει η

διαφοροποίηση της έννοιας του εαυτού από την έννοια της ροπής. Η ροπή αναφέρεται σε μια κατάσταση διέγερσης του νευρικού συστήματος που δημιουργείται ως απάντηση σε ένα ερέθισμα. Σε αυτά τα πλαίσια δικαιολογείται και η σχέση εξάρτησης που έχει το παιδί από το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον. Ο ροπές συνδέονται με την κατάσταση αδυναμίας στην οποία βρίσκεται το παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής του.(Παπαδάτος, 1980).

Για τους ψυχαναλυτές, οι φαντασιώσεις αποτελούν τις «κατασκευές» μέσω των οποίων εκφράζονται οι ροπές. Σύμφωνα με τη ψυχαναλυτική άποψη, η επιθετικότητα είναι μια ροπή και συνδέεται με την κατάσταση αδυναμίας του παιδιού. Εδώ, δεν υπάρχει καμία αναφορά στα ζώα καθώς όλες οι τοποθετήσεις αφορούν το χώρο της ανθρώπινης ύπαρξης.(Παπαδάτος, 1980).

Συγχρόνως, ενδιαφέρουν παρουσιάζει όσον αφορά την επιθετικότητα στον άνθρωπο η αρχή της τέρψης, μια αρχή η οποία υπάρχει στη ψυχική και νευρική ζωή του ανθρώπου. Η αρχή αυτή σύμφωνα με τον Freud εκφράζει τη λειτουργική διαδικασία του ψυχικού κόσμου του ανθρώπου, την συνισταμένη στην αποφυγή κάθε εντάσεως και στην αναζήτηση ενός τρόπου επίλυσης της έντασης. Η ροπή της επιθετικότητας παίρνει τη μορφή ενέργειας με την οποία το παιδί προσπαθεί να δαμάσει το αντικείμενο για ν' αποκτήσει την επιθυμητή ικανοποίηση ή να το παραμερίσει όταν του στέκεται εμπόδιο στην ικανοποίηση αυτή. Οι ροπές υπάρχουν σε όλα τα παιδιά και αποτελούν αυτό που χαρακτηρίζουν οι ψυχαναλυτές ως «κανονική» επιθετικότητα. Βέβαια, μεγαλύτερη σημασία έχει το πως θ' αντιμετωπίσουν την επιθετικότητα του παιδιού οι γονείς του. Η σωστή στάση των γονιών εκφράζεται με την κατανόηση και παραδοχή της επιθετικότητας του παιδιού δεδομένου ότι εκφράζει μια ανάγκη, σε αντίθεση βίαιη επιβολή της απομάκρυνσης του παιδιού από την επιθετικότητα του.(Παπαδάτος, 1980).

Ο Adler από την άλλη μεριά εξηγεί το φαινόμενο της ροπής της επιθετικότητας σε σχέση με το σύμπλεγμα κατωτερότητας, Γι' αυτόν η επιθετικότητα είναι μια ροπή η οποία συνδέεται με τη θέληση για δύναμη που πηγάζει από το αίσθημα κατωτερότητας και αδυναμίας που

υπάρχει στο παιδί και που επιχειρεί ν' αντιμετωπίσει εξεγειρόμενο εναντίον του σε μια συνεχή προσπάθεια. Αυτή αποτελεί και το στοιχείο της ζωής. Από την κατάσταση αυτή ο άνθρωπος έχει διάφορες λύσεις διαφυγής. Η πιο φυσιολογική είναι να εξουδετερώσει τη μειονεκτικότητα του και να οδηγηθεί έτσι στην ασφάλεια. Όταν όμως το αίσθημα της μειονεκτικότητας είναι έντονο, τότε η αντίδραση του για αναπλήρωση μπορεί να εκδηλωθεί με μια έντονη θέληση δυνάμεως. Και κάτι τέτοιο είναι βέβαια πιθανό στη σημερινή κοινωνία, μια κοινωνία που αποτελείται τόσο από νικητές όσο και από ηττημένους, από επιτυγχάνοντες και από αποτυγχάνοντες. (Παπαδάτος, 1987).

Μια ακόμα σημαντική άποψη αναφορικά με την αντιμετώπιση της βίας εκφράστηκε από τους εκπροσώπους της θεωρίας της συμπεριφοράς. Η θεωρία της συμπεριφοράς προβάλλει τη θέση ότι η συμπεριφορά διαμορφώνεται από την επίδραση του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία αντικείμενο της ψυχολογίας είναι η συμπεριφορά των ανθρώπων. Η συμπεριφοριστική θεωρία μελετά τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να διαμορφωθεί η ανθρώπινη συμπεριφορά ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα. (Παπαδάτος, 1980).

Όσον αφορά την επιθετικότητα, οι εκπρόσωποι της θεωρίας της συμπεριφοράς πιστεύουν ότι είναι μια συμπεριφορά η οποία διδάσκεται από το περιβάλλον. Θεωρούν ότι ο άνθρωπος γίνεται βίαιος και επιθετικός όταν διαπιστώσει ότι με την επιθετικότητα κατορθώνει τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της ζωής του. Στα πλαίσια της θεωρίας της συμπεριφοράς διαμορφώθηκε και η γνωστή ως θεωρία της frustration-aggression, μια θεωρία που εξετάζει την προέλευση της βίας και της επιθετικότητας και υποστηρίζει επί του προκειμένου ότι πηγή της επιθετικής συμπεριφοράς είναι η frustration. (Παπαδάτος, 1980).

Ο όρος aggression αναφέρεται στην επιθετικότητα ενώ, η έννοια frustration εκφράζει δύο συνδεδεμένες μεταξύ τους έννοιες: την παρεμπόδιση μιας δραστηριότητας προς ένα σκοπό και την άρνηση μιας επιθυμίας. Για απόδοση του όρου frustration έχουν χρησιμοποιηθεί πολλές έννοιες όπως ανικανοποίηση, αποστέρηση κ.α. αλλά η πιο ακριβής είναι η έννοια της ματαίωσης. (Παπαδάτος, 1980).

Η θεωρία της συμπεριφοράς και συγκεκριμένα της frustration-aggression έχει αμφισβητηθεί σχετικά με την ορθότητα των λύσεων που προτείνονται για την επίλυση των προβλημάτων. Όσον αφορά τη θεωρία της συμπεριφοράς, η ανθρώπινη συμπεριφορά δεν μπορεί να εξηγηθεί αποκομμένη από τον άνθρωπο. Αυτό σημαίνει ότι χρειάζεται να γνωρίζουμε το χαρακτήρα του ατόμου που σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες τον οδήγησαν στη συγκεκριμένη συμπεριφορά. Οι διάφοροι θεωρητικοί συγκλίνουν περισσότερο στην παραδοχή ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά προσδιορίζεται από τον χαρακτήρα και το περιβάλλον και όχι μόνο από το χαρακτήρα, ούτε είναι μια λειτουργία που εξαρτάται από το εξωτερικό περιβάλλον. Το πρόβλημα εντοπίζεται στην ανεύρεση του βαθμού αλληλεπίδρασης των δύο αυτών παραμέτρων (χαρακτήρας-περιβάλλον) στην ανθρώπινη συμπεριφορά. (Παπαδάτος, 1987).

Όσον αφορά τη θεωρία της frustration-aggression είναι γενικά αποδεκτό ότι κάθε ματαίωση (frustration) δεν οδηγεί απαραίτητα σε επιθετική συμπεριφορά. Ο άνθρωπος μπορεί να δεχτεί στη ζωή του αποστερήσεις χωρίς να αντιδρά κάθε φορά με αντικοινωνικό τρόπο. Από που προκαλεί αντίδραση σε μια ματαίωση είναι το νόημα που της δίνει το άτομο, όταν δηλαδή την εκλαμβάνει ως αδικία ή απόρριψη. Στην εκτίμηση της ματαίωσης σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο χαρακτήρας του κάθε ανθρώπου ο οποίος, καθορίζει και το τι του δημιουργεί αποστέρηση καθώς και την ένταση της αντίδρασης του σε αυτήν. (Παπαδάτος, 1987).

Όπως ειπώθηκε παραπάνω, η επιθετική βία δεν είναι έμφυτη στον άνθρωπο. Βασικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου είναι ότι για την επιβίωση του δε στηρίζεται μόνο στην ικανοποίηση των ζωτικών και βιοτικών του αναγκών. Τα βασικότερα κίνητρα που τον κινητοποιούν είναι τα πάθη. Τα πάθη δίνουν νόημα στη ζωή του ανθρώπου και με αυτά προσπαθεί να δώσει ένα περιεχόμενο στη ζωή του. Δεδομένου ότι ο άνθρωπος είναι ο μόνος στον έμβιο κόσμο που έχει προικιστεί με τη νόηση, χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να διακρίνει το καλό από το κακό, το δίκαιο από το άδικο. Είναι σε θέση λοιπόν να ικανοποιήσει τις υπαρξιακές του ανάγκες είτε προς τη θετική κατεύθυνση είτε προς

την αρνητική, την καταστροφικότητα δηλαδή. Αντίστοιχα, οι σχέσεις του με τους συνανθρώπους του μπορεί να διέπονται από αγάπη και αλληλεγγύη ή από μίσος, εγωισμό, καταπίεση και καταστροφικότητα. (Παπαδάτος, 1987).

Οι παράγοντες που δημιουργούν την επιθετικότητα στον άνθρωπο είναι: νευροφυσιολογικοί, ψυχολογικοί, ψυχοπαθολογικοί, και η φιλοζωική και καταστροφική ροπή.

Νευροφυσιολογικοί παράγοντες

Νευροφυσιολογία είναι η επιστήμη που μελετά τη λειτουργία του ανθρώπινου νου, που εδώ θεωρείται ως ένα σύστημα που διέπει την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Έρευνες στο χώρο αυτό έχουν δείξει πως εκδηλώσεις επιθετικής συμπεριφοράς μπορούν να ενεργοποιηθούν με άμεσα ηλεκτρικά ερεθίσματα σε περιοχές του εγκεφάλου. Αντίστοιχα, με παρόμοια ερεθίσματα σε άλλες περιοχές μπορεί να προκληθεί η συγκράτηση της επιθετικότητας. Ακόμα, έχει αποδειχτεί ότι με την επήρεια ορισμένων παραγόντων, όπως είναι για παράδειγμα οι ορμόνες, μπορεί να τροποποιηθεί η λειτουργία των επιθετικών μηχανισμών. (Παπαδάτος, 1980).

Ψυχολογικοί παράγοντες

Ένα σύνολο ψυχολογικών παραγόντων συμβάλλουν στη γέννηση της επιθετικότητας και όπως είναι φυσικό βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με ένα πλήθος άλλων παραγόντων. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι για παράδειγμα ο φόβος και η ανησυχία. Αντίστοιχα, ο τραυματισμός του ναρκισσισμού ενός ατόμου μπορεί ν' αποτελέσει πηγή επιθετικότητας. Κι αυτό γιατί όταν τραυματιστεί ο ναρκισσισμός του ατόμου, το υποκείμενο συνήθως αντιδρά με θυμό και επιθετική συμπεριφορά. (Παπαδάτος, 1980).

Στην κατηγορία αυτή των παραγόντων γέννησης επιθετικότητας συγκαταλέγεται ακόμα και η παρατεταμένη εμπειρία μιας κατάστασης frustration που, ως μια μόνιμη επίδραση στο ψυχισμό του ατόμου

μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία βίαιης συμπεριφοράς. Ανάλογα αποτελέσματα ενδέχεται να έχει και η μίμηση, από τα μέλη μιας κοινωνίας επιθετικών συμπεριφορών που απαντώνται στα πλαίσια της κοινωνικής συμβίωσης. Οι επιθετικές και βίαιες εκδηλώσεις δημιουργούν στον άνθρωπο πολλές φορές την πεποίθηση ότι τέτοιου είδους συμπεριφορά ικανοποιεί τις επιδιώξεις και επιθυμίες του. (Παπαδάτος, 1980).

Ψυχοπαθητικές συμπεριφορές

Για το χώρο της ψυχοπαθολογίας, πηγή της καταστροφικότητας αποτελεί το γνώρισμα του σαδομαζοχισμού. Ο όρος αυτός εξηγείται με βάση τρεις έννοιες. Πρώτον, είναι μια σεξουαλική διαστροφή. Στο σαδισμό υπάρχει η επιβολή ψυχικού πόνου προκειμένου να προκληθεί σεξουαλική διέγερση ενώ, στο μαζοχισμό η σεξουαλική διέγερση προκαλείται σε εκείνον που υφίστανται το ψυχικό πόνο. Δεύτερον, ο σαδισμός είναι η επιθυμία πρόκλησης πόνου, ανεξαιρέτως σεξουαλικών κινήτρων και μπορεί να είναι είτε παθητική (μαζοχιστική) είτε, ενεργητική (σαδιστική). Τρίτον, είναι η σκληρότητα η οποία εκφράζεται με την επιθυμία ταπείνωσης των αισθημάτων του άλλου και προκαλεί ψυχικό πόνο. (Παπαδάτος, 1980).

Ο σαδισμός εκφράζεται με την επιβολή φυσικού πόνου σε έναν άνθρωπο χωρίς εκείνος να μπορεί να αντιδράσει και να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Ο λόγος που η ανθρώπινη προσωπικότητα είναι σαδομαζοχιστική εντοπίζεται στην προσβολή από ένα υποκείμενο της ατομικότητας ενός άλλου υποκειμένου. (Παπαδάτος, 1980).

Πολλοί είναι οι παράγοντες που δημιουργούν το σαδισμό, τόσο ενδογενείς όσο, και περιβαλλοντικοί. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες είναι η σχέση κυριαρχίας-υποταγής που όπως αναφέρθηκε χαρακτηρίζει τις ανθρώπινες σχέσεις σε όλες τις φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας έως σήμερα. Ανάλογα με το μέγεθος της κυριαρχικής εξουσίας των ανθρώπων πάνω σε ομοίους τους υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης και σαδιστικών ικανοποιήσεων. Σύμφωνα με τον Lagache, ο σαδομαζοχισμός αποτελεί διάσταση των ανθρωπίνων σχέσεων. Ο άνθρωπος όμως μπορεί να τον ξεπεράσει με την σύμπραξη

των κατάλληλων εσωτερικών και κοινωνικών παραγόντων οι οποίοι, εξασφαλίζουν την ισότητα και την ελευθερία στην κοινωνική ζωή.(Παπαδάτος, 1980).

Φιλοζωική και καταστροφική ροπή

Η καταστροφικότητα είναι ένα γνώρισμα της προσωπικότητας του ανθρώπου ανάμεσα σε όλα τα άλλα γνωρίσματα που την διακρίνουν. Το γεγονός ότι το γνώρισμα αυτό του δίνει τη δυνατότητα να αφανίζει την ύπαρξη του το καθιστά μάλλον τραγικό.

Η ροπή της καταστροφικότητας είναι μια ψυχολογική ιδιότητα η οποία υπάρχει σε όλους τους ανθρώπους. Εκφράζεται σαν μια αδυναμία του ανθρώπου να δημιουργήσει κάτι, να ξεφύγει από την απομόνωση του. Η καταστροφή της ζωής του έρχεται ως μια λύση στην ανικανότητα του. Από την άλλη μεριά, η φιλοζωική ροπή εκφράζεται με αγάπη για τη ζωή, είναι δηλαδή μια δημιουργική και εποικοδομητική ροπή. Οι φιλοζωικές ροπές συνυπάρχουν στον άνθρωπο μαζί με τις καταστροφικές. Στις περιπτώσεις που η καταστροφικότητα υπερισχύει στον άνθρωπο συναντάμε τις πιο επικίνδυνες προσωπικότητες όπως είναι οι φιλοπόλεμοι άνθρωποι, οι δολοφόνοι, οι τρομοκράτες κ.τ.λ..(Παπαδάτος, 1980).

3.2.δ: Κοινωνιολογική θεώρηση

Ο άνθρωπος, μέσα από τη δημιουργία θεσμών στα πλαίσια της κοινωνίας προστατεύει τη ζωή του. Η κοινωνία είναι ο θεσμός εκείνος μέσα από τον οποίο το υποκείμενο καλύπτει την ανάγκη του για κοινωνικότητα. Στα πλαίσια λοιπόν της κοινωνικής οργάνωσης και λειτουργίας, η βία και η καταστροφικότητα σαφώς και δεν αποκλείονται καθώς, φαίνεται να είναι μια μορφή έκφρασης του ανθρώπου ανάμεσα σε όλες τις άλλες μορφές έκφρασης του.(Παπαδάτος, 1980).

Οι θεσμοί λοιπόν με τους οποίους είναι οργανωμένη η κοινωνία, ικανοποιούν τις ανάγκες του ατόμου για ασφάλεια και ελευθερία. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι θεσμοί αυτοί αναγνωρίζουν τη βία και την καταστροφικότητα στον άνθρωπο. Συγκεκριμένα στις περιπτώσεις

δηλαδή εκείνες όπου υπάρχει η ανάγκη προστασίας των έννομων αγαθών από το άτομο, όπως για παράδειγμα είναι η άμυνα. Με αυτόν τον τρόπο η βία και η καταστροφικότητα νομιμοποιούνται. Στη σημερινή εποχή η οργάνωση της κοινωνίας τείνει όλο και σε μεγαλύτερη οικειοποίηση από το κράτος της εξουσίας και της διαθέσιμης βίας.(Παπαδάτος, 1987).

Η δεσμευμένη επιθετικότητα δημιουργείται στα πλαίσια τυραννικών καθεστώτων καθώς σε αυτές τις μορφές εξουσίας δεν είναι ανεκτή η ελάχιστη ελεύθερη επιθετικότητα. Αντίθετα, η επιθετικότητα εντοπίζεται εδώ μόνο δεσμευμένη από την εξουσία και η οποία καταλήγει σε συλλογικές εκφράσεις βίας. Η μη δεσμευμένη βία και επιθετικότητα από την άλλη πλευρά, εκδηλώνεται με τη μορφή της αναρχίας η οποία αρνείται κάθε συνδετικό δεσμό στην κοινωνική διαβίωση και καταλήγει στο χάος.(Παπαδάτος, 1987).

Στη σύγχρονη εποχή, η βία θεωρείται ως ένας από τους πρωταρχικούς μοχλούς στην εξέλιξη του πολιτικού και κοινωνικού βίου.

Ο Γάλλος Georges Sorel, πολέμιος του δημοκρατικού και φιλελεύθερου συστήματος, βλέπει τη βία ως το ύψιστο πάθος, τη μόνη δημιουργική δύναμη της ιστορίας, χαρακτηρίζοντας τη παράλληλα ως αυθεντική και γνήσια. Όπως υποστηρίζει: «είναι μια πρωταρχική έκφραση της ζωής που δεν έχει ανάγκη έγκρισης από το δίκαιο ή το ιδανικό».(Παπαδάτος, 1980).

Ο Wilfredo Pareto υποστηρίζει ότι η βία επιτελεί μια θετική λειτουργία στη ζωή ως μια ζωτική αντίδραση που εκφράζει τις επεκτατικές κοινότητες και το δυναμισμό αυτών. Είναι το φυσικό υλικό κλίμα της κοινωνικής ζωής και ξένη προς κάθε αξία. Σύμφωνα με τον Pareto, η βία αποτελεί και η ίδια αξία ανεξάρτητα από κάθε νομιμοποίηση της.(Παπαδάτος, 1987).

Ο Karl Marx θεωρεί ότι από τη βία γεννιέται η νέα κοινωνία και ότι οι συγκρούσεις για την κατάληψη της εξουσίας αποτελούν μια αναπόφευκτη ανάγκη για την κοινωνική εξέλιξη. Για τους αναρχικούς το κράτος και κάθε μορφή εξουσίας είναι απάνθρωπα γι' αυτό, και στρέφονται εναντίον της βίας που χρησιμοποιεί το κράτος για να

επιβάλλει τη θέληση του. Στην ουσία όμως διαμαρτύρονται κατά της βίας αντιπαραθέτοντας και πάλι μόνο βία. Για τους αναρχικούς, η βία και η ατομική τρομοκρατία είναι το μοναδικό μέσο επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων.(Παπαδάτος, 1987).

Στην ουσία η βία υπήρξε από την αρχή στοιχείο της ύπαρξης του ανθρώπου και εξακολουθεί να υπάρχει ακόμα και σήμερα. Εκείνο που αλλάζει είναι η μορφή, η ένταση και ο βαθμός ανθρωπισμού ή το αντίθετο αυτής της βίας.

3.2.ε: Η τρομοκρατική βία

Η σύνδεση της τρομοκρατίας με τη βία είναι καταρχάς δεδομένη, καθώς στην πραγματοποίηση των σκοπών και στόχων της η τρομοκρατία χρησιμοποιεί τη βία ως το βασικότερο «όπλο» εκφοβισμού.

Η τρομοκρατική βία μπορεί να ερμηνευτεί από τρεις απόψεις: από περιγραφική άποψη με βάση τις τυπικές της εκδηλώσεις, από λειτουργική άποψη με βάση τη σχέση της με το σύστημα στο οποίο εκδηλώνεται και από κοινωνικό-πολιτική άποψη με βάση τα στοιχεία που συνθέτουν την αιτιολόγηση, την πραγμάτωση, τους στόχους και τα κοινωνικό-πολιτικά της αποτελέσματα.(Γρίβας, 1987).

Πιο συγκεκριμένα, από περιγραφική άποψη η βία που ασκείται στα πλαίσια της τρομοκρατίας διακρίνεται σε ατομική και μαζική.

Η ατομική τρομοκρατική βία ασκείται από διάφορες έτερο- ή αυτοδιορισμένες «πρωτοπορίες», αντιδραστικές ή «επαναστατικές». Εκφράζεται με μεμονωμένες πράξεις βίας εναντίον υλικών συμβόλων της αμφισβητούμενης τάξης πραγμάτων ή εναντίον ατόμων που είναι φορείς ορισμένων κοινωνικό-πολιτικών λειτουργιών του συστήματος. Σε αυτά τα πλαίσια αποσκοπεί στον εκβιασμό μιας ιστορικής πορείας, το ρυθμό της οποίας θεωρεί ότι μπορεί να επιταχύνει ή να επιβραδύνει με τη δράση της η ένοπλη «πρωτοπορία».(Γρίβας, 1987).

Έτσι, μέσα από μια ιδεολογική παραμόρφωση της πραγματικότητας η ένοπλη «πρωτοπορία» εκφράζει την γνώμη ότι οι μάζες δεν έχουν συνείδηση της υπόστασης τους, Με βάση λοιπόν αυτή

την άποψη, θεωρεί ότι το δικαίωμα της να υποκαθιστά τις μάζες και να δρα στο όνομα τους, νομιμοποιείται.(Γρίβας, 1987).

Στην ατομική τρομοκρατική βία υπάρχει η άποψη ότι η καταστροφή ενός υλικού συμβόλου ή η δολοφονία ενός ανθρώπου ισοδυναμεί με την εξόντωση των ιδεών που εκφράζει. Για τα μέλη των ενόπλων «πρωτοποριών» η ιστορική κίνηση ακολουθεί λανθασμένο δρόμο, ενώ το πιστόλι ή η βόμβα μπορούν να την οδηγήσουν στη σωστή πορεία. Η αντίληψη αυτή είναι που διαφοροποιεί επιφανειακά τη δεξιά από την αριστερή τρομοκρατία. Η δεξιά τρομοκρατική βία εκφράζει μια άποψη υπέρ της εδραίωσης και συντηρικοποίησης της υπάρχουσας κατάστασης ενώ, η αριστερή τρομοκρατική βία στρέφεται εναντίον της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων. Και οι δύο όμως επιλέγουν τα ίδια μέσα, έχουν επί της ουσίας τον ίδιο στόχο και καταλήγουν στα ίδια αποτελέσματα.(Γρίβας, 1987).

Η μαζική τρομοκρατική βία ασκείται από την κρατική εξουσία, εκφράζεται με μαζικές πράξεις βίας εναντίον κοινωνικών ομάδων, τάξεων ή πληθυσμών και στοχεύει στη διατήρηση της υφιστάμενης τάξης πραγμάτων μέσω, της ομαδοποίησης της κοινωνίας. Συνδυετικό κρίκο μεταξύ της ατομικής και της μαζικής τρομοκρατικής βίας αποτελούν οι δίκες πολιτικής σκοπιμότητας οι οποίες, στρέφονται εναντίον συγκεκριμένων ατόμων ή ομάδων ενώ, σε ότι αφορά τους στόχους τους στρέφονται εναντίον ολόκληρων κοινωνικών κατηγοριών.(Γρίβας, 1987).

Από λειτουργική άποψη, η τρομοκρατική βία εμφανίζεται είτε σαν ένα σύστημα είτε, σαν ένα αντισύστημα στα πλαίσια του υπάρχοντος συστήματος.

Ειδικότερα, σαν ένα σύστημα μέσα στο ήδη υπάρχον σύστημα η τρομοκρατική βία ταυτίζεται με την κρατική τρομοκρατία και λειτουργεί στην κατεύθυνση της αναπαραγωγής και ενδυνάμωσης του υφιστάμενου συστήματος. Από την άλλη μεριά, σαν ένα αντισύστημα μέσα στο σύστημα η τρομοκρατική βία δρα προκαλώντας είτε την αντίδραση του πληττόμενου συστήματος είτε, την ανατροπή του συστήματος και την αντικατάσταση του από το αντισύστημα που αναφέρεται εδώ.(Γρίβας, 1987).

Από κοινωνικό-πολιτική τέλος άποψη, η τρομοκρατική βία ως αποτέλεσμα της αντίθεσης μεταξύ κράτους και κοινωνίας διακρίνεται σε πολιτική και κοινωνική βία.

Η πολιτική βία που ασκείται από κάποια άτομα, ομάδες ή θεσμούς (κράτος, κόμμα κ.τ.λ.) έχει υποκειμενικό χαρακτήρα, είναι προσχεδιασμένη, αιτιολογείται με την πραγματοποίηση ενός σκοπού και συνοδεύεται από μια στρατηγική πρόθεση. Η επιλογή των μέσων της καθορίζεται από την αποτελεσματικότητα τους στην εφαρμογή της αρχής ότι «ο σκοπός δικαιώνει τα μέσα». Παράλληλα, οργανώνεται με στρατιωτικό συγκεντρωτισμό, ιεραρχία και πειθαρχία.(Γρίβας, 1987).

Η κοινωνική βία από την άλλη πλευρά ασκείται από κάποιο κοινωνικό στρώμα ή τάξη, έχει αντικειμενικό χαρακτήρα, είναι αυθόρμητη, ως αιτία της έχει μια κοινωνική σύγκρουση ή αντιπαράθεση και δεν συνοδεύεται από στρατηγική πρόθεση. Τα μέσα της είναι εναρμονισμένα με το σκοπό στα πλαίσια της εφαρμογής της αρχής του αλληλοκαθορισμού των σκοπών και των μέσων. Σαν οργανωτικό μοντέλο έχει τη συνεργατική διασύνδεση και εκφράζεται με δημοκρατικό πρότυπο (π.χ. εργατικά συμβούλια).(Γρίβας, 1987).

Σε αντίθεση με την πολιτική βία η οποία παράγει και παράγεται από έναν πολιτικό λόγο, η κοινωνική βία αν και παράγει πολιτικό λόγο δεν παράγεται από αυτόν. Με αυτόν τον τρόπο η πολιτική βία συνδέεται με την κοινωνική σε μια σχέση αντιδιαστολής και αλληλοαποκλεισμού. Έτσι, κάθε ένταση της πολιτικής βίας εκμηδενίζει ή περιθωριοποιεί την κοινωνική βία και αντιστρόφως.(Γρίβας, 1987).

3.3 Αναρχισμός και τρομοκρατία

Η αναρχική ιδεολογία ενδιαφέρθηκε για την σχέση του ατόμου με την κοινωνία , τις κοινωνικές αλλαγές που μπορούσε να φέρει η σχέση αυτή , ενώ υπήρχαν και πράξεις ένοπλης βίας στο πλαίσιο αυτής της παραμέτρου. Σε αυτά τα πλαίσια πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η τρομοκρατία εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της αναρχίας τόσο ως ιδεολογία όσο και ως κίνημα.(Μπόση, 2000).

3.3.α: Ορισμός

Ο αναρχισμός δηλαδή η ύπαρξη μιας κοινωνίας χωρίς εξουσία , συνδέθηκε στενά με την τρομοκρατία, και σε τέτοιο βαθμό, ώστε να θεωρούνται οι δύο έννοιες ταυτόσημες.(Παπαδάτος,1987).

Ο αναρχισμός παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι αποκαλύπτει βασικές πτυχές της προσωπικότητας των τρομοκρατών, καθώς και επειδή προβάλλει ορισμένα σημαντικά προβλήματα της εποχής μας, τα οποία αποτελούν την πηγή των μορφών της βίας στις κοινωνίες μας.(Παπαδάτος,1987).

Μπορεί λοιπόν να οριστεί ως βιοθεωρία που κηρύσσει την κατάργηση κάθε εξουσίας στην κοινωνική διαβίωση , θεωρώντας πως αυτό αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγμάτωση της πλήρους κοινωνικής και πολιτικής ελευθερίας μεταξύ των ανθρώπων.(Κουράκης,1991).

3.3.β: Ιστορικά στοιχεία

Η ιδέα του αναρχισμού, της κοινωνίας χωρίς εξουσία, είχε βρει την πρώτη έκφραση της στην αρχαία Ελλάδα. Το 400 π.χ. ο Αρίστιππος και η φιλοσοφική του Σχολή δέχτηκε πως η ευχαρίστηση ως μέγιστος στόχος ζωής θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί ασφαλέστερα από τον άνθρωπο, όταν αυτός δεν κυβερνούσε ούτε εκυβερνάτο. Ακόμα και ο Ζήνων, στα τέλη του 4^{ου} αι. π. χ. υποστήριξε μια κοινωνία χωρίς κυβέρνηση. Πίστευε πως αν άφηναν τους ανθρώπους ελεύθερους, στα φυσικά τους ένστικτα, δεν θα υπήρχε η ανάγκη για αστυνομικούς, δικαστήρια, φυλακές. Πρότεινε οι άνθρωποι να υπόκεινται μόνο στον ηθικό νόμο. Τις ιδέες του αυτές

ξαναφέρνουν στον Μεσαίωνα οι Hussies και οι Anabaptists. Στη διάρκεια του 13^{ου} αι. οι Αδελφοί και οι Αδελφές του Free Spirit υποστήριξαν ότι οι άνθρωποι θα πρέπει να είναι ελεύθεροι από τους καταναγκασμούς των νόμων και απέκρουσαν κάθε κρατικό και εκκλησιαστικό θεσμό.(Παπαδάτος,1987)

3.3.γ: Οι κύριοι θεωρητικοί του αναρχισμού

- William Godwin

Ο πρώτος θεωρητικός του αναρχισμού είναι ο William Godwin (1756-1836). Ο Godwin , γιος καλβινιστή πάστορα , διατυπώνει την θεωρία του αναρχισμού το 1793 με τη μελέτη του « Μια έρευνα για την πολιτική δικαιοσύνη και την επίδραση της στη γενική αρετή και στην ευτυχία του συνόλου».(Καμμένος,1992).

Για τον Godwin, η κοινωνική δικαιοσύνη είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να δώσει στους ανθρώπους την ηθικότητα και την ευτυχία. Και αυτή θα μπορέσει να πραγματοποιηθεί με την κατάργηση του κράτους και κάθε μορφής διακυβέρνησης των ανθρώπων. Το κράτος για τον Godwin είναι παράνομο και ανήθικο. Είναι «η μόνιμη και μοναδική αιτία των ανθρώπινων κακών». Η συνείδηση που έχει κάθε άνθρωπος, καθιστά όλους τους ανθρώπους ίσους και τους παρέχει το δικαίωμα να ζουν με πλήρη ανεξαρτησία. Κάθε άτομο έχει καθήκον να αντιστέκεται σε οποιαδήποτε καταπίεση, προερχόμενη από έναν θεσμό ή από άλλους ανθρώπους.(Παπαδάτος, 1987).

Η ιδιοκτησία αποτελεί για τον Godwin το σημαντικότερο εμπόδιο για την πορεία του ανθρώπου για το παγκόσμιο καλό. Και αυτό γιατί οι μεν φτωχοί, δεν μπορούν να καλλιεργήσουν το πνεύμα τους, μιας και αφοσιώνονται στον αγώνα της ζωής, οι δε πλούσιοι διαφθείρονται από την απληστία.(Παπαδάτος, 1987).

Όσον αφορά το δίκαιο, πιστεύει ότι πρέπει να καταργηθεί, γιατί όπως οι άνθρωποι είναι από την φύση τους διαφορετικοί έτσι και οι πράξεις τους διαφέρουν μεταξύ τους η μια από την άλλη. Γι' αυτό δεν

μπορεί να διατυπώσει κανείς ένα μοναδικό νόμο που να ισχύει για όλες τις περιπτώσεις.(Παπαδάτος, 1987).

Οι ιδέες του Godwin είχαν μεγάλη επίδραση σε ποιητές της εποχής του όπως οι Southy, Coleridge, Wordsmith οι οποίοι σχεδίασαν την εγκαθίδρυση μιας Γκοντβινικής Πολιτείας στην Αμερική το 1794. Γι' αυτό δεν μπορεί να διατυπώσει κανείς ένα μοναδικό νόμο που να ισχύει για όλες τις περιπτώσεις. (Καμμένος, 1992).

- Mikhail Bakunin

Άλλος ένας μεγάλος θεωρητικός του αναρχισμού είναι ο Mikhail Bakunin (1814-1876).

Για τον Bakunin η εξουσία είναι βία και αποτελεί ένα βασικό κακό. Το κράτος είναι προϊόν της βίας και γι' αυτό είναι αναρχικό. Καταστρέφει και αυτούς που καταπιέζει αλλά και αυτούς που το κατέχουν. Όσοι κατέχουν την εξουσία σύμφωνα με τον Bakunin, είναι πάντα μια μειοψηφία που εκμεταλλεύεται την πλειοψηφία και αναπτύσσει μια μεγάλη δύναμη διαφθοράς. (Παπαδάτος, 1987).

Ο Bakunin διακρίνει στο Μαρξισμό τους σπόρους μιας αναρχικής εξέλιξης. Πιστεύει πως ο κομμουνισμός θα δημιουργήσει τάξη προνομιούχων και εκμεταλλευτών, την γραφειοκρατία δηλαδή. Θεωρεί πως στην κομμουνιστική αρχή το προλεταριάτο θα αναθίγει στην κυρίαρχη τάξη, μιας και την εξουσία θα την έχει μια μειοψηφία και θα την ασκεί αυταρχικά. Ο Bakunin απορρίπτει την Μαρξιστική θέση, ότι η διαφθορά της ανθρωπότητας οφείλεται στον θεσμό της ατομικής ιδιοκτησίας. Πιστεύει πως ο εγωισμός και η αυταρχικότητα θα αλλάξουν τη νοοτροπία της επαναστατικής elite, όταν αυτή θα καταλάβει την εξουσία και θα την καταντήσουν τυραννική.(Παπαδάτος, 1987)

Όσο για την κοινωνία, ο Bakunin δέχεται την ύπαρξη της ως δεδομένη. Ο ίδιος λέει «είναι ένα τεράστιο θετικό πρωτόγονο γεγονός, προϋπάρχουν κάθε συνείδησης, κάθε ιδέας καθώς και κάθε διανοητικής και ηθικής εκτίμησης... ο νόμος μέσα στον οποίο μοιραία αναπτύσσεται αργότερα για ας αυτό που ονομάζουμε το καλό και το κακό»

Εδώ βλέπουμε και την ανάγκη του ανθρώπου να ενταχθεί στην κοινωνία. Το πρόβλημα που παρουσιάζει είναι να βρεθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνική ανάγκη και τη διατήρηση της ελευθερίας.(Παπαδάτος, 1987)

Η ελευθερία για τον Bakunin είναι κοινωνική, συλλογική και διανθρώπινη. «Να είσαι ελεύθερος, αναφέρει, σημαίνει να σε αναγνωρίζει να σε θεωρεί και να συμπεριφέρεται σαν τέτοιοι ένας άλλος άνθρωπος, όλοι οι άνθρωποι γύρω σου». Για τον Bakunin, δύο είναι οι νόμοι που διέπουν τους ανθρώπους, η ελευθερία και η κοινωνική αλληλεγγύη.(Παπαδάτος, 1987)

Ο Bakunin υπήρξε εμπνευστής του Ρώσου φοιτητή Nietchaïev, ο οποίος εξελίχθηκε σε έναν από τους πιο επικίνδυνους τρομοκράτες του περασμένου αιώνα.

- Pierre-Joseph Proudhon

Στη Γαλλία, μεγάλος θεωρητικός του αναρχισμού και γνωστός ως πατέρας του αναρχισμού είναι ο Proudhon, (1809-1864). Σύμφωνα με τον Proudhon, η κοινωνία είναι η αιτία για κάθε κοινωνική αναταραχή. Γι' αυτό το λόγο είναι και ο ίδιος αναρχικός, γιατί απεχθάνεται την κοινωνική αναρχία. Για τον ίδιο, η αναρχία είναι η τάξη ενώ η κυβέρνηση είναι ο εμφύλιος πόλεμος.(Παπαδάτος, 1987).

Σχετικά με την δημιουργία της νέας κοινωνίας, ο Proudhon διακρίνει μεταξύ της θετικής και της αρνητικής αναρχίας. Η πρώτη εκφράζει την ιδανική κοινωνία, όπου πραγματοποιείται το μέγιστο της ατομικής ελευθερίας, ενώ η δεύτερη περιορίζεται να θέσει τέρμα σε όλες τις σχέσεις υποταγής χωρίς όμως να αντιμετωπίζει την αναδόμηση μιας νέας κοινωνίας. Η θετική αναρχία θεμελιώνεται στην αυτοδιαχείριση και στο ομοσπονδιακό σύστημα.(Παπαδάτος, 1987).

Όσον αφορά την περιουσία, ο Proudhon, δεν την αρνείται αλλά την χαρακτηρίζει ως κλοπή. Επιθυμεί να την επαναφέρει σε νέες βάσεις και καταδικάζει την περιουσία που δημιουργείται χωρίς εργασία, όπως, νοίκι, τόκους, κέρδος κτλ..(Παπαδάτος, 1987).

Για τον Proudhon, η Δημοκρατία είναι μια μορφή πολιτικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης του λαού. Σκοπός αυτής της παιδείας είναι η ολοκλήρωση του ατόμου, που είναι αναγκαστικά

αντιαυταρχική. Ωστόσο, πιστεύει και στην πρόοδο, η οποία είναι ένα φαινόμενο που προσανατολίζει τους ανθρώπους είτε προς το καλό είτε προς το κακό. (Παπαδάτος, 1987).

- **Mox Stirner**

Ο Mox Stirner (1806-1850) είναι ο μηδενιστικότερος των αναρχικών αριστερής Εγγελιανής προέλευσης.

Το εγώ, πιστεύει, δεν μπορεί να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί όσο χαλιναγωγείται από κανόνες. Γι' αυτό πρέπει να κηρύξει πόλεμο εναντίον όλων των θεσμών και κατά κάθε πολιτικής εξουσίας. Γι' αυτό και πρώτο στόχο αποτελεί το κράτος, που είναι ο πιο καταπιεστικός θεσμός. Το εγώ από τη φύση του είναι πολύμορφο και δυναμικό, αντίθετα με τους θεσμούς που είναι σταθερή. (Παπαδάτος, 1987)

Ο Stirner δέχεται ότι η κοινωνία αποτελεί την φυσική μας κατάσταση από την οποία το άτομο προσπαθεί να απαγκιστρωθεί. Αντικαθιστά την κοινωνία με ένα άλλο πλαίσιο ζωής. Κατάλληλο για τους «Μοναδικούς» μία ένωση βασισμένη στην αμοιβαιότητα και της οποίας το συμβόλαιο είναι ελεύθερα ανακλητό, ώστε να μην χάσει την κινητικότητα που χρειάζεται για την προσαρμογή της στις ανάγκες των μελών της. (Παπαδάτος, 1987).

Ο Stirner δίνει αρνητικό περιεχόμενο και στην έννοια της ελευθερίας. Πιστεύει ότι είναι ένα ιδανικό φτιαγμένο από τον άνθρωπο το οποίο τελικά στρέφεται εναντίον του. Ο ίδιος λέει: «Όσο περισσότερο γίνομαι ελεύθερος, τόσο περισσότερο το οικοδόμημα του καταναγκασμού ορθώνεται στα μάτια μου και τόσο πιο ανήμπορος αισθάνομαι. Ο άγριος που αγνοεί την ελευθερία, δεν αισθάνεται ακόμη τίποτα από όλους τους φραγμούς που ζώνουν τον πολιτισμένο άνθρωπο. Αισθάνεται πιο ελεύθερος τον τελευταίο». (Παπαδάτος, 1987).

Η άποψη του για την βία είναι και αυτή διφορούμενη αλλά και αποκαλυπτική. Θεωρεί ότι το έγκλημα δεν είναι παρά η από-ιεροποίηση του κράτους, εκφράζει μια στάση του εγώ απέναντι στο κράτος. Ο εγκληματίας εξομοιώνεται με το εγώ και μοιραία συγκρούεται με τους εξαναγκασμούς του κράτους. (Παπαδάτος, 1987).

Για το πρόβλημα της εργασίας, ο Stirner καταρρίπτει την διάκριση ανάμεσα στην πνευματική και στην χειρωνακτική εργασία. Προτείνει την οργάνωση της κατά τέτοιο τρόπο ώστε να περιορίζει την προσπάθεια που απαιτεί η υλική ζωή σε κάθε άτομο. Έτσι προσφέρει στον « Μοναδικό» τον ελεύθερο χρόνο για τον εαυτό του.(Παπαδάτος,1987).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη του Stirner για την επανάσταση και την εξέγερση. Η επανάσταση συνίσταται σε μια αντιστροφή της υπάρχουσας κατάστασης, ενώ η εξέγερση είναι το ξέσπασμα της υπάρχουσας κατάστασης, με την τοποθέτηση σε ένα διαφορετικό πεδίο. Για τον Stirner η επανάσταση, συγχέεται με την βία στην πιο ακραία μορφή της, ενώ η εξέγερση είναι η προσπάθεια απολύτρωσης από τα ταμπού που υπάρχουν στην ζωή των ανθρώπων.(Παπαδάτος, 1987).

Τέλος, σχετικά με την πρόοδο, ο Stirner πιστεύει πως η πρόοδος της εποχής μας, με τις αποκαλύψεις και τις εφευρέσεις, που αποβλέπουν στο να κάνουν την ζωή πιο εύκολη, έφτασαν να δημιουργούν όλο και περισσότερο άγχος, μιας και ανεβάζουν το επίπεδο των απαιτήσεων του ανθρώπου. Η ευτυχία του ανθρώπου δεν πραγματοποιείται από την τελειοποίηση του κόσμου αλλά από την τελειοποίηση του εγώ.(Παπαδάτος, 1987).

Οι θεωρητικοί του αναρχισμού χωρίζονται σε δύο κατευθύνσεις. Με βάση αυτές ο αναρχισμός διακρίνεται σε ειρηνικό ατομιστικό και σε βίαιο. Ο ειρηνικός αναρχικός, αποτελεί μια ριζοσπαστική μορφή του φιλελευθερισμού με κύρια θέματα την προάσπιση της ελευθερίας και την κατάφαση του εγώ. Ο βίαιος αναρχικός, εμφανίζεται με σύνθημα την προπαγάνδα με την πράξη. Αυτός χρησιμοποίησε την τρομοκρατία ως δραστικό μέσο αποτελεσματικής επίδρασης στην κοινή γνώμη.(Κουράκης, 1991).

3.3.δ: Οι αρχές της αναρχίας

Οι αρχές της αναρχίας μπορούν να χωριστούν γενικά σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Τις ατομικιστικές των Stirner και Proudhon και τις κουμμουνιστικές του Bakounin. Και οι δύο αποβλέπουν στην

καταστροφή του συστήματος. Η διαφορά τους είναι στο ότι η ατομικιστική αναρχία δέχεται την περιορισμένη ιδιοκτησία, ενώ η κομμουνιστική την απορρίπτει. (Καμμένος, 1992).

Ειδικότερα όμως οι αρχές της αναρχίας είναι οι εξής: Οι πολιτικές, οι οικονομικές, οι κοινωνικές και οι ηθικές. Πιο συγκεκριμένα:

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Οι πολιτικές αρχές της αναρχίας είναι τρεις : Ο ομοσπονδισμός, ο αντιδημοκρατισμός και ο αντικρατισμός.

Ο ομοσπονδισμός: Οι αναρχικοί θέλουν κοινότητες, επαρχίες, διαμερίσματα, χώρες. Προχωρούν δηλαδή σε συγκεντρωτικούς κύκλους με τους οποίους αντικαθιστούν την ατομική ιδιοκτησία, την κοινωνία, τα εθνικά κράτη. Ο ομοσπονδισμός σημαίνει απουσία κάθε κρατικού καταλογισμού στις ανθρώπινες σχέσεις. (Καμμένος, 1992).

Ο αντιδημοκρατισμός: Οι αναρχικοί επειδή είναι αντιδημοκράτες, (ο Stirner προτιμά την απολυταρχία από την δημοκρατία και ο Broudhon είναι έναντι στην δημοκρατία), απευθύνονται στους απολυταρχικούς κυβερνήτες, βασιλείς, δικτάτορες και τους προτείνουν να υιοθετήσουν τις ιδέες τους. Περιφρονούν τον πολιτικό βίο ο οποίος είναι εντονότερος της δημοκρατίας. Απορρίπτουν την αρχή « κυβέρνηση λαού από τον λαό και για τον λαό». (Καμμένος, 1992).

Ο αντικρατισμός: Οι αναρχικοί επιθυμούν κατάργηση όλων των διοικητικών δομών κάθε κρατικού καταναγκαστικού μέτρου.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

Ο αναρχισμός είναι προαστισμός. Βρίσκεται σε αντίθεση προς όλες τις μορφές του σύγχρονου βίου, την βιομηχανία, το εμπόριο, την τεχνολογία και διδάσκει την επιστροφή στη γη, στη χειρονακτική εργασία. Επίσης είναι εναντίον της οργάνωσης της εργασίας, η οποία ανοργάνωτη δεν πρόκειται να αποδώσει. Θέλει την ύπαρξη της οικονομίας κατά τρόπο ανοργάνωτο. (Καμμένος, 1992).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ

Οι αναρχικοί στη θέση της κοινωνίας θέλουν να φέρουν τις κοινοβιακές ομάδες. Ξεχνούν το γεγονός ότι αυτές θα δημιουργήσουν μεγαλύτερη υποδούλωση του ατόμου, διότι η κρατική εξουσία δεν ασκείται άμεσα, ενώ στο κοινόβιο η καταπίεση και οι περιορισμοί έχουν άμεση μορφή. Ο άνθρωπος σε κοινοβιακή ομάδα εξαρτιέται άμεσα από τους άλλους.

Δεν έχει ατομικά δικαιώματα ούτε νομικές προστασίες μιας και τα πάντα αποφασίζονται από τη συνέλευση όλων, χωρίς να έχει δικαίωμα αντιστάσεως ή δικαίωμα εξέγερσης. Σε μια κοινοβιακή κοινωνία θα υπάρχει απόλυτη ομοιομορφία, διότι ο διαφορετικός είναι για τους αναρχικούς ο εχθρός. (Καμμένος, 1992).

ΗΘΙΚΕΣ

Βασική αρχή του αναρχισμού είναι ο εγωισμός. Επιδιώκει την επιβεβαίωση του εγώ, που αποτελεί μια ανήθικη αρχή. Απορρίπτοντας την ηθική, οι αναρχικοί λένε ότι θα την αντικαταστήσουν με την αυξημένη ατομική ηθική ευθύνη. (Καμμένος, 1992).

Ανεξάρτητα από τις μορφές του αναρχισμού, αυτός αποτέλεσε τον πυρήνα για την ανάπτυξη της τρομοκρατίας. Η άσκηση όμως της βίας ακόμα και όταν έχει σκοπό την καταπολέμηση της αδικίας από την εκμετάλλευση του ανθρώπου από συνάνθρωπο, δεν μπορεί να οδηγήσει στη λύση οποιουδήποτε κοινωνικού προβλήματος αλλά αποτελεί η ίδια σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που απειλεί την ειρήνη και την ασφάλεια της κοινωνίας. (Στυλιανός, 1993).

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο αναρχισμός εκδηλώνεται κυρίως με την έκδοση θεωρητικών έργων, λείπει σχεδόν κάθε μορφή δράσης. Στη Γαλλία εκδίδεται το περιοδικό «La Liberation» από την παγκόσμια ομοσπονδία των αναρχικών. Στην δεκαετία 1960-1970 εμφανίζεται κάποια δράση τρομοκρατικού αναρχισμού στα πλαίσια του φοιτητικού κινήματος όπου περιλαμβάνει εκδηλώσεις αναρχικών ιδεών φοιτητικού αριστερισμού με τρομοκρατική δράση. (Στυλιανός, 1993).

Αλλά και στην Ιταλία η δράση των εχθρών Ταξιαρχιών προβάλλουσα με τρομοκρατική μορφή, προκαλώντας για πολλά έτη, αμέτρητα θύματα από επιθέσεις κατά συγκεκριμένων προσώπων ή σε καταστήματα ή απαγωγές προσώπων, διατάραξε την ασφάλεια των πολιτών και την ειρήνη. Το κράτος δεν μπορούσε να προστατέψει τους πολίτες με αποτέλεσμα το κλονισμό της εμπιστοσύνης αυτών που οδηγούν στα πρόθυρα της αναρχίας. (Στυλιανός, 1993).

ΚΕΦ.4

ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Carlos Marighella, στόχος της τρομοκρατίας είναι να δημιουργήσει κλίμα κατάρρευσης. Η θέση αυτή όπως πολλοί υποστηρίζουν δίνει μ' ένα σαφή τρόπο τους σκοπούς που επιτελεί κάθε τρομοκρατική οργάνωση. Σε αυτά τα πλαίσια πολλές απόψεις έχουν διατυπωθεί σχετικά με τις επιδιώξεις των τρομοκρατών/ τρομοκρατικών οργανώσεων, άλλοτε σε επιστημονική βάση και άλλοτε σ' ένα κλίμα υπερβολής. (Καμμένος, 1992).

Επί του προκειμένου, ο Καμμένος (1992) προέβη σε μια καταγραφή των βασικότερων θεωρούμενων ως σκοπών και στόχων της τρομοκρατίας. Έτσι, σύμφωνα με τον Καμμένο η τρομοκρατία επιδιώκει:

1. Την καταστροφή της ισορροπίας και της αρμονίας στις κοινωνικές σχέσεις. Για το λόγο αυτό βασικός στόχος των τρομοκρατών είναι ιεραρχία (κοινωνική, πολιτική, κρατική κ.τ.λ.) και τα θύματα επιλέγονται από όλους τους τομείς του καθεστώτος (πολιτικός, στρατιωτικός κ.τ.λ.)
2. Την επιβολή της εντυπώσεως για συλλογική ευθύνη. Για τους τρομοκράτες όπως θεωρείται δεν υπάρχουν αθώοι. Όπως οι ίδιοι οι τρομοκράτες πιστεύουν έχουν το δικαίωμα να τραυματίζουν όσους δεν πολεμούν το σύστημα καθώς, και αυτοί ευθύνονται για την ύπαρξη του.
3. Την ταύτιση της με το αίσθημα του κοινού. Σε αυτά τα πλαίσια δρα εναντίον του συστήματος το οποίο εκφράζουν οι πλούσιοι. Εκμεταλλεύεται έτσι το αίσθημα κατωτερότητας που έχουν ορισμένες μάζες εναντίον των υψηλότερων τάξεων.
4. Τη φυσική εξόντωση ή απομόνωση λόγω φόβου των στελεχών του συστήματος και των εκπροσώπων του.
5. Την απόσπαση βοήθειας. Οι τρομοκράτες προσπαθούν να αποσπάσουν βοήθεια από άτομα τα οποία στην ουσία δεν συμφωνούν με την τακτική τους. Αυτή η βοήθεια μπορεί να υλική ή να αναφέρεται στη διάδοση της ιδεολογίας τους.

6. Τη δημιουργία αισθήματος αδυναμίας του καθεστώτος, της έννομης τάξης. Οι τρομοκράτες, επιτιθέμενοι αιφνιδιαστικά προσπαθούν να πείσουν τους πολίτες ότι μπορούν να χτυπούν οποιονδήποτε και οπουδήποτε χωρίς το κράτος να μπορεί να τους προφυλάξει.
7. Την εγκαθίδρυση μιας παράλληλης ιεραρχίας του τρόμου. Οι τρομοκράτες δεν περιορίζονται από ηθικές ή νομικές δεσμεύσεις. Δε σέβονται ούτε τηρούν κάποιο νόμο. Ακολουθούν δηλαδή όπως πιστεύεται την «ιεραρχία του τρόμου» και προσπαθούν παράλληλα να τη φέρουν στη θέση της κοινωνικής ιεραρχίας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Καμμένος: «μην ακούς τον αστυνομικό, άκου τον τρομοκράτη. Ο αστυνομικός θα σου δώσει μια κλήση, ο τρομοκράτης όμως θα σε σκοτώσει».

ΚΕΦ.5

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η τρομοκρατία είναι εγχείρημα ατομικών ή συλλογικών πράξεων βίας, οι οποίες προκαλούν σωματικές βλάβες ή θάνατο με σκοπό να προκαλέσουν το φόβο του κοινού. Μέσα από αυτή την παραδοχή, διάφοροι θεωρητικοί έχουν επιχειρήσει να σκιαγραφήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τρομοκρατικού φαινομένου. Οι διάφορες αναφορές επί του προκειμένου στη σχετική βιβλιογραφία μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

Η τρομοκρατία θεωρείται από πολλούς ότι δεν αντικατοπτρίζει μια συγκεκριμένη ιδεολογία αλλά, μια στρατηγική για την πραγματοποίηση ενός συνόλου επιδιώξεων. Χαρακτηριστικό των τρομοκρατικών ομάδων-οργανώσεων είναι η αρνητική θέση που κατέχουν στους τομείς της υπάρχουσας κοινωνικής δομής.(Στυλιανός, 1993).

Βασικό στοιχείο αντίστοιχα της στρατηγικής της τρομοκρατίας θεωρείται η δημοσιότητα της τρομοκρατικής ενέργειας έτσι ώστε να μπορέσει να επιτύχει το σκοπό της, την πρόκληση φόβου δηλαδή στους πολίτες. Η τρομοκρατική δράση είναι συνδεδεμένη παράλληλα και με την εγκληματική βία (ανθρωποκτονίες, εμπρησμοί κ.τ.λ). Η χρήση βίας, ως μέσο πρόκλησης φόβου έχει μεγάλη σημασία για την τρομοκρατία. Ασκείται είτε από μεμονωμένα άτομα ή οργανώσεις είτε, από το ίδιο το κράτος. Γενεσιουργοί παράγοντες της είναι ο συνδυασμός των εσωτερικών-ατομικών στοιχείων του δράστη με τους εξωτερικούς παράγοντες του κοινωνικού περιβάλλοντος. Η τρομοκρατία παρουσιάζεται τόσο μέσα στο κράτος όσο, και έξω από αυτό. Σήμερα υπερισχύει η άποψη ότι η τρομοκρατία είναι μια καθολική πρόκληση στην κοινωνική διαβίωση επί οικουμενικού πεδίου, καθώς η δράση της αναπτύσσεται συνδυάζοντας και τα δύο αυτά στοιχεία.(Παπαδάτος, 1987).

Συγχρόνως, η τρομοκρατία αποτελεί εκδήλωση της πολιτικής εγκληματικότητας. Χαρακτηρίζεται από την αντίθεση της σε διάφορες

ιδεολογικές εικασίες που διεγείρουν τους τρομοκράτες καθώς και από την αδιαφορία για τη ζωή των θυμάτων της.(Στυλιανός, 1993).

Σύμφωνα τέλος με την άποψη των αναρχικών θεωριών, κάθε κρατική εξουσία είναι τρομοκρατικά καταπιεστική. Οι θεωρίες αυτές αντιμετωπίζουν το ποινικό δίκαιο ως μια μορφή τρομοκρατίας που απειλεί με κυρώσεις τους δράστες των εγκλημάτων που προβλέπει. Στην άποψη αυτή πολλοί αντιπαραθέτουν τον κατασταλτικό και προστατευτικό χαρακτήρα της ποινής, προβάλλοντας παράλληλα τις δυνατότητες που παρέχει για διαπαιδαγώγηση των πολιτών.(Παπαδάτος, 1987).

ΚΕΦ.6

ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

6.1: Οι ιστορικές μορφές της τρομοκρατίας

Η τρομοκρατία στην ιστορική της μορφή εμφανίστηκε κύρια ως κρατική τρομοκρατία. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι Ιακωβίνοι του Robespierre (Γαλλία, 4^{ος} χρόνος της Επανάστασης, 1793-1794) για τους οποίους έγινε λόγος νωρίτερα. Η εμφάνιση των κινδύνων της αντεπανάστασης, το «σημείο χωρίς επιστροφή» όπως λεγόταν, ήταν η αιτία και το κίνητρο των Ιακωβίνων που άσκησαν την τρομοκρατία για ενάμιση χρόνο περίπου. (Λοβέρδος, 2001).

Η κρατική τρομοκρατία στην ιστορική της μορφή χαρακτηριζόταν από τη χρήση τρομοκρατικών μεθόδων τόσο από την εκτελεστική όσο και από τη δικαστική εξουσία. Η εκτελεστική εξουσία έκανε τις επιλογές της ως προς τα άτομα που αποτελούσαν εχθρούς του καθεστώτος που βρισκόταν στην εξουσία και η δικαστική εν συνεχεία νομιμοποιούσε τις επιλογές αυτές με αποτέλεσμα την εξόντωση τελικά των «ενόχων». Στην κρατική εξουσία οδηγήθηκαν και οι αυταρχικές μορφές εξουσίας όπως συνέβη για παράδειγμα και στην Ελλάδα της μετεμφυλιακής και περιόδου και της δικτατορίας. (Λοβέρδος, 2001).

Μια ακόμα ιστορική μορφή της τρομοκρατίας είναι και η τρομοκρατία εναντίον του κράτους. Στα πλαίσια της τρομοκρατίας εναντίον του κράτους, κοινωνικές ή πολιτικές ομάδες στρέφονται κατά κρατικών στόχων, κτιρίων, εγκαταστάσεων ακόμα και προσώπων που είτε ανήκουν στον κρατικό μηχανισμό είτε, συνεργάζονται με αυτόν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εν λόγω μορφής τρομοκρατικής δράσης αποτελεί το κίνημα των Ίσων το 1975. (Λοβέρδος, 2001).

Τη χαρακτηριστικότερη όμως φάση της τρομοκρατίας εναντίον του κράτους αποτελεί η περίοδος από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα όπου, για πρώτη φορά εμφανίστηκε στη Ρωσία. Ενώ, οι απόπειρες εναντίον ηγετών ή η χρήση εκρηκτικών υλών ήταν συνηθισμένα φαινόμενα σε άλλες χώρες, στη Ρωσία αποτελούσαν προϊόντα συλλογικής προσπάθειας οργανωμένων σχημάτων που αποσκοπούσαν στην πραγματοποίηση των σοσιαλιστικών

προγραμμάτων τους. Ορισμένες από τις απόψεις των τρομοκρατών ήταν και η αναγκαιότητα ορισμένων οργανώσεων που χρησιμοποιώντας της τρομοκρατία, θα κατακτούσαν την εξουσία για να δημιουργήσουν ένα καθεστώς το οποίο θα βασιζόταν στην καθολική ψηφοφορία, την ελευθερία της θρησκείας, του Τύπου, των δικαιωμάτων του ατόμου και το δικαίωμα αντιπαράθεσης των λαών της Ρωσίας. (Λοβέρδος, 1987).

Στο χώρο της Ευρώπης, κατά τη διάρκεια των χρόνων από το 1970 έως το 1980, το φαινόμενο της τρομοκρατίας εμφανίστηκε με τις ακόλουθες μορφές:

- I. Ως πρακτική που στράφηκε εναντίον δικτατορικών καθεστώτων.** Η ιδιομορφία της συγκεκριμένης μορφής της τρομοκρατίας έγκειται στην κατεύθυνση της εναντίον καθεστώτων με κρίση νομιμοποίησης και με περιορισμένη λαϊκή βάση. Πρόκειται για τη μοναδική περίπτωση όπου ηθικές και πολιτικές διαστάσεις της τρομοκρατίας γίνονται δεκτές από τις κρατικές εξουσίες των χωρών της δυτικής Ευρώπης.
- II. Ως πρακτική των αυτονομιστικών ή θρησκευτικό-πολιτικών κινήματων.** Οι οργανώσεις ETA (Euscadi Ta Askatasuna) και IRA (Irish Republican Army) -στην Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο αντίστοιχα, έχουν χρησιμοποιήσει επανειλημμένα και συνεχίζουν μέχρι σήμερα να χρησιμοποιούν την τρομοκρατία εναντίον της κρατικής εξουσίας των χωρών αυτών στα πλαίσια της προώθησης των εθνικό-αυτονομιστικών ή/ και θρησκευτικό-πολιτικών τους στόχων. Οι πολιτικοί στόχοι και οι συνέπειες της τρομοκρατικής δράσης των εν λόγω οργανώσεων έχουν το χαρακτήρα των συγκρούσεων ανάμεσα σε δύο δυνάμεις διαφορετικά υποκείμενα του διεθνούς δικαίου.
- III. Ως μια ακόμα πολιτική πρόταση.** Σε χώρες δημοκρατικών πολιτευμάτων και στους ήδη υπάρχοντες πολιτικούς σχηματισμούς προστίθεται ένας ακόμα, που επιζητεί τη μεταβολή και κατάλυση παράλληλα του πολιτεύματος καθώς, και το ξεπέρασμα των προτεινόμενων από τις αντιπολιτεύσεις

εναλλακτικών λύσεων, αντιπροτείνοντας ως πολιτική πρακτική την άσκηση τρομοκρατίας.

IV. Ως «εισαγόμενη» τρομοκρατία. Όταν δηλαδή στο έδαφος ευρωπαϊκών κρατών μεταφέρονται με βίαιο τρόπο Η συγκεκριμένη μορφή τρομοκρατίας δε στρέφεται εναντίον της εξουσίας της χώρας στην οποία εκδηλώνεται αλλά μετατρέπεται αναγκαστικά σε εσωτερικό της θέμα. Παράδειγμα «εισαγόμενης» τρομοκρατίας αποτελεί η δράση οργανώσεων αραβικής προέλευσης στην Ευρώπη

V. Ως «οριζόντια» τρομοκρατία. Αυτή η μορφή της τρομοκρατίας δεν ασκείται από το κράτος, ούτε στρέφεται εναντίον αυτού. Αντίθετα, στρέφεται εναντίον της κοινωνίας, του απλού ανθρώπου. Η πρακτική της δηλαδή στρέφεται είτε εναντίον ατόμων ως μελών μιας κοινωνίας είτε, εναντίον μελών μιας πολιτικής ή εθνικής ομάδας. Η μορφή αυτή της τρομοκρατίας είναι και από τις πιο επικίνδυνες. Κι αυτό γιατί οι δράσεις της οδηγούν στο θάνατο ανθρώπους που δεν σχετίζονται με την κρατική εξουσία. Ένα πρόσφατο παράδειγμα της «οριζόντιας» τρομοκρατίας αποτελεί το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στη Νέα Υόρκη.

Η «οριζόντια» τρομοκρατία έχει δύο σημαντικά χαρακτηριστικά: είναι τυφλή και μαζική. Τυφλή γιατί τα θύματα της συνδέονται με αυτήν μέσω σύμπτωσης. Τα θύματα της «οριζόντιας» τρομοκρατίας βρίσκονται τυχαία στον τόπο της τρομοκρατικής επίθεσης και όχι γιατί έτσι ήθελαν γι' αυτούς συγκεκριμένα οι τρομοκράτες. Από την άλλη μεριά είναι μαζική γιατί οι δράστες της επιδιώκουν μεγάλο αριθμό ατόμων. Συγχρόνως όμως η «οριζόντια» τρομοκρατία έχει και δύο ακόμα χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, τα τρομοκρατικά χτυπήματα εδώ διακρίνονται για τη στυγερότητα τους ενώ γι' αυτά σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις κανείς δεν αναλαμβάνει την ευθύνη. (Λοβέρδος, 2001).

6.2: Νέες μορφές τρομοκρατίας

Η τρομοκρατία, όπως αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '70 και του '80 πήρε τέλος είτε με την εγκατάλειψη του ένοπλου αγώνα μέσω ανατροπής είτε, με τη σύλληψη των τρομοκρατών. Αμέσως μετά την πτώση των παλαιών μορφών τρομοκρατίας, εμφανίστηκαν νέες μορφές οι οποίες παρουσιάζουν ελάχιστα κοινά σημεία με αυτά που συγκροτούσαν τις προγενέστερες. Οι σημαντικότερες από αυτές τις νέες μορφές είναι οι ακόλουθες:

1. Ισλαμικός εξτρεμισμός

Ο ισλαμικός εξτρεμισμός αποτελεί σημαντικό κεφάλαιο της σύγχρονης τρομοκρατίας, έχοντας παράλληλα ιστορικές ρίζες. Τα θεμέλια του βασίζονται στο θρησκευτικό φανατισμό. Οι οργανώσεις που εκφράζουν την ισλαμική βία επιδίδονται σε πολύνεκρες τρομοκρατικές πράξεις, εμφανίζοντας συναφή χαρακτηριστικά με την ακροδεξιά βία. (Μπόση, 1999).

Ο ισλαμιστής τρομοκράτης δεν ενδιαφέρεται για την αποκομιδή πολιτικού οφέλους αλλά, είναι ικανός να προκαλέσει πολλές καταστροφές αδιαφορώντας για το ανθρώπινο κόστος. Οργανώσεις όπως η Χαμάς, η Χεζμπολάχ και η Τζιχάντ στηρίζουν τις ενέργειες της ισλαμικής βίας. Σε συνδυασμό με τη υποστήριξη των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και του Σαουδάραβα Μπίν Λάντεν, οι οργανώσεις του ισλαμικού εξτρεμισμού είναι στο στόχαστρο των διωκτικών αρχών σε διεθνές επίπεδο και οι αμερικανικές κυβερνήσεις τις αναγνωρίζουν ως ακραία μορφή τρομοκρατίας (Μπόση, 2000).

Η φτώχεια, η ανεργία, η εσωτερική μετανάστευση αλλά και η πολιτική των μη λύσεων που βασίζεται στην ανισομερή οικονομική ανάπτυξη είναι τα στοιχεία που επιτρέπουν στο συγκεκριμένο τρόπο σκέψης του ισλαμικού εξτρεμισμού να επεκτείνεται και να στηρίζεται στα μεγάλα κοινωνικά στρώματα. Οι λόγοι οι οποίοι οδηγούν στη συσπείρωση των μαζών γύρω από τη βία εντοπίζονται κύρια στην κοινωνική και οικονομική εξαθλίωση των λαών της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. (Μπόση, 1996).

2. «Τρομοκρατία κατά παραγγελία»

Η «τρομοκρατία κατά παραγγελία» είναι μια ιδιόμορφη μορφή τρομοκρατίας που σχετίζεται με μισθοφόρους εξτρεμιστές ισλαμιστές που αναλαμβάνουν δολοφονίες, εμπρησμούς και άλλες βίαιες ενέργειες έναντι αδρής αμοιβής. Οι τρομοκράτες αυτοί θυμίζουν τους Παλαιστίνιους μαχητές και δεν παρουσιάζουν κοινά σημεία με τους τρομοκράτες των οργανώσεων των προηγούμενων δεκαετιών. Παραδείγματα δράσης αυτού του είδους των τρομοκρατών έχουν παρατηρηθεί σε διάφορα σημεία του πλανήτη είτε ως συμμετοχή σε πολεμικές επιχειρήσεις είτε, ως τρομοκρατικές επιθέσεις.(Μπόση, 2000).

3. «Τρομοκρατία του ενός θέματος»

Η «τρομοκρατία του ενός θέματος» αναφέρεται σε τρομοκρατικές πράξεις με μεμονωμένα κοινωνικού χαρακτήρα αιτήματα. Αυτή η μορφή τρομοκρατικής βίας εντοπίζεται σε εξτρεμιστικές ενέργειες από ομάδες ή άτομα όταν διαμαρτύρονται για θέματα που αποδίδονται σε κυβερνητικές πράξεις. Παράδειγμα αποτελούν ορισμένες ακραίες πράξεις βίας που σχετίζονται με τα δικαιώματα των ζώων, πράξεις βίας που στρέφονται υπέρ της απαγόρευσης των εκτρώσεων και ενέργειες στις οποίες επιδίδονται οικολογικές οργανώσεις. Τα παραπάνω παραδείγματα λαμβάνουν ιδιαίτερες διαστάσεις σε όλο τον κόσμο και ιδίως όσον αφορά τις αντιδράσεις οικολογικού περιεχομένου.(Μπόση, 2000).

Το μεγαλύτερο μέρος των που ασχολούνται με τα θέματα που αναφέρθηκαν είναι νόμιμες και συγκροτούνται από μέλη που είναι άτομα με κοινωνική και πολιτική επιφάνεια και άποψη. Οι μορφές βίας που χρησιμοποιούν περιέχουν στοιχεία της αριστερής τρομοκρατίας . Αναλαμβάνουν δηλαδή επώνυμα την ευθύνη των πράξεων τους, έχουν συγκεκριμένους στόχους και τα περισσότερα μέλη τους ανήκουν σε ομάδες με πολιτική ιδεολογία.(Μπόση, 2000).

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με δεδομένη την έλλειψη συγκεκριμένης ιδεολογικής συγκρότησης και τρόπο δράσης με συγκεκριμένο πολιτικό αντίκτυπο, οι κοινωνικές αυτές αντιδράσεις δεν

μπορούν να συμπεριληφθούν στις τρομοκρατικές οργανώσεις. Η σχέση τους με την έννοια της τρομοκρατίας εντοπίζεται στο γεγονός ότι χρησιμοποιούν περιστασιακά και χωρίς συγκεκριμένη τακτική, μεθόδους και πράξεις που αναφέρονται στο πλαίσιο της βίας.(Μπόση, 2000).

4.Πυρηνική τρομοκρατία

Στη σύγχρονη τρομοκρατία εντάσσεται και η χρήση των όπλων μαζικής καταστροφής. Η διάδοση και η εύκολη κυκλοφορία των όπλων μαζικής καταστροφής έχει πάρει διεθνώς απειλητικές διαστάσεις. Τα τελευταία 20 χρόνια παρατηρείται μια σημαντική αύξηση των χωρών που διαθέτουν όπλα μαζικής καταστροφής.(Μπόση, 1996).

Η πυρηνική τρομοκρατία εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην αμερικανική πολιτική αρθρογραφία το 1982 και πήρε μεγάλες διαστάσεις μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και με τις συλλήψεις ατόμων που διακινούσαν παράνομα ραδιενεργά και πυρηνικά υλικά με σκοπό το κέρδος. Η αποσύνθεση του πυρηνικού ιστού της πρώην Σοβιετικής Ένωσης έδωσε ορισμένα ανησυχητικά δείγματα προς της διεθνή κοινότητα: το 1992 στη Ρωσία σημειώθηκαν πέντε επιθέσεις κατά πυρηνικών εγκαταστάσεων από Τσετσενούς αντάρτες, δίνοντας ώθηση σε συζητήσεις για την ανάπτυξη πυρηνικής τρομοκρατικής δράσης από εθνικιστικά κινήματα.(Μπόση, 2000).

Το 1994, ένα άτομο που υποστήριζε ότι εκπροσωπεί την οργάνωση NUC-41W εκφόβιζε την κυβέρνηση της Λιθουανίας ότι θα καταστρέψει τις πυρηνικές εγκαταστάσεις στην πόλη Ignalina αν οι αρχές δεν του παρέδιδαν το ποσό των 8 εκατ. δολαρίων. Η ίδια η οργάνωση θεωρείται υπεύθυνη για τις κλοπές ραδιενεργών υλικών από τις ίδιες εγκαταστάσεις.(Μπόση, 2000).

Η χρήση πυρηνικών όπλων μπορεί να προκαλέσει τεράστιες καταστροφές, όχι μόνο σε υλικές κατασκευές και σε ανθρώπους, αλλά και στη γλωρίδα και πανίδα και γενικότερα στο σύνολο του οικοσυστήματος για αρκετά χρόνια (Μπόση, 2000).

Ο τρόπος με τον οποίο οι τρομοκράτες χρησιμοποιούν τα πυρηνικά όπλα μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Σε αυτές

συμπεριλαμβάνονται η πυροδότηση μιας πυρηνικής βόμβας, η πρόκληση πυρηνικής μόλυνσης χωρίς πυρηνική έκρηξη καθώς, και η δολιοφθορά σε ένα πυρηνικό εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας.(Λιβανίδης, 2001).

Η πρώτη από αυτές, η κατασκευή δηλαδή μιας πυρηνικής βόμβας είναι και η πιο σπάνια καθώς είναι αρκετά δύσκολο να πραγματοποιηθεί. Η αύξηση όμως του λαθρεμπορίου πυρηνικών όπλων, όπως επίσης και η ευκολία με την οποία μπορεί ένας τρομοκράτης με κατάλληλες γνώσεις πυρηνική τεχνολογίας να ανακαλύψει πληροφορίες που θα τον οδηγήσουν στην κατασκευή πυρηνικής βόμβας, μπορούν να κάνουν αυτή της μορφή τρομοκρατίας εύκολη και εφικτή. Σύμφωνα με αναφορές του αμερικανικού Κέντρου για τον Έλεγχο της Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων, την τελευταία δεκαετία σημειώθηκαν στη Ρωσία παράνομες εξαγωγές μεγάλων ποσοτήτων πλουτωνίου κατάλληλου για πυρηνικά όπλα.(Λιβανίδης, 2001).

Η δεύτερη περίπτωση πυρηνικής τρομοκρατίας, αυτή δηλαδή που αναφέρεται στη δημιουργία πυρηνικής μόλυνσης χωρίς έκρηξη βόμβας, είναι και η πιο εύκολα πραγματοποιήσιμη. Μια τρομοκρατική οργάνωση μπορεί να ενσωματώσει σε ένα εκρηκτικό μηχανισμό μια ποσότητα πυρηνικού υλικού, το οποίο με την έκρηξη του θα διασκορπιστεί μολύνοντας για αρκετό καιρό την περιοχή του χτυπήματος αλλά και άλλες περιοχές, ανάλογα με τα κλιματολογικά φαινόμενα. Η μόλυνση αυτή μπορεί να γίνει ακόμα μεγαλύτερη εάν οι τρομοκράτες επιλέξουν να πυροδοτήσουν έναν παρόμοιο μηχανισμό σε κοινόχρηστους χώρους, όπως για παράδειγμα ένα υδραγωγείο.(Λιβανίδης, 2001).

Η περίπτωση της δολιοφθοράς σε πυρηνικό εργοστάσιο είτε από εργαζόμενους είτε, από τρομοκράτες είναι η πιο επικίνδυνη. Η αμερικανική Ένωση Ενδιαφερομένων Επιστημόνων έχει καταγγείλει τα τελευταία χρόνια περίπου 120 περιπτώσεις δολιοφθοράς σε εργοστάσια. Κοινό χαρακτηριστικό όμως όλων αυτών των περιπτώσεων είναι ότι καμία από αυτές δεν είναι αποτέλεσμα τρομοκρατικής επίθεσης αλλά, οφείλονται σε δυσαρεστημένους εργαζόμενους. Οι περιπτώσεις αυτές περιλαμβάνουν κόψιμο ηλεκτρικών καλωδίων,

καταστροφές διαφόρων οργάνων, εμπρησμούς κ.τ.λ. Ο κίνδυνος λοιπόν που μπορεί να προκύψει από περιπτώσεις δολιοφθοράς σε πυρηνικά εργοστάσια από τρομοκράτες είναι φυσικό να περιλαμβάνει πολύ μεγαλύτερο βαθμό επικινδυνότητας.(Λιβανίδης, 2001).

Η πυρηνική τρομοκρατία λοιπόν είναι μια εξτρεμιστική μορφή βίας που, προκαλεί τεράστιο αριθμό θυμάτων. Οι ομάδες που τη χρησιμοποιούν δημιουργούν τρόμο με σκοπό να αποκτήσουν μέσω της απειλής του επιθυμητό πολιτικό αποτέλεσμα. Η πιθανότητα χρήσης πυρηνικής τρομοκρατίας δεν είναι εύκολη αλλά, ούτε και απλή. Οι μικρές τρομοκρατικές οργανώσεις δεν έχουν δείξει ούτε ικανότητα, ούτε θέληση να τη χρησιμοποιήσουν. Η δημιουργία ενός πυρηνικού όπλου γίνεται από ειδικούς επιστήμονες, γνώστες του αντικειμένου και σε κατάλληλες εγκαταστάσεις.(Μπόση, 1999).

5.Χημική τρομοκρατία

Η χημική τρομοκρατία θεωρείται ως μια από τις πιο επικίνδυνες και καταστροφικές μορφές τρομοκρατίας, για τον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον. Οι διάφορες χημικές ουσίες μπορούν να κατασκευαστούν με πολύ απλό τρόπο, ακόμα και με υλικά τα οποία κυκλοφορούν στο εμπόριο. Η χρήση της χημικής τρομοκρατίας έχει γίνει κυρίως από παραθρησκευτικές και ακροδεξιές οργανώσεις.(Μπόση, 1999).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής αυτής της μορφής τρομοκρατικής δράσης αποτελεί η επίθεση στον υπόγειο σιδηρόδρομο του Τόκιο, στις 20 Μαρτίου 1995 από την οργάνωση Αούμ Σινρικίο του παραθρησκευτικού ηγέτη Σόκο Ασαχάρα με το αέριο «σαρίν». Η χρήση του σαρίν προκάλεσε το θάνατο 12 ατόμων και τον τραυματισμό εκατοντάδων καθώς και ασθενείς με αναπνευστικά προβλήματα. Η επίθεση αυτή έδειξε το μέγεθος του κινδύνου από μια απλή ως προς τη χρήση αλλά επικίνδυνη χημική τρομοκρατική δραστηριότητα. Ανάλογη περίπτωση ήταν και η τρομοκρατική επίθεση στην Οκλαχόμα των Η. Π. Α. στις 19 Απριλίου 1995 όπου, χημικές ουσίες προκάλεσαν και εδώ το θάνατο αρκετών ατόμων και τον τραυματισμό εκατοντάδων.(Μπόση, 1999).

Η χρησιμοποίηση χημικών ουσιών έγινε αφορμή για την έρευνα του Monterey Institute's Center for Nonproliferation Studies της Καλιφόρνια. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε σε παγκόσμια κλίμακα αναφορικά με σχετικά επεισόδια που σημειώθηκαν από το 1900 έως και το 1999. Σε αυτή παρουσιάζονται οι περιπτώσεις χρήσης χημικών όπλων από τρομοκράτες ή μέλη εγκληματικών οργανώσεων. Κατά τη διάρκεια λοιπόν αυτών των ετών παρατηρήθηκαν 101 τέτοιες ενέργειες με αποτέλεσμα 103 θανάτους και 5.554 τραυματισμούς. Από αυτές τις ενέργειες, 25 έγιναν από παραθρησκευτικές οργανώσεις, 17 από εθνικιστικές ομάδες, 8 από οργανώσεις του ενός θέματος, 5 από ιδιώτες, 3 από ακροαριστερές οργανώσεις και 2 από ακροδεξιές. Σε 41 επιθέσεις οι δράστες παραμένουν άγνωστοι. (Μπόση, 2000).

Οι επιθέσεις στο Τόκιο και στην Οκλαχόμα ήταν η αιτία για την υπογραφή διακρατικών συμφωνιών που, ως σκοπό έχουν την πρόληψη των επιθέσεων με όπλα μαζικής καταστροφής. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να συμβάλει κατά της χημικής τρομοκρατίας η Συνθήκη για τα Χημικά Όπλα συνοψίζεται στα ακόλουθα:

1. Η Συνθήκη προβλέπει τη δημιουργία διεθνών και εθνικών υπηρεσιών, οι οποίες μπορούν να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία. Τα κράτη μπορούν να συνεργάζονται μέσω εθνικών οργάνων για την ανταλλαγή πληροφοριών με τον οργανισμό για την απαγόρευση των χημικών όπλων.
2. Η Συνθήκη απαιτεί από τα κράτη να θεσπίσουν νομοθεσίες που θα ποινικοποιούν την παραγωγή χημικών όπλων. Τα κράτη πρέπει να δημιουργήσουν κατάλληλες συνθήκες για την απαγόρευση της παραγωγής, μεταφοράς και χρήσης χημικών όπλων από τους πολίτες. Με τον τρόπο αυτό θα διευκολυνθεί το έργο των αρχών ασφαλείας ώστε, να είναι δυνατή η τιμωρία των τρομοκρατών που χρησιμοποιούν ή επιχειρούν να χρησιμοποιήσουν χημικά όπλα.
3. Η Συνθήκη απαιτεί την ενημέρωση των χημικών βιομηχάνων για την πιθανότητα κακής χρήσης των προϊόντων τους, ειδικά στο θέμα των πωλήσεων.

4. Ζητά παράλληλα τη διάλυση των εθνικών αποθηκών χημικών όπλων που είναι πιθανό να περάσουν στα χέρια των τρομοκρατών.
5. Ζητά από τα κράτη να ελέγχουν την παραγωγή χημικών όπλων καθώς και την ύπαρξη γραπτής άδειας αγοράς χημικών ουσιών από τους πολίτες.
6. Παρέχεται τέλος το πεδίο πάνω στο οποίο μπορούν να διεξαχθούν συζητήσεις για τη χημική τρομοκρατία.

Η Συνθήκη λοιπόν επιχειρεί να γίνει ασφαλιστική δικλείδα για τα κράτη αλλά και τη διεθνή κοινότητα ενάντια στη χημική τρομοκρατία.

Συγκεκριμένα:

- με την απαγόρευση χρήσης χημικών ουσιών εκθέτει τα κράτη που θα επιθυμούσαν να βοηθήσουν τους τρομοκράτες
- με τη δημιουργία νομοθετικού σχεδίου αποτρέπεται η προσπάθεια των κρατών να παράγουν χημικά όπλα.
- όταν κάποια περιοχή θεωρείται ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τρομοκρατικούς σκοπούς, μπορεί να τεθεί υπό διεθνή έλεγχο, και
- μέσω του οργανισμού λαμβάνονται τα απαραίτητα διεθνή μέτρα για όσα κράτη δεν υπακούουν στα παραπάνω. (Μπόση, 1999)

6. Βιολογική τρομοκρατία

Η χρήση βιολογικών όπλων κατά τη διάρκεια ενός πολέμου, αλλά στα πλαίσια μιας τρομοκρατικής ενέργειας αποτελεί καταρχάς μια ακραία μορφή βίας και κατ' επέκταση μια από τις μεγαλύτερες, αν όχι τη μεγαλύτερη απειλή για τον ανθρώπινο είδος. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η χρησιμοποίηση της βιολογικής τρομοκρατίας είναι αρκετά εύκολη καθώς, τα υλικά κατασκευής βιολογικών όπλων υπάρχουν σε αφθονία στο εμπόριο και η παραγωγή τους μπορεί να γίνει σε εργαστήρια ή ακόμα και νοσοκομεία. (Λιβανίδης, 2001).

Στην ανάπτυξη της βιολογικής τρομοκρατίας συνέβαλε η εξέλιξη της βιο-τεχνολογίας. Τα βιολογικά όπλα πρέπει να διατηρούν τα παράγωγα τους ζωντανά από τη στιγμή της παραγωγής τους έως τη στιγμή της χρησιμοποίησής τους. Συγχρόνως, για τη διατήρησή τους

είναι απαραίτητοι ειδικοί χώροι προστασίας, μέσα μεταφοράς και τρόποι χειρισμού τους. Με την ανάπτυξη όμως της βιο-τεχνολογίας όλα αυτά τα εμπόδια ξεπεράστηκαν. (Λιβανίδης, 2001).

Οι μικροοργανισμοί που είναι υποψήφιοι για τη δημιουργία ενός τρομοκρατικού όπλου είναι οι ακόλουθοι: άνθρακας, χολέρα, ιοί αιμορραγικού πυρετού, τύφος, ευλογιά, τοξίνες που προέρχονται από διάφορους οργανισμούς, φυματίωση, ηπατίτιδα, κίτρινος πυρετός και πολλά άλλα. Επί του προκειμένου, το μικρόβιο της πανούκλας είναι δύσκολο ν' αποτελέσει βιολογικό όπλο καθώς είναι πολύ ευαίσθητο ενώ, η πανούκλα εξαφανίστηκε από τη γη το 1977. (Λιβανίδης, 2001).

Η βιολογική τρομοκρατία θεωρείται ισχυρότερη από τη χημική αναφορικά με την επικινδυνότητα της καθώς, μπορεί να προκαλέσει παράλυση, υπέρταση, υπόταση, ψυχολογικές διαταραχές και φυσικά το θάνατο. Συγχρόνως, μπορεί να μολύνει μεγάλα τμήματα γεωργικών καλλιεργειών και κτηνοτροφικών μονάδων, δημιουργώντας κύρια σοβαρά οικονομικά προβλήματα σε μια χώρα. Σύμφωνα με μελέτες του Υπουργείου Άμυνας των Η. Π. Α., οι περισσότερες βιολογικές τοξίνες είναι χιλιάδες φορές πιο θανατηφόρες από την πλειοψηφία των χημικών όπλων. (Μπόση, 2001).

Τον Ιανουάριο του 1993 υπογράφηκε η Συνθήκη για τα Βιολογικά Όπλα. Η Συνθήκη αυτή απαγορεύει την παραγωγή, ανάπτυξη και χρήση βιολογικών παραγώγων, όταν αυτή δεν έχει ιατρικό ή προστατευτικό χαρακτήρα. Η Συνθήκη για τα Βιολογικά Όπλα όριζε ότι σε 9 μήνες από την ημερομηνία εφαρμογής της έπρεπε να καταστραφούν όλα τα βιολογικά υλικά. Για το λόγο αυτό και με πρωτοβουλία του Ο. Η. Ε. είχαν συγκροτηθεί ειδικές ομάδες με σκοπό την παρακολούθηση των εξελίξεων. (Μπόση, 1999).

Από τα σημαντικότερα παραδείγματα βιολογικής τρομοκρατίας είναι τα ακόλουθα:

- Το 1950 η φυλή Μάου-Μάου στην Κένυα κατηγορήθηκε ότι επρόκειτο να χρησιμοποιήσει τοξίνες κατά της κτηνοτροφικής παραγωγής της χώρας.

- Το 1979, στη Ρωσία 60-80 άτομα πέθαναν από έκθεση στο βακτήριο «άνθρος» λόγω «ατυχήματος» όπως ειπώθηκε αρχικά στο εργοστάσιο

παραγωγής του. Στην αρχή οι αρχές επέμεναν ότι οι θάνατοι οφείλονταν σε τροφική δηλητηρίαση αργότερα όμως, ο πρόεδρος Μπόρις Γέλτσιν παραδέχτηκε ότι η αιτία ήταν τα βιολογικά όπλα.

- Το Δεκέμβριο του 1988 στάλθηκε σε σχολικό γραφείο επιστολή με βακτήριο του άνθρακα με αποτέλεσμα να νοσηλευτούν 20 άτομα που είχαν εκτεθεί στο περιεχόμενο του φακέλου.

- Το Μάιο του 1992 στη Μινεσότα, η οργάνωση Minnesota Patriot's Council σχεδίαζε να δολοφονήσει τις τοπικές διωκτικές αρχές με βιολογικά μικρόβια.

Όλα τα παραπάνω εκφράζουν ουσιαστικά κάποιες από τις μορφές τις οποίες μπορεί να πάρει η χρησιμοποίηση βιολογικών όπλων στα πλαίσια της τρομοκρατίας. (Μπόση, 2000).

7. Ηλεκτρονική τρομοκρατία

Πριν από μερικά χρόνια η απειλή μιας τρομοκρατικής ενέργειας με καταστροφικά αποτελέσματα μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών υπήρχε μόνο ως σενάριο της φαντασίας. Η εξέλιξη της τεχνολογίας όμως και κύρια η μεγάλη διάδοση του διαδικτύου έδειξαν όχι μόνο ότι κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί και στην πραγματικότητα αλλά, και ότι πρόκειται πλέον για ένα νέο δεδομένο στο χώρο της τρομοκρατίας που εξελίσσεται με γρήγορους ρυθμούς. (Λιβανίδης, 2001).

Για τον απλό πολίτη, ο οποίος βιώνει την πραγματικότητα της συνεχούς πληροφόρησης και της άμεσης εξυπηρέτησης των αναγκών τους, η πιθανότητα της ηλεκτρονικής τρομοκρατίας του είναι σχεδόν άγνωστη. Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των αναγκών του, οι συναλλαγές, η ψυχαγωγία, η επικοινωνία, η ενημέρωση, η εργασία του κ.τ.λ. πραγματοποιούνται σήμερα μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών, είναι για τον ίδιο μια ευκολία. Η επικινδυνότητα αυτής της νέας πραγματικότητας συνήθως βρίσκεται εκτός του γνωστικού του πεδίου. (Λιβανίδης, 2001).

Η ηλεκτρονική τρομοκρατία πραγματοποιείται μέσω του διαδικτύου (internet), η δομή του οποίου επιτρέπει τέτοιου είδους ενέργειες. Οι μορφές της εντοπίζονται είτε στην καταστροφή ή υποκλοπή αρχείων είτε, στο ξέπλυμα κεφαλαίων. Η τελευταία αυτή

περίπτωση είναι ίσως και η πιο επικίνδυνη καθώς, μέσω του διαδικτύου διακινούνται παράνομα ναρκωτικά αλλά και είναι εύκολη η απόκτηση πυρηνικών υλικών.(Λιβανίδης, 2001).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αναπτυσσόμενης ηλεκτρονικής τρομοκρατίας είναι το πρόβλημα που επρόκειτο ν' αντιμετωπίσει κάθε χρήστης ηλεκτρονικού υπολογιστή συνδεδεμένου στο internet με τον λεγόμενο «ιός της χιλιετίας». Ο «ιός της χιλιετίας» θα μπορούσε ν' αποτελέσει το υπόδειγμα της άριστης τρομοκρατικής επίθεσης. Και μόνο η απειλή της έλευσης του δημιούργησε πανικό σε εκατομμύρια χρήστες του διαδικτύου και προκάλεσε τεράστια έξοδα για τη δημιουργία προγραμμάτων αντιμετώπισης του.(Λιβανίδης, 2001).

Το 1997, η αμερικάνικη NSA, μυστική υπηρεσία παρακολούθησης επικοινωνιών πραγματοποίησε ένα πείραμα τ' αποτελέσματα του οποίου προκάλεσαν πανικό. Σε αυτό το πείραμα που ονομάστηκε «Κατάλληλος Δέκτης», 35 υποτιθέμενοι «τρομοκράτες» μισθωμένοι από την NSA προσπάθησαν να διεισδύσουν σε όσο το δυνατόν περισσότερα δίκτυα κοινής ωφέλειας στην αμερικανική επικράτεια. Μέσα σε 4 μέρες οι χάκερ κατάφεραν να εισβάλουν σε περισσότερα από τα μισά δίκτυα παραγωγής ενέργειας των Η. Π. Α. με αποτέλεσμα να έχουν τη δυνατότητα να διακόψουν ταυτόχρονα την παροχή ρεύματος στη Νέα Υόρκη, το Λος Άντζελες, την Ουάσιγκτον και το Σικάγο.(Λιβανίδης, 2001).

Είναι φανερό λοιπόν ότι η τρομοκρατία δε στηρίζεται πλέον σε αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς, ούτε οργανώνεται και αναπτύσσεται μέσα σε γιάφκες. Αντίθετα, πραγματοποιείται πολλές φορές από ειδικευμένα στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές άτομα. Η ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογίας καθιστά εφικτή τη χρησιμοποίηση όλο και πιο εξελιγμένων τεχνικών από τους τρομοκράτες με αυξημένες παράλληλα και τις αρνητικές επιδράσεις.(Λιβανίδης, 2001).

Οι νέες μορφές τρομοκρατίας γενικότερα, σε σχέση με τις παραδοσιακές μορφές έχουν περισσότερα θύματα στις ενέργειες τους, δεν αναλαμβάνουν συνήθως την ευθύνη των πράξεων τους και ούτε επιθυμούν την προβολή τους από τα Μ. Μ. Ε. Συγχρόνως όμως

υπάρχουν και κάποια κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά τις παραδοσιακές και νέες μορφές τρομοκρατίας. Ως τέτοια αναγνωρίζονται η μαζικότητα, η συγκρότηση από μέλη διαφόρων κοινωνικών ομάδων, ο φανατισμός των μελών τους, η χρήση όπλων βίας και η στρατιωτική δομή και πειθαρχία των οργανώσεων.(Μπόση, 1996).

ΚΕΦ.7

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Το φαινόμενο της τρομοκρατίας μπορεί να είναι αντανάκλαση συγκεκριμένων πολιτικοοικονομικών συγκρούσεων και να συγκαταλέγεται έτσι στις διαδικασίες πολιτικής. Στο βαθμό όμως που κατά την ανάπτυξη της τρομοκρατίας προσβάλλονται έννομα αγαθά και οι τρομοκρατικές πράξεις αντιμετωπίζονται με όρους δικαίου, μοναδική δυνατότητα διατήρησης αυτή του πολιτικού χαρακτήρα τους, παρέχει η σύγκρισή τους με την έννοια του πολιτικού εγκλήματος. (Λοβέρδος, 1988).

Πολιτικό έγκλημα συνοδευόμενο από την ευνοϊκή μεταχείριση του πολιτικού εγκληματία καθιερώνεται για πρώτη φορά από το Γαλλικό συνταγματικό χάρτη του 1830.

Με τον όρο πολιτικό έγκλημα εννοούμε την προσβολή της υπάρξεως και της λειτουργίας της πολιτείας. Ήταν το πρώτο έγκλημα, στην ανθρώπινη κοινότητα που προκάλεσε την αντίδραση των κοινωνιών και της εξουσίας και θεωρήθηκε πράξη απεχθής για αιώνες ως και την πιο πρόσφατη εποχή, τον 19^ο αιώνα. (Κουράκης, 1991).

Παρ' όλα αυτά, μετά την εποχή του Διαφωτισμού, λόγω και του φιλελευθερισμού, υπήρξε μια μεταβολή στην αντιμετώπιση του πολιτικού εγκλήματος. Το πολιτικό έγκλημα χαρακτηρίστηκε ως μια πράξη αντικοινωνικότητας. Ο πολιτικός εγκληματίας είναι ένας ιδεολόγος, έχει ευγενή κίνητρα, υψηλό αίσθημα ευθύνης, χαρακτηρίζεται για την τόλμη και το πνεύμα αυτοθυσίας που τον διέπουν. (Παπαδάτος, 1987).

Επίσης, στη συνέχεια εμφανίζεται μια νέα μεταβολή στην αντιμετώπιση του πολιτικού εγκλήματος που οφείλεται στις ιστορικές εξελίξεις και στην κατάχρηση των διαφόρων τρομοκρατικών ενεργειών και της πολιτικής βίας. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια η πολιτική εγκληματικότητα κατακλύζει τον κόσμο σε εθνικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο. Χάρη στα πολιτικά εγκλήματα λυτρώθηκαν πολλοί λαοί καθώς και απάνθρωπες μορφές καταπίεσης και εκμετάλλευσης του

ανθρώπου από τον συνάνθρωπό του. Ωστόσο η πρόσφατη τρομοκρατική δράση ανάγκασε τη διεθνή κοινότητα να τοποθετηθεί εναντίον κάθε ακραίας εκδηλώσεις και να αλλάξει την στάση της απέναντι στο πολιτικό έγκλημα. Έτσι, αξίες όπως ανθρώπινη η ανθρώπινη ζωή και τα δικαιώματα του ανθρώπου, υπερέχουν απέναντι στα οποιαδήποτε ηθικά στοιχεία του πολιτικού εγκλήματος. (Κουράκης, 1991).

Το πολιτικό έγκλημα εμφανίζεται, με την αντίσταση κατά των αυταρχικών καθεστώτων, τα απελευθερωτικά κινήματα κατά της αποικιοκρατικής ή άλλων κυριαρχήσεων καθώς και με διαφόρων μορφών πραξικοπήματα για την κατάλυση της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Επίσης με τη νέα μορφή απελευθερωτικών αγώνων ορισμένων εθνών, που πραγματοποιούνται με τρομοκρατικές πράξεις σε ολόκληρο τον κόσμο. (Παπαδάτος, 1987).

7.1 Θεωρίες πολιτικού εγκλήματος που το διαχωρίζουν από το κοινό

Η αφετηρία του πολιτικού εγκλήματος, ο γαλλικός συνταγματικός χάρτης του 1830, αποτελεί και την αφετηρία των ανολοκλήρωτων προσπαθειών προσδιορισμού της έννοιάς της. Οι θεωρίες που επιχειρούν να προσδιορίσουν την έννοια του πολιτικού εγκλήματος, είναι οι εξής: α) η αντικειμενική θεωρία, β) η υποκειμενική και γ) η θεωρία του πολιτικού εγκληματία. Στο πλαίσιο της αντικειμενικής υποστηρίχθηκαν η μικτή περί πολιτικού εγκλήματος θεωρία και η αντικειμενική με στενή έννοια και στην υποκειμενική θεωρία αναπτύχθηκε η υποκειμενική με στενή έννοια. (Λοβέρδος, 1988).

7.1.α: Αντικειμενικές θεωρίες

Σύμφωνα με την αντικειμενική θεωρία, εκείνο που έχει σημασία για τον χαρακτηριστικό ενός εγκλήματος ως πολιτικού, είναι η φύση του έννομου αγαθού. Πολιτικό έγκλημα λοιπόν, είναι η προβολή ενός αγαθού πολιτικής φύσεως (π.χ εθνική ανεξαρτησία, στρατιωτική, διπλωματική θέση του κράτους κ.λ.π) (Αποστολόπουλου- Κομινάρ-Κομματά- Κότσιρα, 1978).

Οι προσπάθειες που γίνονται για έναν ορισμό του πολιτικού εγκλήματος, σύμφωνα με την αντικειμενική θεωρία, πρέπει να

κινούνται ανάμεσα σε δύο κατευθύνσεις: να ταυτολογούν επαναλαμβάνοντας στον ορισμό τον όρο του οποίου ο προσδιορισμός είναι το ζητούμενο ή και προχωρούν σε μια καταγραφή των πολιτικών αγαθών, τα οποία όταν θα προσβάλλονται θα μεταφέρουν και τη θετική χροιά του επιθέτου «πολιτικό», προσδιορίζοντας ως πολιτικά εγκλήματα.(Λοβέρδος, 1988).

Στους ποινικούς κανόνες που προστατεύουν το κράτος, επικεντρώνονται οι προσπάθειες καθορισμού των πολιτικών έννομων αγαθών, στις προσβολές κατά της ανεξαρτησίας, της ακεραιότητας, του εδάφους και των μετά των άλλων κρατών σχέσεων (εξωτερική ασφάλεια) και κατά της μορφής του καθεστώτος πολιτεύματος (εσωτερική ασφάλεια), εντοπίστηκαν τα όρια της κατηγορίας των πολιτικών εγκλημάτων. Ως πολιτικά έννομα αγαθά καθορίστηκαν η εξωτερική και εσωτερική ασφάλεια του κράτους.(Λοβέρδος, 1987).

Η προσφορά της αντικειμενικής θεωρίας, στο μέτρο που είναι η μόνη από τις περί πολιτικού εγκλήματος θεωρίες που παρέχει ασφάλεια δικαίου, είναι θετική. Με τη βασική έννοια της θεωρίας το πολιτικό έννομο αγαθό, καθορίζεται και το πολιτικό έγκλημα. Όμως η έννοια αυτή είναι προβληματική και παρουσιάζει ορισμένα μειονεκτήματα.

Πιο συγκεκριμένα :

Σήμερα, είναι αδύνατο να υποστηριχθεί ότι στην κρατική εξουσία εξαντλείται η έννοια της πολιτικής. Η πολιτική παρέμβαση δεν αναζητείται μόνο στη διεκδίκηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, αλλά και στην παιδεία, στο περιβάλλον και στο συνδικαλισμό. Με τη διεύρυνση, λοιπόν, το περιεχόμενο της πολιτικής είναι αδύνατο να συγκεκριμενοποιηθούν ορισμένα έννομα αγαθά. Επομένως η έννοια του πολιτικού εγκλήματος παρουσιάζει μια αδυναμία που την καθιστά ακατάλληλη.(Λοβέρδος, 1988).

Επίσης, για τη θεωρία αυτή, γίνεται υπερβολική διεύρυνση της έννοιας του πολιτικού εγκλήματος, αφού είναι δυνατό να θεωρούνται ως πολιτικά εγκλήματα και ορισμένα εγκλήματα κατά της πολιτειακής εξουσίας,(π.χ εγκλήματα παραβίασης κατάσχεσης), που μπορεί να μην έχουν καμία σχέση με τις πολιτικές διαδικασίες. Επιπλέον, η αντικειμενική θεωρία αγνοεί τα κίνητρα και το σκοπό του δράστη, στα

οποία οφείλει την ύπαρξή της η διάκριση σε πολιτικά και κοινά εγκλήματα.(Λοβέρδος, 1988).

Εάν γίνει αποδεκτή η αντικειμενική θεωρία, το πολιτικό έγκλημα θα βρίσκεται κάθε φορά στο έλεος της οποιαδήποτε συστηματικής κατάταξής του. Για παράδειγμα το άρθρο 193 Π.Κ που τιμωρεί τα εγκλήματα «εν υπαιτίω μέθη», εξαιτίας της συστηματικής κατάταξης του Π.Κ έχει συμπεριληφθεί στα εγκλήματα κατά της δημόσιας τάξης και θεωρείται ως πολιτικό. Τέλος, η θεώρηση του πολιτικού εγκλήματος ,με βάση τη συγκεκριμένη θεωρία , δεν μπορεί να έχει ελάχιστες δυνατότητες εφαρμογής , αφού η περίπτωση τέλεσης αμιγούς πολιτικού εγκλήματος είναι αδύνατη.(Λοβέρδος, 1998).

αα. Η «στενή» αντικειμενική θεωρία

Η «στενή» αντικειμενική θεωρία αποτελεί μια παραλλαγή της αντικειμενικής θεωρίας, αφού τη χρησιμοποιεί ως βάση της. Για τους υποστηρικτές της «στενής» αντικειμενικής θεωρίας, η δυνατότητα χαρακτηρισμού ως πολιτικών εγκλημάτων των προσβολών κατά της εσωτερικής – εξωτερικής υπόστασης και της εσωτερικής ασφάλειας του κράτους που παρέχει η αντικειμενική θεωρία, δημιούργησε τον κίνδυνο ευρείας εφαρμογής της ευνοϊκής μεταχείρισης των πολιτικών εγκληματιών και συνεπώς τη μείωση της προστασίας της κρατικής εξουσίας. Η εξακρίβωση της πραγματικής ιδιαίτερης επικινδυνότητας του πολιτικού εγκλήματος για το κράτος, αποτέλεσε τη συμπλήρωση της αντικειμενικής θεωρίας. Δηλαδή, δεν αρκεί να προσβάλλεται η εσωτερική ή εξωτερική υπόσταση ή η εσωτερική ασφάλεια του κράτους, απλά απαιτείται η προσβολή να δημιουργεί τις συνθήκες που θα απειλούν το πολίτευμα ή την ύπαρξη του κράτους .(Λοβέρδος, 1987).

Η στενή αντικειμενική θεωρία, η οποία δεν καλύπτει καμία από τις αδυναμίες της αντικειμενικής θεωρίας, έχει ως σκοπό της τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής της αντικειμενικής θεωρίας που εμφανίζεται να διευρύνει την έννοια του εγκλήματος.(Λοβέρδος, 1987).

ββ. Η μικτή περί πολιτικού εγκλήματος θεωρία είναι και αυτή μια παραλλαγή της αντικειμενικής θεωρίας. Η μικτή θεωρία, αντίθετα από την αντικειμενική, λαμβάνει υπ' όψιν της για τη συγκρότηση του πολιτικού εγκλήματος, τη φύση του προσβαλλόμενου έννομου αγαθού αλλά και τα κίνητρα και τον σκοπό του δράστη.(Αποστολοπούλου-Καμματά-Κότσιφα, 1978).

Για τη μικτή θεωρία, ο πολιτικός χαρακτήρας σε μια εγκληματική πράξη, δεν καλύπτεται μόνο με την προσβολή έννομου αγαθού αλλά θα πρέπει να συνυπάρχει και πολιτικός σκοπός ή κίνητρα. Θα πρέπει δηλαδή, η εγκληματική πράξη να αποσκοπεί στην μεταβολή του πολιτεύματος και όχι να έχει απλώς κάποιο πολιτικό σκοπό.(Λοβέρδος, 1988).

Παρά το γεγονός ότι η μικτή θεωρία, λαμβάνει υπόψη της το σκοπό και τα κίνητρα του δράστη, περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της έννοιας του πολιτικού εγκλήματος γιατί δεν αρκεί να κατορθώσει ο πολιτικός εγκληματίας να προσβάλλει μόνο το έννομο πολιτικό αγαθό, αλλά θα πρέπει να αναζητηθεί και ο πολιτικός σκοπός του ή τα κίνητρό του τα οποία θα πρέπει να στοχεύουν στην μεταβολή του πολιτεύματος ή να απειλούν την ύπαρξη της πολιτείας.(Λοβέρδος, 1988).

7.1.β: Υποκειμενικές θεωρίες

Για την υποκειμενική θεωρία, μοναδικό στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζει το πολιτικό έγκλημα και το διακρίνει από το κοινό είναι ο πολιτικός σκοπός και το πολιτικό κίνητρο του δράστη. Το ενδιαφέρον δηλαδή, της υποκειμενικής θεωρίας είναι το υποκείμενο του εγκλήματος.(Αποστολοπούλου- Κομινάρη-Κομματά- Κότσιφα, 1978).

Και η θεωρία αυτή, όταν αναφέρεται στο πολιτικό έγκλημα, θέλει να αποδώσει στην εγκληματική πράξη πολιτικό χαρακτήρα. Όμως, για την υποκειμενική θεωρία, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα πολιτικά έννομα αγαθά , ώστε κάθε προσβολή τους να το συνιστά πολιτικό έγκλημα. Αντίθετα, ερευνάται αν ο πολιτικός σκοπός του δράστη επικαλύπτει την αντικειμενική υπόσταση ενός εγκλήματος και

σε τέτοια περίπτωση (θετικής απάντησης) κρίνεται το έγκλημα ως πολιτικό.(Λοβέρδος, 1988).

Η χρησιμοποίηση της υποκειμενικής θεωρίας, δημιουργεί τις προϋποθέσεις όπου θα μπορούσε να επικρατεί ανασφάλεια δικαίου. Για παράδειγμα, στην Ιταλία (1925-1943), η οποιαδήποτε πολιτική πράξη αντίθετα με το καθεστώς, θεωρούνταν πολιτικό έγκλημα και τιμωρούνταν βαρύτερα από τα κοινά εγκλήματα. Την προσπάθεια αυτής της τιμωρίας του φρονήματος διεύθυνε η υποκειμενική θεωρία, η οποία υιοθετήθηκε από τον ιταλικό ποινικό κώδικα του 1930.(Λοβέρδος, 1988).

Ια. Στενή υποκειμενική θεωρία

Κατά τη στενή υποκειμενική θεωρία, δεν αρκεί ο πολιτικός σκοπός του δράστη για το χαρακτηρισμό ενός εγκλήματος ως πολιτικό, αλλά χρειάζεται να αποσκοπεί το έγκλημα στην μεταβολή ή ανατροπή του πολιτεύματος. (Λοβέρδος, 1987).

Η ελληνική νομολογία έχει να επιδείξει αποφάσεις του Αρείου Πάγου στις οποίες έγινε δεκτή η έννοια του πολιτικού εγκλήματος με βάση τη στενή υποκειμενική θεωρία. Με την 8/1921 απόφασή του ο Α.Π έκρινε ότι «πολιτικόν αδίκημα είναι το σωστόν άμεσον και κύριον έχων την του καθεστώτος ανατροπήν ή μεταβολήν θεμελιώδους τινός βάσεως αυτού ή το τείνων προς υποστήριξην του νομικού καθεστώτος, απειλουμένου δια ανατροπής ...».(Λοβέρδος, 1988).

7.1.γ: Συμπεράσματα

Συμπερασματικά καταλήγουμε στο ότι παρ' όλες τις προσπάθειες που έγιναν για μια ενιαία αποδεκτή αντίληψη για το πολιτικό έγκλημα είναι δύσκολο να διαχειριστούν τα πολιτικά από τα κοινά εγκλήματα.

Το πρόβλημα αυτό, της διάκρισης των εγκλημάτων, αφορά κυρίως τη νομολογία, μιας και δεν έχει προσδιοριστεί σαφώς η έννοια της πολιτικής με βάση την οποία θα διαχειριστούν τα πολιτικά εγκλήματα από τα κοινά. (Λοβέρδος, 1988).

Επίσης εμπόδιο είναι και η παρεμβολή των εξής νόμων: 4229/1929,1075/1938 και ο 509/1947. Ο ν.509/1947, «περί μέτρων

ασφάλειας του κράτους, του πολιτεύματος, του κοινωνικού καθεστώτος και προστασίας των ελευθεριών των πολιτών», αναφέρει: «Όστις επιδιώκει την εφαρμογήν ιδεών έχουσων ως έκδηλων σκοπόν την διαβίαιων μέσων ανατροπήν του πολιτεύματος, του κρατώντος κοινωνικού συστήματος ή την υπόστασιν μέρους εκ του όλου της επικρατείας ή ενεργεί υπέρ της εφαρμογής αυτών προσηλυτισμόν, τιμωρείται εάν μεν είναι αρχηγός ή οδηγός δια της ποινής των πρόσκαιρων δεσμών, επί ιδίως δε βαρείας περιπτώσεως δια ποινής των ισοβίων δεσμών ή του θανάτου...». Όμοιες περίπου διατάξεις περιλαμβάνουν και οι ν.4229/1929 και 1075/1938.(Αποστολοπούλου-Καμινάρη-Κομματά-, Κότσιρα, 1978).

Τα τελευταία χρόνια, ο Έλληνας δικαστής έχει υιοθετήσει τη στενή αντικειμενική θεωρία, με αποτέλεσμα την εξαφάνιση των δυνατοτήτων εφαρμογής της έννοιας του πολιτικού εγκλήματος και την αλλοίωση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας.(Λοβέρδος, 1988).

7.1.δ: Η θεωρία του πολιτικού εγκληματία

Η θεωρία του πολιτικού εγκληματία μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ταυτόσημη με την υποκειμενική θεωρία, μιας και αυτή ερευνά τα κίνητρα και το σκοπό του δράστη. Όμως ανάμεσα στις δύο αυτές θεωρίες υπάρχουν διαφορές.(Λοβέρδος, 1988).

Η θεωρία του πολιτικού εγκληματία, περιγράφει έναν νέο εγκληματικό τύπο και εγκαταλείπει την διάκριση των εγκλημάτων σε πολιτικά και κοινά. Με την αντικειμενική θεωρία η προσβολή πολιτικών έννομων αγαθών προσδίδει πολιτικό χαρακτήρα στις εγκληματικές πράξεις και έτσι τις διαχωρίζει από τις κοινές. Αντίθετα, με την υποκειμενική θεωρία τα πολιτικά κίνητρα και ο σκοπός του δράστη μεταφέρουν τον πολιτικό τους χαρακτήρα στο έγκλημα και με αυτό τον τρόπο γίνεται διαχωρισμός ανάμεσα στα ανάμεσα στα πολιτικά και στα κοινά εγκλήματα .

Η θεωρία όμως του πολιτικού εγκληματία εγκαταλείπει τη διάκριση αυτή των εγκλημάτων και επιχειρεί την καθιέρωση ενός νέου εγκληματικού τύπου, του πολιτικού εγκληματία.(Λοβέρδος, 1987).

Κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες του γαλλικού νόμου του 1927 για την έκδοση του, καταρτίστηκε το μοναδικό νομοθετικό κείμενο που ασχολείται με τον καθορισμό του πολιτικού εγκληματία. Σύμφωνα με αυτό «είναι πολιτικοί εγκληματίες αυτοί που η ένταση του πολιτικού πάθους, και μόνο αυτή, τους έσπρωξε μέχρι την παραβίαση του νόμου».(Λοβέρδος, 1987).

Παρακάτω αναλύονται οι προϋποθέσεις που χαρακτηρίζουν ένα εγκληματία ως πολιτικό. Η πρώτη προϋπόθεση είναι ο σχηματισμός βούλησης για πολιτική συμμετοχή. Η πορεία που ακολουθεί τον σχηματισμό της βούλησης για πολιτική συμμετοχή είναι η ένωση δυνάμεων με άλλα όμοια σκεπτόμενα άτομα , προγραμματισμός δράσης, προσπάθεια υλοποίησης του προγράμματος. Η συμμετοχή λοιπόν, σε κάποιον πολιτικό σχηματισμό είναι η πρώτη προϋπόθεση για την περιγραφή του πολιτικού εγκληματία .(Λοβέρδος 1987).

Με τον όρο πολιτικό σχηματισμό δηλώνονται όλες οι μορφές εθελούσιων ενώσεων ατόμων που κινούνται στα όρια της σχέσης κράτους κοινωνίας και οι ενώσεις αυτές ονομάζονται κόμματα, ομάδες πίεσης, οργανώσεις, κινήματα.(Λοβέρδος 1987)

Ο δικαστής λοιπόν, για να χαρακτηρίσει το δράστη μιας εγκληματικής πράξης ως πολιτικό εγκληματία, θα πρέπει να ερευνά αν ανήκει σε κάποιον πολιτικό σχηματισμό. Οι μορφές του σχηματισμού αυτού μπορεί να είναι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, πολιτικά κόμματα, οργανώσεις, κινήματα, ομάδες πίεσης.

Πιο αναλυτικά:

Πολιτικό κόμμα: Για την αποδοχή του κόμματος ως συνταγματικού θεσμού, διατυπώθηκαν διάφορες απόψεις. Ο Γ. Δροσίνης ορίζει ως κόμμα την ένωση ατόμων, εθελοντικά οργανωμένη που διαθέτει πρόγραμμα κοινής δράσης και επιδιώκει να καταλάβει και να ασκήσει την κρατική εξουσία. Ο J. Charlot θεωρεί το κόμμα ως οργάνωση με διάρκεια, πολυδιαλεγόμενη σε συνδεδεμένες μεταξύ τους τοπικές οργανώσεις, με δηλωμένη την πρόθεση της όχι απλά να

επηρεάσει αλλά και να καταλάβει και να ασκήσει την κριτική εξουσία με εκλογικές διαδικασίες ή με οποιαδήποτε άλλο μέσο. (Λοβέρδος, 1987).

Η συνταγματοποίηση του θεσμού του πολιτικού κόμματος εγκαινιάζεται στην Ελλάδα με το Σύνταγμα του 1975. Με το άρθρο 29 παράγραφος 1 κατοχυρώνεται το δικαίωμα των Ελλήνων πολιτών να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα. Από το παραπάνω άρθρο διατυπώνεται και τα χαρακτηριστικά της έννοιας του κόμματος. Τα τυπικά χαρακτηριστικά που αναφέρονται στα μέλη του κόμματος δηλαδή, Έλληνες πολίτες που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν, και το πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να λειτουργεί το κόμμα. Δηλαδή, οι Έλληνες πολίτες που έχουν εκλογικό δικαίωμα μπορούν να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα, των οποίων η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. (Λοβέρδος, 1988).

Το άρθρο λοιπόν 29 παράγραφος 1, δεν καθορίζει τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του πολιτικού κόμματος. Έτσι πρόθεση του νομοθέτη ήταν να διακρίνει για το πολίτευμα τα λειτουργικά και τα μη λειτουργικά κόμματα, χωρίς να ορίζει νόμιμα και παράνομα κόμματα. Η διάκριση αυτή έγινε με τη διατύπωση της ρήτρας σύμφωνα με την οποία το πολιτικό κόμμα πρέπει να λειτουργεί στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος. (Λοβέρδος, 1987).

Ο πολιτικός εγκληματίας λοιπόν, μπορεί να είναι μέλος πολιτικού κόμματος λειτουργικού για το πολίτευμα αλλά και μέλος μη λειτουργικού κόμματος για το πολίτευμα. (Λοβέρδος, 1987).

Ομάδα Πίεσης: Με το άρθρο 12 παράγραφος 1 του Συντάγματος κατοχυρώνεται το δικαίωμα των Ελλήνων πολιτών να δημιουργούν ενώσεις ή σωματεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Ο διαχωρισμός ανάμεσα στο κόμμα, τις ενώσεις και τα σωματεία αντιστοιχεί στην διάκριση ανάμεσα στις εθελοντικές ενώσεις προσώπων που διεκδικούν την κρατική εξουσία και στις ομάδες πίεσης που προασπίζονται άλλοτε οικονομικούς στόχους και άλλοτε ορισμένες κοινωνικές και μη πολιτικές δραστηριότητες. (Λοβέρδος, 1987).

Αν και ο διαχωρισμός ανάμεσα σε κόμματα και ομάδες πίεσης είναι σαφής στο επίπεδο των συνταγματικών ρυθμίσεων, δεν ισχύει το ίδιο και στο πεδίο της ρυθμιζόμενης κοινωνικής ύλης, από τα άρθρα 24 παρ.1 και 12 παρ.1. Η δυναμική των κοινωνικοπολιτικών συγκρούσεων μπορεί να ανυψώσει ένα επιμέρους ζήτημα σε θεμελιώδες, με αποτέλεσμα τον φορέα που το προωθούσε, την ομάδα πίεσης, να προσπαθήσει να αρθρώσει πολιτικό λόγο δημιουργώντας και τις αντίστοιχες οργανωτικές προϋποθέσεις. Αυτός ο μετεξελισσόμενος σχηματισμός μπορεί να αποτελέσει το οργανωτικό σχήμα που θα στεγάσει έναν πολιτικό εγκληματία.(Λοβέρδος, 1988).

Η δεύτερη προϋπόθεση χαρακτηρισμού ενός εγκληματία ως πολιτικού, είναι η ανάγκη ύπαρξης ενός πολιτικού προγράμματος το οποίο ο πολιτικός εγκληματίας επιχειρεί να υλοποιήσει. Η δεύτερη, λοιπόν προϋπόθεση είναι συνδεδεμένη με την πρώτη αφού η ύπαρξη πολιτικού προγράμματος είναι στοιχείο του πολιτικού σχηματισμού.(Λοβέρδος, 1987).

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975, το κόμμα στο πλαίσιο της επικοινωνιακής του λειτουργίας με το λαό θα πρέπει να γνωστοποιεί τις προθέσεις του και με την πρακτική του αλλά και με τη διατύπωση σε κάποια κείμενα των ιδεολογικών και στρατηγικών του σκοπών. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ. 1. του συντάγματος του 1975,ως πολιτικό πρόγραμμα του πολιτικού σχηματισμού μπορεί να οριστεί το σύνολο των ιδεολογικών, στρατηγικών και τακτικών πολιτικών σκοπών που υλοποιούν την επικοινωνιακή του σχέση με τον λαό, κατευθύνοντας την πρακτική του είτε στην υπηρεσία του ισχύοντος πολιτεύματος, είτε στην κατάλυση και μεταβολή του. Η παραβίαση επομένως της ισχύουσας ποινικής νομοθεσίας ενός πολιτικού σχηματισμού, στην προσπάθεια υλοποίησης του πολιτικού προγράμματος, αποτελεί τη δεύτερη προϋπόθεση χαρακτηρισμού ενός εγκληματία ως πολιτικού.(Λοβέρδος, 1987).

Εκτός από τις δύο παραπάνω προϋποθέσεις, την ένταξη σε πολιτικό σχηματισμό και τη διάπραξη εγκλήματος για την πραγματοποίηση του πολιτικού προγράμματος του πολιτικού σχηματισμού, υπάρχει και μια τρίτη σύμφωνα με την οποία θα πρέπει

να εκτιμηθεί κατά πόσο τα έννομα αγαθά που προβλήθηκαν από την εγκληματική πράξη βαραίνουν περισσότερο από τις πολιτικές του προθέσεις. (Λοβέρδος, 1988).

Αν από τη στάθμιση αυτή προκύψει ότι οι προσβολές των έννομων αγαθών δεν αντιστοιχούν αλλά ξεπερνούν κατά πολύ την πολιτική διάσταση του δράστη τους, τότε δεν πρόκειται για πολιτικό εγκληματία.

Παράδειγμα αποτελεί η άσκηση της οριζόντιας τρομοκρατίας, όπου η τρομοκρατική πρακτική εκκινεί από την κοινωνία και στρέφεται εναντίον της και συνήθως συνεπάγεται προσβολές έννομων αγαθών που δεν βρίσκονται σε καμία σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους αυτών που την ασκούν. Γίνεται αντιληπτό ότι ο εφαρμοστής του δικαίου, έχει ευχέρεια να σταθμίσει όπως ο ίδιος επιθυμεί τους πολιτικούς στόχους του εγκληματία και τις προσβολές των έννομων αγαθών. Υπάρχει άρα μεγάλος κίνδυνος να αυθαιρετεί στην συγκεκριμένη περίπτωση. (Λοβέρδος, 1988).

Είτε περί πολιτικού εγκλήματος είτε περί πολιτικού εγκληματία γίνεται λόγος, δεδομένο είναι ότι δεν αποφεύγονται παρεμβάσεις πολιτικής σκοπιμότητας απέναντι στις οποίες η δικαστική εξουσία υποτάσσεται.

Με την επιλογή του πολιτικού εγκληματία ξεπερνιούνται οι αδυναμίες των θεωριών του πολιτικού εγκλήματος και τίθενται δύο αντικειμενικές προϋποθέσεις για την αναγνώρισή του. Τέλος, σε περιόδους εσωτερικής ομαλότητας, κατά τις οποίες η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι πραγματικότητα, είναι εφικτό να λειτουργήσει αποτελεσματικότερα η θεωρία του πολιτικού εγκληματία. Αντίθετα, σε περιπτώσεις πολιτικών εντάσεων, όλη αυτή η λογική ανατρέπεται με τις θεωρίες πολιτικού εγκλήματος και είναι βέβαιο πως το προβλεπόμενο καθεστώς εύνοιας για τον πολιτικό εγκληματία δεν έχει δυνατότητα εφαρμογής. Σε αυτές τις περιπτώσεις και το πολιτικό έγκλημα και ο εγκληματικός τύπος του πολιτικού εγκληματία, θα χρησιμοποιηθούν για να διευκολυνθεί η υλοποίηση των στρατηγικών και τακτικών επιλογών της εκτελεστικής εξουσίας. (Λοβέρδος, 1988).

Μια πρώτη προσπάθεια διαχωρισμού των κοινών εγκλημάτων από το πολιτικό έγκλημα έγινε στη Γαλλία με το νόμο της 28^{ης} Ιουλίου 1894, σύμφωνα με τον οποίο τα εγκλήματα που αποτελούσαν «πράξεις προπαγάνδης του αναρχισμού» δεν θεωρούνταν ως πολιτικά. Αργότερα τα εγκλήματα για π.χ τα τρομοκρατικά, ταξινομούνται με βάση ορισμένα στοιχεία που θεωρούνται πως χαρακτηρίζουν το ίδιο το έγκλημα, όπως το τρομοκρατικό, το αυταρχικό έγκλημα κ.λ.π. Όλα αυτά τα εγκλήματα για να μην θεωρούνται πολιτικά αλλά και με το ότι σύμφωνα με τις θεωρίες περί πολιτικού εγκλήματος θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τέτοια, ταξινομήθηκαν σε μια ιδιαίτερη κατηγορία των «κοινωνικών εγκλημάτων».(Λοβέρδος, 1988).

7.2: Χαρακτηριστικά τρομοκρατικού εγκλήματος που το διαχωρίζουν από το πολιτικό

Μια προσπάθεια λοιπόν, για τη διάκριση του τρομοκρατικού εγκλήματος από το πολιτικό έγκλημα έγινε με τις θεωρίες «κοινωνικών εγκλημάτων».

Οι θεωρίες αυτές αναζήτησαν τα χαρακτηριστικά του τρομοκρατικού εγκλήματος που το διακρίνουν από το πολιτικό. Έτσι:

α) Το τρομοκρατικό έγκλημα στρέφεται εναντίον της δημόσιας τάξης, ενώ το πολιτικό εναντίον του κράτους και της πολιτικής τάξης. Πρόκειται για τη θεώρηση του κράτους ως αποκλειστικού δέκτη και αφετηρίας της πολιτικής και για την αποδοχή των αντικειμενικών θεωριών περί πολιτικού εγκλήματος, σύμφωνα με τις οποίες υπάρχουν πολιτικά έννομα αγαθά στις προσβολές των οποίων εξαντλείται η πολιτική εγκληματικότητα.

β) Με κριτήριο το θύμα της εγκληματικής πράξης, το τρομοκρατικό έγκλημα στρέφεται εναντίον αγνώστων, ενώ το πολιτικό εναντίον ατόμων που είναι γνωστά στο δράστη. Στα πολιτικά εγκλήματα ο δράστης δεν επιθυμεί τη δημοσιότητα ενώ στα τρομοκρατικά ο δράστης την επιδιώκει. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις που το θύμα σε κάποιο τρομοκρατικό χτύπημα ήταν συγκεκριμένο γνωστό άτομο.

γ) Επίσης, ένα ακόμα κριτήριο διάκρισης είναι αυτό με βάση τα μέτρα που χρησιμοποιούνται. Όμως για π.χ ένα πυροβόλο όπλο, μπορεί να

χρησιμοποιηθεί και στη διάπραξη ενός πολιτικού εγκλήματος αλλά και σε μια τρομοκρατική πράξη. Επομένως, δεν μπορεί να αποτελέσει σταθερό κριτήριο διάκρισης.

δ) Τέλος, για τη διάκριση των τρομοκρατικών και πολιτικών εγκλημάτων, προτάθηκε να είναι κριτήριο και η ένταση της αποδοκίμασίας που προκαλεί μια πράξη. Όμως, μια παράνομη κατακράτηση, μπορεί χωρίς να προκαλέσει έντονη αποδοκίμασία, να αποτελεί τρομοκρατικό έγκλημα, ενώ ένας βιασμός, αν και είναι αποδοκιμαζόμενο έγκλημα, δεν είναι τρομοκρατικό. (Λοβέρδος, 1988).

Μια δεύτερη προσπάθεια σύγκρισης της τρομοκρατίας με το πολιτικό έγκλημα, γίνεται με την αποπολιτικοποίηση της τρομοκρατίας.

Αποπολιτικοποίηση είναι η διαδικασία κατά την οποία ενώ μια πολιτική πράξη που διεκδικεί τη διατήρηση του πολιτικού χαρακτήρα, πρέπει να συγκριθεί με την έννοια του πολιτικού εγκλήματος, αντίθετα με την παρέμβαση της αυταρχικής αποπολιτικοποίησης αφαιρείται ο πολιτικός χαρακτήρας αυτός εκ των προτέρων και αποκλείεται η συγκριτική διαδικασία. (Λοβέρδος, 1988).

Η αποπολιτικοποίηση της τρομοκρατίας γίνεται με την ειδική και τη γενική αποπολιτικοποίηση. Η ειδική, πρόκειται για την αποπολιτικοποίηση μιας συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης. Ένα έγκλημα, είτε απόπειρα εναντίον της ζωής είτε αεροπειρατεία, δεν είναι βέβαιο ότι γίνεται στο πλαίσιο μιας τρομοκρατικής πολιτικής, αφού καθοριστικό ρόλο για το χαρακτηρισμό της τελευταίας αποτελεί η συχνότητα των εγκληματικών πράξεων. Επειδή όμως η τρομοκρατία ασκείται με την διάπραξη εγκλημάτων όπως η αεροπειρατεία, οι εθνικές νομοθεσίες χρησιμοποιώντας ως μέσο την ειδική αποπολιτικοποίηση παρεμβαίνουν στη σχέση τρομοκρατίας και πολιτικού εγκλήματος. (Λοβέρδος, 1988).

Η γενική αποπολιτικοποίηση πρόκειται για την αποπολιτικοποίηση ολόκληρου του πολιτικού φαινομένου. Με αυτή τη μέθοδο, η παρέμβαση στη σύγκριση τρομοκρατίας και πολιτικού εγκλήματος δεν λαμβάνει υπόψιν της κάποιο κριτήριο, αλλά με τα συμπεράσματα μιας μονόπλευρης ανάλυσης των πολιτικοκοινωνικών

δεδομένων της τρομοκρατίας, επιβάλλεται στους ποινικούς κανόνες ενός μόλις μεταφορέα των συμπερασμάτων αυτών.(Λοβέρδος, 1988).

Και στις δύο περιπτώσεις (γενική και ειδική αποπολιτικοποίηση) αγνοείται το πολιτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο διαπράττεται η πράξη, το είδος του έννομου αγαθού που προσβάλλεται, και τα κίνητρα του δράστη.

Σε σύγκριση με την γενική αποπολιτικοποίηση, η ειδική έχει το πλεονέκτημα ότι δεν επιχειρεί να καλύψει το σύνολο των εκφράσεων της τρομοκρατίας αλλά κινείται στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου εγκλήματος. (Λοβέρδος, 1988).

7.3: Διαφορά και σύγκριση τρομοκράτη από τον πολιτικό εγκληματία

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ατόμου που ασκεί την τρομοκρατία συνοψίζονται στα παρακάτω. Είναι μέλος κάποιας μορφής πολιτικού σχηματισμού. Ο τρομοκράτης προβαίνει σε προσβολές έννομων αγαθών, οι οποίες θεωρούνται αναγκαίες για το πολιτικό πρόγραμμα που επιχειρεί να πραγματοποιήσει. Οι προσβολές αυτές των έννομων αγαθών διέπονται από την συνοχή που απαιτεί η πρόθεση του για την επίτευξη των στόχων.

Τέλος, ο τρομοκράτης επιχειρεί να πραγματοποιήσει πολιτικούς στόχους, οι οποίοι διατυπώνονται στο πρόγραμμά του.(Λοβέρδος, 1987).

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του τρομοκράτη συμπίπτουν με τις δύο προϋποθέσεις του πολιτικού εγκληματία:

α) την ένταξή του σε πολιτικό σχηματισμό ή κόμμα και β) την πραγματοποίηση του πολιτικού προγράμματος του κόμματος ή του σχηματισμού με εγκληματικές πράξεις. Έτσι, λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι ο τρομοκράτης έχει το δικαίωμα και τη δυνατότητα να διεκδικεί τη διατήρηση της πολιτικής του ιδιότητας και στο χώρο του Ποινικού Δικαίου.(Λοβέρδος, 1987).

Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένες δυσχέρειες στη σύγκριση τρομοκράτη και πολιτικού εγκληματία. Αναφέρθηκε παραπάνω η διάκριση σε λειτουργικά και μη λειτουργικά κόμματα που ασκεί η

τρομοκρατία, δεν μπορεί να είναι κόμμα που προωθεί τη λειτουργία του πολιτεύματος αφού η πρακτική που ακολουθεί έχει ως στόχο την κατάλυση των πολιτειακών διαδικασιών του κοινωνικοοικονομικού συστήματος του συγκεκριμένου πολιτεύματος. Άρα, ο τρομοκρατικός σχηματισμός δεν είναι λειτουργικό κόμμα για το πολίτευμα αλλά λειτουργεί για να το μεταβάλλει. Και αυτή είναι μια διαφορά με την προϋπόθεση του πολιτικού εγκληματία, γιατί αυτή περιλαμβάνει και μέλη λειτουργικών κομμάτων για το πολίτευμα.(Λοβέρδος, 1987).

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τη δεύτερη προϋπόθεση του πολιτικού εγκληματία, την πραγματοποίηση του πολιτικού προγράμματος του κόμματος με εγκληματικές πράξεις. Το πολιτικό πρόγραμμα ορίστηκε ως «το σύνολο των ιδεολογικών, στρατηγικών σκοπών που υλοποιούν την επικοινωνιακή σχέση του κόμματος με το λαό, κατευθύνοντας την πρακτική του ή την υπηρεσία του πολιτεύματος ή στην κατάλυσή του».

Έτσι και σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει η τρομοκρατική πράξη να συμπεριλαμβάνεται σε ένα πρόγραμμα που καταγράφει τις πράξεις για την μεταβολή ή την ανατροπή του πολιτεύματος.(Λοβέρδος, 1987).

Τελειώνοντας, πρέπει να αναφερθεί και η στάθμιση, από τον εφαρμοστή του δικαίου, των προσβολών έννομων αγαθών που γίνονται και στην άσκηση της τρομοκρατίας. Κάθε εγκληματική πράξη, η οποία δεν είναι ανάλογη με την πολιτική διάσταση του δράστη της, θα βαραίνει σε τέτοιο βαθμό ώστε να αποφεύγεται η απονομή των προνομίων που απολαμβάνει ο πολιτικός εγκληματίας. Δίνεται η δυνατότητα χαρακτηρισμού ενός τρομοκράτη ως πολιτικού εγκληματία, να γίνεται με βάση τις τυπικές προϋποθέσεις για τον πολιτικό εγκληματία και κατά την διαδικασία ανεκτίμητης ορισμένων παραγόντων όπως το πολιτικό περιβάλλον, εσωτερικό και διεθνές κ.τ.λ. (Λοβέρδος, 1987).

Οι έννοιες λοιπόν, του τρομοκράτη και του πολιτικού εγκληματία συμπίπτουν αλλά και αποκλίνουν. Στις περιπτώσεις τρομοκρατών τύπου Μαφία ή στις περιπτώσεις οριζόντιας τρομοκρατίας, ο τρομοκράτης αποκλίνει από την πολιτική

εγκληματικότητα και θα μεταχειρίζεται όπως οι κοινοί εγκληματίες. Στις περιπτώσεις όμως της πολιτικής τρομοκρατίας, ο πολιτικός τρομοκράτης δεν μπορεί να αποκλειστεί από το χώρο της πολιτικής εγκληματικότητας αφού πληρεί τα χαρακτηριστικά της .(Λοβέρδος,1987).

7.4: Το πολιτικό έγκλημα κατά την ελληνική νομοθεσία

Ο όρος πολιτικό έγκλημα δεν περιλαμβάνεται σε καμία διάταξη του Ποινικού κώδικα, ούτε και στο παρελθόν είχε συμπεριληφθεί. Η σοβαρότερη προσπάθεια συστηματοποίησης των πολιτικών εγκλημάτων και η ένταξή τους στον τότε ποινικό κώδικα έγινε το 1871 από τους κ. Προβελέγιο και Ν.Ι Σαρίπολο, με την επεξεργασία σχετικού σχεδίου νόμου που όμως δεν ολοκληρώθηκε.(Λοβέρδος, 1988).

Η διάκριση των εγκλημάτων σε πολιτικά και κοινά σκοπό έχει την ειδική μεταχείριση που επιφυλάσσει η ελληνική έννομη τάξη στους πολιτικούς εγκληματίες, υπάρχει σε ένα σύστημα δικαϊκών ρυθμίσεων που συμπεριλαμβάνονται στο Σύνταγμα του 1975/86 και στον κώδικα Ποινικής Δικονομίας .(Λοβέρδος, 1988).

Η ευνοϊκή μεταχείριση του πολιτικού εγκληματία πραγματοποιείται στην εσωτερική έννομη τάξη και στη διεθνή έννομη τάξη. Πιο αναλυτικά, στην εσωτερική έννομη τάξη:

α) Το ιστορικότερο ευνοϊκό μέτρο που επιφυλάσσεται στους πολιτικούς εγκληματίες είναι η υπαγωγή των εγκλημάτων τους στη δικαιοδοσία των ορκωτών και μετέπειτα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων. Το Σύνταγμα με το άρθρο 97 παράγραφος 1 και 2 καθιερώνει τη δικαιοδοσία των ορκωτών δικαστηρίων για τα πολιτικά εγκλήματα, κακουργήματα και πλημμελήματα, είτε αποτελούν αμιγή είτε σύνθετα πολιτικά εγκλήματα. Εξαιρέση αποτελεί το άρθρο 48 του συντάγματος για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης, όπου αναστέλλεται η εφαρμογή των άρθρων του Συντάγματος και άρα τα πολιτικά εγκλήματα μπορούν να ταχθούν στην αρμοδιότητα των εξαιρετικών δικαστηρίων .

β) Το δεύτερο ευνοϊκό μέτρο που παρέχεται μόνο στα πολιτικά εγκλήματα από το άρθρο 47 παράγραφος 3 του Συντάγματος, είναι η εξάλειψη του αξιοποίνου μιας πράξης και όλων των συνεπειών που

επιφέρει πριν από την ποινική δίωξη του πολιτικού εγκλήματος αλλά και μετά την εκδίκαση και καταδίκη.(Λοβέρδος, 1988).

γ) Στο άρθρο 30 του κώδικα ποινικής δικονομίας προβλέπεται η αναβολή αναστολή της ποινικής δίωξης.

δ) Με το άρθρο 7 παράγραφος 3 του Συντάγματος καταργείται η θανατική ποινή για τα αμιγή πολιτικά εγκλήματα, ενώ αναφέρεται ότι στα σύνθετα μπορεί να επιβληθεί.(Λοβέρδος, 1988).

Στην διεθνή έννομη τάξη ισχύουν:

α) Η απαγόρευση της έκδοσης. Με το άρθρο 5 παράγραφος 2 του Συντάγματος απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται της δράσης του υπέρ της ελευθερίας υπάρχει περίπτωση να συμπεριλαμβάνονται και τα πολιτικά εγκλήματα. Ο κώδικας ποινικής Δικονομίας καθορίζει τις περιπτώσεις για τις οποίες απαγορεύεται η έκδοση, και ο κυρωτικός νόμος 4165/28-4 έως 6/5/1961, περί εκδόσεως σύμβασης του συμβουλίου της Ευρώπης, εμπεριέχεται διάταξη σύμφωνα με την οποία δεν εκδίδονται οι κατηγορούμενοι ή οι καταδικασμένοι για πολιτικά εγκλήματα.(Λοβέρδος, 1987).

β)Δικαστική συνδρομή. Εκτός από την έκδοση υπάρχουν και άλλες μορφές δικαστικής συνεργασίας, όπως ανταλλαγή πληροφοριών, διεύθυνση αλλοδαπών αστυνομικών οργάνων ή η ίδρυση κοινών κέντρων πληροφοριών. Στη σύμβαση του 1959 περί παροχής δικαστικής συνδρομής δεν αποκλείστηκαν τα πολιτικά εγκλήματα, για τα οποία όμως η παροχή αυτής της συνδρομής είναι προαιρετική, μετά από αίτηση του κατηγορούμενου ή του καταδικασθέντος.(Λοβέρδος, 1988).

ΚΕΦ.8

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Είναι γνωστό ότι η τρομοκρατία είναι πολύ πιο οργανωμένη στις μεθόδους της αλλά και περισσότερο καταστροφική από ότι στο παρελθόν. Η βελτίωση αυτή της τρομοκρατίας είναι αποτέλεσμα των τεχνολογικών εξελίξεων, της χρησιμοποίησης ειδικευμένων ατόμων και της κατοχής περισσοτέρων μέσων. Όμως, όλοι αυτοί παράγοντες αναπτύχθηκαν με την ύπαρξη μιας βασικής αλλά και επικίνδυνης προϋπόθεσης. Τη σύνδεση της τρομοκρατίας με το οργανωμένο έγκλημα.(Λιβανίδης, 2001).

Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να προσφέρει στην τρομοκρατία πολλές επικίνδυνες υπηρεσίες. Ναρκωτικά, όπλα, λαθρεμπόριο, προστασία, ξέπλυμα χρήματος, εκβιασμοί, είναι μερικές από τις δραστηριότητες του, οι οποίες προσφέρουν τεράστια χρηματικά ποσά. Εκτός όμως από τα κέρδη, το οργανωμένο έγκλημα προσφέρει στην τρομοκρατία και τις διεθνείς διασυνδέσεις του από χώρα σε χώρα. Σε κάθε χώρα που έχουν σημειωθεί τρομοκρατικά χτυπήματα η παρουσία του οργανωμένου εγκλήματος είναι σε θέση να την εξυπηρετήσει σε κάθε επίπεδο της. (Λιβανίδης, 2001).

Ένας σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος είναι και οι εξελίξεις στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες αλλά και στη Ρωσία. Η διαφθορά που επακολούθησε, οδήγησε στη μεταπήδηση ειδικευμένων ατόμων από τον κρατικό μηχανισμό στην «ελεύθερη αγορά» της παρανομίας. Πολλά μέλη μυστικών υπηρεσιών με μεγάλη ειδικευση και πείρα σε κατασκοπίες και άλλες τέχνες, εκμεταλλεύτηκαν τα προσόντα τους, θέτοντας τα στη διάθεση της μαφίας.(Λιβανίδης, 2001).

Ένα τελευταίο επικίνδυνο στοιχείο της σχέσης τρομοκρατίας και οργανωμένου εγκλήματος είναι η χρησιμοποίηση διεθνών συνδέσεων του οργανωμένου εγκλήματος από τις τρομοκρατικές οργανώσεις.

Η νέα μορφή της τρομοκρατίας εντάχθηκε στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, με αποτέλεσμα να αναλαμβάνει τρομοκρατικές

δράσεις με μεγάλη αποτελεσματικότητα, με σύγχρονα μέσα καταστροφής και κυρίως σε μεγάλη απόσταση από τον αντίπαλο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου .(Λιβανίδης, 2001).

Η συνεργασία της τρομοκρατίας με το οργανωμένο έγκλημα έχει ήδη αρχίσει. Το οργανωμένο έγκλημα αποκτά τα κέρδη που επιθυμεί και η τρομοκρατική οργάνωση προωθεί τις επιθέσεις. (Λιβανίδης, 2001).

8.1: Ορισμός οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα αναπτύσσεται τόσο σε πλούσιες χώρες, όσο και σε φτωχές χώρες, δημιουργώντας δίκτυα για να διασφαλίσει τη διασύνδεση μεταξύ των εγκληματικών οργανώσεων.

Παλαιότερα, το έγκλημα βρισκόταν στο εσωτερικό της κοινωνίας και αποτελούσε το αντικείμενο της κοινωνικής αντίδρασης. Σήμερα οι οργανωμένες εγκληματικές επιχειρήσεις έχουν σχηματιστεί παράλληλα με την κοινωνία και χρησιμοποιούν σχεδόν τον ίδιο τρόπο λειτουργίας με τους θεσμούς του κράτους. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Η σύγχρονη οργανωμένη εγκληματικότητα μπορεί να είναι σε θέση να ελέγχει με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα τομείς της οικονομικής και πολιτικής δραστηριότητας και να αναπτύσσει μια δραστηριότητα με τις εξής μορφές: Πλαστογραφία, εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, ληστεία, εμπόριο ανθρωπίνων οργάνων, ανθρωποκτονίες από πρόθεση, απαγωγές, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, παροχή προστασίας σε επιχειρήσεις και νυχτερινά κέντρα.(Παπαθεοδώρου, 2002).

Ωστόσο, η διαφορετικότητα με την οποία εκδηλώνεται το οργανωμένο έγκλημα από χώρα σε χώρα, αλλά και η έλλειψη εμπειρικών δεδομένων, αποτελούν εμπόδια για έναν σαφή ορισμό του φαινομένου. (Βαθρακοκοίλης, 2001)

Παρ' όλα αυτά ορισμένοι μελετητές διέκριναν ορισμένα στοιχεία του οργανωμένου εγκλήματος. Σύμφωνα με το Ν. Κουράκη, υπάρχουν τέσσερα στοιχεία που συναπαρτίζουν την φύση του συγκεκριμένου φαινομένου από εγκληματική άποψη: α) Η οργάνωση με διαρθρωμένη

ιεραρχία, αυστηρή κατανομή καθηκόντων και επιβολή κυρώσεων για όσους αθετούν τους βασικούς κανόνες της οργάνωσης.

β) Ο ορθολογικός σχεδιασμός και η σταθερή επιδίωξη μιας αθέμιτης δραστηριότητας που έχει ως στόχο την διάπραξη παρανομιών.

γ) Η χρήση βίας για την επίτευξη των στόχων της οργάνωσης, και

δ) η ύπαρξη πολλών οικονομικών μέσων πολιτικής επιρροής σύγχρονης τεχνολογίας, μέσω των οποίων επιδιώκεται η επίτευξη των αθέμιτων σκοπών. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Επίσης, ο Α. Κωστάρας διακρίνει πέντε στοιχεία που καθιστούν μια οργάνωση εγκληματική, από την πλευρά του ποινικού δικαίου:

α) Ύπαρξη δύο τουλάχιστον ατόμων, β) για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, γ) δράση που να κατευθύνεται από εγκληματικό σχέδιο το οποίο αφορά στη διάπραξη αορίστου αριθμού εγκληματικών πράξεων, δ) πρόσωπα που για την διάπραξη των εγκλημάτων να χρησιμοποιούν τρομοκρατικές μεθόδους ή να εκμεταλλεύονται οικονομικές ή κοινωνικές αδυναμίες συστήματος και ε) διασυννοριακή δράση της εγκληματικής δράσης. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Το 1974 ορίστηκε μια επιτροπή στη Γερμανία, της οποίας αρμοδιότητες της ήταν η διατύπωση ενός ορισμού για το οργανωμένο έγκλημα. Ο ορισμός ήταν ο εξής: « Η έννοια οργανωμένο έγκλημα περιλαμβάνει αξιόποινες πράξεις, οι οποίες διαπράττονται από ομάδες ή ενώσεις προσώπων, των οποίων τα μέλη χωρίζονται σε περισσότερα από δύο επίπεδα, μέσω μιας προσωρινής και με καταμερισμό της εργασίας συνεργασίας, προκειμένου να αποκομίσουν ολικό κέρδος ή να επηρεάσουν τη δημόσια ζωή». (Βαθρακοκοίλης, 2001).

Η Σύμβαση του ΟΗΕ (2000) ορίζει ως εγκληματική οργάνωση κάθε οργανωμένη εγκληματική ομάδα τριών τουλάχιστον ατόμων, η οποία έχει σχηματιστεί από ορισμένο χρονικό διάστημα, δρα βάσει συμφωνημένου σχεδίου και έχει σκοπό την τέλεση ενός ή περισσότερων εγκληματικών πράξεων που η Σύμβαση θεωρεί ως πράξεις οργανωμένου εγκλήματος. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Στο πλαίσιο των πιέσεων του διεθνώς παράγοντα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στην Ελλάδα, ψηφίστηκε ο νόμος 2928/2001 σχετικά με την προστασία του πολίτη από αξιόποινες

πράξεις εγκληματικών οργανώσεων. Ο νόμος αυτός, ορίζει την εγκληματική οργάνωση ως μια δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα που επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων. Ο συγκεκριμένος ορισμός δεν αναδεικνύει τα βασικά στοιχεία του οργανωμένου εγκλήματος. Την ιεραρχική δομή, την πολυπλοκότητα της δράσης της εγκληματικής ομάδας και τον σκοπό που είναι η απάντηση οικονομικής ισχύος.(Παπαθεοδώρου, 2002).

Επίσης, το Μάιο του 1990 μια επιτροπή από νομικούς και αξιωματικούς της αστυνομίας διατύπωσε έναν ορισμό: «Οργανωμένο έγκλημα είναι η επιδιώκουσα κέρδος και δύναμη σχεδιαζόμενη διάπραξη εγκλημάτων, τα οποία στο σύνολό τους είναι βαρύνουσας σημασίας, εάν δύο ή περισσότεροι για μακρύ και ακαθόριστο χρονικό διάστημα συνεργάζονται με την χρησιμοποίηση επαγγελματικής και όμοιας με αυτήν της αγοράς δομής, με την χρησιμοποίηση βίας για εκφοβισμό και επιδιώκοντας την άσκηση επιρροής στην πολιτική, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στη δικαιοσύνη ή στην οικονομία».(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Από όλες τις παραπάνω εννοιολογικές προσεγγίσεις προκύπτουν οι εξής προϋποθέσεις για το οργανωμένο έγκλημα: α) Πλειονότητα προσώπων, μιας και όλοι οι ορισμοί προϋποθέτουν την διάπραξη αξιόποινων πράξεων από πολλά άτομα, β) διάρκεια, κοινό στοιχείο είναι η διάρκεια συνεργασίας και της κοινής εγκληματικής δράσης, αντίθεση διαφορετικών μερών του εγκληματικού σχεδίου σε διαφορετικές ομάδες.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

8.2: Ιστορική αναδρομή

Το φαινόμενο « οργανωμένο έγκλημα» μπορεί να αποτελεί φαινόμενο των τελευταίων δεκαετιών, αλλά η εμφάνιση του εντοπίζεται νωρίτερα. Η ιστορική του εξέλιξη διαφέρει από χώρα σε χώρα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εμφάνιση του φαινομένου σε χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ.

Η ιστορία της Μαφίας

Η λέξη Μαφία, προέρχεται από την Αραβική λέξη «mu'afah» η οποία σημαίνει προστασία, διάσωση. Η Μαφία γεννήθηκε στις περιοχές της δυτικής Σικελίας, που κατοικήθηκαν από Άραβες εποίκους.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Οι σημαντικότερες αιτίες ανάπτυξης και εδραίωσης της Σικελικής Μαφίας, υπήρξαν η μακρόχρονη και ταραχώδη διαδικασία ενσωμάτωσης και διοικητικής συγκέντρωσης της Ιταλικής κοινωνίας. Ένα μεγάλο μέρος της αγροτικής κοινωνίας, λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης και της εχθρότητας του πληθυσμού απέναντι στον κρατικό μηχανισμό, οδηγήθηκε στη δημιουργία αυτόνομων ομάδων που αποσκοπούσαν στην ικανοποίηση αιτημάτων. Κύριες ομάδες ήταν η οικογένεια και οι ομάδες που βασίζονται στις πελατειακές σχέσεις. Λόγω της ιδιόμορφης δράσης των ομάδων αυτών καλλιεργήθηκε ένας ξεχωριστός κώδικας συμπεριφοράς με αποτέλεσμα την δημιουργία μαφιόζικων ενώσεων. (Βαθρακοκοίλης, 2001).

Οι «μαφιόζοι» εξανάγκαζαν τους γεωργούς στην καλλιέργεια αγροτικών εκτάσεων και απαιτούσαν χρήματα εισβάλλοντας στις πόλεις και ανοίγοντας καινούριους κύκλους εργασιών. Οι αρχηγοί των οργανώσεων αυτών απαιτούν σεβασμό και πειθαρχία. Οι εγκληματικές δραστηριότητες μπορούν να ξεκινήσουν ύστερα από δική τους εντολή και μόνο. Μεταξύ των μελών των οργανώσεων κυριαρχεί ο «νόμος της σιωπής», τον οποίο πρέπει να τηρούν.

Άλλοι κανόνες που ρυθμίζουν τις σχέσεις των μελών της Μαφίας είναι: α) Υποχρέωση αλληλοβοήθειας και εκδίκησης για τυχόν προσβολές κατά των μελών της οικογένειας, β) υποστήριξη οποιουδήποτε μέλους, που εμπλέκεται δικαστικά, γ)δικαίωμα των μελών για συμμετοχή στα κέρδη από παράνομες δραστηριότητες, και δ) επιβολή της θανατικής ποινής σε όποιον παραβαίνει το «νόμο της σιωπής».(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Στα μέσα του περασμένου αιώνα η Μαφία χρησιμοποιήθηκε από το κράτος δημιουργώντας έτσι έναν νέο κύκλο στην ιστορία της. Οι Φιλελεύθεροι με την άνοδο τους στην εξουσία χρησιμοποίησαν τους

«μαφιόζους» ως βοηθητικές αστυνομικές δυνάμεις για τον έλεγχο «ως ποτοπωλείων» των λιμανιών και των λεσχών τυχερών παιχνιδιών.

Το 1907 μια επίσημη έκθεση δείχνει την δυναμική της Μαφίας, αποκαλύπτοντας τη διείσδυση της στην αγροτική ζωή της νότιας Ιταλίας και της Σικελίας. Ένα πρώτο πλήγμα κατά της Μαφίας έγινε από το φασιστικό καθεστώς. Το συγκεκριμένο καθεστώς κατάφερε να περιορίσει τη δράση των μαφιόζικων οργανώσεων χωρίς όμως να επιφέρει καμία ουσιαστική αλλαγή στη δομή της κοινωνίας και συνεπώς χωρίς να καταπολεμήσει τα αίτια του φαινομένου. Το 1957, δημιουργείται διαμάχη στους κύκλους της με αφορμή το εμπόριο ναρκωτικών. Μετά από τη σύγκρουση προκύπτει μια νέα μορφή της Μαφίας, σκοπός της οποίας ήταν ο έλεγχος του δημοσίου βίου. Έτσι, σιγά-σιγά η Μαφία αποκτά μια δύναμη, χαρακτηριστικό της οποίας είναι ότι περισσότερο από το 1/3 της Ιταλικής επικράτειας ελεγχόταν από τη Μαφία.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Οργανωμένο έγκλημα στις Η.Π.Α

Η εμφάνιση της οργανωμένης εγκληματικότητας στην Αμερική, εντοπίζεται στα πρώτα χρόνια της ανακάλυψης της. Οι διαφορές ομάδες πειρατών μοιάζουν με τα χαρακτηριστικά των ομάδων οργανωμένου εγκλήματος. Αιτία για την ανάπτυξη του φαινομένου, ήταν τα ρεύματα μετανάστευσης, μιας και σε αυτούς αποδίδεται η μεταγραφή της ιδέας της Μαφίας στις ΗΠΑ.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Το 1919, ήταν ένα γεγονός για την δράση των οργανωμένων ομάδων στις Η.Π.Α. Το Σικάγο ήταν ο τόπος δημιουργίας των πρώτων οργανώσεων. Οι οργανώσεις αυτές αποτελούσαν την εξέλιξη της σικελικής Μαφίας, την Cosa Nostra. Το 1930 όλες οι οργανώσεις χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, οι οποίες αποτελούνταν από αγρότες χωρίς εργασία και από εποχικούς εργάτες. Τα μέλη της Cosa Nostra συμμετείχαν και σε νομικές επιχειρήσεις και μέσω απειλών απεδίωκαν τη δημιουργία μονοπωλίων υπέρ των επιχειρήσεων. Ήταν δηλαδή, μια εγκληματική δραστηριότητα όπου εντοπίζονται στοιχεία του οργανωμένου εγκλήματος.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Οργανωμένο έγκλημα στην Γερμανία

Οργανωμένο έγκλημα στην Γερμανία, θεωρούνταν ότι έπρατταν οι συμμορίες που διέπρατταν ληστείες. Οι συμμορίες αυτές δεν είχαν σταθερή δομή και οργάνωση και τα μέλη τους συνασπίζονταν για την επίτευξη παράνομων σκοπών. Οι συμμορίες αυτές χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, την ομάδα των προστατών και την ομάδα των ατόμων με βεβαρημένο ποινικό μητρώο. Οι ομάδες αυτές είχαν δημιουργήσει έναν κώδικα που απέβλεπε στην απόκρυψη των πράξεων και την τήρηση εχεμύθειας μεταξύ αυτών. Η δράση τους ολοκληρώθηκε κατά την διάρκεια του Γ΄ ράιχ, μιας και πολλοί από αυτούς κατετάγησαν στις στρατιωτικές δυνάμεις των Ναζί. (Βαθρακοκοίλης, 2001).

Οργανωμένο έγκλημα σε άλλες χώρες

Το οργανωμένο έγκλημα είχε εμφανιστεί και σε άλλες χώρες. Στην Ιαπωνία, οι Σαμουράι, σχημάτισαν συμμορίες κατά την περίοδο της ειρήνης το 17^ο αιώνα. Σήμερα, μορφή οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί η Yakaza, με παρεμβάσεις στη δημόσια ζωή. Τα μέλη της οργάνωσης παραστέκονται σε μια λαϊκή θρησκεία, το σιντοϊσμό. Οι ομάδες έχουν γραφεία, δίνουν συνεντεύξεις και μέσω του τύπου δημοσιεύουν τις εργασίες τους. (Βαθρακοκοίλης, 2001).

Μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην ανατολική Ευρώπη, εισχώρησαν ομάδες με σκοπό τον έλεγχο της οικονομίας και την απάντηση κερδών. (Βαθρακοκοίλης, 2001)

Η μορφή που έχει σήμερα το οργανωμένο έγκλημα μοιάζει με τη μορφή της σικελικής Μαφίας. Οι κυριότερες ομάδες καθοδηγούνται από τους ονομαζόμενους «νονούς», των οποίων δραστηριότητα είναι ο εκβιασμός επιχειρηματιών και ο έλεγχος της οικονομίας μέσω της παραοικονομίας. (Βαθρακοκοίλης, 2001).

8.3: Θεωρίες για το οργανωμένο έγκλημα

Σύμφωνα με τη «λειτουργική» θεωρία, το οργανωμένο έγκλημα αντιμετωπίζεται σαν ένας τρόπος συμπεριφοράς. Προσεγγίζεται δηλαδή, σαν μια μέθοδος μέσω της οποίας επιβιώνουν παράνομες επιχειρήσεις και εδραιώνονται θέσεις ισχύος για την πραγματοποίηση εγκληματικών στόχων. (Βαθρακοκοίλης, 2001).

Κατά τη μαρξιστική προσέγγιση, το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί συνέπεια του καπιταλιστικού συστήματος. Εγκλήματα όπως, η πορνογραφία, το λαθρεμπόριο, το εμπόριο ναρκωτικών και άλλα εκδηλώνονται στις μεγάλες πόλεις, όπου ζουν άνθρωποι που ανήκουν σε χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Μέσα από την πάλη των τάξεων, οι ανώτερες κοινωνικές τάξεις επιθυμούν την απάντηση κερδών, μέσω της εκμετάλλευσης των ασθενέστερων τάξεων. Έτσι λοιπόν παράγεται το οργανωμένο έγκλημα.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Σύμφωνα με μια άλλη θεωρία, το οργανωμένο έγκλημα είναι αποτέλεσμα των αδυναμιών και των ελλείψεων της κοινωνίας. Τα κενά που δημιουργεί η παντελής απουσία του κράτους καλύπτονται από τις υπηρεσίες που οργανώνουν αυτές οι ομάδες. Παραδείγματα αυτής της θεωρίας είναι η σικελική Μαφία, που οφείλεται στην αδυναμία του κράτους και η Cosa Nostra, που οφείλεται στην επιβολή της ποτοαπαγόρευσης.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Σημαντική είναι και η προσέγγιση της θεωρίας της «κατονομασίας» από το κοινωνικό σύνολο. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, το κοινωνικό σύνολο αποδίδει τον τίτλο του εγκληματία σε ένα άτομο. Καθοριστικό στοιχείο δηλαδή, είναι η αντίληψη και η γνώμη των άλλων για το άτομο. Συνεπώς, μαφιόζος είναι αυτός ο οποίος ονομάζεται έτσι στη συνείδηση των υπολοίπων.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Η έρευνα των Francis και Elisabeth Janni στις Η.Π.Α. οδήγησε στο συμπέρασμα ότι το οργανωμένο έγκλημα είναι ένα παραδοσιακό κοινωνικό μόρφωμα το οποίο αναπτύσσεται κάτω από συγκεκριμένες μορφές συμπεριφοράς και αξίες. Εξετάζοντας τη μορφή των μαφιόζικων οργανώσεων, συμπέραναν ότι στις ομάδες αυτές σημαντικές αξίες αποτελούν η οικογένεια και η τιμή, μέσω των οποίων καθορίζονται και οι επιχειρηματικές και οικονομικές σχέσεις. Στα μέλη των οικογενειών αυτών εμφυτεύεται η νοοτροπία της αγνότητας των νόμων και της συμμετοχής σε εγκληματικές δραστηριότητες. Τέλος ο Block επιχειρεί μια διάκριση των συνδικάτων σε δύο κατηγορίες. Το «επιχειρησιακά συνδικάτα», τα οποία ασχολούνται με την παράνομη

οικονομική δραστηριότητα (πορνεία, ναρκωτικά) και τα «συνδικάτα ελέγχου», τα οποία επιδιώκουν τη μετατροπή περιοχών σε τομείς δικαιοδοσίας του.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

8.4: Χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος

Σύμφωνα με τον Eisenbeng, το χαρακτηριστικό του οργανωμένου εγκλήματος διακρίνονται σε οργανωτικά, λειτουργικά και επιχειρησιακά. Πιο αναλυτικά, τα οργανωτικά χαρακτηριστικά είναι η συνεχής συνεργασία πολλών ατόμων, η ιεραρχική δομή και ο καταμερισμός της εργασίας. Στα λειτουργικά στοιχεία ανήκουν, η ικανοποίηση μιας υπάρχουσας ζήτησης για ορισμένα αγαθά των οποίων η ικανοποίηση με μόνιμες διαδικασίες είναι δύσκολη και οικονομικά δυσβάσταχτη.

Τέλος, τα επιχειρησιακά στοιχεία αποτελούν η πραγματοποίηση αρκετών και διαφορετικών αξιόποινων πράξεων, η χρησιμοποίηση τεχνικών μέσων, η εχεμύθεια και η πίστη των μελών και η αποφυγή συνεργασίας τους με τη Δικαιοσύνη.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

8.5: Εμφάνιση και εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος είναι πρόσφατο στην Ελλάδα. Εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η ανάπτυξη του σχετίζεται με μια σειρά παραγόντων όπως είναι τα γεγονότα στις Βαλκανικές χώρες, οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και την Τουρκία καθώς και η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.(Μπόση, 1999).

Τα έτη 1995 και 1996, εντοπίστηκαν και εξαρθρώθηκαν τέσσερις σπείρες από Έλληνες και αλλοδαπούς, οι οποίες ανέπτυξαν δραστηριότητα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό με κλοπές και διαρρήξεις αυτοκινήτων, αρχαιοκαπηλία και διακίνηση ηρωίνης. Επίσης, επισημάνθηκαν ορισμένες περιπτώσεις διασυνοριακής

εγκληματικής δράσης. Οι δράστες των υποθέσεων αυτών είναι κυρίως Έλληνες, Τούρκοι, Βούλγαροι, Αλβανοί και υπήκοοι της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. (Μπόση, 1999).

Επίσης, η Ελληνική αστυνομία το 1999 συνέλαβε στην Κομοτηνή μέλος της Ρωσικής Μαφίας που καταζητείτο από την Interpol για 15 ανθρωποκτονίες και είχε δραστηριοποιηθεί στην Ελλάδα στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος και σε ανθρωποκτονίες από πρόθεση. Επιπλέον εξαρθρώθηκε οργανωμένη ομάδα, η οποία αποτελούνταν από 13 Έλληνες και έναν Κολομβιανό, που συντόνιζαν μεταφορές μεγάλων ποσοτήτων κοκαΐνης από την Λατινική Αμερική προς την Ευρώπη. (Παπαθεωδόρου, 2002).

Σύμφωνα με στοιχεία της Διεύθυνσης Ασφαλείας Θεσσαλονίκης, το έτος 1999 παρατηρήθηκε στην Βόρειο Ελλάδα δράση 23 οργανωμένων εγκληματικών ομάδων. Τέλος το 1999 εξαρθρώθηκε οργανωμένη εγκληματική ομάδα 15 Ιρακινών που κρατούσαν παράνομα πέντε Νιγηριανούς ζητώντας ως αντάλλαγμα για την ελευθερία τους, 2000 δρχ από τον καθένα. (Παπαθεωδόρου, 2002).

Σύμφωνα με έρευνα του καθηγητή Νέστωρ Κουράκη, με θέμα «Έκθεση για την εξέλιξη της εγκληματικότητας στη σημερινή Ελλάδα», διαπιστώνεται μια μεγάλη αύξηση της εγκληματιών που απειλούνται από τη νομοθεσία με βαρύτερες ποινές. Αναφέρει ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αύξηση της εγκληματικότητας κυρίως με τις εντονότερες μορφές της καθώς και μια εξέλιξη της προς τις μορφές με έντονο το στοιχείο της βίας ή σχετίζονται με τα ναρκωτικά και εμφανίζουν το χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος. (Κουράκης, 1992).

ΕΞΕΛΙΞΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Η Ελλάδα παρουσιάζοντας οικονομικά χαρακτηριστικά μιας εξαρτημένης αναπτυσσόμενης χώρας, παρουσιάζει την τάση υιοθέτησης ενός τρόπου ζωής του δυτικού κόσμου και κυρίως του Αμερικάνικου μοντέλου. Αποτέλεσμα αυτού είναι να παίρνει η εγκληματικότητα τη μορφή της εκεί εγκληματικότητας, δηλαδή εγκλήματα βίας, κέρδους. Ωστόσο η ανάπτυξη στην Ελλάδα γίνεται

ανορθόδοξα, η κοινωνία σταμάτησε να είναι ολοκληρωμένη και οι μορφές υποκοουλτούρας ευνοούν συμπεριφορές όπως ναρκωτικά, βία και άλλα.(Πανούσης, 1995).

Στην Ελλάδα δηλαδή, το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος θα αυξάνεται με πιθανότητες και δυνατότητες αντιμετώπισης του κατώτερες των μορφών της εξέλιξης του.(Μπόση, 1999).

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ

Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα παρουσιάζει ορισμένες διαφορές σε σχέση με αυτό των άλλων χωρών. Η πρώτη διαφορά εντοπίζεται στην εθνικότητα του. Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα είναι εθνικά ανομοιογενές. Εκτός από τις οργανωμένες εγκληματικές ομάδες που δρουν στον Ελληνικό χώρο και τα μέλη τους είναι Έλληνες, παρατηρείται τα τελευταία δέκα χρόνια μια έντονη δραστηριοποίηση αλλοδαπών οργανώσεων, οι οποίες προέρχονται από Αλβανία, Τουρκία, Βουλγαρία, Ρωσία. Η δράση αυτή των αλλοδαπών οργανώσεων στην Ελλάδα ταυτίστηκε με την εμφάνιση ορισμένων μορφών εγκληματικότητας, όπως διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και εμπόριο κυρίως γυναικών με σκοπό την σεξουαλική τους εκμετάλλευση.(Παπαθεοδώρου, 2002).

Η δεύτερη και τελευταία διαφορά του παρατηρείται στην δομή του οργανωμένου εγκλήματος. Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα δεν έχει τη δομή μαφίας, με αυστηρή ιεραρχία μεταξύ των μελών, προωθημένο σχεδιασμό, διαρκή δράση και συντονισμένη δραστηριότητα. Αντίθετα, πρόκειται για ομάδες που αποτελούνται από τρία έως δέκα άτομα ενωμένα για την από κοινού διάπραξη κακουργημάτων, με κατανεμημένα καθήκοντα με σκοπό την απόκτηση κερδών και η δράση τους είναι περιστασιακή.(Παπαθεοδώρου, 2002).

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια εκτός από τις οργανωμένες ομάδες δρουν στην Ελλάδα και εγκληματικές συμμορίες, οι οποίες είναι λιγότερο οργανωμένες. Χαρακτηριστικά των συμμοριών αυτών είναι ο σύγχρονος εξοπλισμός τους, τα ολιγομελή σχήματα, η βιαιότητα στην

εκτέλεση των εγκληματικών πράξεων, η γεωγραφική τους εξάπλωση και η εμπλοκή τους σε διάφορους τομείς της εγκληματικότητας. Τα μέλη των συμμοριών αυτών είναι άτομα μικρής ηλικίας, Έλληνες και αλλοδαποί και επιθυμούν το εύκολο κέρδος μέσα από αξιόποινες πράξεις όπως, ληστείες, εμπόριο ναρκωτικών, απαγωγές. (Παπαθεοδώρου, 2002).

8.6: Μέτρα αντιμετώπισης

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στην προσπάθεια της να αντιμετωπίσει το οργανωμένο έγκλημα, με σκοπό τον εντοπισμό, την πρόληψη και την εξουδετέρωση των δραστηριοτήτων των ατόμων που συντελούν στην ύπαρξη του οργανωμένου εγκλήματος. Παράλληλα κατέθεσε ψήφισμα, μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με μέτρα πρόληψης για το συγκεκριμένο φαινόμενο. (Μπόση, 1999).

Συγκεκριμένα προτείνει: την προώθηση μιας πολεοδομίας η οποία να αποτρέπει την εγκληματικότητα, να διευκολύνει την συμβίωση και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες της πρόληψης, τον τερματισμό της κοινωνικής αποδιοργάνωσης και την ενίσχυση των σχέσεων στο κοινωνικό περιβάλλον. Επιπλέον, προτείνει την ενδυνάμωση της αυτοεκτίμησης των ατόμων και της προσήλωσης στις κοινωνικές αξίες. Τη σύσταση φορέων με στόχο την πρόληψη του εγκλήματος, την ενθάρρυνση της ενσωμάτωσης περιθωριακών ομάδων στο κοινωνικό σύνολο και στην άσκηση του έργου της αστυνομίας με τέτοιο τρόπο ώστε να αναπτύσσεται σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ αστυνομίας και πολίτη. Επίσης, την ενίσχυση της προθυμίας των πολιτών να καταθέτουν ως μάρτυρες και να συνεργάζονται με την αστυνομία, τη λήψη μέτρων που θα περιορίζουν τις πιθανότητες υποτροπής για δράστες αδικημάτων, την κατάρτιση προγραμμάτων βοήθειας των θυμάτων και τέλος την εξάλειψη των δικτύων εκμετάλλευσης των παιδιών και των γυναικών. (Μπόση, 1999).

Ωστόσο, ορισμένα από τα μέτρα που προτείνει, έχουν ουτοπικό χαρακτήρα. Όπως για παράδειγμα η διαμόρφωση δημιουργικής πολεοδομίας, κυρίως στις μεγάλες πόλεις είναι κάτι δύσκολο αλλά και ανέφικτο. (Μπόση , 1999).

Η νομοθετική αντιμετώπιση στην Ελλάδα.

Ο Έλληνας νομοθέτης, με το άρθρο 187 Π.Κ. (Ν2928/2001), επιθυμεί την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος για την προστασία του πολίτη αλλά και για να παράσχει ένα κατάλληλο νομοθετικό υπόβαθρο για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Το άρθρο 187 Π.Ν. προβλέπει ποινή κάθειρξης έως δέκα έτη για όποιον συγκροτεί ή συμμετέχει ως μέλος σε δεδομένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα και επιδιώκει την διάπραξη κακουργημάτων, όπως είναι η πλαστογραφία, ο εμπρησμός, η αρπαγή, το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, η ανθρωποκτονία από πρόθεση, ο βιασμός, η αποπλάνηση παιδιών και πολλά άλλα. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Παρ' όλα αυτά το νομοσχέδιο αυτό παρουσιάζει ορισμένα προβλήματα. Δεν γίνεται κύρια αναφορά στο οργανωμένο έγκλημα ούτε σε ορισμένα χαρακτηριστικά του. Δεν αναφέρεται η χρήση βίας ούτε επιδίωξη οικονομικού οφέλους, στοιχεία που διακρίνουν το οργανωμένο έγκλημα από άλλες εγκληματικές πράξεις. Επίσης, δεν ορίζεται ο ελάχιστος αριθμός των μελών της οργάνωσης, ο οποίος θα μπορούσε να περιοριστεί στα δύο άτομα και τιμωρείται με ποινή κάθειρξης η συμμετοχή σε οργάνωση για την διάπραξη περισσότερων από τις παραπάνω πράξεις. Έτσι, με την ποινή που αρμόζει στο μέλος μιας ποικιλώνυμης μαφίας, αντιμετωπίζονται και οι οργανώσεις δύο ή τριών ατόμων, τα οποία ενώνονται για να πράξουν π.χ. κλοπές εικόνων από εκκλησίες, ανεξάρτητα από την αξία τους, χωρίς να είναι αναγκαία η χρήση βίας ή η κατοχή όπλων. (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2002).

Ένα ακόμα πρόβλημα που προκύπτει είναι το εξής. Στη παράγραφο 2 του άρθρου 187 Π.Κ. η ποινή για την συμμετοχή σε οργάνωση αυξάνεται σε κάθειρξη 5-20 χρόνια, όταν έχει τελεστεί κάποιο από τα εγκλήματα για τα οποία έχει συσταθεί η οργάνωση. Όμως, τα εγκλήματα αυτά μπορεί να είναι και κακουργήματα που απειλούνται στο νόμο με ποινή κάθειρξης έως 10 ετών. Δημιουργείται έτσι το άτομο να τιμωρείται ο δράστης των εγκλημάτων αυτών με ποινή μεγαλύτερη για την συμμετοχή στην οργάνωση, παρά για τα εγκλήματα τα οποία τελεί. Η συμμετοχή σε οργάνωση που τελεί εγκλήματα μπορεί να έχει βαρύτερη τιμωρία. Όμως η όποια διατάραξη της δημόσιας τάξης που προκαλείται μέσω αυτής δεν μπορεί να έχει επισύρει κυρώσεις μεγαλύτερες από εκείνες του εγκλήματος. (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2002).

Εκτός από τα παραπάνω σημαντικές είναι και οι διατάξεις που αναφέρονται στην εξέταση του DNA και στην προστασία μαρτύρων. Το άρθρο 200 Α ΚΠΔ προβλέπει ότι, εάν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι το πρόσωπο έχει πράξει κακούργημα με χρήση βίας ή πράξεις συγκρότησης ή συμμετοχής σε οργάνωση, το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μπορεί να διατάξει ανάλυση του DNA, με σκοπό τη διαπίστωση της ταυτότητας του δράστη. Το γεγονός αυτό όμως παραβιάζει την ατομική ελευθερία και θίγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του ατόμου. (Παπαθεοδώρου, 2002).

Τέλος, η προστασία των μαρτύρων της δίκης, με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό είναι απολύτως θεμιτή. Προβλήματα δημιουργεί η δυνατότητα στήριξης της κατηγορίας σε ανώνυμους μάρτυρες. Και αυτό γιατί, μέσω αυτής υιοθετούνται ειδικές ανακριτικές πράξεις όπως παρακολούθηση με συσκευές ήχου κ.λ.π. και έτσι παραβιάζονται οι αρχές ελευθερίας του ατόμου.

Με αυτό τον τρόπο παραβιάζονται οι αρχές δικαίου χωρίς να τηρείται ένα μέτρο αναλογίας, αφού η ρύθμιση αφορά όλα τα κακουργήματα που αναφέρονται στο άρθρο 187 Π.Κ., και όχι μόνο τα οργανωμένο έγκλημα. (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2002).

Σύμφωνα με τα παραπάνω λοιπόν, φαίνεται ότι το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία του πολίτη από το οργανωμένο έγκλημα δεν

ανταποκρίνεται επαρκώς στις απαιτήσεις της αντεγκληματικής πολιτικής.

8.7: Διαχωρισμός οργανωμένου εγκλήματος από την τρομοκρατία

Η έννοια της τρομοκρατίας δεν μπορεί να ενταχθεί στην έννοια του οργανωμένου εγκλήματος. Οι δύο αυτές έννοιες έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά αλλά και διαφορές ως προς τα κίνητρα δράσης και τους επιδιωκόμενους στόχους.

Η αυστηρή δομή και η υποχρεωτική υπακοή είναι στοιχεία που απαντώνται και στις τρομοκρατικές οργανώσεις και στις εγκληματικές οργανώσεις. Η βία είναι το μέσο για την επίτευξη των στόχων και των δύο οργανώσεων .(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Υπάρχουν όμως σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις δύο αυτές έννοιες. Οι σχέσεις μεταξύ των τρομοκρατών είναι ισχυρότερες από αυτές των μελών του οργανωμένου εγκλήματος. Και αυτό γιατί ο ιδεολογικός χαρακτήρας της τρομοκρατικής οργάνωσης είναι ο συνδετικός κρίκος στις σχέσεις μεταξύ των μελών της.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Μια ακόμη διαφορά είναι το ότι η απόκτηση κερδών είναι ο κύριος σκοπός του οργανωμένου εγκλήματος, ενώ το στοιχείο αυτό αποτελεί μέσο για την πραγματοποίηση των στόχων της τρομοκρατίας. Τέλος, η αυτοθυσία για χάρη των πολιτικών σκοπών αποτελεί συνειδησιακό επίκεντρο των μελών μιας τρομοκρατικής οργάνωσης.(Βαθρακοκοίλης, 2001).

Από τα παραπάνω λοιπόν συμπεραίνουμε ότι τις δύο αυτές έννοιες, την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα, δεν πρέπει να τις συγχέουμε αλλά η καθεμία παρουσιάζει μια διαφορετική προέλευση και ένα διαφορετικό υπόβαθρο.

ΚΕΦ.9

ΟΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

9.1: Γενικές παρατηρήσεις (δομή – τακτική - στρατηγική)

Ο όρος τρομοκρατικές οργανώσεις θα μπορούσε να οριστεί ως μη κρατικοί πρωταγωνιστές που χρησιμοποιούν πράξεις βίας για να πετύχουν τους πολιτικούς τους στόχους. Ορισμένες από τις γνωστές οργανώσεις είναι η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) που δρα στη Μέση Ανατολή, ο Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός (IRA) με έδρα το Ώλστεφ, οι Τουρκοκυπριακές και οι Ελληνοκυπριακές ομάδες στην Κύπρο και οι Τουπαμάρος στην Ουρουγουάη. Στην Ελλάδα δύο είναι οι πιο γνωστές τρομοκρατικές οργανώσεις: η οργάνωση Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας (ΕΛΑ) που ιδρύθηκε το 1974 και, η Επαναστατική Οργάνωση 17N (Ε.Ο.17N) που ιδρύθηκε το 1975.(Κουλουμπής-Γούλφ, 1981).

Οι ελληνικές τρομοκρατικές οργανώσεις ακολούθησαν από την εμφάνιση τους έως και τις μέρες μας μια τακτική και στρατηγική στρεφόμενη εναντίον του κράτους. Σε γενικές γραμμές, οι τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν μια συγκεκριμένη δομή και οι αποφάσεις λαμβάνονται σύμφωνα με συγκεκριμένες διαδικασίες. Τα μέλη των οργανώσεων έχουν διαφορετικούς ρόλους και υπάρχουν αναγνωρισμένοι ηγέτες. Κάθε οργάνωση τέλος, λειτουργεί με βάση συλλογικούς στόχους τους οποίους επιδιώκει ως ομάδα, με συλλογική ευθύνη για τις πράξεις της.(Μπόση, 1996).

9.2: Τα χαρακτηριστικά των τρομοκρατικών οργανώσεων

Η καταγραφή των χαρακτηριστικών των τρομοκρατικών οργανώσεων που ακολουθεί βασίζεται τόσο στα διεθνή πρότυπα, όσο και στις ιδιαίτερες ελληνικές περιπτώσεις. Διακρίνουμε λοιπόν τα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

- i. Η χρήση απόλυτης μυστικότητας των μελών της οργάνωσης και οι εξειδικευμένες ποιοτικά κατά χώρους πράξεις. Η δράση της οργάνωσης 17N έχει δώσει δείγματα «επαγγελματισμού» σε σχέση με άλλες ελληνικές οργανώσεις.

- ii. Γνώση του αντικειμένου και άγνοια του υποκειμένου. Αντικείμενο θεωρείται η επιλογή του συγκεκριμένου στόχου ενώ υποκείμενο το κοινωνικό σύνολο υπέρ του οποίου γίνεται η πράξη βίας.
- iii. Χρήση βίας ως μοναδικό μέσο για την αλλαγή
- iv. Η παρακολούθηση του στόχου και των κινήσεων του για αρκετό χρονικό διάστημα με σκοπό την αποφυγή λαθών. Η παρουσία της οργάνωσης 17N και του Ε. Λ. Α. δείχνει προσεγμένο και καλά οργανωμένο τρόπο δράσης των μελών τους.
- v. Τα μέλη ορισμένων τρομοκρατικών οργανώσεων είναι επαγγελματίες τρομοκράτες χωρίς να έχουν κάποια άλλη απασχόληση. Άλλες οργανώσεις όμως απαιτούν από τα μέλη τους κάποια μερική απασχόληση. Έχουν δηλαδή κάποια νόμιμη απασχόληση και συμμετέχουν σε τρομοκρατικές ενέργειες κατά περιόδους. Τις περισσότερες φορές αυτοί οι τρομοκράτες δεν επιλέγουν επιθέσεις που χρειάζονται χρονοβόρους σχεδιασμούς.
- vi. Η στρατολόγηση νέων μελών για την ανανέωση του δυναμικού γίνεται συλλογικά και σύμφωνα με αυστηρά κριτήρια. Στο θέμα της στρατολόγησης και εκπαίδευσης νέων μελών ενδιαφέρον παρουσιάζει η γεωγραφική τοποθέτηση του χώρου προετοιμασίας των διαφόρων ενεργειών ιδίως, όσον αφορά την Ελλάδα λόγω του μικρού της μεγέθους.
- vii. Οι προκηρύξεις των τρομοκρατικών οργανώσεων οι οποίες συνδέουν τις επιθέσεις, ανήκουν σε έξω-κοινοβουλευτικούς χώρους. Μετά τις δολοφονικές ενέργειες της 17N κατά των βασανιστών της χούντας υπήρξε μια συμπάθεια προς τρομοκρατικές οργανώσεις. Η διάθεση αυτή όμως άλλαξε όταν οι οργανώσεις στράφηκαν σε στόχους μη αναγνωρισμένους ως κοινωνικά εχθρικούς.
- viii. Ως μέσο για τις επιθέσεις τους επιλέγουν της βία σαν το μοναδικό φορέα για την αλλαγή καθώς, όπως θεωρούν το κράτος δε μπορεί να λειτουργήσει μα γνώμονα το λαϊκό συμφέρον. Η βία θεωρείται το μέσο για την επίτευξη των στόχων τους.

- ix. Οι οργανώσεις που δρουν στην Ελλάδα από το 1974 δεν έχουν την ίδια στρατηγική ή ιδεολογία. Για παράδειγμα, η 17N έχει δείξει προτίμηση σε ανθρώπινους στόχους ενώ, η οργάνωση Ε. Λ. Α. επιλέγει να χτυπά κυρίως κτίρια ή αυτοκίνητα.
- x. Οι τρομοκράτες είναι γνώστες ατόμων και καταστάσεων τις οποίες το κοινωνικό σύνολο αγνοεί. Η γνώση λεπτομερειών της ζωής και της δράσης των θυμάτων από τη 17N δημιουργεί απορίες και ερωτηματικά ως προς τους χώρους άντλησης πληροφοριών.
- xi. Ενεργούν στο όνομα του λαϊκού συμφέροντος, προς όφελος του οποίου προβαίνουν σε πράξεις βίας.
- xii. Στους μεθόδους των τρομοκρατικών οργανώσεων συγκαταλέγονται η τοποθέτηση και η πυροδότηση βομβών σε τράπεζες, στρατιωτικά κέντρα, οι αεροπειρατείες, οι πολιτικές απαγωγές που σκοπό έχουν της απόσπαση της προσοχής της κοινής γνώμης. (Μπόση, 1996).

9.3: Η ιδεολογία των ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων

Η ιδεολογία των τρομοκρατικών οργανώσεων δίνεται στη δημοσιότητα μέσω των προκηρύξεων. Με αυτά τα γραπτά κείμενα εξηγείται η απόφαση τους να χρησιμοποιήσουν τη βία. Ο ρόλος λοιπόν της ύπαρξης των προκηρύξεων εντοπίζεται στη δημοσίευση του σκεπτικού για την επιλογή του στόχου των τρομοκρατών. Οι προκηρύξεις αποτελούν το μέσο που χρησιμοποιούν και πολλές ελληνικές οργανώσεις, όπως για παράδειγμα η 17N για να εξηγήσουν τους λόγους των επιθέσεων. (Μπόση, 1996).

Η ιδεολογία των ελληνικών οργανώσεων, έτσι όπως έχει εκφραστεί μέσα από τις διάφορες προκηρύξεις τις κατατάσσει στο χώρο της αριστερής τρομοκρατίας η οποία στρέφεται εναντίον του κράτους και των υποστηρικτών του. Για παράδειγμα, σε κείμενο που στάλθηκε στην εφημερίδα Ελευθεροτυπία τον Απρίλιο του 1977 αναφέρεται:

Αγωνιζόμαστε για τη δημοκρατική και αντιιμπεριαλιστική επανάσταση, δηλαδή τη λαϊκή εξουσία, και για το Σοσιαλισμό. Η ιστορική πείρα της χώρας μας όπως και το παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα μας δείχνουν ολοκάθαρα ότι δεν υπάρχει ειρηνικό πέρασμα στο Σοσιαλισμό. Οι παραπάνω στόχοι μπορούν να επιτευχθούν μόνο ένοπλα με στήριγμα τον ένοπλο λαό. Έτσι στρατηγικός στόχος του κινήματος είναι η δημιουργία και το χτίσιμο του λαϊκού αγώνα και του ένοπλου λαού.

Οι κύριοι στόχοι των οργανώσεων της άκρας αριστεράς είναι, συνεργάτες της δικτατορίας, άτομα που συμμετείχαν ενεργά σε βασανισμούς ατόμων που αντιστάθηκαν στη δικτατορία, υπήκοοι των Η. Π. Α. οι οποίοι σύμφωνα με τη 17N υπήρξαν ενεργά μέλη στρατιωτικών αποστολών που δρούσαν σε βάρος της Ελλάδας αλλά, και επιχειρηματίες που έχουν παρανομήσει στις συναλλαγές τους με το κράτος και τους εργαζόμενους.(Μπόση, 1996).

9.4: Διεθνείς διασυνδέσεις

Η διασύνδεση και συνεργασία μεταξύ των διαφόρων τρομοκρατικών οργανώσεων είναι κάτι που σήμερα θεωρείται δεδομένο. Στην Ελλάδα έφτασαν τρομοκρατικές οργανώσεις προερχόμενες από τη Μέση Ανατολή, χρησιμοποιώντας τον ελλαδικό χώρο ως «πέραςμα». Τα τρομοκρατικά περιστατικά σε ελληνικό έδαφος εντάσσονται στα πλαίσια εξαγωγής της δράσης των παλαιστινιακών οργανώσεων στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτελεί ένα από τα σημεία εισόδου.(Μπόση, 1996).

Πολλοί Έλληνες τρομοκράτες όπως έχει αποδειχτεί έχουν εκπαιδευτεί σε αραβικές χώρες για να δράσουν στις δυτικές χώρες. Οι κυβερνήσεις ορισμένων αραβικών χωρών ενισχύουν όπως υποστηρίζεται τις τρομοκρατικές οργανώσεις με όπλα και χρήμα. Στην

ανάπτυξη της διεθνούς τρομοκρατίας έχουν βοηθήσει σύμφωνα με διάφορες απόψεις η Λιβύη, η Αλγερία, η Κούβα, η Βόρεια Κορέα, η Τσεχοσλοβακία, η Ανατολική Γερμανία και η Βουλγαρία. (Καμμένος, 1992).

Η συνεργασία των τρομοκρατικών οργανώσεων φαίνεται και στην περίπτωση του μετακινούμενου τρομοκράτη, ένας χαρακτηριστικός τύπος της σύγχρονης τρομοκρατίας. Σε πολλούς τρομοκράτες έχει αποδοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός, όπως για παράδειγμα στον Κάρλος. Ο μετακινούμενος τρομοκράτης αναλαμβάνει να πραγματοποιήσει μια τρομοκρατική επίθεση η οποία ενδιαφέρει κάποια ξένη χώρα και όχι τον ίδιο με αντάλλαγμα κάποιο χρηματικό ποσό. Σε αυτά τα πλαίσια παρατηρήθηκαν Παλαιστίνιοι να δρουν στη Γαλλία, Ιάπωνες στο Κουβέιτ, στην Ολλανδία, στο Ισραήλ, Γερμανοί να δρουν στη Σουηδία. (Καμμένος, 1992).

Τέτοιου είδους περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων έχουν σημειωθεί με πάρα πολλά σημεία του πλανήτη με κυριότερα παραδείγματα τα ακόλουθα:

Το 1972, η επίθεση του Ιαπωνικού Κόκκινου Στρατού σε συνεργασία με Γερμανούς και Παλαιστίνιους στο αεροδρόμιο της Λύδδας στο Ισραήλ.

Το 1973, Παλαιστίνιοι, Ιάπωνες και Λατινοαμερικάνοι τρομοκράτες συνεργάστηκαν για την αεροπειρατεία σε ιαπωνικό αεροπλάνο με προορισμό την Ευρώπη.

Το 1974, Παλαιστίνιοι και Ιάπωνες συνεργάστηκαν για την επίθεση σε διυλιστήρια στη Σιγκαπούρη. Την ίδια χρονιά, Ιάπωνες, Παλαιστίνιοι και Γερμανοί συνεργάστηκαν σε επίθεση εναντίον της Γαλλικής Πρεσβείας στη Χάγη.

Το 1975, Παλαιστίνιοι, Γερμανοί και ο Κάρλος πραγματοποίησαν από κοινού επίθεση σε αεροσκάφος της EL-AL στο αεροδρόμιο του Ορλύ στο Παρίσι.

Το 1976, Παλαιστίνιοι, Γερμανοί και Λατινοαμερικάνοι πραγματοποίησαν αεροπειρατεία σε αεροσκάφος που τους οδήγησε στο Έντεμπε (Καμμένος, 1992).

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της σύγχρονης διεθνούς τρομοκρατίας έχουν διαδραματίσει τα στηρίγματα που βρίσκουν οι τρομοκράτες σε διάφορες χώρες. Οι περισσότεροι τρομοκράτες όπως υποστηρίζεται έχουν εκπαιδευτεί από τους Παλαιστίνιους. Το «Λαϊκό Μέτωπο Απελευθέρωσης της Παλαιστίνης» διατηρούσε κέντρα εκπαίδευσης τρομοκρατών στη Μέση Ανατολή και συγκεκριμένα στο Λίβανο, τη Νότια Υεμένη και το Ιράκ. Η Κούβα και οι Σοβιετικοί έχουν κατηγορηθεί ότι παρείχαν σημαντική βοήθεια στους τρομοκράτες. Όπως έχει αποδειχθεί, η Λιβύη έχει δώσει χρήματα και όπλα σε διάφορες τρομοκρατικές οργανώσεις: στο «Μαύρο Σεπτέμβρη», την ομάδα του Κάρλος, τον «Ιαπωνικό Κόκκινο Στρατό», τον IRA. (Καμμένος, 1992).

Μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων αποκαλύφθηκε ότι στην Ανατολική Γερμανία υπήρχαν βάσεις της RAF ενώ, αποκαλύφθηκαν οι διασυνδέσεις της με τη μυστική υπηρεσία STAZI της Ανατολικής Γερμανίας. Η Τσεχοσλοβακία από την άλλη μεριά παρείχε σε τρομοκράτες διαβατήρια και καταφύγιο. Η Βουλγαρία συνεργαζόταν στενά με τρομοκρατικές οργανώσεις στη Μέση Ανατολή ενώ, εμπλεκόταν και σε διακίνηση ναρκωτικών. Η Κούβα παρείχε εκπαίδευση σε τρομοκράτες της Λατινικής Αμερικής. (Καμμένος, 1992).

Είναι φανερό λοιπόν ότι μιλάμε για μια πραγματικότητα στα πλαίσια της οποίας οι τρομοκράτες ανταλλάσσουν ιδέες, χρήματα, όπλα και μοιράζονται πείρα, τακτική και βοήθεια. Μετακινούνται παράλληλα σε άλλες χώρες για να χτυπήσουν τον εχθρό σε σημεία από τα οποία θα εξασφαλίσουν το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος από αυτή τους της ενέργεια. (Καμμένος, 1992).

9.5: Διαστάσεις της τρομοκρατίας στη Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή

ΓΑΛΛΙΑ

Η επίδραση του Μάη του 1968 υπήρξε καθοριστική για το επαναστατικό κίνημα της Γαλλίας. Ένα μικρό τμήμα της νεολαίας που αποδέχτηκε της υποσχέσεις της κυβέρνησης Ντε Γκώλ περιθωριοποιήθηκε, αναζητώντας λύσεις μέσα από άλλες μορφές δράσεις. Η βία χρησιμοποιήθηκε ως υποκατάστατο υποστήριξης των εργατικών αγώνων. (Μπόση, 1996).

Αποτέλεσμα αυτής της επιρροής ήταν η σύσταση της οργάνωσης Action Directe. Η ιδεολογία της οργάνωσης τοποθετείται στο χώρο της άκρας αριστεράς που, ασχολείται με όλα τα θέματα και αναλαμβάνει την προστασία όσων κρίνει ότι τη χρειάζονται. Από το 1979 η οργάνωση καταδίκασε την πυρηνική ενέργεια, το Ισραήλ, την καθολική εκκλησία και τη γαλλική επέμβαση στο Τσαντ. Το ίδιο διάστημα η εσωτερική τρομοκρατία δεν είναι προνόμιο της αριστεράς, Στις ακροδεξιές οργανώσεις συγκαταλέγεται η Delta, παρακρατική οργάνωση, τμήμα του O.A.S (Οργάνωση Μυστικού Στρατού) και οι Odessa, Deva, Moutons, Enrages. Άλλες οργανώσεις όπως, το Απελευθερωτικό Κίνημα της Βρετάνης, η Iragretarok η γαλλική παραλλαγή της E.T.A. κ.α. επιδίδονταν σε τρομοκρατικές ενέργειες κατά διαστήματα στη Γαλλία. (Μπόση, 1996).

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η ήττα της Γερμανίας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η πείνα, η καταστροφή της χώρας, η εισβολή των ξένων συμμάχων, έθεταν το φασισμό σαν ιδεολογία στο περιθώριο. Αποφασιστικός αγώνας για τη δημοκρατία στη Γερμανία δεν υπήρχε. Πέρασε κατευθείαν από έναν αντικομμουνισμό επίσημα φασιστικό, στον αντικομμουνισμό του Ψυχρού Πολέμου. Ο λαός δεχόταν αυτές τις επιβεβλημένες απόψεις για την οργάνωση της ζωής του. Εκείνη την περίοδο τα αριστερά κόμματα φθίνουν και εξαφανίζονται. (Μπόση, 1996).

Οι πρώτες μορφές αντίδρασης στο διαμορφωμένο κράτος δημιουργούνται 20 χρόνια αργότερα. Μια νέα γενιά, που δεν έχει ζήσει τον πόλεμο ζητά να μάθει, ν' αποκαλύψει και έρχεται σε αντιπαράθεση με την καθεστηκυία τάξη. Το γερμανικό φοιτητικό κίνημα ξεκινά γύρω στο 1964-1965 και παίρνει μεγάλες διαστάσεις το 1966. Το κίνημα αυτό δοκίμασε τη διάδοση των ιδεών του στις λαϊκές μάζες. Όταν όμως φαίνεται ότι το κοινωνικό σύνολο δε μπορεί να το ακολουθήσει, το κίνημα διασπάται. Ένα τμήμα του αυτοκυρήσσεται πρωτοποριακό και μένει στο περιθώριο, ένα άλλο δημιουργεί γκετοποιημένες ομάδες αυτοαναγνώρισης και ένα τρίτο επιλέγει την ένοπλη σύγκρουση σαν μέσο πάλης κατά του κατεστημένου.(Μπόση, 1996).

Με αυτόν τον τρόπο το ένοπλο κίνημα αποκόπτεται από το κοινωνικό σύνολο. Το 1971 δημιουργείται η RAF, μια οργάνωση που θίγει την ακαμψία της γερμανικής ιδεολογίας. Η RAF δημιούργησε τη δυνατότητα παρέμβασης στο σύστημα με βίαια μέσα. Καθοδηγείται από μια μικρή ομάδα ατόμων που ουσιαστικά αισθάνονται ότι αυτή η μορφή βίας τους θίγει.(Μπόση, 1996).

Η ιδεολογία της RAF μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα: χρησιμοποιούσε ονόματα «μαρτύρων» για τις ομάδες κρούσης της. Για παράδειγμα, “Kommando Vincenzo Spano” ονομάστηκε η ομάδα που επιτέθηκε στις 24 Φεβρουαρίου του 1991 στην πρεσβεία των Η. Π. Α. στη Βόννη. Ο Vincenzo Spano ήταν Ιταλός που συμμετείχε στην Action Directe στη Γαλλία όπου, συνελήφθη και φυλακίστηκε. Η RAF αποδεικνυε την πίστη της στη διεθνιστική ιδεολογία με τις προκηρύξεις που έστελνε στον Τύπο. Διέπραξε τρομοκρατικές επιθέσεις και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες πέρα από τη Γερμανία με αποτέλεσμα τον τραυματισμό ή θάνατο αστυνομικών στην Ολλανδία και κατά μήκος των ελβετό-γερμανικών συνόρων.(Μπόση, 1996).

ΙΤΑΛΙΑ

Η δράση του τρομοκρατικού κινήματος στην Ιταλία από την εμφάνιση της, αντιπαραθέτει τις σχέσεις της με την ιταλική αριστερά. Η οργάνωση «Ερυθρές Ταξιαρχίες» είναι και η πιο γνωστή οργάνωση της αριστεράς. Οι «Ερυθρές Ταξιαρχίες» χρησιμοποίησαν τη βία ως

απάντηση στη βία της καθεστηκυίας τάξης. Μετά το 1980, ο αγώνας των ενόπλων δυνάμεων διαφοροποιείται, σταματά να έχει κοινωνικούς στόχους και παίρνει διαστάσεις προσωπικού πολέμου με το κράτος. Από το 1984 η B.R. χωρίστηκε σε δύο τμήματα. Το πρώτο ονομάστηκε BR-PCC (Red Brigades for the constructions of the fighting Communist Party) το οποίο έμοιαζε με τη RAF με περισσότερο όμως αντιμπεριαλιστική και διεθνιστική κατεύθυνση. Το δεύτερο τμήμα έγινε γνωστό με την ονομασία UCC (the Union of the fighting Communists), και ήταν προσανατολισμένο στην «πάλη των τάξεων».(Μπόση, 1996).

Οι τρομοκράτες είχαν αρχίσει να διεξάγουν αγώνα ενάντια στον κρατικό μηχανισμό. Το ένοπλο αντάρτικο μεταβλήθηκε σε πολιτικό πόλεμο με το κράτος. Χαρακτηριστική της ιταλικής εμπειρίας είναι η περίοδος εκείνη κατά την οποία διασπάστηκε η τρομοκρατία. Μέσα σε δύο δεκαετίες σημειώθηκαν 14.591 τρομοκρατικές επιθέσεις εκ των οποίων οι 359 είχαν θύματα. Το αρχικό κύμα εντοπίστηκε από τις αρχές την περίοδο από το 1969 έως το 1976. Την περίοδο αυτή τα περισσότερα μέλη των Ερυθρών Ταξιαρχιών και μέλη άλλων οργανώσεων συνελήφθησαν.(Μπόση, 1996).

Η σταθεροποίηση του κράτους θεμελιώθηκε μέσω της τρομοκρατίας. Οι τρομοκράτες οδήγησαν τους πολίτες να ζητήσουν την ενίσχυση των σωμάτων ασφαλείας, εκφράζοντας με τον τρόπο αυτό μια πρωταρχική ανάγκη του κοινωνικού συνόλου.(Μπόση, 1996).

ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Η Γενική Συνέλευση του Ο. Η. Ε., στις 25 Μαΐου του 1948 ψήφισε τη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, το οποίο αναγνωρίστηκε και από τις Η. Π. Α. και άλλα κράτη.

Με την άφιξη των Εβραίων στην Παλαιστίνη, η χρήση της ένοπλης βίας κατά των Βρετανών και του ντόπιου Αραβικού κόσμου ήταν εκτεταμένη. Η επιβίωση του Ισραήλ δημιούργησε οργανώσεις βίας εκ μέρους των Εβραίων. Οι οργανώσεις αυτές εμφανίστηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1940 και ορισμένες από αυτές συνεχίζουν έως

σήμερα τη δράση τους με τις ονομασίες: Χαγκάνα, Χειρούτ, Μυστική Οργάνωση του Βασιλείου του Ισραήλ κ.α.(Μπόση, 1996).

Οι Εβραίοι, διεκδικώντας το δικαίωμα για πατρίδα χρησιμοποίησαν τη βία ενάντια στους Άραβες και κυρίως τους Παλαιστίνιους. Η εθνική συνείδηση οδήγησε τη δεκαετία του 1950 στη δημιουργία ομάδων κρούσης μεταξύ των Παλαιστινίων που, απαιτούσαν να δοθεί λύση στο πρόβλημα της απώλειας των πατριών εδαφών τους. Ορισμένες από τις ομάδες αυτές πραγματοποίησαν επιθέσεις κατά του Ισραήλ με την ελπίδα να κινητοποιηθούν τα αραβικά κράτη. Η Ένωση Αραβικών Κρατών, στην προσπάθεια της να σταματήσει αυτή τη δραστηριότητα δημιούργησε την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) το 1964.(Μπόση, 1996).

Η PLO (Palestine National Constitution Charter) δημιούργησε το στρατό PLA (Palestine Liberation Army) με σκοπό την απελευθέρωση της περιοχής. Το Φεβρουάριο του 1969 ο Γιασέρ Αραφάτ εκλέχτηκε πρόεδρος της PLO. Με την εμφάνιση της PLO, οι Παλαιστίνιοι ήρθαν σε σφοδρές συγκρούσεις με τους Ισραηλινούς. Και οι δύο πλευρές έχουν χρησιμοποιήσει συστηματικά ως μέθοδο δράσης την τρομοκρατία.(Μπόση, 1996).

Τη δεκαετία του 1970 άρχισαν οι επιθέσεις κατά εβραϊκών, ισραηλινών και μη στόχων στην Ευρώπη. Οι τρομοκρατικές αυτές ενέργειες είχαν ως βασικό στόχο τη διεθνή δημοσιότητα και συμπάρασταση. Ο μεγάλος αριθμός των θυμάτων δεν κατόρθωσε να δημιουργήσει αρνητική προς τους τρομοκράτες δημοσιότητα. Αντίθετα, ένα τμήμα των Μ. Μ. Ε. ευνόησε τις πράξεις αυτές, με αποτέλεσμα την περαιτέρω δράση των τρομοκρατών.(Μπόση, 1996).

Η Ευρώπη και οι Η. Π. Α. αγνόησαν για μεγάλο χρονικό διάστημα την κατάσταση επιβίωσης των Παλαιστινίων. Ο Ο. Η. Ε. ασχολήθηκε με τη μεσανατολική τρομοκρατία ύστερα από δύο τρομοκρατικές ενέργειες. Η μια πραγματοποιήθηκε στις 30 Μαΐου του 1972 από Ιάπωνες τρομοκράτες οι οποίοι συνεργάστηκαν με το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Η επίθεση έγινε στο αεροδρόμιο Lod του Ισραήλ με αποτέλεσμα 28 νεκρούς και 78 τραυματίες. Η δεύτερη σημειώθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου του 1972, όταν

η οργάνωση Μαύρος Σεπτέμβρης επιτέθηκε με αποτέλεσμα να σκοτωθούν 11 μέλη της Ισραηλινής Ολυμπιακής Αντιπροσωπείας στο Μόναχο. Αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών ήταν να ενσωματωθεί στην ημερήσια διάταξη της γενικής συνέλευσης το θέμα της τρομοκρατίας. (Μπόση, 1996).

Παρόλο που το 1974 η Γενική Συνέλευση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης αποκήρυξε επίσημα τον ένοπλο αγώνα, η κατάσταση παραμένει έκρυθμη ως και τις μέρες μας, με διαστάσεις τρομοκρατικού πολέμου.

ΚΕΦ.10

Ο ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗΣ

Από κοινωνιολογική άποψη, η τρομοκρατική συμπεριφορά ξεκινά από τη δόμηση της κοινωνίας. Από τις ομάδες που την αποτελούν, τα χαρακτηριστικά και τις αντιπαλότητες τους. Ανεξάρτητα από τον γεωγραφικό χώρο ή οποιαδήποτε θρησκευτική, πολιτική ή οικονομική διαφορά για τη μορφή της κοινωνίας, είναι δεδομένο ότι η δόμηση της, είτε περιέχει από την αρχή είτε δημιουργεί στην πορεία της, διαφορετικές ομάδες οι οποίες έχουν αποκλίνοντα ή αντίπαλα συμφέροντα .(Λιβανίδης, 2001).

10.1: Πως γίνεται ο τρομοκράτης

Σύμφωνα με τον Μπάουμαν, τα πρώτα σημάδια που δείχνουν ότι ένας νέος μπορεί να οδηγηθεί στην τρομοκρατία είναι, η λατρεία της rock μουσικής, τα μακριά μαλλιά και γενικά η συμπεριφορά του αντιρρησία. Ο ίδιος γράφει, «είχαμε έρθει από την Ανατολική Γερμανία, ήμουν 12 χρονών, έμεινα μια χρονιά στην ίδια τάξη και έπειτα, μόλις τελείωσα τη 6^η Δημοτικού βρήκα μια θέση μαθητευόμενου και άρχισα να μαθαίνω οικοδόμος. Μετά διέκοψα την μαθητεία και έκανα ότι δουλειά μπορείς να φανταστείς, περίπου μέχρι το 1965, τότε που αρχίζει και η ιστορία μου να μην είναι πια τόσο νορμάλ. Και όλα με εμένα άρχισαν βασικά μέσα από το Rock, τα μακριά μαλλιά κλπ. Επισημαίνει ότι, έπινα πάρα πολύ και συνεχίζει. «Αριστερός τότε δεν ένιωθε κανείς, αλλά οτιδήποτε ήταν εναντίον του κατεστημένου ήταν καλό, ακόμη και το NDP, μια νεοφασιστική οργάνωση της εποχής. Ο φασισμός σαν τέτοιος ήταν κατακριτέος, αλλά την ξεκάθαρη αντιπολίτευση την έβρισκες σε κάθε περίπτωση καλύτερη από την μικροαστική μετριότητα, αυτή τη νοοτροπία του φελλού που κυριαρχούσε. Ήσουν στην φάση που θεωρούσες εντάξει οτιδήποτε δεν συμφωνούσε με αυτήν. Στην χειρότερη περίπτωση είχε πλάκα. Έτσι, τύποι σαν εμένα μετέχομε σε όλες τις φασαρίες και αυτό γιατί καταρχήν είχε πλάκα».(Καμμένος, 1992).

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, ο νέος μπαίνει στο δρόμο της τρομοκρατίας με το «αντί». Είναι δηλαδή, εναντίον των υφιστάμενων, γεγονός που τον σπρώχνει σε ένα είδος αντικουλτούρας, σε μια έξαλλη εμφάνιση, στα ναρκωτικά, στο αλκοόλ, στη λατρεία έξαλλης μουσικής και τον σατανισμό. Επιπλέον, ο νέος είναι βίαιος, θέλει να εκφραστεί με βίαιες ενέργειες. Το βασικό στοιχείο που οδηγεί τους νέους στην κατεύθυνση του «αντί» και της βίας, είναι η ανία που νοιώθουν από την οργανωμένη και τακτοποιημένη ζωή. Για να ξεφύγουν από την ανία αυτή αντιδρούν με άσχημο τρόπο και επιδίδονται στις πιο εξωφρενικές δραστηριότητες. (Καμμένος, 1992).

Ένα ακόμα στοιχείο που οδηγεί προς την τρομοκρατία είναι η ανάγκη προβολής που νοιώθουν ορισμένα άτομα και κυρίως οι νέοι. Το πιστεύω τους είναι τελείως πρωτόγονο και ουσιαστικά ανύπαρκτο, συνίσταται στην καταστροφική δράση «εδώ και τώρα». Το μόνο που πιστεύουν λοιπόν, είναι η ανάγκη να δράσουν. Οι πολιτικές τους ιδέες είναι ένα αντιφατικό μείγμα διαφόρων ιδεών, οι οποίες σχετίζονται με τα ναρκωτικά, το σατανισμό και γενικότερα με την αντικουλτούρα ή υποκουλτούρα. (Καμμένος, 1992).

Οι πρώτες ενέργειες είναι απλές, συγκρούσεις με την αστυνομία, κλοπές σε σούπερ μάρκετ, συμμετοχή σε διαδηλώσεις, βόμβες μολότοφ. Σιγά - σιγά όμως προχωρούν σε σοβαρότερες ενέργειες.

Η ταξική σύνθεση των ομάδων είναι ποικίλη. Αποτελούνται από νέους, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι κατώτερης κοινωνικής προέλευσης ενώ κάποιοι άλλοι προέρχονται από μεσοαστικές ή μεγαλοαστικές οικογένειες και είναι φοιτητές. Τα άτομα αυτά περιβάλλονται από έναν κύκλο ανθρώπων, δικηγόρων, γιατρών, δημοσιογράφων, οι οποίοι μισούν την κοινωνία και επιθυμούν την καταστροφή της, αλλά δεν έχουν το θάρρος να δράσουν. Αυτά λοιπόν, ενθαρρύνουν τους τρομοκράτες, τους προστατεύουν, τους ενισχύουν, τους παρέχουν χρήματα, πληροφορίες και καταφύγια. (Καμμένος, 1992).

10.2: Η προσωπικότητα του τρομοκράτη

Η προσωπικότητα του σημερινού τρομοκράτη κυμαίνεται ανάμεσα στους νέους επαναστάτες που χρησιμοποιούν την τρομοκρατία στους αγώνες τους για πολιτική ή εθνική απελευθέρωση και στα ψυχοπαθητικά άτομα με συγκεχυμένα κίνητρα, διεπόμενα από σαδομαζοχιστικές ροπές, ανία κ.λ.π. και που προσπαθούν να εκφράσουν τα μίσση και τον φθόνο που νιώθουν με τρομοκρατικές πράξεις. (Παπαδάτος, 1987).

Παρακάτω αναφέρονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας του σύγχρονου τρομοκράτη. Αναγκαίο είναι όμως, ο διαχωρισμός ανάμεσα στους τρομοκράτες του περασμένου αιώνα μέχρι και τις αρχές του μεσοπολέμου και τους μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και κυρίως από την δεκαετία του 60 έως σήμερα. (Παπαδάτος, 1987).

Χαρακτηριστικά των τρομοκρατών του XIX αιώνα, και κυρίως στη Ρωσία, είναι η κοινωνική τους προέλευση. Από ορισμένα στατιστικά στοιχεία, που αφορούσαν 365 συλληφθέντες επαναστάτες το 1880, 180 προέρχονταν από την αριστοκρατία, από τους οποίους 32 ήταν αξιωματικοί, 104 από την ανώτερη αστική τάξη και 46 είχαν ιερείς γονείς χριστιανούς ορθόδοξους. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι το ένα τέταρτο του όλου αριθμού των τρομοκρατών ήταν γυναίκες, ράγμα που εμφανίστηκε μόνο στη Ρωσία. (Παπαδάτος, 1987).

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας των τρομοκρατών αυτών, παρουσιάζουν ορισμένες διαφορές. Υπάρχουν άτομα με έντονες ενδείξεις θετικής κοινωνικής προσαρμογής στις διανθρώπινες σχέσεις και ισορροπημένοι και άλλα άτομα με πολύπλοκο, σκοτεινό και νοσηρό ψυχισμό. (Παπαδάτος, 1987).

Ακόμα, οι νέοι Ρώσοι τρομοκράτες παρουσιάζουν ένα υψηλό ηθικό συναίσθημα και τραγικά ηθικά διλήμματα. Το γεγονός αυτό εξηγείται από την μεγάλη καταπίεση του τσαρικού καθεστώτος, που ήταν αναμενόμενο να ξεσπάσει εναντίον στους νέους με πνευματικές και πολιτικές ηθικό-κοινωνικές ευαισθησίες. Δεν είναι τυχαίο το

γεγονός ότι η τρομοκρατική πολιτική δράση εκείνης της εποχής αναπτύχθηκε έντονα στη Ρωσία και την Τουρκία, στις δύο χώρες όπου η καταπίεση και η κοινωνική αδικία εμφανίστηκαν στην πιο απάνθρωπη μορφή τους. (Παπαδάτος, 1987).

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο της προσωπικότητας των τρομοκρατών είναι η έντονη μυστική έξαρση που τους διακατέχει και τους κινητοποιεί στην επικίνδυνη δράση τους. Αρκετοί από αυτούς πιστεύουν ότι είναι μάρτυρες της πίστης τους και δέχονται ακόμα και την ύψιστη θυσία για την σωτηρία της ανθρωπότητας. Πολλοί από τους τρομοκράτες εκδηλώνουν έντονη θρησκευτική πίστη και η θρησκεία ασκεί μεγάλη επιρροή στη δράση τους, που πολλές φορές οδηγεί σε θρησκευτικό φανατισμό. (Παπαδάτος, 1987).

Γενικότερα, έχει παρατηρηθεί πως στη ψυχοσύνθεση των τρομοκρατών μεγάλη επίδραση ασκεί το στοιχείο της πίστης σε μια ιδέα που τους ξεπερνάει και τους ζητάει να θυσιάσουν για αυτήν. Αυτή η απόλυτη πίστη μπορεί να οδηγήσει σε τυφλό φανατισμό, που είναι και το κατ' εξοχήν πρόσφορο κλίμα για την ανάπτυξη της τρομοκρατίας. (Παπαδάτος, 1987).

Παρακάτω αναφέρονται ορισμένα πορίσματα μιας συνάντησης της Αμερικανικής Ψυχολογικής Ένωσης, στην Ουάσιγκτον το Σεπτέμβριο του 1986, με θέμα τους ψυχολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες που οδηγούν τους νέους στην επιλογή της ιδεολογίας της βίας. (Παπαδάτος, 1987).

Οι τρομοκράτες που εξετάστηκαν προέρχονταν από τρεις οργανώσεις: Τον ιρλανδικό IRA, την παλαιστινιακή PLO και από μια ομάδα νεαρών μαύρων της Ν. Αφρικής, οι οποίοι δολοφονούσαν μαύρους που θεωρούσαν συνεργάτες του καθεστώτος της Πραιτόριας. Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι στους περισσότερους τρομοκράτες δεν παρατηρήθηκε κάποια ιδιαίτερη ψυχολογική ανωμαλία. Επισημάνθηκε μόνο μια συναισθηματική ψυχρότητα, σκληρότητα και αδιαφορία για τον πόνο των θυμάτων τους. Επίσης τονίστηκε η σημασία των σοβαρών πολιτικών, κοινωνικών και άλλων αναστατώσεων, που εξαρθρώνουν την προσωπικότητα των ατόμων και τους δημιουργούν εσωτερικό κενό. (Παπαδάτος, 1987).

Αναφέρθηκε επίσης και η διαπίστωση ότι η ιδεολογία ενός φανατικού τρομοκράτη διέπεται από μια άκαμπτη οπτασία του κόσμου, που τον διαιρεί σε καλό και κακό. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι οι μισοί από τους τρομοκράτες κατά την παιδική τους ηλικία, είχαν περάσει μια σοβαρή αρρώστια η οποία είχε απειλήσει την ζωή τους. Και το να βρίσκεται κανείς τόσο κοντά στον θάνατο σε μικρή ηλικία, αποτελεί για ένα παιδί τρομακτική εμπειρία. (Παπαδάτος, 1987).

Σημαντικό ενδιαφέρον για την κατανόηση της προσωπικότητας του τρομοκράτη, παρουσιάζει και το πρόβλημα της ταυτότητας των ανθρώπων αυτών.

Ο σύγχρονος άνθρωπος αισθάνεται, μόνος και απομονωμένος, μιας και γιατί μέσα από την ατομικότητα και την μοναδικότητα του δεν μπορεί να νιώσει πραγματικά άνθρωπος σε όλη του την πληρότητα, παρά μόνα όταν αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης ενότητας. (Παπαδάτος, 1987).

Για κάθε άνθρωπο, η ταυτότητα του είναι το συναίσθημα της έλλογης ενότητας του προσώπου του και το συναίσθημα της συνέχειας της ύπαρξής του. Ακόμα, είναι το συναίσθημα ότι συμμετέχει σε ένα τμήμα με ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, που αρμόζουν σε μια ευρύτερη ενότητα. Δεν αποτελεί μια ιδιότητα, αλλά είναι μια κατάσταση που εκφράζει ιδανικά και προσδοκίες. Σαν τέτοια υπάρχει περίπτωση και να την στερηθεί κάποιος. Γι' αυτό και η απόκτηση της διατήρησης της δικαιολογούν επιθετικούς αγώνες. (Παπαδάτος, 1987).

Στη σημερινή εποχή, ο εθνικισμός αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία ταυτότητας. Με τη σύγχρονη οργάνωση του αναγνωρίζεται ως η φυσική οργάνωση που συνθέτει, συγκροτεί και νομιμοποιεί μια σύγχρονη κοινωνία και της εξασφαλίζει πολιτική ανεξαρτησία καθώς και την κυριαρχία της στην διεθνή κοινότητα. Παρ' όλα αυτά, σε ακραίες περιπτώσεις εκτροπής του εθνικισμού σε σοβινιστικές υπερβολές, δημιουργούνται επικίνδυνες καταστάσεις επιθετικότητας. (Παπαδάτος, 1987).

Το πρόβλημα της ταυτότητας παρουσιάζεται έντονα, κυρίως στους νέους. Και αυτό αποτελεί σημαντικό στοιχείο μιας και η τρομοκρατία είναι έργο των νέων.

Στην εποχή μας παρέχεται στους νέους η δυνατότητα να δημιουργήσουν μια δική τους ταυτότητα όταν περνάνε την κρίσιμη γι' αυτούς περίοδο που οριοθετείται ανάμεσα στους καταναγκασμούς της παιδικής ηλικίας και στην ώρα της ευθύνης της ενηλικιότητας. Σ' αυτήν την περίοδο της ζωής τους μπορούν να πειραματιστούν ως έφηβοι σε διάφορες εμπειρίες κοινωνικών προτύπων αλλά και πάνω στον εαυτό τους.(Παπαδάτος , 1987).

Ο πειραματισμός αυτός όμως είναι αρκετά δύσκολος γιατί οι νέοι περνούν από μια βαθιά κρίση ταυτότητας. Ξέφυγαν από το πατροπαράδοτο σύστημα αξιών και βρίσκονται σε ένα ηθικό κενό. Κυριαρχούνται από άγχος, φόβο, απελπισία και έχουν χάσει την πίστη τους για το μέλλον. Γι' αυτό και η αντίδραση τους είναι η τρομοκρατία , με όργανο τη βία η οποία θεωρείται και ο μόνος τρόπος « να δείξουν στο κόσμο τα στραβά του». Είναι ένα μέσο, που το κατεστημένο καταλαβαίνει καλύτερα.(Παπαδάτος , 1987).

Παράδειγμα της κρίσης ταυτότητας των νέων είναι οι εκδηλώσεις των ομάδων «Πανκ». Μια κίνηση που δημιουργήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 70 στην Αγγλία. Πρόκειται για ομάδες περιθωριακών νέων με εξεζητημένη εμφάνιση και έντονη τάση καταστροφικότητας. Οι Πανκ, αντίθετα από τους αναρχικούς χρησιμοποιούν τη βία για την βία και εκδηλώνουν τάσεις αυτοκαταστροφής. Στην πραγματικότητα πρόκειται για νέους οι οποίοι είναι απελπισμένοι γιατί αισθάνονται προδομένοι από την κοινωνία. Δεν μπορούν να πιστέψουν σε τίποτα γι' αυτό και επιζητούν την καταστροφή κάθε συστήματος.(Παπαδάτος, 1987).

10.3: Το ψυχογράφημα-η ψυχολογία του τρομοκράτη

Η τρομοκρατία είναι ψυχοπαθολογικό φαινόμενο που πηγάζει από το όνειρο της αιματηρής και ανελέητης βίας. Ο τρομοκράτης θεωρεί τον εαυτό του φορέα ενός πολέμου δίκαιης αιτίας, που του επιτρέπει να αγνοεί κάθε δικαιοσύνη. Ο πόλεμος του είναι άγριος, αιματηρός και χωρίς κανόνες. Νίκη του είναι η εξαφάνιση του αντιπάλου με την εξόντωση του.(Καμμένος, 1992).

Ο τρομοκράτης είναι βίαιος. Χαρακτηριστικό του είναι η ακόρεστη δίψα για βία. Πιο αναλυτικά:

- Ο τρομοκράτης είναι άνθρωπος του μίσους.
- Είναι αντιδημοκράτης. Οι δημοκρατίες αντλούν την νομιμοποίησή τους από την ελεύθερη άσκηση του κυρίαρχου δικαιώματος του λαού και έτσι εξαλείφουν το δικαίωμα εξεγέρσεως. Ο τρομοκράτης όμως επιθυμεί να αντισταθεί και να εξεγερθεί, οπότε στρέφεται εναντίον των δημοκρατών.
- Πιστεύει ότι είναι στην πρωτοπορία μιας επανάστασης. Δυσκολεύεται όμως να κινητοποιήσει αυτούς για τους οποίους υποτίθεται ότι ενεργεί. Γι' αυτό αδιαφορεί για τον λαό και αποφασίζει να δράσει μόνος του για λογαριασμό όλων. Είναι λοιπόν απομονωμένα άτομα που δεν ανήκουν σε οργανωμένο πολιτικό ή κοινωνικό κίνημα και δεν μετέχουν στον πολιτικό βίο.
- Ισχυρίζεται ότι εκφράζει την θέληση του λαού, που ο ίδιος ο λαός την αγνοεί.
- Όλα τα μέλη της κοινωνίας είναι συνένοχα και η μεταξύ τους αλληλεγγύη επιτρέπει να το εκβιάζει.
- Οι πράξεις των τρομοκρατών υποτίθεται ότι γίνονται για κάποιον υψηλό σκοπό. Για το λόγο αυτό θέλει να αναγνωρίσουν οι άλλοι το χαρακτήρα της δραστηριότητάς του. Το γεγονός αυτό του προσφέρει ψυχική ικανοποίηση.
- Είναι εχθρός της ζωής. Δεν αγαπά τίποτε, ούτε τα ζώα, τους ανθρώπους αλλά ούτε και τον εαυτό του.
- Είναι ταυτόχρονα άθεος και πιστός. Θέλει να είναι μάρτυρας της πίστης του και στον εαυτό του εμφανίζει την δράση του σαν θυσία για την σωτηρία της ανθρωπότητας.
- Ο τρομοκράτης υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να έχει πολλές ικανότητες. Να είναι δραστήριος, έξυπνος αλλά δεν είναι δημιουργικός. Υποφέρει από ανία. Για το λόγο αυτό είναι αυτοκαταστροφικός.

- Ο τρομοκράτης στρέφεται εναντίον της φτώχειας, της αδικίας κ.λ.π. Όλα αυτά είναι προφάσεις. Από της προκηρύξεις τους διαπιστώνεται ότι εκείνο που θεωρεί ανυπόφορο, είναι η οργάνωση του ανθρώπινου βίου. Ο ίδιος δεν μπορεί να συμβιώσει με τους συνανθρώπους του γι' αυτό και στρέφεται εναντίον τους. Επιθυμεί την καταστροφή της κοινωνίας ώστε να επικρατεί αταξία, ανασφάλεια και ένα κλίμα πανικού.

ΚΕΦ.11

ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

11.1: Ο ρόλος των Μ. Μ. Ε.- Υποθέσεις και θεωρίες

Η σημερινή φύση της τρομοκρατίας επηρεάστηκε, όπως φάνηκε και από παραπάνω από την τεχνολογική εξέλιξη, όχι όμως μόνο όσον αφορά τον χρησιμοποιούμενο οπλισμό, τα μέσα μεταφοράς κ.τ.λ. αλλά, και στα πλαίσια των μέσων ενημέρωσης. Πλέον, οι τρομοκράτες «νέας γενιάς» όπως πολλοί τους ονομάζουν έχουν μια σχέση εξάρτησης από τις τεχνολογικές δυνατότητες που προσφέρουν τα Μ. Μ. Ε. και ιδιαίτερα η τηλεόραση. Οι δυναμικές που φέρουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ως φορείς με περιεχόμενο, για ταυτόχρονη πολυεπίπεδη επικοινωνία σε συνάρτηση με την προσέλκυση των αισθήσεων του επικοινωνιακού άλλου, έχουν οδηγήσει σε μια σειρά μελετών όσον αφορά το ρόλο τους σε θέματα τρομοκρατίας. (Καρδαρά, 2003).

Ξεκινώντας από τη γενική παραδοχή ότι ο ρόλος των Μ. Μ. Ε. στα τρομοκρατικά φαινόμενα είναι καταρχάς ενημερωτικός, οι διάφοροι θεωρητικοί έχουν διατυπώσει ένα πλήθος απόψεων, πολλές φορές αντικρουόμενων σχετικά με τη συμβολή τους ή όχι στην εμφάνιση και ανάπτυξη των τρομοκρατικών δράσεων. Μια μεγάλη μερίδα μελετητών συμμερίζεται την άποψη του Francis M. Watson ότι πέρα από τους όρους βίας η τρομοκρατία πρέπει να ερμηνεύεται και με όρους προπαγάνδας. Στην προκειμένη περίπτωση τα Μ. Μ. Ε. και ειδικότερα η τηλεοπτική εικόνα αναγνωρίζονται ως όργανα προπαγάνδας στα οποία οφείλονται και οι διαρκώς αυξανόμενες διαστάσεις του φαινομένου. Η τρομοκρατική βία θεωρείται ότι κύρια με τη δύναμη της εικόνας γίνεται συμβολική και αναπαράγεται μέσω αυτής. Θέση που καταλήγει συχνά στο συμπέρασμα ότι αν δεν υπήρχαν τα Μ. Μ. Ε. δεν θα υφίσταντο και τρομοκρατικά φαινόμενα. (Καρδαρά, 2003).

Σε αυτά τα πλαίσια ο Goebess την ακραία θέση ότι οι ειδήσεις αποτελούν ένα πολεμικό μέσο ενώ πολλοί Αμερικάνοι, ενστερνιζόμενοι την κατεύθυνση της κυβέρνησης τους θεωρούν ότι τα Μ. Μ. Ε. πρέπει να τηρούν σιγή σε θέματα τρομοκρατίας. Σύμφωνα με τον Walter

Laquer οι τρομοκράτες και οι δημοσιογράφοι συμερίζονται την αντίληψη ότι οτιδήποτε βρίσκεται στην πρώτη σελίδα σημειώνει σημαντική επιτυχία. Θέση που στηρίζει την άποψη του Gerard Chaliand που έχει πει ότι ο ρόλος των Μ. Μ. Ε. είναι σημαντικός όσον αφορά τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Όπως έχει υποστηρίξει οι τρομοκρατικές επιθέσεις χαρακτηρίζονται από όλο και μεγαλύτερη βιαιότητα από τη στιγμή που τα Μ. Μ. Ε. έδωσαν έμφαση σε αυτές, δραματοποιώντας τις και πολλές φορές διογκώνοντας τις. (Μπόση, 1996).

Αντίστοιχα ο Amy Sands Redlick τάχθηκε υπέρ της άποψης που βλέπει τα Μ. Μ. Ε. ως πηγή υπερεθνικής πληροφόρησης που ωφελεί τη δράση των τρομοκρατών. Εξηγώντας τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται αυτό υποστήριξε ότι η ροή της πληροφόρησης μπορεί να γίνει μέσο προπαγάνδας καθώς παρέχει στην κοινωνία πληροφορίες που μπορεί ν' αποτελέσουν έμπνευση για άτομα ή ομάδες στα πλαίσια περαιτέρω χρήσης της βίας. Παράλληλα με την ανάλυση των μεθόδων και της στρατηγικής των τρομοκρατικών οργανώσεων παρέχεται συχνά όπως θεωρεί από τα μέσα πληροφόρησης τεχνολογική γνώση αλλά και ιδεολογική δικαίωση σε δυσαρεστημένες ομάδες ώστε να καταφύγουν στη χρήση της βίας. Ως αποτέλεσμα καταλήγει, η συστηματική πληροφόρηση σχετικά με μια επιτυχημένη τρομοκρατική επίθεση μπορεί να δημιουργήσει μια αλληλουχία ανάλογων ενεργειών σε όλο τον κόσμο. (Μπόση, 1996).

Από μια ανάλογη οπτική αρκετοί είναι και εκείνοι που εξέφρασαν αντίστοιχες ιδέες δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο θέμα της εμπορικότητας. Ανάμεσα τους και David Long που τονίζοντας την εμπορική σκοπιά των Μ. Μ. Ε. εξέφρασε την θέση ότι η κάλυψη των τρομοκρατικών γεγονότων είναι μια επικερδής επιχείρηση, δεδομένου ότι τα θέματα αυτά έχουν απήχηση στο κοινό, με τις συνεπακόλουθες όπως υποστηρίζει αρνητικές επιδράσεις. (Μπόση, 1996).

Εκφραστές της αντίθετης από αυτήν άποψης υπήρξαν οι ακαδημαϊκοί Decker και Raney που διαφώνησαν με τέτοιου είδους συμπεράσματα. Το βασικό επιχείρημα των θέσεων τους στηρίζεται στο γεγονός ότι η επιστήμη της επικοινωνιολογίας δεν έχει κατορθώσει να

εξηγήσει αρχικά την έννοια της τρομοκρατίας ως μια προσπάθεια ριζοσπαστικής μετάδοσης ιδεολογικών αρχών σε ένα κοινό. Η σημαντικότερη όμως προσπάθεια απόρριψης των απόψεων που προαναφέρθηκαν πραγματοποιήθηκε από τον Ralph E. Dawling ο οποίος διατύπωσε 4 υποθέσεις βασιζόμενος στα εξής: καταρχάς ότι η τρομοκρατία είναι συμβολική πράξη που γίνεται για την ικανοποίηση των ίδιων των τρομοκρατών και όχι για την προβολή τους από τα Μ. Μ. Ε. Συγχρόνως ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις δρουν για πολιτικούς σκοπούς, ενώ δεν έλαβε υπόψη του τις τρομοκρατικές ενέργειες από ψυχικά ασθενείς και εγκλήματα που επιζητούν το κέρδος. (Μπόση, 1996).

Μια πρώτη υπόθεση λοιπόν είναι ότι οι τρομοκράτες επιζητούν μια πλατφόρμα πληροφόρησης. Με βάση τη θέση που θέλει τις τρομοκρατικές ενέργειες να πραγματοποιούνται προκειμένου να προβληθούν από τα Μέσα, θα πρέπει να υποθέσουμε όπως υποστηρίζει ο Dawling ότι οι τρομοκράτες έχουν μειωμένη αντίληψη καθώς, συνεχίζουν τη δράση τους ενώ αντιλαμβάνονται ότι δεν πείθουν το κοινό που λαμβάνει τι μήνυμα τους. Όπως χαρακτηριστικά λέει: «εάν οι τρομοκράτες επιθυμούσαν να πείσουν την πλειονότητα του κοινού θα πρέπει να είχαν αντιληφθεί μέχρι τώρα ότι η κάλυψη από τον Τύπο και τα Μ. Μ. Ε. σπάνια δίνει την πλήρη εικόνα των στόχων και της φιλοσοφίας τους». Σύμφωνα μάλιστα και με τους Decker και Raney, η νοοτροπία του ευρύτερου κοινού δεν μεταβάλλεται από την παρουσίαση θεμάτων που αφορούν την τρομοκρατία. (Μπόση, 1996).

Οι ίδιες οι πράξεις βίας μέσω της παρουσίασης τους από τα Μ. Μ. Ε. δημιουργούν αρνητικές αξίες, γεγονός που αποτρέπει τη μαζική αποδοχή από το κοινό της ιδεολογίας των τρομοκρατών. Σε συνάρτηση μάλιστα με τον τρόπο παρουσίασης των τρομοκρατικών επιθέσεων από τα Μέσα –κατεξοχήν αποκρουστικός- η προβολή της δράσης των τρομοκρατών αν φέρει στην πραγματικότητα κάποιο αποτέλεσμα, αυτό δε συμβαδίζει με τους στόχους και τις επιδιώξεις των τρομοκρατών. Στο συμπέρασμα αυτό του Dawling συνηγορεί και η θέση των Gerbner και Gross που έχουν υποστηρίξει ότι η βία, κύρια μέσω της τηλεόρασης προκαλεί ένα αίσθημα φόβου στο κοινό και μια

αυξανόμενη τάση για προστασία από τις αρχές, κάτι που σαφώς δεν επιζητούν οι τρομοκράτες. Είναι λογικό λοιπόν να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, σύμφωνα πάντα με τον Dawling ότι οι τρομοκράτες δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τη χρήση των Μ. Μ. Ε. και τον τρόπο που τους αντιμετωπίζουν. (Μπόση, 1996).

Μια δεύτερη υπόθεση που έχει ευρέως διατυπωθεί είναι ότι οι τρομοκράτες μέσω της προβολής τους από τα Μ. Μ. Ε. κερδίζουν τη συμπάθεια του κοινού για τις πράξεις τους. Ο Dawling απορρίπτει την άποψη αυτή υποστηρίζοντας ότι ο τρόπος δράσης και γενικότερα η ξένη προς το ευρύ κοινό ιδεολογία των τρομοκρατών εμποδίζει την ταύτιση ή έλξη προς αυτούς. Τη θέση του αυτή την τεκμηριώνει μέσω των αποτελεσμάτων διαφόρων ερευνών όσον αφορά την ταύτιση-έλξη που δείχνουν ότι τα συναισθήματα αυτά υπάρχουν όταν υφίστανται κοινά σημεία μεταξύ του υποκειμένου και του επικοινωνιακού άλλου. Σύμφωνα μάλιστα με τις έρευνες αυτές τα στοιχεία στην προσωπικότητα ενός ατόμου που ευνοούν την ταύτιση ή έλξη προς αυτό άλλων προσώπων είναι η αντικειμενικότητα, η ικανότητα και η δυναμικότητα. Στοιχεία που οι τρομοκράτες δε διαθέτουν όπως πιστεύει ο Dawling και γι' αυτό, μια τέτοια υπόθεση σχετικά με την ευνοϊκή ή μη εικόνα των τρομοκρατών δε μπορεί να θεωρηθεί βάσιμη. (Μπόση, 1996).

Μια ανάλογη υπόθεση είναι ότι οι τρομοκράτες, μέσω της εκτεταμένης κάλυψης της δράσης τους από τα Μ. Μ. Ε. αποκτούν την απαραίτητη γι' αυτούς δημοσιότητα. Η υπόθεση αυτή όμως παραλείπει σύμφωνα με τον Dawling την παράμετρο του τρόπου με τον οποίο προβάλλονται οι τρομοκρατικές δραστηριότητες. Με βάση λοιπόν έρευνα των Picard και Adams, στο 83% των χαρακτηρισμένων ως τρομοκρατικών ενεργειών η στάση των δημοσιογράφων ήταν ουδέτερη, χωρίς στοιχεία υπεράσπισης ή καταδίκης. Από τη στιγμή λοιπόν που όπως παρουσιάζεται η προβολή της δράσης των τρομοκρατών δε γίνεται με τρόπο ευμενή προς αυτούς, δεν μπορεί να υποτεθεί ότι η κάλυψη των Μ. Μ. Ε. προσφέρει ευνοϊκή δημοσιότητα. (Μπόση, 1996).

Μια τελευταία υπόθεση την οποία αντιμάχεται ο Dawling είναι ότι τα Μ. Μ. Ε. αποτελούν μια από τις αιτίες διάδοσης της

τρομοκρατίας. Σε αντίθεση με τον F. Hacker που πιστεύει ότι με τη διακοπή της κάλυψης των τρομοκρατικών γεγονότων θα εξαφανιζόταν το 75% της εθνικής και διεθνούς τρομοκρατίας, ο Dawling βλέπει τα Μ. Μ. Ε όχι ως αιτία της τρομοκρατίας αλλά, ως παρατηρητή. Η τρομοκρατική βία σύμφωνα με τον ίδιο προέρχεται ουσιαστικά ανεξάρτητα από την κάλυψη από τα Μέσα και δεν ενισχύεται από αυτήν. Όπως υποστηρίζει και ο R. G. Picard δεν έχει βρεθεί από την πλευρά των κοινωνικών επιστημών κάποιος συνδετικός κρίκος που να συνδέει την κάλυψη των τρομοκρατικών πράξεων με την εξάπλωση του τρομοκρατικού φαινομένου.(Μπόση, 1996).

11.2: Μ. Μ. Ε. και τρομοκράτες/ τρομοκρατικές οργανώσεις

Από τις διάφορες υποθέσεις και θεωρίες που προαναφέρθηκαν γίνεται κατανοητό ότι μεγαλύτερη έμφαση πρέπει να δίνεται στην προκειμένη περίπτωση στον τρόπο που τα Μ. Μ. Ε. αντιμετωπίζουν τους τρομοκράτες-τρομοκρατικές οργανώσεις και γενικότερα το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Κι αυτό γιατί από τη στιγμή που η τρομοκρατική βία αποτελεί είδηση, η κάλυψη και μετάδοση της θεωρείται αυτονόητη. Ο τρόπος της μετάδοσης όμως, μέσω μάλιστα της εξήγησης που δίνεται για την πράξη ή το φαινόμενο πιο γενικά είναι αυτός που δημιουργεί συναισθήματα και διαμορφώνει συγκεκριμένες απόψεις για τους τρομοκράτες και τις ενέργειες τους. Μπορούμε λοιπόν να διακρίνουμε κάποια γενικά χαρακτηριστικά όσον αφορά τον τρόπο προβολής των τρομοκρατών από τα Μ. Μ. Ε.(Μπόση, 1996).

Καταρχάς, είναι χαρακτηριστικός ο επιφανειακός τρόπος με τον οποίο προσεγγίζουν στο μεγαλύτερο μέρος τους τα Μ. Μ. Ε. το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Κάτι εντοπίζεται στη έλλειψη εννοιολογικού αλλά, και ιστορικού, πολιτικού και κοινωνικού πλαισίου που διακρίνει την πληθώρα των αναλύσεων περί τρομοκρατίας. Δεχόμενοι ότι η τρομοκρατία όπως και κάθε άλλο κοινωνικό φαινόμενο πηγάζει από μια αλληλουχία στοιχείων και γεγονότων, κρίνεται απαραίτητη σε κάθε περίπτωση η απόδοση –ή προσπάθεια απόδοσης- ενός ορισμού για το φαινόμενο αυτό σε συνδυασμό με τη διερεύνηση

του πλαισίου μέσα στο οποίο αναπτύσσεται και των αιτιών της εμφάνισης του. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, η αναφορά των Μ. Μ. Ε. στους τρομοκράτες/ τρομοκρατικές οργανώσεις πραγματοποιείται χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι παράμετροι αυτοί, με αποτέλεσμα η όποια κάλυψη του φαινομένου να καθίσταται επιδερμική. (Καρδαρά, 2003).

Ταυτόχρονα, στην αναφορά των Μ. Μ. Ε. στις τρομοκρατικές οργανώσεις και τους τρομοκράτες έμφαση δίνεται στα φυσικά γεγονότα που λαμβάνουν χώρα στα πλαίσια των τρομοκρατίας (π.χ. ταλαιπωρία των θυμάτων) και όχι στους σκοπούς και στόχους των τρομοκρατών. Αυτό συμβαίνει κύρια για δύο λόγους, έναν εμπορικό και έναν πολιτικό. Η εμπορικότητα κατά πρώτο λόγο έχει να κάνει με τη γενικότερη φιλοσοφία και κατεύθυνση των Μ. Μ. Ε., ιδίως όταν μιλάμε για την τηλεόραση. Τα φυσικά συμβάντα, κυρίως μέσω της απεικόνισης τους από την κάμερα μπορούν να επιδρούν άμεσα στους τηλεθεατές, σε αντίθεση με τα σχόλια και τις διάφορες διακηρύξεις. Η πολιτική ιδεολογία των τρομοκρατών συνήθως προστίθεται ως συμπλήρωμα ενώ, οι διάφορες συζητήσεις και αναλύσεις επί του θέματος πλαισιώνουν την είδηση χωρίς ν' αποτελούν από μόνες τους είδηση. (Μπόση, 1996).

Ο πολιτικός λόγος που υπάρχει από την άλλη πλευρά αναφέρεται στην απροθυμία της κρατικής εξουσίας να δίνεται δημοσιότητα στις απόψεις που φέρουν οι τρομοκράτες/ τρομοκρατικές οργανώσεις. Στο συμφέρον των εκάστοτε κυβερνήσεων είναι να παρουσιάζονται οι τρομοκράτες σαν εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου καθώς η κοινωνική υποστήριξη στους τρομοκράτες μπορεί να επιφέρει αποδυνάμωση της δικής τους ισχύος. (Μπόση, 1996).

Είναι γεγονός πάντως ότι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας από τα Μ. Μ. Ε. είναι η υπερβολή. Σε περιόδους σημαντικής τρομοκρατικής δραστηριότητας, το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται με παρατεταμένο και επιφορτισμένο τρόπο, άλλες φορές μάλιστα και διογκωμένο με αποτέλεσμα να δημιουργείται στο ευρύτερο κοινό μια αίσθηση επικράτησης ενός καθεστώτος τρόμου. Οι τρομοκράτες συχνά χαρακτηρίζονται αβίαστα

ως φανατικά άτομα, άτομα που τους κατακλύζει το μίσος αλλά, και ως διαταραγμένες προσωπικότητες. Έτσι, γύρω από το πρόσωπο του τρομοκράτη δημιουργείται μια έντονη συγκινησιακή φόρτιση μέσα από την ανάλωση μάλιστα της παρουσίας του από τα Μ. Μ. Ε. σε λεπτομέρειες που δεν σχετίζονται άμεσα με την τρομοκρατική δράση. Όλα τα παραπάνω λοιπόν συνθέτουν μια αντιμετώπιση από τα Μέσα του τρομοκρατικού φαινομένου αποπροσανατολισμένη από την ουσία και χωρίς τις αναγκαίες κοινωνιολογικές βάσεις. (Καρδαρά, 2003).

11.3: Μ. Μ. Ε. και κοινή γνώμη

Με βάση τη βαρύτητα που δίνεται επί του προκειμένου στη στάση του ευρύτερου κοινού, ενδιαφέρον παρουσιάζουν ορισμένες έρευνες που έχουν γίνει στην Ελλάδα σχετικά με τα Μ. Μ. Ε. και την κοινή γνώμη. Σε αυτά τα πλαίσια, σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2003 από την εταιρεία Metron Analysis σε δείγμα 1210 ατόμων απ' όλη την Ελλάδα:

- Ένα 19% χαρακτηρίζει τα μέλη της 17N κοινωνικούς επαναστάτες
- Το 74% τους χαρακτηρίζει τρομοκράτες
- Το 7% δεν υιοθετεί κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηρισμό

Ταυτόχρονα ένα σημαντικό ποσοστό –17,4%- συνδέει τη 17N με την Άκρα Δεξιά. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας το 56,7% πιστεύει ότι τα Μ. Μ. Ε. έχουν αρνητική επίδραση στο φαινόμενο της τρομοκρατίας, όταν το 2002 το ποσοστό αυτό έφτανε το 67% (Καρδαρά, 2003).

Σε αντίστοιχη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο:

- Ένα 28% θεωρεί τα μέλη της 17N ιδεολόγους επαναστάτες
- Το 25% ότι πρόκειται για πρώην επαναστάτες που πλέον ταυτίζονται με τους κοινούς εγκληματίες
- Το 28% ότι είναι δολοφόνοι χωρίς καμία ιδεολογία, και

- Το 19% ότι υποκινούνται από τις διάφορες μυστικές υπηρεσίες

Είναι κατανοητό δηλαδή ότι η αντίληψη μιας μεγάλης μερίδας από το κοινό αποκλίνει από αυτή που προβάλλουν τα Μ. Μ. Ε., χωρίς όμως κάτι τέτοιο να εκδηλώνεται στην καθημερινή ζωή.(Καρδαρά, 2003).

Ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο προκύπτει από έρευνα του Κέντρου Κοινωνικής Ψυχολογίας και Έρευνας της κοινής γνώμης του Παντείου Πανεπιστημίου. Το δείγμα αποτελούσαν φοιτητές από τους οποίους, 1 στους 4 υπερασπιζόταν τις αυθαίρετες συλλήψεις ή τα βασανιστήρια στους υπόπτους για πράξεις τρομοκρατίας ενώ, 1 στους 5 δεχόταν την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους για ελεύθερη έκφραση, δικαστική υπεράσπιση και δίκαιη δίκη. Πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν ότι τέτοιου είδους απόψεις πηγάζουν από τον τρόπο παρουσίασης των τρομοκρατών/ τρομοκρατικών οργανώσεων από τα Μ. Μ. Ε.(Καρδαρά, 2003).

ΚΕΦ.12

Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η εμφάνιση και εξάπλωση του τρομοκρατικού φαινομένου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο είχε ως φυσικό επακόλουθο την αντίδραση των διαφόρων κρατών της διεθνούς κοινότητας με τη λήψη κατασταλτικών μέτρων. Η αντιμετώπιση της τρομοκρατικής βίας επιχειρείται έτσι τόσο στα πλαίσια εσωτερικών νομοθεσιών, όσο και στα πλαίσια διεθνών συμβάσεων. Τα μέτρα καταστολής που έχουν λάβει τα διάφορα κράτη, διαμορφωμένα σύμφωνα με τις εκάστοτε ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές περιστάσεις στο εσωτερικό της χώρας αλλά, και με βάση την κατάσταση στο διεθνή χώρο, επιτελούν κύρια δύο στόχους. Τη βελτίωση και ενίσχυση του κρατικού μηχανισμού της έρευνας, δίωξης και πάταξης των τρομοκρατικών ενεργειών καταρχάς και εν συνεχεία τη θέσπιση της τιμωρίας των πράξεων αυτών μέσω αυστηρών ποινών. (Κουράκης, 1991).

Ουσιαστικά, με τα μέτρα αυτά επιδιώκεται από τη μια μεριά η διευκόλυνση των διωκτικών αρχών ώστε το έργο τους να γίνει αποτελεσματικότερο και, από την άλλη πλευρά η αναχαίτιση μέσω της απειλής βαρειών ποινών η τρομοκρατική δραστηριότητα αλλά και η εγκληματική διάθεση των συμμετεχόντων σε τέτοιου είδους ενέργειες. (Κουράκης, 1991).

12.1: Σε διεθνές επίπεδο

Σε διεθνές επίπεδο, μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών συγκροτήθηκε μια επιτροπή με αντικείμενο την έρευνα για την τρομοκρατία. Έτσι στις 16.11.1937 έχουμε τη Σύμβαση της Γενεύης για την πρόληψη και την καταστολή της τρομοκρατίας η οποία όμως δεν ετέθη ποτέ σε ισχύ καθώς δεν επικυρώθηκε. Με βάση τη συνθήκη αυτή, ως τρομοκρατικές πράξεις θεωρούνται οι προσπάθειες βίαιης ανατροπής μιας κυβέρνησης, η διακοπή των δημοσίων υπηρεσιών ή επιχειρήσεων, η πρόκληση επιδημιών, ο δηλητηριασμός των διεθνών σχέσεων, οι

απόπειρες δολοφονίας πολιτικών προσώπων, η καταστροφή δημοσίων κτιρίων και τηλεπικοινωνιών κ.α. Με αυτή τη συνθήκη ορίζεται καταρχάς η ευθύνη των εθνών για την πρόληψη και καταστολή της τρομοκρατίας καθώς, και η δημιουργία ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Η Σύμβαση της Γενεύης στην ουσία, αν και δεν συμπεριλαμβάνεται στο Διεθνές Δίκαιο έδωσε έναν πρώτο καθορισμό της τρομοκρατίας ως εγκλήματος, αποπολιτικοποιώντας έτσι ώστε να μην τύχει του καθεστώτος εύνοιας των πολιτικών εγκλημάτων. (Μπόση, 1996).

Ακολούθησε μια σειρά νομοθετικών διατάξεων που σκοπό είχαν τον έλεγχο και την διακρατική συνεργασία για την καταστολή της διεθνούς τρομοκρατίας ενώ, παράλληλα τίθενται και οι βάσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι εδώ ο περιορισμός της αρχής της εδαφικότητας των ποινικών νόμων –“territoriality”- από την αρχή της παγκοσμιότητας των ποινών, όσον αφορά πράξεις τρομοκρατίας που θέτουν σε κίνδυνο τα έννομα αγαθά ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας. Χαρακτηριστικό στοιχείο πάντως στις νομοθετικές αυτές διατάξεις είναι η αδυναμία εννοιολογικού προσδιορισμού του όρου τρομοκρατία. (Παπαδάτος, 1987).

Έτσι, μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έχουμε μια πρώτη αντιμετώπιση της τρομοκρατίας στο διεθνές συμβατικό δίκαιο με, την Τέταρτη Σύμβαση της Γενεύης της 23^{ης} Αυγούστου 1949 για την προστασία του άμαχου πληθυσμού σε καιρό πολέμου. Η Σύμβαση αυτή αναφέρεται ουσιαστικά σε τρομοκρατικές δράσεις του ίδιου του κράτους που στόχο έχουν την αποτροπή επιθέσεων από τους πολιτικούς αντιπάλους στρεφόμενες εναντίον του. Κατά τη δεκαετία του 1950 αντίστοιχες προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου πραγματοποιήθηκαν υπό την αιγίδα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Στην 6^η σύνοδο της (Ιούνιος-Ιούλιος 1954) διαμορφώθηκε το Σχέδιο «Κώδικα των διεθνών εγκλημάτων» με το οποίο ποινικοποιούνται κρατικές ενέργειες που αποτελούν μια από τις πιο σημαντικές και κρίσιμες μορφές της τρομοκρατικής δράσης. Πρόκειται για τη μορφή εκείνη που διαπράττει,

υποθάλλει ή ανέχεται ένα κράτος, εναντίον ενός άλλου κράτους. (Παπαδάτος, 1987).

Η πρώτη όμως άμεση αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας από τον Ο.Η.Ε. έγινε τον Οκτώβριο του 1972 όταν, με πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα κατετέθη ένα σχέδιο για την πρόληψη και τιμωρία των τρομοκρατικών πράξεων. Στο σχέδιο αυτό ιδιαίτερη μνεία γινόταν στα μέτρα που αποσκοπούν στην πρόληψη της διεθνούς τρομοκρατικής δράσης ενώ, ενδιαφέρον παρουσιάζει η ειδική επισήμανση και στη μελέτη των κοινωνικό-πολιτικών αιτιών της. Η επισήμανση αυτή προκύπτει ουσιαστικά ως αποτέλεσμα της προϋπάρχουσας μεταξύ των κρατών διαφωνίας στο θέμα του ορισμού της τρομοκρατίας και, ιδιαίτερα όσον αφορά τις διαφορές των όρων «εθνοαπελευθερωτικός πόλεμος» και «τρομοκρατία». Τον επόμενο χρόνο έχουμε τη Διεθνή Σύμβαση της Νέας Υόρκης του Ο.Η.Ε. στις 19.12.1973 «περί πρόληψης και τιμωρίας των εγκλημάτων κατά των διεθνώς προστατευόμενων προσώπων...» στην οποία καθιερώνεται ρητά η διατήρηση του δικαιώματος ασύλου και περιορίζεται με τον τρόπο αυτό το δικαίωμα του κράτους να εκδώσει. (Κουράκης, 1991).

Η τελευταία αυτή Σύμβαση εντάσσεται στα πλαίσια της εξέλιξης της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας στο διεθνή χώρο όπου, διαφαίνεται ο προσανατολισμός σε ειδικότερα θέματα του τρομοκρατικού φαινομένου. Εδώ υπάγονται και οι Διεθνείς Συμβάσεις για την αεροπειρατεία και συγκεκριμένα: η Σύμβαση του Τόκιο της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1963 «περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελουμένων επί αεροσκαφών», η Σύμβαση της Χάγης της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1970 «για την καταστολή της παρανόμου κατακρατήσεως αεροσκαφών» και η Σύμβαση του Μόντρεαλ της 23^{ης} Σεπτεμβρίου 1971 «περί καταστολής παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας της πολιτικής αεροπορίας». Οι συμβάσεις αυτές αναγνωρίζονται ως το πρώτο βήμα στην καθιέρωση των βασικών προϋποθέσεων για την αποτελεσματική δίωξη και τιμωρία ορισμένων μορφών τρομοκρατίας σε διακρατικό επίπεδο. (Παπαδάτος, 1987).

Σε περιφερειακό επίπεδο ενδιαφέρον παρουσιάζει η Διεθνής Σύμβαση του Οργανισμού των Αμερικανικών Κρατών της 2

Φεβρουαρίου 1971 «για την πρόληψη ή την καταστολή των πράξεων τρομοκρατίας που έχουν τη μορφή εγκλημάτων κατά προσώπων καθώς και ο εκβιασμός ο συναφής με αυτά τα εγκλήματα, όταν αυτές οι πράξεις έχουν διεθνείς επιπτώσεις». Στη Σύμβαση αυτή οι τρομοκρατικές πράξεις θεωρούνται ως εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου, ενώ δεν αναγνωρίζονται σε αυτές πολιτικά κίνητρα και στόχοι. Το πολιτικό έγκλημα εξομοιώνεται εδώ με την τρομοκρατική πράξη, γεγονός που όπως πολλοί υποστηρίζουν καθιστά τη σύμβαση αυτή ανεπαρκή. (Παπαδάτος, 1987).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης από την άλλη μεριά κινούνται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας σε τρία μέτωπα. Το πρώτο μέτωπο περιλαμβάνει τις εσωτερικές νομοθεσίες των επιμέρους κρατών, ιδίως όσων αντιμετωπίζουν έντονη τρομοκρατική δραστηριότητα, π.χ. Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία κ.τ.λ. Σε αυτά τα πλαίσια ψηφίστηκε στη Γαλλία στις 4 Αυγούστου του 1981 ο «Νόμος περί Αμνηστίας» (Amnesty Law) που αναφερόταν στις τρομοκρατικές ενέργειες και στόχευε κύρια στον περιορισμό της δράσης των αυτονομιστών στη Βρετανία και την Κορσική. Στη Γερμανία, παρατηρείται από την αρχή της εμφάνισης της ένοπλης βίας άμεση κινητοποίηση του κρατικού μηχανισμού, με τη λήψη σκληρών νομοθετικών μέτρων από το 1971 που, αργότερα ενισχύθηκαν. Στην Ιταλία στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ψηφίστηκαν μια σειρά ειδικοί νόμοι και διατάγματα, ανάμεσα τους και οι Νόμοι “Reale” και “Cossiga”. Οι νόμοι αυτοί παρείχαν ουσιαστικά ευνοϊκότερες συνθήκες στις διωκτικές αρχές με σκοπό το αποτελεσματικότερο έργο τους. (Μπόση, 1996).

Το δεύτερο μέτωπο αποτελούν οι δύο ομάδες εργασίας του NATO που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια της Βορειοαντλαντικής Συμμαχίας με σκοπό τη μελέτη του τρομοκρατικού φαινομένου. Το τρίτο και τελευταίο μέτωπο αποτελούν οι διάφορες Συμβάσεις και τα μέτρα που λαμβάνονται μέσω αυτών. Μια από τις πρώτες συμβάσεις που υπεγράφησαν ήταν «Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταστολή της τρομοκρατίας» στις 27 Ιανουαρίου 1977 στο Στρασβούργο (παρ.2.μερ.β'1.). Η σύμβαση αυτή εκφράζει μια προσπάθεια

δραστικότερης αντιμετώπισης της τρομοκρατίας στο διεθνή χώρο, κυρίως όσον αφορά το θέμα της έκδοσης των δραστών που είναι και το καίριο σημείο αναφορικά με τη δυνατότητα τιμώρησης των τρομοκρατών. Από πολλούς η Σύμβαση αυτή θεωρείται ως μια αποτυχημένη προσπάθεια καθώς, ενώ αποπολιτικοποιεί από τη μια μεριά τις τρομοκρατικές πράξεις δίνει παράλληλα το δικαίωμα στα συμβαλλόμενα μέρη να δεχτούν ως «πολιτικές» τις εν λόγω πράξεις, αναιρώντας έτσι αυτή την αποπολιτικοποίηση. (Παπαδάτος, 1987).

Μετά από δύο χρόνια, το 1979, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ψήφισαν τη «Συμφωνία του Δουβλίνου» με την οποία ουσιαστικά επιχειρούνταν να υλοποιηθεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση χωρίς διαφωνίες στο θέμα της απέλασης. Η ομάδα TREVI (Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International) δημιουργήθηκε τον Ιανουάριο του 1976 ενώ στις 16 Σεπτεμβρίου 1982 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκανε πρόταση για τη σύσταση ενός Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου που θα εκδίκαζε τρομοκρατικά εγκλήματα. Η ομάδα TREVI είχε στις αρμοδιότητες της τις ανταλλαγές πληροφοριών, το συντονισμό των πληροφοριών σε θέματα τρομοκρατίας αλλά και τη συνεργασία των αστυνομικών αρχών γενικά σε ότι αφορά το διεθνή έγκλημα. Οι εργασίες της ομάδας TREVI αρχικά αφορούσαν μόνο της τρομοκρατία αλλά, στη συνέχεια επεκτάθηκαν και σε άλλα θέματα όπως το οργανωμένο έγκλημα, τον χουλιγκανισμό, τη δημόσια τάξη κ.α. (Μπόση, 1996).

Οι παραπάνω διεθνείς Συμβάσεις, μαζί με ρυθμιστικές διατάξεις που ακολούθησαν αλλά και νέες συμβάσεις δημιουργήθηκαν από τη Διεθνή Κοινότητα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την προστασία της κοινότητας από αυτή. Κάθε κράτος ξεχωριστά όμως διατηρεί τη δική του αντίληψη και αρμοδιότητα για τον τρόπο αντιμετώπισης τόσο των εγκλημάτων σε εθνικό επίπεδο όσο, και σε διεθνές σύμφωνα με την αρχή της εδαφικότητας: “The Territorial Principle”-“Principle de Territorialite”. (Μπόση, 1996).

12.2: Στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η νομοθετική αντιμετώπιση του φαινομένου «τρομοκρατία» διαμορφώθηκε όπως ήταν φυσικό σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εμφάνισης και εξέλιξης του στο εσωτερικό της χώρας. Οι ελληνικές τρομοκρατικές οργανώσεις δε διαμορφώθηκαν εμφανώς μέσα από την πορεία εξέλιξης των κοινωνικών κινημάτων ούτε είχαν ποτέ μαζικό προσανατολισμό, όπως και δε διέθεταν ούτε επεδίωξαν μαζικό κοινωνικό ακροατήριο. Η δράση τους δεν είχε σημαντικά αποτελέσματα όπως σε αντίστοιχες ευρωπαϊκές χώρες δεδομένου ότι δεν έχουν κατορθώσει ν' αποκτήσουν έστω και εν μέρει ρυθμιστικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις. Όσον αφορά λοιπόν την Ελλάδα δεν έχουν σημειωθεί σημαντικές περιόδους ανάπτυξης της τρομοκρατίας εναντίον του κράτους στα πλαίσια επιδιωκόμενης αποσταθεροποίησης του πολιτικού συστήματος και δημιουργίας πολιτικών κρίσεων ενώ αντίθετα, το κράτος συχνά χρησιμοποίησε τέτοιου είδους πρακτικές για την εξασφάλιση της εξουσίας. (Λοβέρδος, 1987).

Η κατεύθυνση της ελληνικής νομοθεσίας αναφορικά με το φαινόμενο της τρομοκρατίας σε ποινικό επίπεδο έχει παρουσιάσει σημαντικές διαφοροποιήσεις σε δεδομένες χρονικές στιγμές. Ουσιαστικά, τα σχετικά νομοθετήματα και οι στάσεις προέκυψαν ως συμπλήρωμα της προϋπάρχουσας ποινικής νομοθεσίας με σκοπό να μπορεί ν' αντιμετωπιστεί ένα τέτοιο φαινόμενο την ώρα που σε άλλες χώρες της Ευρώπης αναπτυσσόταν έντονα και ραγδαία. Παράλληλα όμως προέκυψαν και ως αποτέλεσμα των προσπαθειών να δημιουργηθεί το κατάλληλο καθεστώς ώστε η ελληνική νομοθεσία να δύναται να εναρμονιστεί με αυτές των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. (Λοβέρδος, 1987).

Την περίοδο που σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο γινόταν λόγος για το «δεύτερο κύμα» τρομοκρατίας –δεκαετία του 1970- στην Ελλάδα εισήχθη κ πρώτος αντιτρομοκρατικός νόμος που για τα δεδομένα της χώρας ισοδυναμούσε με την πρώτη αντιμετώπιση μιας «νέας» μορφής εγκληματικότητας. Ο νόμος 774 της 25^{ης} Απριλίου/ 4^{ης} Μαΐου 1978 «περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας του

Δημοκρατικού Πολιτεύματος» θεσπίστηκε καταρχάς για ν' αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της ύπαρξης «κενού νόμου» κατά το προϊσχύον δίκαιο. Κάτι τέτοιο εξηγείται από την έως τότε ανεπάρκεια της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας καθώς, μέχρι το 1978 το φαινόμενο αυτό ήταν για τον έλληνα ποινικό νομοθέτη αντικειμενικά απρόβλεπτο. (Μπελαντής, 1997).

Ο στόχος του νόμου 774/1978 (παρ.2.μερ.α'.1) οριζόταν αυτόματα από τον τίτλο του ο οποίος συνδεόταν –άστοχα όπως πολλοί έχουν υποστηρίξει- με την προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Με το νόμο αυτό η έννοια της τρομοκρατίας, της τρομοκρατικής ομάδας και της συμμετοχής σε αυτήν διευρυνόταν έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνει πέρα από τους δράστες και συναυτουργούς ή συμμέτοχους. Η έννοια της «ομάδας» ειδικότερα περιέκλειε κάθε μορφή συναυτουργίας καθώς, ως τέτοια οριζόταν η σύμπραξη δύο τουλάχιστον προσώπων. Παράλληλα ο χαρακτηρισμός μιας ομάδας ως τρομοκρατική δεν προϋπόθετε απαραίτητα την τρομοκράτηση των πολιτών και τον εκβιασμό του κρατικού μηχανισμού αλλά, μπορούσε να προκύψει και μόνο από τη χρησιμοποίηση εκρηκτικών υλών χωρίς να συντρέχουν πολιτικοί ή άλλοι δημόσιοι λόγοι. Χαρακτηριστικό στην προκειμένη περίπτωση είναι το γεγονός ότι ως συμμετοχή σε τρομοκρατική ομάδα θεωρούταν και η συμμετοχή σε ομαδική διαδήλωση όπου μπορεί να χρησιμοποιούνταν αυτοσχέδιοι εκρηκτικοί μηχανισμοί. Η κριτική που ασκήθηκε ήταν αναμενόμενη καθώς όπως υποστηρίζει και ο Μανωλεδάκης (2002): «η τρομοκρατική ομάδα απαιτεί στενό και ειδικά προσδιορισμένο δεσμό προσώπων με αυστηρά περιορισμένο αριθμό και προϋποθέσεις συμμετοχής και, πάντως, οπωσδήποτε ελεγχόμενο από την ομάδα και ενεργητική συμμετοχή. (Μανωλεδάκης, 2002).

Ο νόμος 774/1978 προέβλεπε βαριές ποινές για την προετοιμασία, τη διάπραξη, τη συμμετοχή, την απόκρυψη στοιχείων ή τον εγκλωβισμό τρομοκρατικών πράξεων, παραλείποντας όμως να καθορίσει τον ορισμό της έννοιας της τρομοκρατίας αλλά και τον προσδιορισμό και περιορισμό του όρου «συμμετοχή». Σύμφωνα

μάλιστα με τον Γ. Α. Μαγκάκη η έλλειψη ορισμού του τρομοκρατικού φαινομένου καθιστά το νόμο αυτό αντισυνταγματικό, δεδομένου ότι το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος απαιτεί να ορίζονται με σαφήνεια στον ποινικό νόμο τα στοιχεία του προβλεπόμενης σε αυτόν αξιόποινης πράξης. (Μπελαντής, 1997).

Στα πέντε χρόνια εφαρμογής του ν. 774/1978 δεν υπήρξε κάποια ουσιαστική «επιτυχία» όσον αφορά τις τρομοκρατικές οργανώσεις στον ελλαδικό χώρο ενώ αντίθετα, σημειώθηκαν διώξεις εναντίον ατόμων ή ομάδων που θεωρήθηκαν ως ανατρεπτικές χωρίς όμως, όπως αξιολογήθηκε εκ των υστέρων να συνδέονται με το τρομοκρατικό φαινόμενο. Οι πρακτικές αυτές εντοπίζονται στα πλαίσια της γενικότερης διασταλτικής-επεκτατικής τάσης εφαρμογής του νόμου που παρατηρήθηκε σε περιπτώσεις εκτός των ελαχίστων ορίων προσδιορισμού της τρομοκρατικής οργάνωσης. (Μπελαντής, 1997).

Ο παραπάνω νόμος καταργήθηκε το 1983, σύμφωνα με το άρθρο 9 του νόμου 1366/1983 «περί τροποποίησης διατάξεων του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Δικηγόρων, ρύθμιση θεμάτων της Δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις», χωρίς όμως ν' αναπληρωθεί από κάποιον άλλο σχετικό νόμο. Ως το 1990, όταν και ψηφίστηκε ο νόμος 1916/1990 «για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα», οι σχετικές με την τρομοκρατία υποθέσεις αντιμετώπιζονταν πολιτικά και δικαστικά απουσία ειδικού αντιτρομοκρατικού νόμου. Η θέσπιση του νόμου αυτού προέκυψε ως αποτέλεσμα της έξαρσης που παρουσίασε τα προηγούμενα χρόνια η τρομοκρατική δράση στην ελληνική επικράτεια. Η εμπειρία εφαρμογής του εν λόγω νόμου υπήρξε αρκετά σύντομη (1990-1993) ενώ δέχτηκε πολλές επικρίσεις από διάφορες πλευρές. (Μπόση, 1996).

Ειδικότερα, στο νόμο 1916/1990 (παρ.2.μερ.α'.2) οι όροι «τρομοκρατία» και «τρομοκρατική ομάδα» απουσιάζουν πλήρως ενώ, όσον αφορά τον τίτλο αντικαθίστανται από τον όρο «οργανωμένο έγκλημα» που όμως, δεν εμφανίζεται στο κείμενο του νόμου. Επί της ουσίας και παρά τον τίτλο του ο οποίος έχει χαρακτηριστεί επανειλημμένα ως; αποπροσανατολιστικός, ο νόμος 1916/1990 αναφέρεται κύρια στην τρομοκρατική δραστηριότητα και όχι στην

οργανωμένη εγκληματικότητα, δεδομένου μάλιστα ότι τα οικονομικά εγκλήματα δεν συμπεριλαμβάνονται στις διάφορες διατάξεις του. Στο νόμο αυτό οι αναφορές στην «ομάδα», χωρίς τον χαρακτηρισμό εδώ «τρομοκρατική» έχουν ουσιαστικά την ίδια δομή με τις αντίστοιχες του νόμου 774/1978 με τη διαφορά ότι εδώ αυξάνονται οι εγκληματικές πράξεις ως προς τις οποίες θεωρείται ότι υπάρχει σκοπός διάπραξης. (Μανωλεδάκης, 2002).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον πάντως παρουσιάζει το άρθρο 6 του ν. 1916/1990 με το οποίο προβλέπεται για πρώτη φορά η απαγόρευση της δυνατότητας δημοσίευσης από τον τύπο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ανακοινώσεων, προκηρύξεων και κάθε είδους δηλώσεων των οργανώσεων ή ομάδων που σκιαγραφεί ο νόμος. Η ύπαρξη και μόνο του άρθρου αυτού προκάλεσε πολλές αντιδράσεις σχετικά με την αντιφατικότητα του όσον αφορά τον τίτλο του νόμου καθώς, όπως είναι γενικά αποδεκτό οι ανακοινώσεις, προκηρύξεις κ.τ.λ. είναι στοιχείο των τρομοκρατικών οργανώσεων και όχι των εγκληματικών. (Μπελαντής, 1997).

Παράλληλα, πολλή συζήτηση έχει γίνει για τη συνταγματικότητα ή μη του συγκεκριμένου άρθρου σε σχέση με την ελευθερία έκφρασης που αναφέρεται στο Σύνταγμα. Μια μεγάλη μερίδα επιστημόνων κατέκρινε τη ρύθμιση αυτή θεωρώντας ότι περιορίζει την ελεύθερη λειτουργία του τύπου και την ενημέρωση των πολιτών, ενώ συγχρόνως όπως έχει υποστηριχθεί στερεί τη δυνατότητα αντίκρουσης των επιχειρημάτων των τρομοκρατών. Χαρακτηριστικό πάντως είναι το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του νόμου 1916/1990, αν και δεν έγιναν σημαντικά βήματα όσον αφορά την καταστολή της τρομοκρατικής δράσης των τρομοκρατικών οργανώσεων σημειώθηκαν σε αρκετές περιπτώσεις διώξεις και καταδίκες εκδοτών και διευθυντών εφημερίδων. (Μπελαντής, 1997).

Αντίστοιχα με το νόμο 1916/1990 -ο οποίος καταργήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 35 του Ν.2172/1993 (παρ.2.μερ.α'.3)- ο πιο πρόσφατος νόμος 2928/2001 (παρ.2.,μερ.α'.4) «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων», αν και θεσπίστηκε για την αντιμετώπιση του τρομοκρατικού φαινομένου, δεν

περιλαμβάνει τον όρο «τρομοκρατία» στον τίτλο ή στο κείμενο του. Κι αυτό γιατί μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει συμφωνία τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο για το περιεχόμενο του όρου αυτού. Παρόλο που η θέσπιση του νόμου αυτού είναι σχετικά πρόσφατη, ήδη γίνονται συζητήσεις για την τροποποίηση του, δείγμα της αδυναμίας του να εισάγει τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας στην Ελλάδα. Περισσότερο μάλλον συγκαταλέγεται στην εμφανή έλλειψη κοινής πολιτικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας όλων αυτών των χρόνων, απόρροια της γενικότερης έλλειψης κοινής πολιτικής αντίληψης των πολιτικών κομμάτων. (Μανωλεδάκης, 2002).

Πέρα πάντως από της εσωτερική νομοθεσία, οι ελληνικές κυβερνήσεις έχουν στηριχθεί για την αντιμετώπιση του τρομοκρατικού φαινομένου και σε διεθνείς ρυθμίσεις, μέσα από την κύρωση διεθνών συμβάσεων οι οποίες άπτονται με την τρομοκρατία. Οι συμβάσεις λοιπόν που έχει επικυρώσει η Ελλάδα στο διεθνές πλαίσιο είναι:

1. Ευρωπαϊκή Σύμβαση «περί εκδόσεως» της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1957
2. Σύμβαση του Τόκιο «περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελουμένων επί αεροσκαφών» της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1963
3. Σύμβαση της Χάγης «δια την καταστολή της παρανόμου κατακρατήσεως αεροσκαφών» της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1970
4. Σύμβαση της Ουάσιγκτον «περί προλήψεως και τιμωρίας των πράξεων τρομοκρατίας αίτινες έλαβον χώραν υπό μορφήν εγκλημάτων και σχετικών εκβιασμών εναντίον προσώπων που θεωρούνται ως διεθνούς σημασίας» της 2 Φεβρουαρίου 1971
5. Σύμβαση του Μόντρεαλ «περί καταστολής παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας της πολιτικής αεροπορίας» της 23^{ης} Σεπτεμβρίου 1971
6. Πρωτόκολλο για την καταστολή παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας της πολιτικής αεροπορίας της 23^{ης} Σεπτεμβρίου 1971
7. Ευρωπαϊκή Σύμβαση «περί καταστολής της τρομοκρατίας» της 27^{ης} Ιανουαρίου 1977
8. Διεθνής Σύμβαση του Ο. Η. Ε. «κατά της σύλληψης ομήρων» της 17^{ης} Δεκεμβρίου 1979

9. Διεθνής σύμβαση του Ο. Η. Ε. «δια την προστασία της σωματικής ακεραιότητας από τα πυρηνικά υλικά» της 3^{ης} Μαρτίου 1980
10. Σύμβαση της Ρώμης «δια την καταστολή των παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας της ναυσιπλοΐας» της 10^{ης} Μαρτίου 1988
11. Πρωτόκολλο για την καταστολή παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας των σταθερών εγκαταστάσεων στην Υφαλοκρηπίδα της 10^{ης} Μαρτίου 1988
12. Σύμβαση του Ο. Η. Ε. «περί του σημαδέματος των πλαστικών εκρηκτικών υλών δια την αναγνώριση τους» της 1^{ης} Μαρτίου 1991
13. Σύμβαση του Ο. Η. Ε. «δια την καταστολή των βομβιστικών επιθέσεων» της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1997
14. Σύμβαση της Νέας Υόρκης «δια την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας» της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1999

Όσον αφορά τις δύο τελευταίες συμβάσεις, η μεν πρώτη από αυτές (13) βρίσκεται στο στάδιο της κυρωτικής διαδικασίας ενώ, η δεύτερη (14) έχει κυρωθεί από την Ελληνική Βουλή και αναμένεται η κατάθεση του κυρωτικού εγγράφου στη Νέα Υόρκη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί ουσιαστικά μια ανασκόπηση της κοινωνιολογικής προσέγγισης όσον αφορά το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Ταυτόχρονα όμως εκπροσωπείται και η εγκληματολογική σκοπιά του φαινομένου μ' ένα τρόπο συμπληρωματικό, αλλά και αυτόνομο όταν το εκάστοτε στάδιο της μελέτης το απαιτεί.

Η ανάλυση των φαινομένων της παρέκκλισης και του εγκλήματος χρησιμοποιήθηκε ως το αναγκαίο υπόβαθρο στη βάση της μελέτης του τρομοκρατικού φαινομένου. Όντας η παρέκκλιση και το έγκλημα σε μια αλυσιδωτή σχέση μεταξύ τους αλλά και με την τρομοκρατία, αποτέλεσαν στην πραγματικότητα έναν οδηγό για τη μετέπειτα πιο εξειδικευμένη μελέτη. Καθώς δηλαδή το έγκλημα αποτελεί μια ειδική μορφή παρέκκλισης αλλά και η τρομοκρατία ειδική μορφή εγκλήματος και επομένως και παρέκκλισης, οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια των φαινομένων παρέκκλιση και έγκλημα κατέχουν επεξηγηματικό χαρακτήρα. Σε καμία περίπτωση όμως δεν επιχειρείται η πλήρης ταύτιση των θεωριών αυτών με το τρομοκρατικό φαινόμενο.

Βασικό κίνητρο της μελέτης αυτής υπήρξε η δεδομένη σύγχυση που επικρατεί γύρω από το περιεχόμενο του όρου τρομοκρατία αλλά και την υπόσταση του ως κοινωνικό φαινόμενο. Σε αυτά τα πλαίσια, σημαντική βαρύτητα δόθηκε στην κατά το δυνατόν πληρέστερη εννοιολογική προσέγγιση του όρου και εν συνεχεία αναλύθηκαν τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν το εν λόγω φαινόμενο (στόχοι, αίτια, μορφές, χαρακτηριστικά κ. τ. λ.). Παράλληλα, ένας σημαντικό κομμάτι της μελέτης είναι αφιερωμένο στη διαφοροποίηση της τρομοκρατίας από σύνοδες έννοιες (αναρχία, πολιτικό έγκλημα, οργανωμένο έγκλημα) που συχνά συγχέονται με αυτή λόγω των δυσδιάκριτων πολλές φορές διαχωριστικών ορίων.

Μέσα από μια κατά το δυνατόν περιεκτική ιστορική αναδρομή που πραγματοποιήθηκε αλλά και από την παρουσίαση των διαφόρων μορφών της τρομοκρατίας, παλαιών και σύγχρονων, επιχειρήθηκε η

κατάδειξη της ανάπτυξης, εξέλιξης και μετεξέλιξης του φαινομένου στα πλαίσια των διαφόρων επιρροών, συγκυριών κ. τ. λ. Ταυτόχρονα, δύο ακόμα σημαντικά σημεία της μελέτης αποτελούν η παρουσίαση του ρόλου των Μ. Μ. Ε. δεδομένου ότι αντικειμενικά δεν εναπόκειται μόνο στην ενημέρωση και η ανάλυση της αντιμετώπισης του φαινομένου σε διεθνές και εγχώριο επίπεδο, που παρέχουν σημαντικές πληροφορίες σχετικά με το πώς βιώνει το κοινωνικό σύνολο το εν λόγω φαινόμενο.

Σύμφωνα λοιπόν με όσα διατυπώθηκαν μέχρι τώρα, είναι εμφανές ότι στο επίπεδο της παρέκκλισης και του εγκλήματος ένας σημαντικός αριθμός θεωρητικών έχει προβεί στην ανάλυση τους μέσα από μια σειρά υποθέσεων και διαπιστώσεων. Σε αυτά τα πλαίσια άλλωστε προέκυψε ένα πλήθος σχετικών θεωριών, συγκλίνουσες ή και αποκλίνουσες μεταξύ τους, αλλά και η εδραίωση της Εγκληματολογίας ως ξεχωριστή επιστήμη. Αντίθετα, στο επίπεδο της τρομοκρατίας μέχρι σήμερα δε συναντάμε κάποια ολοκληρωμένη θεωρητική προσέγγιση που να δύναται να σταθεί στη βάση των διαφόρων μελετών του τρομοκρατικού φαινομένου. Παρά το γεγονός ότι οι θεωρίες της παρέκκλισης και του εγκλήματος μπορούν ν' αποτελέσουν όπως ήδη ειπώθηκε έναν οδηγό σε μια τέτοια μελέτη, εντούτοις από μόνες τους εμφανίζονται τελικά ελλειψείς. Κι αυτό γιατί η φύση και οι ιδιάζουσες πτυχές του τρομοκρατικού φαινομένου απαιτούν μια αυτόνομη και εξειδικευμένη προσέγγιση.

Στη διαπιστωμένη αυτή έλλειψη σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει όπως φάνηκε η εννοιολογική προβληματική γύρω από τον όρο τρομοκρατία. Η απουσία ενός αντικειμενικά ορθού ορισμού αποτελεί τον κατ' ουσίαν ανασταλτικό παράγοντα στον προσδιορισμό του φαινομένου της τρομοκρατίας. Η σχετική βιβλιογραφία αποκαλύπτει αποσπασματικές προσπάθειες προσέγγισης που, με ελάχιστες εξαιρέσεις, εμφανίζουν ελλείψεις και συχνά αδυναμία τεκμηρίωσης των εκάστοτε διαπιστώσεων. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι παρόλο που το τελευταίο διάστημα, μέσα στο γενικότερο κλίμα της διαρκούς ενασχόλησης με την τρομοκρατία, έχουν

συγγραφεί πλήθος από σχετικά βιβλία, ελάχιστα από αυτά έχουν μια θεωρητική βάση και τεκμηρίωση.

Σε αυτά τα πλαίσια διαφάνηκε και η αδυναμία έως τώρα να υπάρξει μια σφαιρική οπτική όσον αφορά τα αίτια της τρομοκρατίας, με τις θέσεις που σκιαγραφούν τη βία και την αναρχία να πλεονεκτούν μεν, να μη φαίνεται να επαρκούν δε. Αντίστοιχα, συγκεχυμένες εμφανίζονται και οι απόψεις σχετικά με τους σκοπούς και στόχους της τρομοκρατίας –γεγονός που παρουσιάζεται εξίσου έντονο και στην εννοιολογική προβληματική του όρου- ενώ, πολλές φορές τα χαρακτηριστικά της τρομοκρατίας και του τρομοκράτη/ τρομοκρατικών οργανώσεων έχουν αποδοθεί βεβιασμένα, με μια δόση υπερβολής.

Ως φυσικό επακόλουθο των παραπάνω έτσι και η λανθασμένη ταύτιση της τρομοκρατίας με άλλες συναφείς έννοιες και κύρια με το πολιτικό έγκλημα και την αναρχία αλλά και το οργανωμένο έγκλημα. Μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε έγινε φανερό ότι παρόλο που η τρομοκρατία παρουσιάζει ομοιότητες με τα φαινόμενα αυτά, οι διαφορές που ανακύπτουν δεν αφήνουν περιθώρια για το χαρακτηρισμό τους ως ταυτόσημα. Στην πραγματικότητα μιλάμε για διαφορετικούς σκοπούς, ιδεολογία και κίνητρα, τόσο με την αναρχία, όσο και με το πολιτικό ή το οργανωμένο έγκλημα.

Συγχρόνως και σε συνάρτηση πάντα με όσα έχουν διατυπωθεί στην παρούσα μελέτη, ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση της εξελικτικής πορείας του φαινομένου της τρομοκρατίας. Όπως έχει ειπωθεί και νωρίτερα, η τρομοκρατία αποτελεί ένα παλιό που προϋπήρχε και του ίδιου του όρου. Από τη στιγμή όμως της εμφάνισης της έως σήμερα τα δεδομένα έχουν διαφοροποιηθεί δραματικά όσον αφορά τις διάφορες εκφάνσεις της μορφής με την οποία εμφανίζεται, κύρια μάλιστα στο επίπεδο των χρησιμοποιούμενων μεθόδων.

Πιο συγκεκριμένα, με το πέρασμα του χρόνου και τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις το τρομοκρατικό φαινόμενο γίνεται ολοένα και πιο πολύπλοκο, χρησιμοποιεί θα λέγαμε τα επιτεύγματα του ίδιου του ανθρώπινου είδους με αποτέλεσμα οι τρομοκρατικές επιθέσεις να αποκτούν περισσότερο μαζικό χαρακτήρα αλλά και αυξημένη «αποτελεσματικότητα». Έτσι, σήμερα μιλάμε πλέον για την βιολογική

τρομοκρατία, τη χημική, την ηλεκτρονική κ. τ. λ., δεδομένα που κάποια χρόνια πριν εναπόκεινταν μονάχα στο επίπεδο της φαντασίας. Ενώ λοιπόν, οι διάφορες διαπιστώσεις για το τρομοκρατικό φαινόμενο προχωράνε με αργά βήματα, η φύση του ίδιου του φαινομένου μεταλλάσσεται αλματωδώς, γεγονός που δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο τις προσπάθειες προσδιορισμού του.

Στο ίδιο επίπεδο, των τεχνολογικών εξελίξεων δηλαδή, μπορούμε να εντάξουμε και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης γύρω από το ρόλο των οποίων πολύ συζήτηση έχει γίνει. Και εδώ συναντάμε αντικρουόμενες απόψεις, ιδίως στο θέμα της προβολής των τρομοκρατών μέσα από τα Μ. Μ. Ε. Και παρόλο που όπως συμπεραίνουμε τα Μ. Μ. Ε. δε συμβάλλουν τελικά, τουλάχιστον όχι καθοριστικά, στη διάδοση των ιδεών και αρχών των τρομοκρατών, η επίδραση τους παραμένει σημαντική και εντοπίζεται στη δημιουργία κλίματος φόβου και πανικού στην κοινή γνώμη.

Ειδικότερα, όσον αφορά την ελληνική περίπτωση διαπιστώνουμε ότι οι περισσότερες προσεγγίσεις του φαινομένου της τρομοκρατίας ήταν επιφανειακές με στόχο κύρια τον εντυπωσιασμό και το κέρδος, ενώ δεν ήταν λίγες και οι φορές που παραβιάστηκαν ανθρώπινα δικαιώματα με το στιγματισμό προσώπων η ενοχή των οποίων δεν ήταν αποδεδειγμένη. Η δραματοποίηση των γεγονότων, ο συνεχής καταϊγισμός με ανούσιες πολλές φορές πληροφορίες αλλά και η διαστρέβλωση και διόγκωση της πραγματικότητας από τα Μ. Μ. Ε., δημιουργούν τελικά ένα αίσθημα κινδύνου και αποπροσανατολισμού του κοινωνικού συνόλου, κάτι που καταδεικνύεται και μέσα από τις διάφορες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί.

Έχει γίνει κατανοητό ότι μιλάμε στην ουσία για μια γενικευμένη σύγχυση γύρω από το τρομοκρατικό φαινόμενο εμφανής σε όλες τις εκφάνσεις και παραμέτρους του. Και εδώ συμπεριλαμβάνεται και η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας που δε θα μπορούσε ίσως να βρίσκεται υπό διαφορετικό πρίσμα. Είδαμε ότι οι προσπάθειες που έχουν πραγματοποιηθεί σε διεθνές και εθνικό επίπεδο είναι ποικίλες, χωρίς όμως τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αντίθετα μάλιστα, πολλές φορές γίνεται λόγος για καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και

ασάφειες, κάτι που σαφώς πηγάζει καταρχάς από την έλλειψη ενός κοινά αποδεκτού ορισμού.

Ιδίως, όσον αφορά την ελληνική νομοθεσία συναντάμε νόμους με παραπλανητικούς τίτλους, ρυθμίσεις που από πολλούς έχουν χαρακτηριστεί ως αντισυνταγματικές και μια συνεχή επανάληψη των ίδιων λαθών. Στην ουσία, οι νομοθετικές ρυθμίσεις επί του προκειμένου έχουν διαφοροποιηθεί ελάχιστα από τον πρώτο νόμο έως και τον πιο πρόσφατο, γεγονός που δε συμβαδίζει πορεία που παρουσιάζει το ίδιο το φαινόμενο.

Συγκεντρώνοντας όλα όσα προαναφέρθηκαν, εύκολα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μιλάμε τελικά για ένα φαινόμενο άγνωστο προς εμάς, με τα όσα γνωρίζουμε ν' αποτελούν ένα πολύ μικρό κομμάτι του παζλ. Μετά από τόσα χρόνια τρομοκρατικής δράσης φαίνεται πολλές φορές σαν να βρισκόμαστε ακόμα μόλις στην αρχή. Στη διαπίστωση δηλαδή ότι η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο κατακριτέο που προκαλεί τρόμο και επιφέρει θύματα. Παρόλο που δε μπορούμε να μιλήσουμε για αποδιοργάνωση της κοινωνίας από την τρομοκρατία ούτε για επιπτώσεις στην καθημερινότητα μας, η ανάγκη για την αποσαφήνιση του δυσνόητου αυτού φαινομένου ανακύπτει αβίαστα από το τρόπο με τον οποίο εισβάλλει στην κοινωνική ζωή και το κοινό αίσθημα που προκαλεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδριανόπουλος Α.- Γαλάνης Γ.- Κατσίκης Α.- Μασσαλάς Χ.- Κομίνης Λ.- Μουλόπουλος Β.- Πανούσης Γ.- Παπαϊωάννου Α., *Νέες μορφές τρομοκρατίας*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2003.
2. Αποστολόπουλος Ε.- Καμινάρης Α.- Κομματάς Π.- Κότσιφας Α., *Το πολιτικό έγκλημα*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1978.
3. Βαρθακοκοίλης Α., *Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισης του*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001.
4. Becker Η., *Οι περιθωριοποιημένοι*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2000.
5. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., *Εγχειρίδιο εγκληματολογίας*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984.
6. Γρίβας Κ., *Η εξουσία της βίας*, Εκδ. Ίανος, Θεσσαλονίκη, 1987.
7. Δασκαλάκης Η., *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης: παραδόσεις*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
8. Δήμου Γ., *Απόκλιση και στιγματισμός*, Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 1998.
9. Καλούρη-Αντωνοπούλου Ρ., *Γενική Ψυχολογία: Παιδαγωγική Ψυχολογία*, Εκδ. Έλλην, Αθήνα, 1993.
10. Καμμένος Π., *Τρομοκρατία. Θεωρία και πράξη*, Εκδ. Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, 1992.
11. Καράμπελας Γ., *Το ελληνικό αντάρτικο των πόλεων, 1974-1985*, Εκδ. Ρόπτρο, 1985.
12. Καρδαρά Α., *Τρομοκρατία και Μ. Μ. Ε.*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.
13. Κρατερός Ι.- Περράκης Σ., *Γενικό και ειδικό διεθνές δίκαιο, Κείμενα διεθνούς πρακτικής*, Τόμος 1, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1990.
14. Κουκουτσάκη Α., *Χρήση ναρκωτικών και ομοφυλοφιλία*, Εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2002.
15. Κουλουμπής Θ.- Γούλφ Τζ., *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις. Εξουσία και δικαιοσύνη*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1981.

- 16.Κουράκης Ν., *Εγκληματολογικοί ορίζοντες: ειδικά εγκληματολογικά θέματα*, Τεύχος Α' και Β', Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1991.
- 17.Λάζος Γ., *Πληροφορική και έγκλημα*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001.
- 18.Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1994.
- 19.Λιβανίδης Τ., *Τρομοκρατία. Η μεγάλη απειλή του 21^{ου} αιώνα*, Εκδ. Anubis, Αθήνα, 2001.
- 20.Λοβέρδος Α., *Για την τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*, Εκδ. Interbooks, Αθήνα, 1987.
21. Λοβέρδος Α., *Η Νέα τρομοκρατία*, Εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα, 2001.
- 22.Λοβέρδος Α., *Παρεκκλίσεις πολιτικής συμπεριφοράς και Σύνταγμα*, Εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 1988.
- 23.Luhmann N.- Μακρυδημήτρης Αντ.- Καρκατσούλης Π., *Θεωρία των κοινωνικών συστημάτων*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1995.
- 24.Μάνος Χ., *Τρομοκρατία. Η πρωτοκόρη της CIA*, Εκδ. Λαδιάς, Αθήνα, 1984.
- 25.Μανωλεδάκης Ι., *Ασφάλεια και ελευθερία: ερμηνεία του Ν. 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002.
- 26.Μαριγκέλα Κ., *Το εγχειρίδιο του αντάρτη των πόλεων*, Εκδ. Ελεύθερος Τύπος, Αθήνα.
- 27.Μαρκόπουλος Χ., *Τάξη και αναρχία. Προκλήσεις και αδιέξοδα στις κοινωνίες της αθλιότητας*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1998.
- 28.Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Τεύχος 10, Εκδ. Ακάδημος, Αθήνα, 1979.
- 29.Μπελαντής Δ., *Αντιτρομοκρατική νομοθεσία και αρχή του κράτους δικαίου*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997.
- 30.Μπόση Μ., *Ελλάδα και τρομοκρατία. Εθνικές και διεθνείς διαστάσεις*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996.
- 31.Μπόση Μ., *Ζητήματα ασφαλείας στη νέα τάξη πραγμάτων*, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1999.

32. Μπόση Μ., *Περί του ορισμού της τρομοκρατίας*, Εκδ. Τραυλός, Αθήνα, 2000.
33. Πανούσης Γ., *Θεμελιώδη ζητήματα της εγκληματολογίας*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000.
34. Πανούσης Γ., *Οι κοινωνικές σχέσεις ως αναγκαίοι όροι της εγκληματογένεσης*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
35. Πανούσης Γ., *Σύγχρονα θέματα εγκληματολογίας*, Εκδ. Δανία, Αθήνα, 1990.
36. Πανούσης Γ., *Το μήνυμα στην εγκληματολογία*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
37. Παπαδάτος Π., *Η επιθετικότητα, η βία και η καταστροφικότητα στην κοινωνική διαβίωση*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1980.
38. Παπαδάτος Π., *Η τρομοκρατία*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1987.
39. Παπαδημητρίου Θ., *Σημειώσεις στο μάθημα Κοινωνιολογία IV: Κοινωνική παρέκκλιση*, Πάτρα, 2003.
40. Παπαθεοδώρου Θ., *Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική: συγκριτική προσέγγιση*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002.
41. Πουλαντζάς Ν.- Κρητικός Γ., *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, Εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1978.
42. Σοφουλάκης Λ., *Η προστασία της ανθρώπινης ζωής κατά το Σύνταγμα και τους νόμους*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1994.
43. Στυλιανός Χ., *Το κοινωνικό φαινόμενο της τρομοκρατίας και τ' ανθρώπινα δικαιώματα*, Εκδ. Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1993.
44. Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία εγκληματολογίας*, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
45. Φεραγιόλι Λ., *Βία και πολιτική*, Εκδ. Στοχαστής/ Σύγχρονη Σκέψη, Αθήνα, 1985.
46. Χαλαζίας Χ., *Η ιδεολογία του Επαναστατικού Λαϊκού Αγώνα*, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003.
47. Χορτάτος Κ., *Διεθνές δίκαιο και εγκλήματα τρομοκρατίας*, Αθήνα, 1980.
48. Wolfgang S., *Πραγματεία περί της βίας*, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1998.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

49. Barron M. C.- Meier F. R., *Sociology of deviant behavior*, Holt Rinehart and Winston, New York, 1979.
50. Thio A., *Deviant behavior*, Longman, New York, 1998.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ – Υπουργείο Εξωτερικών,
Καταπολέμηση της τρομοκρατίας
[http:// www.mfa.gr/arxeion](http://www.mfa.gr/arxeion)
2. Κάρογιαν Μ., *Τρομοκρατία: η νεκρωσία της τρομοκρατίας*, 9.9.2002
[http://: www.mathisis.com](http://www.mathisis.com)
3. Θωμά Χ. Λ., *Η ελληνική τρομοκρατία το 19^ο αιώνα*, 21.7.2002
[http://: flashfiles.flash.gr/greece/](http://flashfiles.flash.gr/greece/)
4. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ
- *Η τρομοκρατία στην Ελλάδα*
[http://: philippos.mpa.gr/gr/other/terrorism/classified](http://philippos.mpa.gr/gr/other/terrorism/classified)
- *Μια απόρρητη έκθεση για την τρομοκρατία*
[http://: philippos.mpa.gr/gr/other/terrorism/terrorism in greece](http://philippos.mpa.gr/gr/other/terrorism/terrorism_in_greece)
- *Οι τρομοκρατικές οργανώσεις στον κόσμο*
[http://: philippos.mpa.gr/gr/other/terrorism/world terror](http://philippos.mpa.gr/gr/other/terrorism/world_terror)
5. Μανδραβέλης Π., *Οι νέοι για την τρομοκρατία*, ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ,
13.2.2003
[http://: www.medium.gr/articles](http://www.medium.gr/articles)
6. Παπανδρόπουλος Χ. Αθ., *Ιδεολογία και τρομοκρατία*, 3.7.2002
[http://: www.libertynet.gr/searcharticle](http://www.libertynet.gr/searcharticle)
7. Πολιτικό καφενείο «Ο Μεγάλος Ανατολικός»
[http://: anatolikos.com/tromokratia/](http://anatolikos.com/tromokratia/)
8. Συμερίτης Ρ., *Η τρομοκρατία και εμείς*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 23.9.2003
[http://: www.osedo.gr/links_emeis.html](http://www.osedo.gr/links_emeis.html)
9. Τσιγκρής Α., *Μέτρα και στρατηγικές αντιμετώπισης του φαινομένου της τρομοκρατίας*
[http://: www.tsigris.gr/search11/html](http://www.tsigris.gr/search11/html)

10. Ψαρούδα-Μπενάκη Α., *Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 18.6.2003
[http:// www.osedo.gr/links katapolemisi.html](http://www.osedo.gr/links_katapolemisi.html)
11. Athens independent media center,
ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΛΑΪΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ (ΕΛΑ)
[http://: athens.indymedia.org](http://athens.indymedia.org)
12. Council of foreign relation, Terrorism: Questions & answers
[http://: www.cfterrorim.org](http://www.cfterrorism.org)
13. International Policy Institute for Counter- Terrorism
[http://: www.ict.org.il](http://www.ict.org.il)
14. MIPT-Oclahoma City National Memorial Institute for the Prevention of Terrorism
[http://: www.mipt.org](http://www.mipt.org)
15. Legal News and Commentary
[http://: news.findlaw.com](http://news.findlaw.com)
16. North Atlantic Treaty Organization
[http://: www.nato.int](http://www.nato.int)
17. UNITED NATIONS –Office on drugs and crime
[http://: www.unodc.org/unodc/en_terrorism](http://www.unodc.org/unodc/en_terrorism)
18. UNITED NATIONS TREATY COLLECTIONS
[http://: untreaty.un.org/English/terrorism](http://untreaty.un.org/English/terrorism)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.
ΜΕΡΟΣ Α΄
ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΣΤΟΝ
ΚΟΣΜΟ

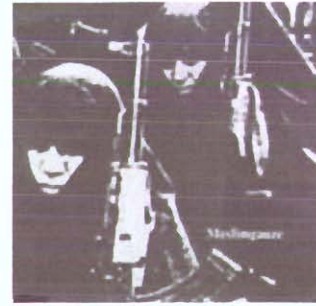
Ένα πλήθος τρομοκρατικών οργανώσεων δρουν ανά τον κόσμο με τ' αποτελέσματα της δράσης τους να γίνονται αισθητά σε όλη της ανθρωπότητας. Οι κυριότερες τρομοκρατικές οργανώσεις στον κόσμο είναι οι ακόλουθες:

I. ΑΜΠΟΥ ΝΙΝΤΑΛ

Γνωστή και ως Μαύρος Σεπτέμβρης, Επαναστατικό Συμβούλιο της Φατάχ, Αραβικό Επαναστατικό Συμβούλιο, Αραβικές Επαναστατικές Ταξιαρχίες ή Επαναστατική Οργάνωση Σοσιαλιστών Μουσουλμάνων. Αποτελεί διεθνή τρομοκρατική οργάνωση, η οποία αποσχίστηκε το 1974 από την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης και διοικείται από τον Σάμπρι αλ Μπάνα. Η οργάνωση λειτουργεί ως σύνολο μιας μεγαλύτερης ομάδας από μικρότερες επιτροπές, που επικεντρώνονται σε διαφορετικούς τομείς δράσης. Η ιστορία της είναι εξαιρετικά βεβαρημένη και πλούσια σε τρομοκρατικά χτυπήματα, τα οποία εκδηλώνονται με βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες, επεκτείνονται περίπου σε είκοσι χώρες και αριθμούν κοντά στα χίλια θύματα. Στους στόχους της περιλαμβάνονται σχεδόν όλες οι δυτικές χώρες, το Ισραήλ, οι μετριοπαθείς

Παλαιστίνιοι, η μητρική της οργάνωση (ΟΑΠ), διάφορες χώρες του αραβικού κόσμου και γενικά κάθε μη ακραία ισλαμική φωνή της περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Η αντιπαλότητά της με την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης είναι μεγαλύτερη από την έχθρα που τρέφει για τη Δύση, με αποτέλεσμα να ευθύνεται για τη δολοφονία μιας σειράς από ηγετικά στελέχη της, όπως τον υπαρχηγό της Αμπού Ιγιάντ, τον επικεφαλής της ασφάλειας Αμπού Χαλ και τον αντιπρόσωπό της στο Λίβανο. Τα πιο γνωστά χτυπήματα της οργάνωσης ήταν η επίθεση στα αεροδρόμια της Ρώμης και της Βιέννης το Δεκέμβρη του 1985, η επίθεση εναντίον της Συναγωγής Νέβε Σαλόμ στην Κωνσταντινούπολη, η αεροπειρατεία στην πτήση 73 της Παν Αμ το 1986 και η επίθεση στο κρουαζιερόπλοιο «Πόρος» το καλοκαίρι του 1988 στη χώρα μας. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η οργάνωση δεν έχει εκδηλώσει άλλα τρομοκρατικά χτυπήματα, κάτι που πιστεύεται ότι οφείλεται στη μεταφορά της κεντρικής εξουσίας της στο Ιράκ, από όπου οι ηγέτες της ή συμμετέχουν αφανώς στην τρομοκρατία ή απλά «παρακολουθούν» τις εξελίξεις της. Θεωρείται βέβαιο ότι θύλακές της παραμένουν στην κοιλάδα Μπεκάα του Λιβάνου, στο Σουδάν, τη Συρία και πιθανώς τη Λιβύη, χώρες από τις οποίες αντλεί βοήθεια με τη μορφή εκπαίδευσης, κεφαλαίων και καταφυγίων.

II. ΟΜΑΔΑ ΑΜΠΟΥ ΣΑΓΙΑΦ

أدب إسحاق

Γνωστή και ως Αλ Χαράκāt αλ Ισλαμίγια. Αποτελεί τη μικρότερη και ίσως την πιο ριζοσπαστική και ακραία ομάδα φανατικών ισλαμιστών, το δε πεδίο δράσης της είναι οι Φιλιππίνες. Ιδρύθηκε το 1991 ως φράξια της οργάνωσης Εθνική

Απελευθερωτικό Μέτωπο Μόρο με ηγέτη της τον Αμπντουραζίκ Αμπουμπακάρ Τζανζαλανί, ο οποίος σκοτώθηκε επτά χρόνια αργότερα σε μια συμπλοκή με την αστυνομία.

Μέλη της έχουν πολεμήσει στο Αφγανιστάν κατά τη διάρκεια των μαχών εναντίον των Σοβιετικών, από όπου χρονολογούνται και οι δεσμοί της ομάδας με τους ισλαμιστές μουτζαχεντίν και άλλες ακραίες οργανώσεις της Μέσης Ανατολής και της Νοτιοανατολικής Ασίας. Ο σκοπός της ομάδας είναι η ίδρυση ενός ανεξάρτητου ισλαμικού κράτους στο δυτικό Μιντανάο και το αρχιπέλαγος Σούλου, περιοχές των Φιλιππίνων όπου επικρατεί το ισλαμικό στοιχείο. Η δράση της έχει εκδηλωθεί μέχρι σήμερα με αναρίθμητες επιθέσεις με βόμβες, απαγωγές και δολοφονίες.

III. ΕΝΟΠΛΗ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Γνωστή και ως Ένοπλος Ισλαμικός Στρατός ή Αλ Τζαμάχ αλ Ισλαμίγια αλ Μουσαλάχ. Με πεδίο δράσης την Αλγερία, ο στόχος της οργάνωσης είναι η εγκαθίδρυση στη χώρα ενός αμιγούς ισλαμικού φονταμενταλιστικού καθεστώτος και ίσως μια παλιά εκδίκηση για την κάποτε αποικιοκρατική κατοχή της από τις γαλλικές δυνάμεις. Η δράση της έχει προκαλέσει σφαγές αθώων σε ολόκληρα χωριά, ενώ η οργάνωση έχει διαπράξει μια σωρεία από άλλες τρομοκρατικές πράξεις. Ιδρύθηκε το 1992, όταν η πολιτική ηγεσία του Αλγερίου, έντρομη από τις διαφαινόμενες εξελίξεις με την εκλογή του κόμματος του Μετώπου για την Ισλαμική Απελευθέρωση το Δεκέμβρη του 1991, ακύρωσε μια εκλογή που υπήρξε προϊόν ψυχολογικής τρομοκρατίας και ασφυκτικών πιέσεων στο εκλογικό σώμα. Η αγαπημένη μέθοδος της οργάνωσης είναι οι επιθέσεις εναντίον αμάχων, οι καταστροφές χωριών και των κατοίκων τους προς παραδειγματισμό καθώς και οι

δολοφονίες ξένων στη χώρα. Έργο της είναι η αεροπειρατεία στην πτήση της Air Φρανς για το Αλγέρι το 1994 όπως και μια σειρά από βομβιστικές επιθέσεις στο έδαφος της Γαλλίας. Πιθανολογείται ότι υπάρχουν ισχυροί δεσμοί της οργάνωσης με άλλες ακραίες ισλαμικές ομάδες στο Ιράν και το Σουδάν καθώς και με άλλα τρομοκρατικά στοιχεία που δρουν στην Ευρώπη.

IV. ΥΠΕΡΤΑΤΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

Γνωστή και ως Άουμ Σινρικίο, Σόγκο Κενκιούσο ή Ινσιτιούτο Ολοκληρωμένων Ερευνών. Πρόκειται για έναν τυπικό συνδυασμό εγκληματικής οργάνωσης, μυστικισμού και ψευδοθρησκευτικής αίρεσης. Ιδρύθηκε το 1987 από τον Σόκο Ασαχάρα και έγινε γνωστή σε ολόκληρο τον κόσμο από την επίθεση στο μετρό του Τόκιο με το αέριο νεύρων σαρίν. Ο στόχος της, που είναι όμοιος με εκείνον πολλών άλλων ιαπωνικών οργανώσεων ίδιας μορφής, είναι η κυριαρχία της στην Ιαπωνία και εξελικτικά σε ολόκληρη την Ασία. Δύο χρόνια μετά την ίδρυσή της και πριν εκδηλώσει τις τρομοκρατικές της δραστηριότητες, η Άουμ Σινρικίο καταχωρίστηκε επίσημα στην Ιαπωνία ως νόμιμο θρησκευτικό δόγμα, παίρνοντας μάλιστα μέρος στις εθνικές εκλογές του 1990. Λίγο αργότερα, και στο πλαίσιο της θρησκευτικής της διδασκαλίας, η οργάνωση αρχίζει να διακηρύσσει το τέλος του κόσμου μετά από έναν Γ΄ Παγκόσμιο πόλεμο που θα στραφεί εναντίον της Ιαπωνίας. Τα κηρύγματα αυτά έχουν σκοπό να ερεθίσουν το εθνικιστικό συναίσθημα των μελών της, την υπέρπουσα δίψα για εκδίκηση για τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι, αλλά και την πίκρα που αισθάνεται ένα μεγάλο μέρος συντηρητικών Ιαπώνων για τις παραδοσιακές αξίες της χώρας, τις οποίες πιστεύουν ότι έχουν θυσιάσει στο βωμό του δυτικού καπιταλισμού. Το 1995 εκδηλώνει τη μεγαλύτερη τρομοκρατική της ενέργεια, που είναι η εξαπόλυση του αερίου σαρίν στο μετρό του Τόκιο, με απολογισμό δώδεκα νεκρούς και έξι χιλιάδες τραυματίες. Μετά από λίγο συλλαμβάνεται ο Ασαχάρα, η οργάνωση όμως συνεχίζει να κάνει την εμφάνισή της μέχρι σήμερα με την ίδια διδασκαλία για το τέλος του κόσμου και το

μίσος της για την Αμερική, μέσα από παραρτήματά της σε πολλές χώρες στην Ευρώπη, την Ασία, την Αυστραλία και τις ΗΠΑ καθώς και με μια σειρά από επιχειρηματικές δραστηριότητες που λειτουργούν ως προκάλυμμα και πηγή κεφαλαίων.

V. ΒΑΣΚΙΚΗ ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Γνωστή και ως ETA (από τη βασκική φράση Εουσκάντι Τα Ασκατασούνα). Αποτελεί τη μαχητική πλευρά μιας εθνικιστικής εκδήλωσης με τη δική της παραγμένη ιστορία, παρά το γεγονός όμως ότι έχει αντιμετωπιστεί με ανάλογη σκληρότητα από το επίσημο ισπανικό κράτος, οι ακραίες μέθοδοι που χρησιμοποιεί δεν μπορούν παρά να την κατατάξουν στις τρομοκρατικές οργανώσεις της Ευρώπης. Η ίδρυσή της συνδέεται με την εξέλιξη δύο εθνικιστικών κινημάτων στη χώρα των Βάσκων, του Εθνικιστικού Κόμματος (PVN – Eusko Alderdi Jeltzalea) από τον Sabino de Arana y Goiri και του ακτιβιστικού EKIN το 1958. Βασίζεται στον εθνικισμό του Sabino Arana και έχει στόχο της την ίδρυση ενός αμιγούς βασκικού κράτους με μια ενιαία φυλή, θρησκεία και παράδοση στην ομώνυμη περιοχή της Ισπανίας και στις νοτιοδυτικές γαλλικές επαρχίες των Λαμπούρ, Κάτω Ναβάρρας και Σουλ. Έχει μαρξιστικό χαρακτήρα, αν και η συνεργασία των Βάσκων με το κίνημα των Καρλιστών στο παρελθόν δείχνει ότι οι σκοποί της οργάνωσης παραμένουν πρώτα και πάνω απ' όλα εθνικιστικοί. Η δράση της οργάνωσης μέσα σε περίπου σαράντα χρόνια υπήρξε εξαιρετικά πλούσια σε τρομοκρατικά χτυπήματα, τα οποία αγγίζουν τους χίλιους νεκρούς και πολύ περισσότερους τραυματίες.

Η ακρότητα αυτών των χτυπημάτων αποτελεί για πολλούς αναλυτές την αιτία ενός διαρκούς ναυαγίου οποιασδήποτε προσπάθειας συνομιλιών με την ισπανική κυβέρνηση, κάτι που η ETA το αρνείται με το επιχείρημα ότι τα πράγματα είναι εντελώς αντίθετα και ότι για αυτό το χρόνιο ναυάγιο ευθύνεται η σκληρότητα της αντιμετώπισής της από τις ισπανικές αρχές. Η οργάνωση έχει στο ενεργητικό της μια μεγάλη σειρά από βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες πολιτών και αξιωματούχων, με στόχους που εστιάζονται κυρίως στο ισπανικό έδαφος αλλά και με σποραδικά χτυπήματα στη Γαλλία. Στη διάρκεια των τριών τελευταίων ετών η ETA έχει εκδηλώσει την απόφασή της για διακοπή των τρομοκρατικών χτυπημάτων της, η πραγματικότητα όμως έχει δείξει μια άλλη συμπεριφορά, με αποτέλεσμα την πραγματοποίηση γιγάντιων διαδηλώσεων εναντίον της και τη μεταστροφή των συναισθημάτων του μεγαλύτερου τμήματος όλων εκείνων που μέχρι πρόσφατα την αντιμετώπιζαν με διάθεση συμπάθειας για τους σκοπούς της.

VI. ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Γνωστή και ως Αλ Γκαμάτ αλ Ισλαμίγια. Αποτελεί τη μεγαλύτερη ισλαμική τρομοκρατική οργάνωση της Αιγύπτου, με πλούσια και μακρόχρονη δράση. Η ίδρυσή της πρέπει να τοποθετηθεί γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Τα μέλη της περιλαμβάνουν άτομα μέσης κοινωνικής τάξης, ανέργους και φανατικούς από το φοιτητικό χώρο, ενώ ηγέτης της είναι ο σείχης Ομάρ Αμπντ αλ Ραχμάν, που κρατείται φυλακισμένος από το αιγυπτιακό καθεστώς. Ο στόχος της οργάνωσης είναι η ανατροπή του και η εγκαθίδρυση μιας ισλαμικής διακυβέρνησης στην Αίγυπτο, κάτι που βρίσκεται άλλωστε σε συμφωνία με τους σκοπούς των περισσότερων ακραίων ισλαμικών οργάνωσεων της Μέσης Ανατολής. Τα τρομοκρατικά χτυπήματά της περιλαμβάνουν βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες εναντίον τουριστών, μετριοπαθών ισλαμιστών, χριστιανών και μελών των αιγυπτιακών δυνάμεων ασφαλείας και πολιτικών. Η πιο γνωστή τρομοκρατική εκδήλωση της Αλ Γκαμπάτ ήταν το 1997, με την επίθεση εναντίον των τουριστών που επισκέπτονταν το Λούξορ. Τα θύματά της ήταν περίπου εξήντα νεκροί, ενώ η οργάνωση είχε προσπαθήσει να δολοφονήσει τον Αιγύπτιο πρόεδρο Μουμπάρακ το

1995, στη διάρκεια μιας επίσκεψής του στην Αιθιοπία. Οι συμπάθειες και η επιρροή της Αλ Γκαμάτ εκτείνονται σε χώρες της Ευρώπης, στη Μέση Ανατολή και το Σουδάν.

VII. ΚΙΝΗΜΑ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Γνωστό και σαν Χαμάς ή Χαρακάτ αλ Μουκαουάμα αλ Ισλαμίγια, Μαθητές του Αγιάς ή Ταξιαρχίες Ιζ αλ Ντιν αλ Κασίμ. Ισλαμική τρομοκρατική ομάδα που δρα στην περιοχή της Παλαιστίνης και συγκεκριμένα στη Λωρίδα της Γάζας και τη Δυτική Όχθη. Ιδρύθηκε το 1987 με την απόσχιση μελών της οργάνωσης Μουσουλμανική Αδελφότητα και στόχος της είναι η εγκαθίδρυση παλαιστινιακού κράτους στα ισραηλινά εδάφη. Η τρομοκρατική δράση της έχει εκδηλωθεί με μια μεγάλη σειρά από βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον ισραηλινών στόχων και δολοφονίες μετριοπαθών Παλαιστίνιων, Ισραηλινών αλλά και μελών της αντίπαλης οργάνωσης Φατάχ.

Οι συμπάθειες της οργάνωσης και η βοήθεια που δέχεται εκτείνονται σε πολλές χώρες της Μέσης Ανατολής, στο εξωτερικό από Παλαιστίνιους μετανάστες, στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.

VIII. ΧΑΡΑΚΑΤ ΑΛ ΜΟΥΤΖΑΧΕΝΤΙΝ

Γνωστή και ως Αλ Χαντίντ, Χαράκāt αλ Ανσάρ ή Αλ Φαράν. Τρομοκρατική ισλαμική ομάδα που έχει την έδρα της στο Πακιστάν και δρα στην περιοχή του Κασμίρ. Ο ηγέτης της Φαζλούρ Ραχμάν Καλίλ έχει συνυπογράψει τη διαβόητη διακήρυξη του 1998 (fatwa) του Οσάμα μπιν Λάντεν για τον πόλεμο εναντίον των αμερικανικών στόχων και συμφερόντων. Οι δραστηριότητές της εστιάζονται εναντίον του ινδικού στοιχείου του Κασμίρ, στο πλαίσιο της μακρόχρονης διαμάχης του Πακιστάν και της Ινδίας για την κυριαρχία αυτής της εξαιρετικά πλούσιας και στρατηγικά σημαντικής περιοχής. Πιθανολογείται ότι συνδέεται με την απαγωγή και τη δολοφονία πέντε τουριστών το 1995. Οι επιρροές της επεκτείνονται σε ολόκληρο το ισλαμικό στοιχείο το Πακιστάν και του Κασμίρ, οι μαχητές της εκπαιδεύονται στα στρατόπεδα των ανταρτών του Αφγανιστάν και αντλεί βοήθεια σχεδόν από όλες τις ισλαμικές χώρες της Μέσης Ανατολής.

ΙΧ. ΧΙΖΜΠΟΛΑΧ

Γνωστή και σαν Ισλαμική Τζιχάντ, Ανσάρ Αλλάχ ή Ισλαμική Τζιχάντ για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Τρομοκρατική ομάδα που αποτελείται από σιίτες ισλαμιστές και δρα στο νότιο Λίβανο, στην κοιλάδα Μπεκάα και μέσα στη Βηρυτό με στόχο την εγκαθίδρυση ισλαμικής διακυβέρνησης στο πρότυπο του Ιράν, από το οποίο αντλεί και το μεγαλύτερο τμήμα της υποστήριξής της. Οι δραστηριότητές της περιλαμβάνουν βομβιστικές επιθέσεις εναντίον αμερικανικών στόχων (όπως εκείνων εναντίον της αμερικανικής πρεσβείας στη Βηρυτό το 1983 και το 1984), απαγωγές και δολοφονίες ξένων στο Λίβανο καθώς και επιθέσεις εναντίον πρεσβειών (όπως εκείνη εναντίον της ισραηλινής πρεσβείας στην Αργεντινή το

1992). Η υποστήριξή της προέρχεται από το Ιράν και τη Συρία, οι δε διασυνδέσεις της επεκτείνονται στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ και τη Νότια Αμερική.

Χ. ΙΑΠΩΝΙΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Γνωστή και ως Αντί-ιμπεριαλιστική Διεθνής Ταξιαρχία, Νίπον Σεκιγκούν ή Ταξιαρχία του Ιερού Πολέμου. Ολιγομελής τρομοκρατική ομάδα, που ιδρύθηκε το 1978 με την απόσχιση μιας φράξιας διαφωνούντων από την Ιαπωνική Κομμουνιστική Λεγεώνα και της οποίας ο ηγέτης Φουσάκο Σιγκενόμπου πιστεύεται ότι έχει βρει καταφύγιο στην κοιλάδα Μπεκάα του Λιβάνου. Οι στόχοι της είναι η πτώση της ιαπωνικής μοναρχίας και η εξάπλωση της προλεταριακής επανάστασης, ενώ οι διασυνδέσεις της επεκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα τρομοκρατικών ιαπωνικών τρομοκρατικών οργανώσεων με συγγενείς ή όμοιους σκοπούς και σε παλαιστινιακές οργανώσεις. Η δράση της περιλαμβάνει επιθέσεις με βόμβες και δολοφονίες, με σημαντικότερες τη διαβόητη σφαγή στο αεροδρόμιο του Ισραήλ το 1972. Τα μέλη της έχουν διαπράξει αεροπειρατείες σε δύο ιαπωνικά επιβατικά αεροσκάφη, ενέχονται στην προσπάθεια κατάληψης της αμερικανικής πρεσβείας στην Κουάλα Λουμπουρ και πιστεύεται ότι έχουν πάρει μέρος στη βομβιστική επίθεση σε αμερικανικό κλαμπ στη Νάπολη.

ΧΙ. ΑΛ ΤΖΙΧΑΝΤ

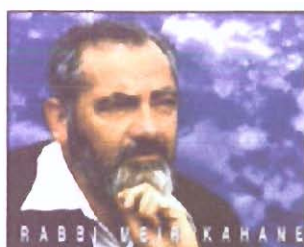

Γνωστή και σαν Αιγυπτιακή Ισλαμική Τζιχάντ. Τρομοκρατική ομάδα που ιδρύθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 με στόχο την εγκαθίδρυση ισλαμικού καθεστώτος στην Αίγυπτο. Είναι χωρισμένη σε δυο φράξιες, από τις οποίες η μια διοικείται από τον Αϊμάν αλ Ζαχίρι, τον Αιγύπτιο γιατρό που εμφανίστηκε πρόσφατα μαζί με τον Οσάμα μπιν Λάντεν στα τηλεοπτικά μηνύματα του δεύτερου από το Αφγανιστάν μετά την ένωση της φράξιάς του με την οργάνωση Αλ Κάιντα. Το άλλο τμήμα της οργάνωσης (Ταλαάλ αλ Φατάχ) διοικείται από τον Αχμέντ Χουσεϊν Αγκίζα. Η Αλ Τζιχάντ, η αρχική οργάνωση από την οποία δημιουργήθηκαν

οι δυο φράξιες, ευθύνεται για μια σειρά χτυπήματα εναντίον μελών του αιγυπτιακού καθεστώτος, με πιο χαρακτηριστικές τη δολοφονία του προέδρου Σαντάν το 1981 και τις απόπειρες δολοφονίας του υπουργού Εσωτερικών Χασάν αλ Αλφί το 1993 και του πρωθυπουργού Ατέφ Σενκί την ίδια χρονιά. Οι διασυνδέσεις της επεκτείνονται στις άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής, την Ευρώπη, το Πακιστάν και το Σουδάν, ενώ η σχέση της με την Αλ Κάιντα έχει φέρει ξανά στην επιφάνεια την προοπτική για νέα τρομοκρατικά χτυπήματα, τα οποία έχουν σταματήσει από το 1983.

XII.ΚΑΧ

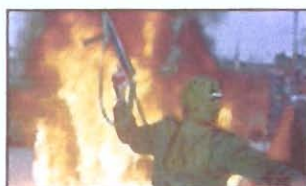

Γνωστή και ως Ντικούι Μπογκντίμ, το Κράτος της Ιουδαίας, το Σπαθί του Δαβίδ, Κίνηση Κομεμιούτ ή Γεσίβα της Εβραϊκής Ιδέας. Τρομοκρατική οργάνωση που δρα στο Ισραήλ και έχει ιδρυθεί από τον Αμερικανοϊσραηλινό ραβίνο Μείρ Καχάνε. Στόχος της είναι η εγκαθίδρυση του αρχαίου, ορθόδοξου βιβλικού κράτους του Ισραήλ. Μετά τη δολοφονία του Καχάνε στην Αμερική η οργάνωση μεταλλάχθηκε στην Καχάνε Τσάι (ο Καχάνε Ζει), που ιδρύθηκε από το γιο του Βενιαμίν. Η Καχάνε Τσάι είναι γνωστή και με τα ονόματα Ιουδαϊκή Φωνή, Ιουδαϊκή Λεγεώνα ή Δρόμος της Τορά. Η οργάνωση έχει συνδεθεί με την επίθεση εναντίον του τζαμιού Αλ Ιμπραϊμ το 1994 από τον Μπαρούχ Γκολντστάιν, έχει εκδηλωθεί επανειλημμένα εναντίον της ισραηλινής κυβέρνησης και ενέχεται σε δολοφονίες Παλαιστινίων στη Δυτική Όχθη στη διάρκεια του 1993. Η δράση της εντοπίζεται στη Δυτική Όχθη, ενώ οι διασυνδέσεις της επεκτείνονται σε ακραία ισραηλινά στοιχεία στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ.

XIII. ΚΟΥΡΔΙΚΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ

Γνωστό και σας ΡΚΚ (από τα αρχικά των λέξεων Παρτίγια Καρκεράν Κουρντιστάν). Μαχητικό τμήμα ενός εθνικού και απελευθερωτικού κινήματος, του οποίου η αντίδραση στη σκληρή καταπίεση που δέχεται από το τουρκικό κράτος το έχει κατατάξει (όπως την ΕΤΑ και τον ΙΡΑ) στην κατηγορία των τρομοκρατικών ομάδων. Στόχος του είναι η δημιουργία κουρδικού κράτους στα νοτιοανατολικά της Τουρκίας, κάτι που αποτελεί το εθνικό όνειρο εκατομμυρίων Κούρδων της χώρας, η δε δράση του εστιάζεται σε χτυπήματα εναντίον τουρκικών κυβερνητικών στόχων στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Η σύλληψη του ηγέτη της Αμπντουλάχ Οτσαλάν από τις τουρκικές μυστικές υπηρεσίες ενέπλεξε και την Ελλάδα κάτω από περίεργες συνθήκες, που είναι αμφίβολο αν κάποτε θα αποκαλυφθούν. Η τουρκική κυβέρνηση έχει αναλάβει συχνά στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον του ΡΚΚ στις νότιες περιοχές της, ενώ η υποστήριξη του προέρχεται από χώρες της Ευρώπης (όπου βρίσκεται εγκαταστημένο και το εξόριστο κουρδικό κοινοβούλιο), τη Συρία, το Ιράκ και το Ιράν.

XIV. ΤΙΓΡΕΙΣ ΤΩΝ ΤΑΜΙΛ ΕΕΛΑΜ

Οργάνωση γνωστή και ως Τίγρεις των Ταμίλ ή Δύναμη Ελαλάν. Τρομοκρατική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1976 και δρα στο εσωτερικό της Σρι Λάνκα (πρώην Κεϋλάνης). Όπως δείχνει το όνομά της, τα μέλη της αποτελούνται από Ταμίλ που

έχουν σκοπό την εγκαθίδρυση ανεξάρτητου κράτους. Οι δραστηριότητές της περιλαμβάνουν αντάρτικο πόλεων και ανορθόδοξο πόλεμο στο εσωτερικό της χώρας με στόχους κυβερνητικά στελέχη. Έχει εμπλακεί σε επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον του πρωθυπουργού της Ινδίας Ρατζίβ Γκάντι το 1991 και του προέδρου της Σρι Λάνκα Πρεμαντάσα το 1993. Το αρχηγείο της βρίσκεται στη χερσόνησο Τζάφνα, που αποτελεί ουσιαστικά το χώρο της κυριαρχίας της και από όπου πιστεύεται ότι διακινεί ένα μεγάλο δίκτυο ναρκωτικών με το οποίο χρηματοδοτεί τις τρομοκρατικές δράσεις της.

XV. ΜΟΥΤΖΑΧΕΝΤΙΝ ΧΑΛΚ

Terrorism

Οργάνωση γνωστή και σαν Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός του Ιράν, Λαϊκή Οργάνωση των Μουτζαχεντίν του Ιράν, Εθνικό Αντιστασιακό Συμβούλιο, Οργάνωση των Λαϊκών Ιερών Αγωνιστών του Ιράν ή Σαζεμάν Μουτζαχεντίν Χαλκ Ιράν. Τρομοκρατική ισλαμική οργάνωση που ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1960 από μέλη της ιρανικής νεολαίας με στόχο την καταπολέμηση των επιρρών της Δύσης στο ιρανικό καθεστώς του σάχη. Μετά την εγκαθίδρυση του καθεστώτος των αγιατολάχ η οργάνωση στράφηκε εναντίον τους, έχοντας τις βάσεις της στο γειτονικό Ιράκ. Η εχθρότητα των μελών της εναντίον του θεοκρατικού καθεστώτος συγκρίνεται μόνο με εκείνη εναντίον των ΗΠΑ, η δε τρομοκρατική δράση της οργάνωσης έχει στραφεί και στους δύο αυτούς στόχους με χτυπήματα μέσα στο Ιράν κατά τη δεκαετία του 1970. Ακόμα, η οργάνωση έχει χτυπήσει αμερικανικές πρεσβείες σε διάφορες χώρες, ενέχεται στην κατάληψη της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Τεχεράνη το 1979, σε εκρήξεις βομβών το 1998 και στη δολοφονία του αγιατολάχ Λαγεβαρντί, διευθυντή των φυλακών της Τεχεράνης. Η βάση της βρίσκεται στο Ιράκ, από το οποίο στηρίζεται οικονομικά, όπως και από πολλές χώρες της Ευρώπης όπου ζουν αντικαθεστωτικά ιρανικά στοιχεία.

XVI. ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Γνωστός και σαν ELN (από τις λέξεις Εχέρσιτο ντε Λιμπερασιόν Νασιονάλ). Τρομοκρατική ομάδα που δρα στην Κολομβία και στα σύνορα της Βενεζουέλας με επιθέσεις εναντίον πετρελαϊκών εγκαταστάσεων και αμερικανικών στόχων, δολοφονίες και απαγωγές στελεχών ξένων εταιρειών. Μία από τις δραστηριότητές της είναι η εμπλοκή της στο εμπόριο ναρκωτικών, ενώ πιστεύεται ότι συνεργάζεται με τα διάφορα καρτέλ της περιοχής παρέχοντάς τους προστασία και παρενοχλώντας το στρατό της Κολομβίας και της Βενεζουέλας.

XVII. ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΗ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΤΖΙΧΑΝΤ

Γνωστή και ως Φράξια Σαλάχ, Ομάδα Αμπού Γκουναγιούμ ή Ισλαμική Τζιχάντ της Παλαιστίνης. Ένωση από τρομοκρατικές ομάδες μαχητικών Παλαιστίνιων που δρουν στη Λωρίδα της Γάζας και η οποία ξεκίνησε να σχηματίζεται τη δεκαετία του 1970. Όπως οι περισσότερες από τις τρομοκρατικές ισλαμικές ομάδες της Παλαιστίνης, έχει στόχο την εγκαθίδρυση ενός ανεξάρτητου ισλαμικού παλαιστινιακού κράτους και την καταστροφή του Ισραήλ. Έχει πραγματοποιήσει βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον ισραηλινών στόχων στη Δυτική Όχθη και μέσα στο Ισραήλ, ενώ πιστεύεται ότι έχει εμπλακεί και σε άλλα τρομοκρατικά χτυπήματα εναντίον αμερικανικών στόχων ή μετριοπαθών Παλαιστίνιων. Οι

διασυνδέσεις της βρίσκονται κυρίως στη Συρία και το Ιράν, από όπου και δέχεται οικονομική βοήθεια.

XVIII. ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟ ΜΕΤΩΠΟ – ΟΜΑΔΑ ΑΜΠΟΥ ΑΜΠΑΣ

Γνωστό και σαν Απελευθερωτικό Μέτωπο της Παλαιστίνης. Τρομοκρατική ομάδα που δημιουργήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 με την απόσχιση εξτρεμιστικών στοιχείων από το Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο της Παλαιστίνης. Η δράση της έγινε ευρύτερα γνωστή με την επίθεση στο κρουαζιερόπλοιο «Ακίλε Λάουρο» το 1985 και συνεχίστηκε με επιθέσεις εναντίον ισραηλινών στόχων. Εδρεύει στο Ιράκ, από όπου δέχεται οικονομική βοήθεια, και διατηρεί διασυνδέσεις με τη Λιβύη.

XIX. ΛΑΪΚΟ ΜΕΤΩΠΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Γνωστό και ως Ερυθροί Αετοί ή Ομάδα Χαλούλ. Τρομοκρατική ομάδα που ιδρύθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 από τον Ζορζ Χαμπάς και συμμετείχε στη Συμμαχία των Παλαιστινιακών Δυνάμεων, από την οποία αποχώρησε το 1996. Η δράση της περιλαμβάνει τρομοκρατικά χτυπήματα με βόμβες και δολοφονίες στη δεκαετία του 1970, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει εντοπιστεί σε χτυπήματα εναντίον ισραηλινών και μετριοπαθών αραβικών στόχων. Οι βάσεις της βρίσκονται στη Συρία, το Λίβανο και τα Κατεχόμενα, ενώ υποστηρίζεται από τη Συρία και τη Λιβύη.

XX. ΛΑΪΚΟ ΜΕΤΩΠΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ-ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Εξτρεμιστική φράξια που αποσχίστηκε το 1968 από το Λαϊκό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης μετά από διαμάχη για τις μεθόδους του ένοπλου αγώνα της οργάνωσης. Δρα με τρομοκρατικά χτυπήματα μέσα στο Ισραήλ, ενώ η βάση της βρίσκεται στη Συρία, από όπου δέχεται υποστήριξη μαζί με το Ιράν. Έχει διασυνδέσεις στο Λίβανο και την Ευρώπη.

XXI. ΑΛ ΚΑΪΝΤΑ

Οργάνωση γνωστή και σαν Ισλαμικός Στρατός, Βάση, Παγκόσμιο Ισλαμικό Μέτωπο για τον Ιερό Αγώνα εναντίον των Εβραίων και των Σταυροφόρων ή Ομάδα για τη Σωτηρία των Ιερών Τόπων. Τρομοκρατική ομάδα που ιδρύθηκε από τον Οσάμα μπιν Λάντεν στις αρχές της δεκαετίας του 1990 με στόχο την ένωση και το συντονισμό των ισλαμικών δυνάμεων που πολεμούσαν στο Αφγανιστάν εναντίον των Σοβιετικών. Διαθέτει σημαντικά κεφάλαια για στρατολόγηση, εκπαίδευση και εξοπλισμό, ενώ απώτερος σκοπός της (όπως δείχνουν οι πρόσφατες δηλώσεις του ηγέτη της) είναι η ευρύτερη οργάνωση εξτρεμιστικών ισλαμικών ομάδων σε ένα ενιαίο μέτωπο εναντίον της Δύσης και των μετριοπαθών μουσουλμάνων που προωθούν τον κοσμικό τρόπο διακυβέρνησης. Εκτός από το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η Αλ Κάιντα έγινε αρχικά γνωστή από τη Διακήρυξη του 1988 για το Παγκόσμιο Ισλαμικό Μέτωπο για τον Ιερό Αγώνα εναντίον των Εβραίων και των Σταυροφόρων, στην οποία ορίζεται ως καθήκον όλων των ισλαμιστών ο πόλεμος κατά των ΗΠΑ και των συμμάχων τους.

Η δράση της περιλαμβάνει βομβιστικές επιθέσεις σε αμερικανικές πρεσβείες και στρατιωτικές μονάδες (στη Σομαλία, το Άντεν, το Νταχράν, τη Ριάντ, την Υεμένη), ενώ πιστεύεται ότι έχει εμπλακεί σε σχέδια για τη δολοφονία του πάπα και του πρώην Αμερικανού προέδρου Κλίντον. Οι διασυνδέσεις της βρίσκονται σε ένα εκτεταμένο δίκτυο μελών και συμπαθούντων, πολλοί από τους οποίους πιθανώς να βρίσκονται ενταγμένοι στο δυτικό τρόπο ζωής χωρίς να προκαλούν την παραμικρή υποψία μέχρι τη στιγμή της δράσης τους, κάτι που πιθανώς συνέβη με το χτύπημα στη Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον. Πρόσφατα η οργάνωση συνενώθηκε με την Αιγυπτιακή Ισλαμική Τζιχάντ, όπως φάνηκε και από τις εικόνες του Μπιν Λάντεν με το Αϊμάν αλ Ζαχίρι που έδειξαν οι τηλεοπτικοί σταθμοί στα ρεπορτάζ τους για τους βομβαρδισμούς του Αφγανιστάν. Η οικονομική υποστήριξη της οργάνωσης προέρχεται από την περιουσία και τις επιχειρήσεις του ηγέτη της, πολλές φορές από τις οποίες λειτουργούν κάτω από ένα δυσδιάκριτο πλέγμα ονομάτων και σχέσεων. Οι πιο πρόσφατες εκτιμήσεις για αυτή την περιουσία δίνουν τον ιλιγγιώδη αριθμό των πέντε δισεκατομμυρίων δολαρίων, ενώ τα ετήσια κέρδη του Λάντεν από τις επιχειρήσεις του κυμαίνονται στα εκατό εκατομμύρια δολάρια.

XXII. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΟΛΟΜΒΙΑΣ

Γνωστό και ως FARC (από τα αρχικά των λέξεων Φουέρσας Αρμάδας Ρεβολουσιονάριας ντε Κολόμπια). Τρομοκρατική οργάνωση της Κολομβίας η οποία παρά τις φιλολαϊκές διακηρύξεις της διατηρεί στενούς δεσμούς με τα καρτέλ

ναρκωτικών και έχει στην ιστορία της μια μεγάλη σειρά από τρομοκρατικές επιθέσεις. Ιδρύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1960 με τη φιλοδοξία να αποτελέσει ένα μαρξιστικό και φιλοαγροτικό στρατό που θα δρούσε στις πόλεις και κυρίως στην ύπαιθρο, αλλά σύντομα εξελίχθηκε στην πολυπληθέστερη και ισχυρότερη αντικυβερνητική ομάδα στη χώρα. Η κυβέρνηση της Κολομβίας έχει κάνει επανειλημμένες κινήσεις συμβιβασμού με τον FARC, με πιο χαρακτηριστική την αποτυχημένη προσπάθεια του προέδρου Παστράνα για συνομιλίες με την ηγεσία της οργάνωσης το 1999. Η δράση της οργάνωσης έχει περιλάβει τρομοκρατικά χτυπήματα με βόμβες, δολοφονίες πολιτών και στελεχών της κυβέρνησης, των ενόπλων δυνάμεων και της αστυνομίας, απαγωγές και εκβιασμούς, ενώ οι επιχειρήσεις της εκτείνονται σε όλη τη χώρα και σε περιοχές της Βενεζουέλας, του Παναμά, του Περού, της Βραζιλίας και του Εκουαντόρ.

XXIII. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ

Γνωστό και σαν Ντεβ Σολ (από τα αρχικά των λέξεων Ντεβριμισί Σολ) ή Ένοπλες Επαναστατικές Ομάδες Ντεβ Σολ Τρομοκρατική οργάνωση της Τουρκίας που ιδρύθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 ως φράξια το Λαϊκού Απελευθερωτικού Μετώπου και έχει στόχο την ξένη επιρροή στη χώρα, και ιδιαίτερα των ΗΠΑ και του NATO. Η δράση της περιλαμβάνει επιθέσεις εναντίον τουρκικών και ξένων στόχων από τις ένοπλες δυνάμεις και τις δυνάμεις ασφαλείας, με πιο χαρακτηριστικές την επίθεση με ρουκέτες στην αμερικανική πρεσβεία της Κωνσταντινούπολης το 1992.

XXIV. ΦΩΤΕΙΝΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ

Γνωστό και ως Σεντέρο Λουμινόσο, Κομμουνιστικό Κόμμα του Περού στο Φωτεινό Μονοπάτι του Χοσέ Κάρλος Μαριατέγκι, Σοκόρο Ποπουλάρ ντελ Περού ή Εχέρσιτο Γκεριλέρο Ποπουλάρ. Τρομοκρατική οργάνωση του Περού που δημιουργήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 από τον Αμπιμαέλ Γκουθμάν με σκοπό την

εγκαθίδρυση μιας αγροτικής-λαϊκής διακυβέρνησης. Η δράση της περιλαμβάνει εκτεταμένες επιθέσεις με βόμβες εναντίον εθνικών και ξένων στόχων στο εσωτερικό και το εξωτερικό καθώς και δολοφονίες και απαγωγές στελεχών του περουβιανού κατεστημένου. Διατηρεί δεσμούς με καρτέλ ναρκωτικών, από όπου αντλεί και τη χρηματοδότησή της, ενώ οι επιχειρήσεις της εντοπίζονται κυρίως στις αγροτικές περιοχές του Περού.

XXV. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥΠΑΚ ΑΜΑΡΟΥ

Η δεύτερη μεγάλη τρομοκρατική οργάνωση του Περού, που δημιουργήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980 με στόχο την απαλλαγή της χώρας από τη δυτική επιρροή. Με πλούσια δράση, που περιλαμβάνει βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες, η οργάνωση έγινε παγκόσμια γνωστή όταν το 1996 μέλη της κατέλαβαν την κατοικία το Ιάπωνα πρέσβη στη Λίμα. Η πολιορκία έληξε με την επίθεση των περουβιανών δυνάμεων, με αποτέλεσμα τη διάσωση όλων των ομήρων πλην ενός. Η επιρροή της από τότε έχει σχεδόν εκμηδενιστεί και η τρομοκρατική δραστηριότητά της φαίνεται ότι έχει σταματήσει, είτε εξαιτίας αποδυνάμωσης του κεντρικού πυρήνα της είτε από έλλειψη οργάνωσης και χρηματοδότησης.

XXVI. ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ ΑΛΕΞ ΜΠΟΝΚΑΓΙΑΟ

Τρομοκρατική ομάδα που δρα στις Φιλιππίνες και η οποία ιδρύθηκε στα μέσα του 1980 ως φράξια του Νέου Λαϊκού Στρατού του Κομμουνιστικού Κόμματος των Φιλιππίνων. Η δράση της έχει περιλάβει μια σειρά από δολοφονίες τοπικών και ξένων παραγόντων καθώς και επιθέσεις εναντίον γραφείων εταιρειών πετρελαίου.

XXVII. ΣΤΡΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΡΟΥΑΝΤΑ

Γνωστός και σαν Ιντεραχάμβε. Τρομοκρατική οργάνωση που προέρχεται από τις Πρώην Ένοπλες Δυνάμεις (FAR), οι οποίες ευθύνονται για τη γενοκτονία του μισού εκατομμυρίου μελών της φυλής Τούτσι το 1984 και αποτελείται από διάφορες ομάδες που ανήκουν στην αντίπαλη φυλή Χούτου. Σκοπός της είναι η εγκαθίδρυση στη Ρουάντα μιας κυβέρνησης των Χούτου και σε αυτό το στόχο έχει την υποστήριξη του καθεστώτος του Κονγκό, όπου και διατηρεί τη βάση της. Πέρα από τη γενοκτονία των Τούτσι η οργάνωση έχει διαπράξει δολοφονίες ξένων, ενώ οι επιχειρήσεις της εκτείνονται στη βοήθεια του στρατού του Κονγκό στον πόλεμο εναντίον της Ρουάντα.

XXVIII. ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ ΟΚΤΩΒΡΗ

Γνωστή και σαν GRAPO (από τα αρχικά των λέξεων Γκρούπο ντε Ρεζιστάνσια Αντιφασίστα Πρεμέρο ντε Οκτόμπρε). Τρομοκρατική οργάνωση που ιδρύθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ως ράξια του τότε εκτός νόμου Κομμουνιστικού Κόμματος με στόχο την απαλλαγή της χώρας από το φρανκικό καθεστώς. Έχει επιτεθεί εναντίον αμερικανικών και ισπανικών στόχων με βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες, αλλά πιστεύεται ότι σήμερα ελάχιστα μέλη της είναι ενεργά.

XXIX. ΙΡΛΑΝΔΙΚΟΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Οργάνωση γνωστή και ως IRA (από τα αρχικά των λέξεων Άιρις Ριπάμπλικαν Άρμι), αποτελεί το ένοπλο κίνημα για την απελευθέρωση της Βόρειας Ιρλανδίας και την ενσωμάτωσή της με τη Δημοκρατία της Ιρλανδίας. Μετά από μια μακρά ιστορία πολιτικών και στρατιωτικών προσπαθειών για την ένωση, ο IRA δημιουργήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 ως το ένοπλο τμήμα του πολιτικού κόμματος Σιν Φέιν που εκφράζει αυτό τον πολύχρονο πόθο ενός μεγάλου τμήματος των κατοίκων της, και κυρίως εκείνου που ακολουθεί το καθολικό δόγμα. Η μακρόχρονη δράση της οργάνωσης έχει εκδηλωθεί με βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες, μάχες με τον αγγλικό στρατό, πολιτικές δίκες και απεργίες πείνας κρατουμένων, που έχουν στρέψει για δεκαετίες τα βλέμματα σχεδόν όλου του πλανήτη στη διαμάχη της Βόρειας Ιρλανδίας. Πηγές υποστήριξης της οργάνωσης βρίσκονται στις ΗΠΑ (από τους πολυπληθείς Ιρλανδούς μετανάστες), ενώ υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει δεχτεί οικονομική βοήθεια και όπλα από τη Λιβύη και από πυρήνες του Μετώπου για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης.

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναληφθεί πολλές πρωτοβουλίες για την εύρεση μιας συμβιβαστικής και αποδεκτής λύσης, με πιο σημαντική εκείνη των ΗΠΑ, η οποία ίσως να έχει και τις μεγαλύτερες πιθανότητες για ειρήνευση. Η αντιμετώπιση του επίσημου βρετανικού κράτους στη δράση του IRA ενίοτε έχει πάρει εξαιρετικά σκληρή μορφή, κάνοντας έτσι το πρόβλημα της Βόρειας Ιρλανδίας να παίρνει κατά καιρούς εκρηκτικές διαστάσεις, εφόσον το ιρλανδικό στοιχείο που επιθυμεί την

παραμονή της χώρας στο παρόν καθεστώς δεν είναι καθόλου αμελητέο και οι απόψεις του πρέπει να γίνουν και αυτές σεβαστές. Έτσι, η απαρίθμηση των τρομοκρατικών πράξεων του IRA και οι εξίσου σκληρές τακτικές της αγγλικής κυβέρνησης εναντίον του θα χρειάζονταν ενδεχομένως περισσότερα από ένα βιβλία για να εκτεθούν. Αυτό όμως που θα πρέπει να σημειώσουμε είναι η δημιουργία του Συνεχούς IRA το 1994 και του Πραγματικού IRA το 1998 καθώς και η συνέχιση των τρομοκρατικών επιθέσεων από αυτές τις ομάδες μετά τη διακήρυξη της μονομερούς κατάπαυσης του πυρός από τον IRA.

XXX. ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

Γνωστός και σαν JEM (από τα αρχικά των λέξεων Τζαϊς ε Μοχάμεντ). Τρομοκρατική ομάδα ακραίων ισλαμιστικών φονταμενταλιστικών αντιλήψεων που δρα στο Πακιστάν κάτω από την αρχηγία του Μαουλάνα Μασούντ Αζάρ, πρώην ηγετικού στελέχους της Χαρακάτ αλ Μουτζαχεντίν (από την οποία προέρχονται πολλά από τα μέλη της) και έχει σκοπό την προσάρτηση του Κασμίρ. Η δράση της έγινε ευρύτερα γνωστή με την απελευθέρωση του ηγέτη της το 1999 από τις ινδικές φυλακές, σε ανταλλαγή με 155 επιβάτες αεροσκάφους των Ινδικών Αερογραμμών που υπέστη αεροπειρατεία και οδηγήθηκε στο έδαφος του Αφγανιστάν. Έχει διαπράξει βομβιστικές επιθέσεις στις Ινδίες και υποστηρίζεται από το ισλαμικό στοιχείο του Κασμίρ, τους μουτζαχεντίν το Αφγανιστάν και το Πακιστάν, όπου διατηρεί βάσεις.

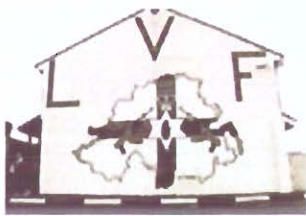
XXXI. ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ

Οργάνωση γνωστή και ως LT (από τα αρχικά των λέξεων Λασκάρ ε Ταϊμπα). Τρομοκρατική ομάδα που αποτελεί το ένοπλο τμήμα της πακιστανικής θρησκευτικής οργάνωσης Μαρκάζ ουντ Ντάουα ουάλ Ιρσάντ και δρα στο Κασμίρ με σκοπό την ένωσή του με το Πακιστάν. Οι επιχειρήσεις της εντοπίζονται σε μάχες εναντίον του ινδικού στρατού και δολοφονίες ινδουιστών μέσα στο Κασμίρ. Τα μέλη της προέρχονται από τις ιερατικές σχολές του Πακιστάν (μαντράσας), οι οποίες τροφοδοτούν με φονταμενταλιστές σουνίτες τις περισσότερες από τις ακραίες οργανώσεις που δρουν μέσα στους ισλαμικούς πληθυσμούς των κρατών που συνορεύουν με το Αφγανιστάν. Η στρατιωτική εκπαίδευσή τους

πραγματοποιείται σε στρατόπεδα που βρίσκονται στο Κασμίρ και το Αφγανιστάν, η δε υποστήριξη που δέχεται η οργάνωση προέρχεται από ισλαμικά στοιχεία στην Ευρώπη, τις Φιλιππίνες και τη Μέση Ανατολή.

XXXII. ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΝΟΜΙΜΟΦΡΟΝΩΝ

Γνωστή και σαν LVF (από τα αρχικά της φράσης Λόγιαλιστ Βολουντίρ Φορς). Τρομοκρατική ομάδα προτεσταντών που αντιδρούν στην ένωση και η οποία δρα στη Βόρεια Ιρλανδία με στόχο τον τρομπιλιισμό της διαδικασίας ειρήνευσης. Τα χτυπήματά της περιλαμβάνουν βομβιστικές επιθέσεις, απαγωγές και δολοφονίες καθολικών. Από το 1998 η ηγεσία της έχει κηρύξει κατάπαυση των τρομοκρατικών ενεργειών της, συνεχίζει όμως να παραμένει μία από τις βασικές απειλές για τις ειρηνευτικές συνομιλίες ανάμεσα στην αγγλική κυβέρνηση και τον IRA. Παρόμοια αντιμετώπιση έχουν δείξει και οι τρομοκρατικές οργανώσεις Εθελοντές της Οράγγης και Υπερασπιστές της Ερυθράς Χειρός, που αποτελούν ομάδες με συγγενείς σκοπούς και στόχους με της LVF.

XXXIII. ΝΕΟΣ ΛΑΪΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Τρομοκρατική ομάδα που δρα στις Φιλιππίνες και αποτελεί το ένοπλο τμήμα του Κομμουνιστικού Κόμματος της χώρας. Σκοπός της είναι η πτώση της κυβέρνησης και η εγκαθίδρυση μαρξιστικού καθεστώτος. Οι επιχειρήσεις της περιλαμβάνουν δολοφονίες πολιτικών και στελεχών των ένοπλων δυνάμεων και των δυνάμεων ασφαλείας καθώς και εμπόρων ναρκωτικών, εναντίον των οποίων η οργάνωση έχει κηρύξει ανηλεή πόλεμο. Έχει βάσεις στη Μανίλα και σε άλλες πόλεις των Φιλιππίνων.

XXXIV. ΛΑΟΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΓΚΑΝΓΚΣΤΕΡΙΣΜΟΥ & ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Γνωστός και σαν PAGAD. Τρομοκρατική ομάδα που αποτελείται από ισλαμικά στοιχεία και δρα στη Νότια Αφρική με στόχο την ενίσχυση της επιρροής της ισλαμικής κοινότητας της χώρας. Οι επιχειρήσεις της περιλαμβάνουν βομβιστικές επιθέσεις εναντίον κυβερνητικών στόχων, συναγωγών, ομοφυλοφίλων και επιχειρήσεων δυτικών συμφερόντων, με κυριότερη την επίθεση εναντίον του κλαμπ Πλάνετ Χόλιγουντ. Υποστηρίζεται από ισλαμικές οργανώσεις της Μέσης Ανατολής.

XXXV. ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΑΥΤΟΑΜΥΝΑΣ

Οργάνωση γνωστή και ως AUC (από τα αρχικά των λέξεων Αουτοντεφένσας Ουνίδας ντε Κολόμπια). Τρομοκρατική παραστρατιωτική οργάνωση που δρα στην Κολομβία κάτω από το πρόσχημα της άμυνας από τις άλλες τρομοκρατικές ομάδες και κυρίως το FARC. Ιδρύθηκε το 1997 και αποτελείται από ένοπλα σώματα με σκοπό την προστασία των διάφορων τοπικών και ξένων οικονομικών συμφερόντων. Οι επιχειρήσεις της εκτείνονται σε όλη την ύπαιθρο (στο βορρά και τα βορειοδυτικά της χώρας) και τις αστικές περιοχές και περιλαμβάνουν απαγωγές, δολοφονίες και πλήρεις παραστρατιωτικές επιχειρήσεις με εκατοντάδες θύματα. Υπάρχουν ενδείξεις ότι η οργάνωση διατηρεί διασυνδέσεις στις μυστικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες ασφάλειας της Κολομβίας, ενώ η χρηματοδότησή της προέρχεται από το κύκλωμα των ναρκωτικών της χώρας.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ

Ι. Ε. Λ. Α.

Ο Ε. Λ. Α. (από τα αρχικά των λέξεων Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας) εμφανίστηκε τον Απρίλιο του 1975 με προκηρύξεις που έστειλε σε εφημερίδες και με τις οποίες αναλάμβανε τη την ευθύνη για τις απόπειρες πυρπολήσεων αμερικανικών αυτοκινήτων. Ο Ε. Λ. Α., μια αρκετά συγκροτημένη οργάνωση με συνεχή και πλατιά δράση ως το 1985, συγκαταλέγεται στο χώρο της Επαναστατικής Αριστεράς. Ο χώρος δραστηριότητας του ΕΛΑ ήταν κυρίως το λεκανοπέδιο Αττικής και οι κυριότεροι από τους στόχους του, τα αυτοκίνητα των αμερικανικών υπηρεσιών, οι περιουσίες ντόπιων και ξένων επιχειρήσεων, τα κτίρια των κρατικών υπηρεσιών και οι αστυνομικές αρχές. Πολλά από τα μέλη του ΕΛΑ είχαν ενεργό δράση στην περίοδο της δικτατορίας, όπου άλλωστε πήραν και το πρώτο βάπτισμα στην εφαρμογή της πρακτικής της αντικαθεστωτικής ένοπλης λαϊκής βίας. Με στρατηγικό σκοπό «το χτύπημα της Ιμπεριαλιστικής παρουσίας στη χώρα μας», «χτύπημα των ξένων και ντόπιων συνεργατών τους, που μοιράζονται τις δικτατορίες», υιοθέτησε τη «λαϊκή βία».

II. 17N

Η οργάνωση 17N εμφανίστηκε το Δεκέμβριο του 1975 ως αντιστασιακή ομάδα φοιτητών στην Αθήνα, με προκηρύξεις που έστειλε προς τους Αξιωματικούς και

Στρατιώτες των Ενόπλων Δυνάμεων και με τις οποίες τους καλούσε ν' ανατρέψουν το καθεστώς. Πιθανολογείται πάντως ότι γεννήθηκε από τις διεργασίες που συντελέστηκαν περί τα τέλη της δικτατορίας ή αμέσως μετά την πτώση της. Ο τίτλος της προφανώς συμβολίζει την εξέγερση των φοιτητών στο Πολυτεχνείο (17-11-73) ενάντια στο δικτατορικό καθεστώς, καίτοι κατηγορήθηκε ότι απουσίαζε από τις κινητοποιήσεις εκείνες, κάτι που η ίδια έμμεσα το αποδέχθηκε. Με βάση τα ιδεολογικά μανιφέστα και τις προκηρύξεις της φαίνεται να κινείται στο χώρο της Επαναστατικής Αριστεράς, θέτοντας ως στόχο "τη δημιουργία και το χτίσιμο του λαϊκού στρατού και του ένοπλου λαού, για τη Δημοκρατική και Αντιϊμπεριαλιστική Επανάσταση, που θα οδηγήσει στη λαϊκή εξουσία και τον σοσιαλισμό". Έχει χαρακτηριστεί ως οργάνωση κλειστού τύπου, με ολιγάριθμη σύνθεση που ως βασική τακτική στη δράση της έχει χρησιμοποιήσει το «Αντάρτικο των πόλεων».

Στη διάρκεια της 27ετούς περίπου δράσης της, η "ΕΟ 17Ν" παρενέβη σε μια σειρά μείζονος σημασίας θέματα που σχεδόν παραπέμπουν στο σύνολο της κοινωνικής-πολιτικής ζωής, στην εξωτερική πολιτική, στις αποκρατικοποιήσεις, στη Δικαιοσύνη, στην Αστυνομική Καταστολή στο ρόλο των Αμερικανών κλπ. Άσκησε ακόμη κριτική και σε κάποιες άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις (ΕΛΑ, ΕΟ ΟΚΤΩΒΡΗΣ 80, κλπ) από την πλευρά του "σοφού" καθοδηγητή (1980). Ανεξαρτήτως πάντως των επί μέρους - εκάστοτε - τοποθετήσεων, στη συλλογιστική των καθοδηγητών της οργάνωσης - συντακτών των ιδεολογικών κειμένων της, φαίνεται να κυριαρχούν τρία κεντρικότερα θέματα: Ο Ρόλος των Αμερικανών στην Ελλάδα και την ευρύτερη περιοχή, ο οποίος καταγγέλλεται. το Κυπριακό και οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις.

III. Λ. Ε. Α.

Η οργάνωση Λ. Ε. Α. (από τα αρχικά των λέξεων Λαϊκός Επαναστατικός Αγώνας) εμφανίστηκε στη Θεσσαλονίκη το 1975 με βομβιστικές ενέργειες. Εντάσσεται στο χώρο της Επαναστατικής Αριστεράς και η υφή, οι σκοποί και οι επιδιώξεις της ταυτίζονται με εκείνες του Ε. Λ. Α. Η δραστηριότητα της εντοπίζεται μόνο στη Θεσσαλονίκη.

IV. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ «ΟΧΤΩΒΡΗΣ 80»

Εμφανίστηκε στην Αθήνα στις 19.12.1980 και αυτοτοποθετείται στο χώρο της εξωκοινοβουλευτικής εξτρεμιστικής αριστεράς. Εκτιμάται ότι προήλθε μάλλον από τη διάσπαση του Ε. Λ. Α. σε αυτόνομους και μαρξιστές - λενινιστές, εκ των οποίων οι πρώτοι (Αυτόνομοι) συγκρότησαν την εν λόγω οργάνωση. Στρέφεται εναντίον όλων των «καθεστωτικών δυνάμεων», «δεξιών», «αριστερών» και «επαναστατικών». Αποδέχεται τη «μαχητική δράση» και «σύγκρουση» με κάθε τρόπο, με ενέργειες «επαναστατικής βίας». Στις 23.4.1981 εμφανίστηκε η οργάνωση «**ΟΚΤΩΒΡΗΣ ΤΟΥ '80**», με έδρα την Αθήνα και ιδεολογική βάση το χώρο της Νέας Αριστεράς. Όπως εκτιμάται, δεν επρόκειτο περί νέας οργάνωσης, αλλά περί της προηγούμενης οργανώσεως «ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΟΧΤΩΒΡΗΣ 80». Σαν άμεση πολιτική επιδίωξη είχε τη νομοθετική ρύθμιση του προβλήματος της ρύπανσης στην Αθήνα και σαν τελικό στρατηγικό σκοπό την «Εθνική Λαϊκή Ανεξαρτησία» η οποία επιτυγχάνεται με την «Επαναστατική δράση» που στρέφεται κατά της ατομικής ιδιοκτησίας και, τη συγκρότηση επαναστατικού κινήματος στη χώρα.

V. «ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ»

Εμφανίστηκε στις 11.7.1980 και τοποθετείται στο χώρο της «Νέας Επαναστατικής Αριστεράς». Δραστηριοποιήθηκε κύρια τα έτη 1980 και 1981 χρησιμοποιώντας ως μορφές πάλης την Κοινοβουλευτική (που χαρακτηρίζεται σαν πολιτική) και την ένοπλη πάλη (που χαρακτηρίζεται σαν στρατιωτική) με στόχο τη συγκρότηση επαναστατικού κινήματος στην Ελλάδα. Εκτιμάται ότι έχει συνεργαστεί με διάφορες οργανώσεις όπως είναι ο Ε. Λ. Α., Ο Λ. Ε. Α., η Λαϊκή Αγωνιστική Συσπείρωση, η Ομάδα Πρωτοβουλίας (Ο. Π.), η Ομάδα Λαϊκής Αντίστασης (Ο. Λ. Α.) κ.α.

VI. «ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ»

Ανήκει στον ιδεολογικό χώρο της «Νέας Αριστεράς» και εμφανίστηκε στην Αθήνα στις 21.8.1980. Με κύριες επιδιώξεις την «κοινωνική ανατροπή και τη γενικευμένη αυτοδιεύθυνση» πρόβαλλε ως άμεση πολιτική επιδίωξη την υπεράσπιση κάθε φίλου ή συντρόφου που δραστηριοποιείται στο «επαναστατικό κίνημα» ή κρατείται για δράση ενάντια στην «κρατική τρομοκρατία». Οι εξτρεμιστικές ενέργειες που έχει αναλάβει εντοπίζονται στις αρχές της δεκαετίας του '90 σε συνεργασία πολλές φορές και με άλλες οργανώσεις (Ε. Λ. Α., Ο. Π. Α., Ομάδα Πρωτοβουλίας, Επαναστατική Αριστερά κ.α.)

VII. «ΑΥΤΟΝΟΜΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΙ ΠΥΡΗΝΕΣ»

Εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη Λάρισα (17-18.11.1979), με την ονομασία «Αυτόνομος Πυρήνας» και εν συνεχεία στην Αθήνα. Τοποθετείται στο χώρο της «Νέας Αριστεράς» και έχει σαν άμεση επιδίωξη την έμπρακτη αμφισβήτηση του καπιταλιστικού συστήματος με «δυναμιστικές» ενέργειες. Στρέφεται εναντίον όλων των Κρατικών φορέων και επιδιώκει σαν τελικό σκοπό τη δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς κρατική εξουσία. Σαν μορφή πάλης αναγνωρίζει μόνο τις δυναμιστικές ενέργειες απορρίπτοντας κάθε κοινοβουλευτική τακτική. Εκτιμάται, ότι αποτελούσε εκτελεστικό όργανο του Ε. Λ. Α. που, παρουσιάστηκε σαν ξεχωριστή οργάνωση με σκοπό την πρόκληση σύγχυσης στις Αρχές Ασφαλείας.

VIII. ΟΜΑΔΑ ΛΑΪΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Η Ομάδα Λαϊκής Αντίστασης –γνωστή και με τα αρχικά Ο. Λ. Α.- εμφανίστηκε με αυτόν τον τίτλο τον Ιανουάριο του 1980. Πιο πριν είχε εμφανιστεί και με τους τίτλους «Ομάδα Επαναστατικής Δράσης» - Ο. Ε. Δ. (Νοέμβριος 1979) και «Επαναστατικός Τρομοκρατικός Αγώνας» - Ε. Τ. Α. (Δεκέμβριος 1979). Είχε έδρα τη Θεσσαλονίκη και άνηκε και αυτή στον ιδεολογικό χώρο της «Νέας Αριστεράς». Αποδεχόταν και επικροτούσε πράξεις βίας στρεφόμενες κατά της εξουσίας, θεωρούσε την ταξική πάλη ως νομοτελειακή εξέλιξη, είχε σαν τελικό στρατηγικό σκοπό την αταξική κοινωνία και αποδεχόταν μόνο τον ένοπλο αγώνα ως μορφή πάλης. Χρησιμοποίησε βόμβες, προκηρύξεις και συνθήματα και τάχθηκε στο πλευρό της «17 Νοέμβρη» και του «Επαναστατικού Λαϊκού Αγώνα».

ΙΧ. Ο. Α. Π.

Η οργάνωση Ο. Α. Π. (από τα αρχικά των λέξεων Ομάδα Αντιστρατιωτικής Πάλης) εμφανίστηκε το 1980 στην Αθήνα. Με ισχυρό πυρήνα στη Θεσσαλονίκη και αυτόνομες μικροομάδες στους στρατιωτικούς σχηματισμούς, στόχος της είναι υπονόμευση του Στρατού με κάθε τρόπο στα πλαίσια του «Λαϊκού Επαναστατικού Κινήματος κατά του καθεστώτος και των στηριγμάτων του» (Δικαιοσύνη, Στρατός, Σχολείο, Αστυνομία). Ως τελικό στρατηγικό σκοπό έχει την αποσύνθεση και κατάργηση του Στρατού για το «χτίσιμο της αταξικής Κομμουνιστικής Κοινωνίας». Κατά καιρούς έχει εκδώσει παράνομα το ομώνυμο περιοδικό «Αντιστρατιωτική Πάλη». Στις συνεργασίες της με άλλες οργανώσεις συγκαταλέγονται ο Ε. Λ. Α. και ο Ο. Π. Α.

Χ. Ο. Π. Α.

Η Ο. Π. Α. (Ομάδα για μια Προλεταριακή Αριστερά) από την εμφάνιση της στον ελλαδικό χώρο, το 1974 έως και το 1978 φαίνεται ότι ακολούθησε μια κινεζόφιλη ιδεολογική γραμμή. Από το 1978 κι έπειτα συμπλέει ιδεολογικά με οργανώσεις της «Νέας Επαναστατικής Αριστεράς» και μάλιστα έχει καταβάλλει προσπάθειες να ηγηθεί του χώρου αυτού. Στην αρχή αποσκοπούσε στον «αντικαπιταλιστικό αγώνα και τον αγώνα κατά του αυταρχικού κράτους της Δεξιάς» και υιοθετούσε την ένοπλη πάλη. Αργότερα όμως τάχθηκε «ενάντια στη βία» και αποσκοπούσε στην «οικοδόμηση του Κινήματος της Επαναστατικής Αριστεράς». Ως προϋποθέσεις του ένοπλου αγώνα θέτει τη «συνολική ανάπτυξη του κινήματος», τον «ευνοϊκό συσχετισμό των δυνάμεων» και «το οργανικό δέσιμο αυτού με το ρυθμό και την πορεία του μαζικού κινήματος». Ως δημοσιογραφικό της όργανο φέρεται το περιοδικό «ΡΗΞΗ».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2
ΜΕΡΟΣ Α΄
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

1. ΝΟΜΟΣ ΥΠ΄ ΑΡΙΘ. 774/1978

**Περί καταστολής της τρομοκρατίας και προστασίας
του Δημοκρατικού Πολιτεύματος**

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
Ψηφισάμενοι ομοφώνως μετά της Βουλής, απεφασίσαμεν:

Άρθρον 1

Κατάρτισις τρομοκρατικής ομάδας

1. Ο καταρτίζων τρομοκρατικήν ομάδαν ή μετέχων αυτής προς τον σκοπόν διαπράξεως:

- α) ανθρωποκτονίας
- β) επικινδύνου ή βαρείας σωματικής βλάβης διά της χρήσεως όπλου ή εκρηκτικών υλών,
- γ) αρπαγής ή παρανόμου κατακρατήσεως προσώπου ή καταλήψεως συγκοινωνιακού μέσου εντός του οποίου ευρίσκονται πρόσωπα, επί σκοπώ εξαναγκασμού της Αρχής εις πράξιν ή παράλειψιν ή ανοχήν πράξεως,
- δ) παραβάσεως του Νόμου «περί προλήψεως και καταστολής πράξεων κατά της ασφάλειας της αεροπλοΐας», και
- ε) εγκλήματος περιλαμβάνοντασ χρήσιν βομβών ή χειροβομβίδων ή ρουκετών ή πυροβόλων όπλων ή ετέρων εκρηκτικών υλών ή παγιδευμένων επιστολών ή δεμάτων, εφόσον η τοιαύτη χρήσις θέτει εις κίνδυνον πρόσωπα, τιμωρείται:
  - αα) διά καθείρξεως, εν περιπτώσει καταρτίσεως ή συμμετοχής εις τοιαύτην τρομοκρατικήν ομάδαν
  - ββ) δι' ισοβίου καθείρξεως εν περιπτώσει τελέσεως τινός των υπό στοιχεία β΄ -ε΄ πράξεων,
  - γγ) διά θανάτου, εάν επήλθε θάνατος.

2. Ο προετοιμάζων την κατάρτισιν τρομοκρατικής ομάδας και προμηθευόμενος πρός τούτο όπλα ή εκρηκτικάς ύλας ή εκρηκτικά μηχανήματα, τιμωρείται διά καθείρξεως μέχρι δέκα ετών.

3. Εν τη έννοια του παρόντος νόμου, διά την ύπαρξιν τρομοκρατικής ομάδας αρκεί η σύμπραξις δύο τουλάχιστον προσώπων.

Άρθρον 2

Η τέλεσις τινών των εν τη παραγράφω 1 του προηγούμενου άρθρου πράξεων έστω και υπό ενός ατόμου, επί σκοπώ τρομοκρατήσεως ή εξαναγκασμού της Αρχής εις πράξιν ή παράλειψιν ή ανοχήν πράξεως τιμωρείται κατά τας διατάξεωσ του παρόντος νόμου.

Άρθρον 3

Παρασιώπησις και υπόθαλπις

1. Όστις, λαβών κατά τρόπον άξιον πίστεωσ γνώσιν καταρτίσεωσ ως τρομοκρατικής ομάδοσ ή σχεδιαζόμενης τελέσεωσ τινός των εν άρθροις 1 και 2 του

παρόντος πράξεων, παραλείπει να ανακοινώσει τούτο αμελλητί εις την Αρχήν, τιμωρείται διά καθειρέξεως μέχρι δέκα ετών.

2. Η παρ. 2 του άρθρου 232 του Ποινικού Κώδικος έχει εφαρμογή επί πράξεων του παρόντος νόμου.

3. Της υποχρέωσης ανακοίνωσης εις την Αρχήν πράξεων του παρόντος νόμου απαλλάσσονται οι δυνάμει ειδικών διατάξεων έχοντες δικαίωμα εχεμύθειας.

4. Ο υποθάλπων τον διαπράξαντα έγκλημα εκ των προβλεπομένων υπό των διατάξεων των άρθρων 1 και 2 του παρόντος νόμου τιμωρείται διά καθειρέξεως μέχρι δέκα ετών. Η παρ. 2 του άρθρου 231 του Ποινικού Κώδικος έχει εφαρμογή επί πράξεων του παρόντος νόμου.

Άρθρον 4

Πρόκλησις και εγκωμιασμός τρομοκρατικών επιθέσεων

Ο δημοσία καθ' οιονδήποτε τρόπον προκαλών ή διεγείρων προς διάπραξιν τινός των εν άρθροις 1 και 2 του παρόντος πράξεων ή εγκωμιάζων διαπραχθείσαν τοιαύτην πράξιν και εκθέτων ούτως εις κίνδυνον την δημοσίαν τάξιν, τιμωρείται διά φυλακίσεως τουλάχιστον δύο ετών.

Άρθρον 5

Απαλλαγή από ποινής και χρηματικά αμοιβαι

1. Οιοσδήποτε συντέλεσεν εις την ανακάλυψιν ή εξάρθρωσιν τρομοκρατικής ομάδος ή την ματαίωσιν σχεδιαζόμενης υπ' αυτής πράξεως εκ των εν άρθρω 1 παρ. 1 του παρόντος, απαλλάσσεται πάσης ποινής προβλεπόμενης διά τας πράξεις ταύτας, υπό των εν λόγω άρθρων.

2. Δικαιούται αμοιβής εκ δραχμών μέχρι πεντακοσίων χιλιάδων, πας όστις, χωρίς να είναι αυτουργός ή ηθικός αυτουργός ή συνεργός μιάς των προβλεπομένων εν άρθροις 1, 2 και 3 του παρόντος αξιοποιώνων πράξεων, συμβάλλει αποτελεσματικώς εις σύλληψιν επικυρηθέντος ή μη δράστου των υπό των άρθρων 1 και 2 προβλεπομένων πράξεων.

3. Διά Προεδρικού Διατάγματος εφ' άπαξ εκδιδομένου προτάσει του Υπουργού της Δικαιοσύνης, καθορισθήσονται αι λεπτομέρειαι εφαρμογής των περιπτώσεων της παραγράφου 2, ως και το ύψος της δι' εκάστην περιπτώσιν προβλεπομένης αμοιβής.

Άρθρον 6

1. Όστις μετ' άλλου συνωμοτεί ή αποπειράται όπως διά παρανόμων πράξεων βίας καταλύση ή μεταβάλη το Δημοκρατικό πολίτευμα της χώρας ή θεμελιώδεις θεσμούς αυτού τιμωρείται δι' ίσοβίου καθειρέξεως ή καθειρέξεως τουλάχιστον δέκα ετών.

2. Αι προπαρασκευαστικάί ενέργειαι των εν τη προηγουμένη παραγράφω πράξεων τιμωρούνται διά φυλακίσεως τουλάχιστον έξι μηνών.

Άρθρον 7

Δικονομικά διατάξεις

1. Διά την ανάκρισιν και εκδίκασιν των πράξεων των άρθρων 1, 2 και 3 του παρόντος εφαρμόζεται η υπό του άρθρου 20 του Νόμου 663/1977 προβλεπομένη διαδικασία.

2. Η ανάκρισις επί των πράξεων της προηγουμένης παραγράφου περατούται εντός προθεσμίας ενός μηνός από της περιελεύσεως της δικογραφίας εις τον Ανακριτήν, δυναμένης να παραταθή επί ένα εισέτι μήνα, διά κοινής Πράξεως του Προέδρου και του Εισαγγελέως Εφετών.

3. Η εκδίκασις των υποθέσεων ορίζεται εντός δεκαπενθημέρου από της υποβολής περαιωμένης της δικογραφίας παρά του Ανακριτού, συντεμνομένων εις το ήμισυ των ισχυουσών προθεσμιών περί κλητεύσεως ενώπιον του ακροατηρίου.

Άρθρον 8 Τελική διάταξις

Η ισχύς του παρόντος άρχεται από της δημοσιεύσεως του διά της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως.

Ο παρών νόμο ψηφισθείς υπό της Βουλής και παρ' Ημών σήμερον κυρωθείς, δημοσιευθήτω διά της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως και εκτελεσθήτω ως νόμος του Κράτους.

Εν Αθήναις τη 25 Απριλίου 1978

2. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1916/1990

Για την προστασία της κοινωνίας κατά του οργανωμένου εγκλήματος

Άρθρο 1

1. Όποιος συγκροτεί ή συμμετέχει σε οργάνωση ή ομάδα δύο ή περισσότερων προσώπων με σκοπό τη διάπραξη κατ' εξακολούθηση ή σωρευτικά:

- α. ανθρωποκτονίας,
- β. επικίνδυνης ή βαρείας σωματικής βλάβης με τη χρήση όπλου ή εκρηκτικών ή εμπρηστικών υλών,
- γ. αρπαγής ή παράνομης κατακράτησης προσώπων ή κατάληψης συγκοινωνιακού μέσου, εντός του οποίου βρίσκονται πρόσωπα, με σκοπό τη χρησιμοποίηση των προσώπων αυτών ως ομήρων ή την καταβολή λύτρων ή τον εξαναγκασμό της αρχής σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή πράξεως ή τον εκφοβισμό του κοινού,
- δ. εγκλημάτων που περιλαμβάνονται στο νόμο «περί προλήψεως και καταστολής πράξεων κατά της ασφαλείας της αεροπλοΐας»,
- ε. εγκλημάτων που τελούνται με τη χρήση βομβών ή χειροβομβίδων ή ρουκετών ή πυροβόλων όπλων ή άλλων εκρηκτικών ή εμπρηστικών υλών ή παγιδευμένων πραγμάτων ή χημικών ή βιολογικών υλών, εφ' όσον με την πράξη αυτήν τίθεται σε κίνδυνο πρόσωπο ή πράγμα,
- ζ. παράνομης κατακράτησης προστατευομένου προσώπου κατά το άρθρο 157 του Ποινικού Κώδικα,
- η. εμπρησμού,
- θ. επιθέσεως ή διαρπαγής σε βάρος αστυνομικών ή στρατιωτικών εγκαταστάσεων,
- ι. εμπορίας ή διακίνησης ναρκωτικών ή μέσων χημικού ή βιολογικού πολέμου, τιμωρείται:
  - α) με κάθειρξη
  - β) με ισόβια κάθειρξη σε περίπτωση τέλεσης των αναφερομένων πιο πάνω υπό στοιχεία α' έως και ι' πράξεων.

2. Ο δημιουργός, αρχηγός ή ηθικός αυτουργός των κατά την παράγραφο 1 οργανώσεων ή ομάδων τιμωρείται σε κάθε περίπτωση με ισόβια κάθειρξη.

3. Σε περίπτωση τέλεσεως ή απόπειρας τέλεσεως εγκλήματος της παραγράφου 1 περ. α' έως και ι' του παρόντος επιβάλλεται προσθέτως και η αρμόζουσα για το έγκλημα αυτό ποινή, εφαρμοζομένων περαιτέρω των διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 84 του Ποινικού Κώδικα.

Άρθρο 2

Όποιος κατασκευάζει, προμηθεύεται, παραδίδει, παραλαμβάνει, φυλάσσει ή αποκρύπτει ή μεταφέρει όπλα, εκρηκτικές ή εμπρηστικές ύλες ή εκρηκτικά μηχανήματα, με σκοπό τον εφοδιασμό της εγκληματικής οργάνωσης ή ομάδας, τιμωρείται με κάθειρξη.

Άρθρο 3

Όποιος με πρόθεση χρηματοδοτεί ή με οποιονδήποτε τρόπο ενισχύει με άλλα υλικά μέσα οργανώσεις ή ομάδες της παραγράφου 1 του παρόντος ή μέλη τους για την πραγματοποίηση του σκοπού τους τιμωρείται με κάθειρξη, αν δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

Υποστήριξη και διευκόλυνση

Άρθρο 4

1. Όποιος με πρόθεση υποστηρίζει ή διευκολύνει τις ανωτέρω εγκληματικές οργανώσεις ή ομάδες παρέχοντας ή συλλέγοντας πληροφορίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση τους σκοπού τους ή υποθάλλει ή παρέχει κατοικία ή άλλο χώρο σε συνεργούς ή αυτουργούς ή προτρέπει άλλον με πειθώ ή φορτικότητα να καταστεί μέλος τέτοιων οργανώσεων ή ομάδων ή καταρτίζει ή διανέμει ανακοινώσεις ή αποκρύπτει προϊόντα ή κινητή ή ακίνητη περιουσία, που προέρχονται από τη δραστηριότητα των οργανώσεων ή των ομάδων αυτών ή που χρησιμοποιήθηκαν από την οργάνωση ή την ομάδα κατά τη διάπραξη των ως άνω εγκλημάτων, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών, αν με άλλη διάταξη δεν τιμωρείται βαρύτερα.

2. Η παράγραφος 2 του άρθρου 231 του Π. Κ. εφαρμόζεται αναλόγως.

Άρθρο 5

1. Όποιος με πρόθεση παραλείπει πληροφορίες τις οποίες έλαβε κατά τρόπο άξιο πίστεως ή να παραδώσει αποδεικτικά στοιχεία, μέσα σε εύλογο χρόνο, στις αρμόδιες αρχές, σχετικώς με την πρόληψη της τελέσεως από άλλον εγκλήματος που αναφέρεται στο άρθρο 1 του παρόντος ή την εξασφάλιση της διώξεως, συλλήψεως ή καταδίκης άλλου για κάποιο από τα εγκλήματα αυτά, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών.

Δημοσιεύσεις ή ανακοινώσεις

Άρθρο 6

1. Ο αρμόδιος εισαγγελέας μπορεί να απαγορεύσει τη δημοσίευση δια του τύπου και δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης ανακοινώσεων, προκηρύξεων και κάθε είδους δηλώσεων των οργανώσεων ή ομάδων της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του παρόντος ή των μελών της,

2. Η απαγορευτική διάταξη της προηγούμενης παραγράφου ισχύει από της ανακοινώσεως της από τα κρατικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, Οι υπεύθυνοι των μέσων αυτών υποχρεούνται σε άμεση ανακοίνωση, άλλως τιμωρούνται με ποινή φυλακίσεως και χρηματική ποινή τουλάχιστον 1.000.000 δραχμών.

3. Η παράβαση της πρώτης παραγράφου του παρόντος άρθρου τιμωρείται με ποινή φυλακίσεως τουλάχιστον 3 μηνών και χρηματική ποινή 5.000.000 μέχρι 50.000.000 δραχμών. Η εξ αμελείας παράβαση τιμωρείται με ποινή φυλακίσεως μέχρι 6 μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον 1.000.000 δραχμών.

4. Σε περίπτωση καταδίκης το δικαστήριο επιβάλλει αναστολή λειτουργίας μέχρις 6 μηνών του ραδιοφωνικού, που έκανε τη μετάδοση.

5. Ως υπεύθυνοι για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου, θεωρούνται για μεν τον τύπο, τις εφημερίδες και τα περιοδικά οι αναφερόμενοι στα άρθρα 45 (46) και 46 (47) του αν. ν. 1092/ 1938 «περί τύπου», για δε τα ραδιοηλεκτρονικά μέσα ο

ιδιοκτήτης και ο διευθυντής ειδήσεων, προκειμένου δε περί νομικού προσώπου οι νόμιμοι εκπρόσωποι αυτού.

Δικονομικές διατάξεις-Αρμόδιο δικαστήριο Άρθρο 7

1. Τα κατά τον παρόντα νόμο κακουργήματα και τα συναφή προς αυτά κακουργήματα και πλημμελήματα, δικάζονται, ανεξάρτητα από τον τόπο τελέσεως, αποκλειστικά από δικαστήριο του Εφετείου Αθηνών, με πενταμελή σύνθεση, έστω και αν τα συναφή κακουργήματα τιμωρούνται βαρύτερα.

2. Αρμόδιο σε δεύτερο βαθμό είναι δικαστήριο του Εφετείου Αθηνών με επταμελή σύνθεση.

3. Η σύνθεση του δικαστηρίου καθορίζεται με κλήρωση, που ενεργείται τρεις ημέρες πριν τη δίκη.

Προστασία δικαστικών λειτουργιών και μαρτύρων Άρθρο 8

1. Στους δικαστικούς λειτουργούς που ασκούν καθήκοντα σχετικά με τη δίωξη, ανάκριση και εκδίκαση εγκλημάτων του παρόντος νόμου, ως και στα μέλη των οικογενειών τους παρέχεται ειδική και αναγκαία προστασία από το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης.

2. Ανάλογη προστασία παρέχεται και στους μάρτυρες με αίτηση της αρμόδιας εισαγγελικής αρχής.

Αρμόδιος εισαγγελέας Άρθρο 9

1. Αρμόδιος εισαγγελέας, που εποπτεύει το όλο έργο της ανακρίσεως, προανακρίσεως και προκαταρκτικής εξετάσεως για τα εγκλήματα του παρόντος νόμου και τα συναφή προς αυτά, είναι αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου, ο οποίος ορίζεται με απόφαση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου για μια διετία, που μπορεί να ανανεωθεί. Ο πιο πάνω αντίεισαγγελέας του Αρείου Πάγου μπορεί να διενεργήσει και ο ίδιος προκαταρκτική εξέταση ή προανακριτικές πράξεις στις περιπτώσεις του άρθρου 243 παρ. 2 του Κ.Π.Δ. για τα εγκλήματα αυτά, μετά δε το πέρας της προκαταρκτικής εξέτασεως ή προανακρίσεως παραγγέλλει, αν συντρέχει περίπτωση, στον αρμόδιο εισαγγελέα να ασκήσει την ποινική δίωξη. Ο αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου μπορεί να αναθέσει τη διεξαγωγή ορισμένων από των ανωτέρω πράξεις σε εισαγγελικό λειτουργό του πρώτου ή του δευτέρου βαθμού ή σε ανακριτικό υπάλληλο.

Στην περίπτωση που ο αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου ενεργεί ο ίδιος, κατά τα ανωτέρω, προκαταρκτική εξέταση ή προανακριτικές πράξεις, τη σχετική εποπτεία έχει ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου.

2. Στην περίπτωση που ο αρμόδιος κατά τόπον εισαγγελέας έχει επιληφθεί των σχετικών εγκλημάτων, υποχρεούται πάραυτα να αναφέρει τούτο στον αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

3. Οι διατάξεις του παρόντος νόμου, που αναφέρονται στον αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, δεν θίγουν κατά τα λοιπά τις διατάξεις των άρθρων 24 και 25 του Οργανισμού των Δικαστηρίων και γενικότερα τις υπηρεσιακές σχέσεις του αντιεισαγγελέα αυτού προς τον εισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

Δικαιώματα κατηγορουμένου. Έρευνες Άρθρο 10

1. Τα εγκλήματα, που προβλέπονται από το άρθρο 1 του παρόντος, είναι αυτόφωρα έως ότου παρέλθει ολόκληρος η τέταρτη ημέρα από την επομένη της τελέσεως τους.

2. Στην περίπτωση αυτοφώρου εγκλήματος κατά την προηγούμενη παράγραφο, για το οποίο ενεργείται προανάκριση χωρίς παραγγελία του εισαγγελέα, ο κατηγορούμενος δικαιούται να παρίσταται με συνήγορο και να επικοινωνεί ελεύθερα μαζί του, πριν από την απολογία του. Αν, κατά την κρίση εκείνου που ενεργεί την προανάκριση, βλάπτεται το έργο της ανάκρισης σε ό,τι αφορά την αποκάλυψη της αλήθειας, μπορεί, ύστερα από έγκριση του αρμόδιου αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, να μην επιτραπεί στον κατηγορούμενο η άσκηση των δικαιωμάτων των άρθρων 100 παρ. 1, 2 από το δικαίωμα να παρίσταται με συνήγορο.

3. Κατά τη διάρκεια ανακρίσεως ή προκαταρκτικής εξετάσεως για πράξεις που έχουν σχέση με τις πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 του παρόντος, μπορεί να γίνεται έρευνα σε κατοικία, πάντοτε παρουσία δικαστικού λειτουργού όταν κατά την κρίση του ενεργούντος την ανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση υπάρχει βάσιμη υπόνοια ότι η βεβαίωση του εγκλήματος ή η αποκάλυψη ή η σύλληψη του δράστη ή η ανεύρεση σχετικών πειστηρίων είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί ή διευκολυνθεί με αυτόν τον τρόπο. Αν η έρευνα γίνεται κατά τη διάρκεια της νύχτας, στα πλαίσια προανακρίσεως ή προκαταρκτικής εξετάσεως, απαιτείται έγκριση του αρμόδιου αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου.

4. Τα κατασχεθέντα πειστήρια φυλάσσονται στην οικεία αστυνομική αρχή για περαιτέρω εκμετάλλευση και τίθενται πάντοτε στην διάθεση της αστυνομικής αρχής.

5. Η ανάκριση περατώνεται μέσα σε τρεις (3) μήνες, μπορεί όμως το συμβούλιο πλημμελειοδικών να την παρατείνει για δύο (2) ακόμη μήνες ύστερα από αίτηση του ανακριτή, που υποβάλλεται πριν από τη λήξη της αρχικής προθεσμίας.

6. Η περάτωση της ανακρίσεως και η εισαγωγή των υποθέσεων αυτών στο ακροατήριο γίνεται με απευθείας κλήση κατά τα οριζόμενα στα άρθρα 20 και 21 του ν. 663/ 1977.

Απόφαση αποδέσμευσης απορρητών Άρθρο.11

1. Ο εισαγγελέας, που ενεργεί προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση και ο ανακριτής, που ενεργεί τακτική ανάκριση για εγκλήματα του παρόντος νόμου, αν κρίνουν ότι επιβάλλεται από τις ανάγκες της ανακρίσεως ή της προκαταρκτικής εξετάσεως η αποδέσμευση από το απόρρητο των επιστολών, των τηλεγραφημάτων, των τηλετυπικών μηνυμάτων και της με κάθε άλλο μέσο ανταπόκρισης, μπορούν με σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, που εποπτεύει τις σχετικές ανακρίσεις, να αποφασίσουν αποδέσμευση από το απόρρητο αυτό. Σε περίπτωση διαφωνίας αποφαίνεται Το Συμβούλιο Εφετών, στο οποίο εισάγεται η υπόθεση με πρόταση του εισαγγελέα εφετών. Δικαίωμα να αποφασίσει της αποδέσμευση από το απόρρητο έχει και ο αρμόδιος αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου, όταν ενεργεί ο ίδιος προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση.

2. Η απόφαση που επιτρέπει την αποδέσμευση από το απόρρητο ορίζει και τη χρονική διάρκεια αυτής, η οποία δε μπορεί να υπερβαίνει τους δύο (2) μήνες, το σκοπό για τον οποίο διατάσσεται η αποδέσμευση, τα αρμόδια όργανα, ως και τον τρόπο εκτέλεσης της απόφασης. Παράταση της αποδέσμευσης αυτής πέραν των δύο (2) μηνών μπορεί να γίνει από τον ενεργούντα την προανάκριση ή προανακριτική εξέταση μόνο με σύμφωνη γνώμη του αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, ύστερα από αίτηση των διαλαμβανομένων στην παράγραφο 1 οργάνων.

3. Απαγορεύεται η χρησιμοποίηση του περιεχομένου της παραβιασθείσης επιστολής ή με άλλο μέσο ανταπόκρισης για σκοπό διαφορετικό από εκείνο που ορίζεται στην απόφαση αποδεσμεύσεως.

4. Οι παραβάτες της προηγούμενης παραγράφου τιμωρούνται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών.

Άρθρο 12

1. Κατά τη διάρκεια ανάκρισης που ενεργείται για τα εγκλήματα του παρόντος αίρεται με διάταξη του αρμόδιου ανακριτή το απόρρητο των τραπεζικών καταθέσεων και λογαριασμών του κατηγορουμένου και τα ποσά αυτών δεσμεύονται. Κατά την προανάκριση μπορεί να διαταχθεί η άρση του απορρήτου τραπεζικών τοποθετήσεων και λογαριασμών του κατηγορουμένου και να δεσμευτούν τα ποσά αυτών με σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου αντιεισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Τα δεσμευθέντα ποσά δημεύονται αν σχετίζονται με εγκλήματα ή προορίζονται να διατεθούν για τη διάπραξη των εγκλημάτων του παρόντος ή να διευκολύνουν τη τέλεση αυτών. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του άρθρου 373 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

2. Σε περίπτωση καταδίκης για έγκλημα του άρθρου 1 του παρόντος εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του άρθρου 272 Α του Ποινικού Κώδικα.

Άρθρο 13

Τα προϊόντα ή η περιουσία που δημεύονται σύμφωνα με τον παρόντα νόμο περιέρχονται σε ειδικό ταμείο, που ιδρύεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού της Δικαιοσύνης εντός έξι μηνών από τη δημοσίευση του παρόντος.

Το ταμείο θα παρέχει την αποζημίωση που προβλέπεται από το ν. 1897/ 1990, οικονομική βοήθεια σε κέντρα αποκαταστάσεως τοξικομανών και πόρους για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της ποινικής δίωξης.

Προστασία κατηγορουμένων

Άρθρο 14

Προς το σκοπό προστασίας της ζωής κατηγορουμένου, του οποίου διατάσσεται η προσωρινή κράτηση για το έγκλημα του παρόντος νόμου, ο αρμόδιος αντιεισαγγελέας του Αρείου Πάγου μπορεί να διατάξει να γίνει κράτηση του κατηγορουμένου αυτού σε ασφαλή πτέρυγα των φυλακών ή σε κατάλληλο αστυνομικό κατάστημα.

Στην τελευταία όμως περίπτωση, η κράτηση δεν μπορεί να υπερβεί της δεκαπέντε ημέρες.

Αποκλεισμός ευεργητικών διατάξεων

Άρθρο 15

1. Όποιος, χωρίς να είναι αυτουργός ή συμμετοχος εγκλημάτων που αναφέρονται στο άρθρο 1 του παρόντος, συμβάλλει στη σύλληψη επικηρυχθέντος ή όχι δράστη των εγκλημάτων αυτών δικαιούται χρηματικής αμοιβής τουλάχιστον 25.000.000 δρχ., ανεξάρτητα από το ποσό της επικηρύξεως.

2. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της προηγούμενης παραγράφου και το ύψος της αμοιβής για κάθε περίπτωση καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Δημοσίας Τάξης.

Ελαφρυντικές περιστάσεις

Άρθρο 17

1. Όποιος διέπραξε εγκλήματα που αναφέρονται στον παρόντα νόμο ή άλλα συναφή προς αυτά απαλλάσσεται από κάθε ποινή, αν, πριν ασκηθεί η ποινική δίωξη εναντίον του, αποχωρήσει από την ομάδα ή την οργάνωση και δώσει

πληροφορίες για τα πρόσωπα, την οργανωτική δομή και τη δραστηριότητα τους και κατ' αυτόν τον τρόπο συντελέσει στην εξάρθρωση τους.

Σε περίπτωση που δεν συντελεσθεί η εξάρθρωση της ομάδας ή της οργάνωσης ή οι πληροφορίες συντέλεσαν μόνο στη ματαίωση σχεδιαζόμενης εγκληματικής πράξης, το προβλεπόμενο στο νόμο ανώτατο όριο ποινής μειώνεται στο ήμισυ, επί δε ισόβιας κάθειρξης επιβάλλεται ποινή κάθειρξης μέχρι 15 ετών, μη αποκλειομένης της εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 84 του Ποινικού Κώδικα. Μπορεί όμως το δικαστήριο, εκτιμώντας τη μεταμέλεια, τις ειδικές περιστάσεις και την προσωπικότητα του δράστη, να τον κρίνει ατιμώτηρο.

2. Οι διατάξεις του πρώτου και δευτέρου εδαφίου της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται αναλόγως και στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης και μέχρι να καταδικασθεί αμετακλήτως έδωσε τις ανωτέρω πληροφορίες.

3. Η παροχή των πληροφοριών, που αναφέρονται στην πρώτη παράγραφο, από τον αμετακλήτως καταδικασμένο συνιστά λόγο υποβολής προτάσεως για την απονομή σ' αυτόν χάριτος για την ολική ή μερική μείωση της ποινής του.

4. Στα πιο πάνω πρόσωπα το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης παρέχει την αναγκαία προστασία.

5. Στις πιο πάνω περιπτώσεις δεν εφαρμόζεται η παράγραφος 1 του άρθρου 15.

Άρθρο 18

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

3. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2172/ 1993

Τροποποίηση και αντικατάσταση του Ν. 1756/ 1988

«Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, του Ποινικού Κώδικα, του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις».

Τμήμα Τρίτο
Ειδικές Ποινικές Διατάξεις

Άρθρο 35

1. Ο ν. 1916/ 1990, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 του ν. 2145/ 1993, καταργείται.

4. ΦΕΚ Α'141 27.6.2001 ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2928

Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1

1. Το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 187
Εγκληματική οργάνωση

1. Με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα (οργάνωση) και επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 207 (παραχάραξη), 208 (κυκλοφορία παραχαραγμένων νομισμάτων), 216 (πλαστογραφία), 218 (πλαστογραφία και κατάχρηση ενσήμων), 242 (ψευδής βεβαίωση, νόθευση), 264 (εμπρησμός), 265 (εμπρησμός σε δάση), 268 (πλημμύρα), 270 (έκρηξη), 272 (παραβάσεις σχετικές με τις εκρηκτικές ύλες), 277 (πρόκληση ναυαγίου), 279 (δηλητηρίαση πηγών και τροφίμων), 291 (διατάραξη της ασφάλειας σιδηροδρόμων, πλοίων και αεροσκαφών), 299 (ανθρωποκτονία με πρόθεση), 310 (βαριά σωματική βλάβη, 322 (αρπαγή), 323 (εμπόριο δούλων), 324 (αρπαγή ανηλίκων), 327 (ακούσια απαγωγή), 336 (βιασμός), 338 (κατάχρηση σε ασέλγεια), 339 (αποπλάνηση παιδιών), 374 (διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής), 375 (υπεξαίρεση), 380 (ληστεία), 385 (εκβίαση), 386 (απάτη), 386Α (απάτη με υπολογιστή), 404 (τοκογλυφία), όπως επίσης περισσότερων κακουργημάτων που προβλέπονται στη νομοθεσία περί ναρκωτικών, όπλων, εκρηκτικών υλών και προστασίας από υλικά που εκπέμπουν επιβλαβείς για τον άνθρωπο ακτινοβολίες.

2. Όποιος με απειλή ή χρήση βίας κατά δικαστικών λειτουργών, ανακριτικών ή δικαστικών υπαλλήλων, μαρτύρων, πραγματογνωμόνων και διερμηνέων ή με δωροδοκία των ίδιων προσώπων επιχειρεί να ματαιώσει την αποκάλυψη ή δίωξη και τιμωρία των πράξεων της προηγούμενης παραγράφου τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.

3. Όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της παραγράφου 1, ενώνεται με άλλον για να διαπράξει κακούργημα (συμμορία), τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών. Με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών τιμωρείται ο υπαίτιος, αν η κατά το προηγούμενο εδάφιο ένωση έγινε για τη διάπραξη πλημμελήματος το οποίο τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και με το οποίο επιδιώκεται οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος ή η προσβολή της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της γενετήσιας ελευθερίας.

4. Η κατασκευή, προμήθεια ή κατοχή όπλων, εκρηκτικών υλών και χημικών ή βιολογικών υλικών ή υλικών που εκπέμπουν επιβλαβείς για τον άνθρωπο ακτινοβολίες προς εξυπηρέτηση των σκοπών της οργάνωσης της παραγράφου 1 ή της συμμορίας της παραγράφου 3 ή η επιδίωξη οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους των μελών τους συνιστούν επιβαρυντικές περιστάσεις. Η μη τέλεση οποιουδήποτε από τα επιδιωκόμενα εγκλήματα των παραγράφων 1 και 3 συνιστά ελαφρυντική περίπτωση. Η απλή ψυχική συνέργεια στα εγκλήματα της συγκρότησης ή συμμετοχής κατά την παράγραφο 1 ή της συμμορίας κατά την παράγραφο 3 δεν τιμωρείται, εφόσον τα μέλη της οργάνωσης ή συμμορίας δεν επιδιώκουν οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος.

5. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και όταν οι προβλεπόμενες σε αυτό αξιόποινες πράξεις τελέσθηκαν στην αλλοδαπή από ημεδαπό ή στρέφονταν κατά Έλληνα πολίτη ή κατά νομικού προσώπου που εδρεύει στην ημεδαπή ή κατά του Ελληνικού κράτους, ακόμη και αν αυτές δεν είναι αξιόποινες κατά τους νόμους της χώρας στην οποία τελέσθηκαν".

2. Στο στοιχείο α' του άρθρου 1 του ν. 2331/1995, όπως τροποποιήθηκε με την παράγραφο 16 του άρθρου 2 του ν. 2479/1997, με την παράγραφο 1 του άρθρου 6 του ν. 2515/1997, με τις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου έκτου του ν. 2656/1998 και με το άρθρο ένατο του ν. 2803/2000, προστίθεται εδάφιο ακγ' που έχει ως εξής:

"ακγ) Τα προβλεπόμενα στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα".

Άρθρο 2

Μετά το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα προστίθεται άρθρο 187Α που έχει ως εξής:

Άρθρο 187Α **Μέτρα επιείκειας**

1. Αν κάποιος από τους υπαιτίους των πράξεων της συγκρότησης ή συμμετοχής σε οργάνωση ή της συμμορίας κατά τις παραγράφους 1 και 3 του άρθρου 187 καταστήσει δυνατή με αναγγελία στην αρχή την πρόληψη της διάπραξης ενός από τα σχεδιαζόμενα εγκλήματα ή με τον ίδιο τρόπο συμβάλλει ουσιωδώς στην εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης ή συμμορίας, απαλλάσσεται από την ποινή για τις πράξεις αυτές. Αν δεν έχει ακόμη ασκηθεί ποινική δίωξη, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών με αιτιολογημένη διάταξή του απέχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης και υποβάλλει τη δικογραφία στον εισαγγελέα εφετών, που έχει τα δικαιώματα του άρθρου 43 παράγραφος 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

2. Αν στην περίπτωση της προηγούμενης παραγράφου ο υπαίτιος έχει τελέσει κάποιο από τα επιδιωκόμενα εγκλήματα των παραγράφων 1 και 3 του άρθρου 187, το δικαστήριο επιβάλλει σε αυτόν ποινή ελαττωμένη κατά το άρθρο 83.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις το δικαστήριο, εκτιμώντας όλες τις περιστάσεις και ιδίως την επικινδυνότητα της οργάνωσης ή συμμορίας, την έκταση της συμμετοχής του υπαιτίου σε αυτήν και το βαθμό της συμβολής του στην εξάρθρωσή της, μπορεί να διατάξει την αναστολή της εκτέλεσης της ποινής για τρία έως δέκα έτη, εφαρμοζομένων κατά τα λοιπά των άρθρων 99 έως 104.

3. Για όποιον καταγγέλλει αξιόποινες πράξεις που τελέσθηκαν σε βάρος του από εγκληματική οργάνωση του άρθρου 187, ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, αν η καταγγελία πιθανολογείται βάσιμη, μπορεί, ύστερα από έγκριση του εισαγγελέα εφετών, να απόσχει προσωρινά από την ποινική δίωξη για παραβάσεις του νόμου περί αλλοδαπών και περί εκδιδομένων με αμοιβή προσώπων μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για τις πράξεις που καταγγέλθηκαν. Αν η καταγγελία αποδειχθεί βάσιμη, η αποχή από την ποινική δίωξη γίνεται οριστική.

4. Η απέλαση αλλοδαπών που βρίσκονται παράνομα στη χώρα και καταγγέλλουν αξιόποινες πράξεις που τελέσθηκαν από εγκληματική οργάνωση του άρθρου 187, μπορεί, με διάταξη του εισαγγελέα Πλημμελειοδικών και έγκριση του εισαγγελέα εφετών, να αναστέλλεται μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση για τις πράξεις που καταγγέλθηκαν. Όσο χρόνο διαρκεί η αναστολή της απέλασης χορηγείται στους αλλοδαπούς άδεια παραμονής κατά παρέκκλιση από την ισχύουσα νομοθεσία περί αλλοδαπών."

Άρθρο 3

1. Το άρθρο 272 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

Άρθρο 272 **Παραβάσεις σχετικές με τις εκρηκτικές ύλες**

1. Όποιος κατασκευάζει, προμηθεύεται ή κατέχει εκρηκτικές ύλες ή εκρηκτικές

βόμβες με σκοπό να τις χρησιμοποιήσει για να προξενήσει κοινό κίνδυνο σε ξένα πράγματα ή κίνδυνο για άνθρωπο ή να τις παραχωρήσει σε άλλον για τέτοια χρήση, τιμωρείται με κάθειρξη.

2. Όποιος κατασκευάζει, προμηθεύεται, παραδίδει, παραλαμβάνει, φυλάσσει, αποκρύπτει ή μεταφέρει εκρηκτικές ύλες ή εκρηκτικές βόμβες, για τις οποίες γνωρίζει ότι προορίζονται για την εγκληματική χρήση της παραγράφου 1, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος, ενώ γνωρίζει ότι κάποιος άλλος έχει σκοπό να κάνει εγκληματική χρήση εκρηκτικών υλών ή εκρηκτικών βομβών της παραγράφου 1, τον καθοδηγεί με οποιονδήποτε τρόπο για την κατασκευή, χρήση, προμήθεια, παράδοση, μεταφορά ή φύλαξή τους."

2. Το άρθρο 272Α του Ποινικού Κώδικα, που προστέθηκε με το άρθρο 2 του ν.δ. 364/1969, καταργείται.

Άρθρο 4

Η παράγραφος 5 του άρθρου 111 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 1 του άρθρου 12 του ν. 1897/1990, αντικαθίσταται ως εξής:

"5. Τα κακούργηματα της πειρατείας, τα κακούργηματα κατά της ασφάλειας της σιδηροδρομικής ή υδάτινης συγκοινωνίας ή της αεροπλοΐας που προβλέπονται στον Ποινικό Κώδικα ή σε ειδικούς ποινικούς νόμους, τα κακούργηματα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα, καθώς και τα συναφή με αυτά πλημμελήματα και κακούργηματα, έστω και αν τα τελευταία τιμωρούνται βαρύτερα από τα ως άνω κύρια κακούργηματα."

Άρθρο 5

Μετά το άρθρο 200 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται άρθρο 200Α ως εξής:

Άρθρο 200Α
Ανάλυση D.N.A.

1 . Όταν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι ένα πρόσωπο έχει τελέσει κακούργημα με χρήση βίας ή έγκλημα που στρέφεται κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή πράξεις συγκρότησης ή συμμετοχής σε οργάνωση, κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα, το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μπορεί να διατάξει ανάλυση του δεοξυριβονουκλεϊκού οξέος(Οεοxυγiβονυclεiέ Acid - O.N.A.) προς το σκοπό της διαπίστωσης της ταυτότητας του δράστη του εγκλήματος αυτού. Η ανάλυση περιορίζεται αποκλειστικά στα δεδομένα που είναι απολύτως αναγκαία για τη διαπίστωση αυτή και διεξάγεται σε κρατικό ή πανεπιστημιακό εργαστήριο. Την ανάλυση του D.N.A. του κατηγορουμένου δικαιούται να ζητήσει ο ίδιος για την υπεράσπισή του.

2. Αν η κατά την προηγούμενη παράγραφο η ανάλυση αποβεί θετική, το πόρισμα της κοινοποιείται στο πρόσωπο από το οποίο προέρχεται το γενετικό υλικό, που έχει δικαίωμα να ζητήσει επανάληψη της ανάλυσης. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις των άρθρων 204 έως 208. Το δικαίωμα επανάληψης της ανάλυσης έχει και ο ανακριτής ή ο εισαγγελέας σε κάθε περίπτωση. Αν η ανάλυση αποβεί αρνητική, το γενετικό υλικό και τα γενετικά αποτυπώματα καταστρέφονται αμέσως, ενώ σε διαφορετική περίπτωση το μεν γενετικό υλικό καταστρέφεται αμέσως, τα δε γενετικά αποτυπώματα παραμένουν μόνο για τις ανάγκες της ποινικής δίκης στη δικογραφία.

3. Η κατά την προηγούμενη παράγραφο καταστροφή διατάσσεται με βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου που διέταξε την ανάλυση. Ειδικά την καταστροφή των γενετικών αποτυπωμάτων που παρέμειναν στη δικογραφία τη διατάσσει το Συμβούλιο Εφετών με βούλευμά του, αμέσως μετά την αμετάκλητη περάτωση της ποινικής δίκης. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, η καταστροφή του γενετικού υλικού ή των γενετικών αποτυπωμάτων αναβάλλεται για τον απολύτως απαραίτητο χρόνο, αν το Συμβούλιο κρίνει με ειδική αιτιολογία ότι η διατήρησή τους είναι αναγκαία για τη διαλεύκανση και άλλων αξιόποινων πράξεων που προβλέπονται στην παράγραφο 1.

4. Αν διατάχθηκε κατά τις προηγούμενες παραγράφους η καταστροφή του γενετικού υλικού ή και των γενετικών αποτυπωμάτων, αυτή γίνεται με επιμέλεια του εισαγγελέα αμέσως μετά την κοινοποίηση του βουλεύματος σε αυτόν και πάντως μέσα στις επόμενες δέκα εργάσιμες ημέρες. Στην καταστροφή καλείται να παραστεί με συνήγορο και τεχνικό σύμβουλο το πρόσωπο από το οποίο λήφθηκε το γενετικό υλικό."

Άρθρο 6

Μετά το άρθρο 253 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται άρθρο 253Α που έχει ως εξής:

Άρθρο 253Α

Ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων

1. Ειδικά για τις αξιόποινες πράξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα η έρευνα μπορεί να συμπεριλάβει και τη διενέργεια:

α) ανακριτικής διείσδυσης, με την τήρηση των εγγυήσεων και τις διαδικασίες των επόμενων παραγράφων και όπως κατά τα λοιπά η διείσδυση προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 25B του ν. 1729/1987 "Καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών, προστασία των νέων και άλλες διατάξεις" όπως ισχύει, και στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 του ν. 2713/1999 "Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις", εφόσον η ανακριτική διείσδυση περιορίζεται στις πράξεις που είναι απολύτως αναγκαίες για τη διακρίβωση εγκλημάτων, την τέλεση των οποίων τα μέλη της οργάνωσης είχαν προσποφασίσει,

β) ελεγχόμενων μεταφορών, με την τήρηση των ίδιων εγγυήσεων και διαδικασίες, όπως κατά τα λοιπά οι μεταφορές αυτές προβλέπονται στο άρθρο 38 του ν. 2145/1993 "Ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεων ποινών επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων", όπως ισχύει,

γ) άρσης του απορρήτου, με την τήρηση των ίδιων εγγυήσεων και διαδικασίες, όπως κατά τα λοιπά η άρση αυτή προβλέπεται στα άρθρα 4 και 5 του ν. 2225/1994 "Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις",

δ) καταγραφής δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα με την τήρηση των ίδιων εγγυήσεων και διαδικασίες, όπως κατά τα λοιπά η καταγραφή προβλέπεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 6 του παραπάνω ν. 2713/1999 και

ε) συσχέτισης ή συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με την τήρηση των ίδιων εγγυήσεων και διαδικασίες και υπό τους ουσιαστικούς όρους και προϋποθέσεις του ν. 2472/1997 "Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία

δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα."

2. Οι ανακριτικές πράξεις της προηγούμενης παραγράφου διεξάγονται μόνο:

α) αν προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ότι έχει τελεσθεί αξιόποινη πράξη των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα και

β) αν η εξάρθρωση της εγκληματικής οργάνωσης είναι διαφορετικά αδύνατη ή ιδιαίτερος δυσχερής.

3. Για τη διενέργεια των αναφερόμενων στην παράγραφο 1 ανακριτικών πράξεων, καθώς και για το απολύτως αναγκαίο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού αποφάινεται με ειδικά αιτιολογημένο βούλευμά του το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μετά από πρόταση του εισαγγελέα. Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις την έρευνα μπορεί να διατάξει ο εισαγγελέας ή ο ανακριτής. Στην περίπτωση αυτή ο εισαγγελέας ή ο ανακριτής είναι υποχρεωμένοι να εισαγάγουν το ζήτημα στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μέσα σε προθεσμία τριών ημερών. Διαφορετικά η ισχύς της σχετικής διάταξης παύει αυτοδικαίως με τη λήξη της τριήμερης προθεσμίας.

4. Κάθε στοιχείο ή γνώση που αποκτήθηκε κατά τη διενέργεια των αναφερόμενων στην παράγραφο 1 ανακριτικών πράξεων μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο για τους λόγους που όρισε το δικαστικό συμβούλιο. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται τα στοιχεία αυτά ή οι αποκτηθείσες γνώσεις να χρησιμοποιηθούν για τη βεβαίωση εγκλήματος, τη σύλληψη δραστών και την εξάρθρωση άλλης εγκληματικής οργάνωσης, εφόσον το δικαστικό συμβούλιο αποφανθεί ειδικώς περί αυτού.

5. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου εφαρμόζονται και κατά τη διενέργεια των αντίστοιχων ερευνών που προβλέπονται σε ειδικούς ποινικούς νόμους των οποίων οι ρυθμίσεις εξακολουθούν να ισχύουν, εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με τις διατάξεις του παρόντος."

Άρθρο 7

Περάτωση ανάκρισης

Η περάτωση της κύριας ανάκρισης για τα κακουργήματα του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα κηρύσσεται από το συμβούλιο εφετών. Για το σκοπό αυτόν η δικογραφία διαβιβάζεται αμέσως μετά την τελευταία ανακριτική πράξη από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών στον εισαγγελέα εφετών, ο οποίος, αν κρίνει ότι η ανάκριση δεν χρειάζεται συμπλήρωση, την εισάγει με πρότασή του στο Συμβούλιο Εφετών, που αποφάινεται αμετάκλητα ακόμη και για τα συναφή εγκλήματα, ανεξάρτητα από τη βαρύτητά τους, έστω και αν για κάποιο από αυτά προβλέπεται διαφορετικός τρόπος περάτωσης της ανάκρισης.

Άρθρο 8

Ευθύνη νομικών προσώπων και επιχειρήσεων

1. Αν κάποια από τις αξιόποινες πράξεις των άρθρων 1 και 2 του ν.2331/1995 προσπορίσει άμεσο περιουσιακό όφελος σε νομικό πρόσωπο ή επιχείρηση και εφόσον ένα ή περισσότερα από τα πρόσωπα που ασκούν τη διοίκησή τους ή διαχειρίζονται υποθέσεις τους γνώριζε ότι το όφελος προέρχεται από τέτοια πράξη, επιβάλλονται στο νομικό πρόσωπο ή την επιχείρηση οι ακόλουθες κυρώσεις, σωρευτικά ή διαζευκτικά, με κοινή απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής του άρθρου 7 του ν.2331/1995:

α) Διοικητικό πρόστιμο ίσο με το τριπλάσιο έως το δεκαπλάσιο του οφέλους.

β) Οριστική ή προσωρινή για χρονικό διάστημα από ένα μήνα έως δύο έτη αφαίρεση της άδειας λειτουργίας της επιχείρησης ή, αν τέτοια άδεια δεν προβλέπεται από το νόμο, απαγόρευση της άσκησης της επιχειρηματικής της δραστηριότητας.

γ) Οριστικός ή προσωρινός για το ίδιο χρονικό διάστημα αποκλεισμός της από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις ή από δημόσιους διαγωνισμούς.

Σε περίπτωση που το ακριβές ύψος του οφέλους για οποιονδήποτε λόγο δεν μπορεί να υπολογισθεί, επιβάλλεται πρόστιμο από δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές ή 29.347,0286 ευρώ έως ένα δισεκατομμύριο (1.000.000.000) δραχμές ή 2.934.702,8613 ευρώ. Τα ποσά αυτά μπορεί να αναπροσαρμόζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης.

2. Εφόσον τα κατά την προηγούμενη παράγραφο πρόσωπα αγνοούσαν από αμέλεια την προέλευση του οφέλους, επιβάλλεται υπό τις αυτές κατά τα λοιπά προϋποθέσεις, σωρευτικά ή διαζευκτικά, διοικητικό πρόστιμο έως το διπλάσιο του οφέλους ή προσωρινός αποκλεισμός έως έξι μήνες από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις ή δημόσιους διαγωνισμούς.

3. Για τη σωρευτική ή διαζευκτική επιβολή των κυρώσεων που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους και για την επιμέτρηση των κυρώσεων λαμβάνονται υπόψη ιδίως η βαρύτητα της παράβασης και της υπαιτιότητας, η οικονομική επιφάνεια του νομικού προσώπου ή της επιχείρησης και οι περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης.

Άρθρο 9

Προστασία μαρτύρων

1. Κατά την ποινική διαδικασία για τις πράξεις της συγκρότησης ή συμμετοχής σε οργάνωση της παραγράφου 1 του άρθρου 187 του ποινικού κώδικα και για συναφείς πράξεις μπορεί να λαμβάνονται μέτρα για την αποτελεσματική προστασία από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό των ουσιαστών μαρτύρων, των προσώπων που κατά το άρθρο 187Α του Ποινικού Κώδικα βοηθούν στην αποκάλυψη εγκληματικών δραστηριοτήτων ή και των οικείων τους.

2. Μέτρα προστασίας είναι η φύλαξη με κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό της αστυνομίας, η κατάθεση με χρήση ηλεκτρονικών μέσων ηχητικής και οπτικής ή μόνο ηχητικής μετάδοσής της, η μη αναγραφή στην έκθεση εξέτασης του ονόματος, του τόπου γέννησης, κατοικίας και εργασίας, του επαγγέλματος και της ηλικίας, που διατάσσονται με αιτιολογημένη διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών, η μεταβολή των στοιχείων ταυτότητας, καθώς και η μετάθεση ή μετάταξη ή απόσπαση για αόριστο χρονικό διάστημα, με δυνατότητα ανάκλησής της, των δημοσίων υπαλλήλων, που αποφασίζονται κατά παρέκκλιση από τις κείμενες διατάξεις από τους αρμόδιους Υπουργούς ύστερα από εισήγηση του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών. Η υπουργική απόφαση μπορεί να προβλέπει τη μη δημοσίευσή της στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθώς και άλλους τρόπους διασφάλισης της μυστικότητας της πράξης. Τα μέτρα προστασίας λαμβάνονται με τη σύμφωνη γνώμη του μάρτυρα, δεν περιορίζουν την ατομική ελευθερία του πέρα από το αναγκαίο για την ασφάλειά του μέτρο και διακόπτονται αν ο μάρτυρας το ζητήσει εγγράφως ή δεν συνεργάζεται για την επιτυχία τους.

3. Κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο μάρτυρας του οποίου δεν αποκαλύφθηκαν τα στοιχεία ταυτότητας, καλείται με το όνομα που αναφέρεται

στην έκθεση εξέτασής του, εκτός αν ζητηθεί από τον εισαγγελέα ή από ένα διάδικο η αποκάλυψη του πραγματικού ονόματος, οπότε το δικαστήριο διατάσσει την αποκάλυψη. Την αποκάλυψη μπορεί να διατάξει το δικαστήριο και αυτεπαγγέλτως. Σε κάθε περίπτωση το δικαστήριο μπορεί να διατάξει όσα ορίζονται στο άρθρο 354 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

4. Αν δεν έχουν αποκαλυφθεί τα στοιχεία ταυτότητας του μάρτυρα, μόνη η κατάθεσή του δεν είναι αρκετή για την καταδίκη του κατηγορουμένου.

Άρθρο 10

Προστασία άλλων προσώπων

1. Με διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα εφετών μέτρα φύλαξης διατάσσονται για τον εισαγγελέα, τον ανακριτή και τους δικαστές της υπόθεσης, όταν πρόκειται για κακουργήματα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 9 του παρόντος. Κατά την προφορική απαγγελία στο ακροατήριο και κατά την κατάρτιση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων, τα ονόματα των δικαστών σε περίπτωση μειοψηφίας παραμένουν μυστικά.

2. Με διάταξη του αρμόδιου εισαγγελέα πλημμελειοδικών μέτρα προστασίας για την αποτροπή κινδύνου εκδίκησης λαμβάνονται για τους κρατούμενους που προβαίνουν σε σημαντικές ως προς τη δράση εγκληματικής οργάνωσης αποκάλυψεις. Τέτοια μέτρα είναι ιδίως η κράτησή τους χωριστά από άλλους κρατούμενους, η μεταφορά τους με χωριστό όχημα και ασφαλή συνοδεία και η φύλαξή τους κατά τη διάρκεια των αδειών τους.

Άρθρο 11

Προανακριτικό έργο σε υποθέσεις ναρκωτικών

1. Η προανάκριση και η προκαταρκτική εξέταση που ενεργείται από τις Υπηρεσίες Δίωξης Ναρκωτικών της Διεύθυνσης Ασφάλειας των Γενικών Αστυνομικών Διευθύνσεων Αττικής και Θεσσαλονίκης τελεί, με την επιφύλαξη των διατάξεων των άρθρων 33, 34 και 35 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, υπό την εποπτεία και καθοδήγηση του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών και Θεσσαλονίκης αντίστοιχα, η οποία ασκείται από έναν εκ των υφισταμένων του εισαγγελέων ή αντεισαγγελέων εφετών που ορίζεται από αυτόν.

2. Ο ανωτέρω εισαγγελικός λειτουργός ενημερώνεται για όλες τις πληροφορίες και καταγγελίες που περιέρχονται στις υπηρεσίες της προηγούμενης παραγράφου και αφορούν τη διάπραξη εγκλημάτων, τα οποία προβλέπονται στη νομοθεσία περί ναρκωτικών, δυνάμενος πέρα από τα προαναφερόμενα καθήκοντά του να παραγγέλλει ή να ενεργεί ο ίδιος, κατά την κρίση του, προανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση για τα παραπάνω εγκλήματα. Στις περιπτώσεις αυτές η σχηματιζόμενη δικογραφία διαβιβάζεται μετά την περάτωσή της στον αρμόδιο για την ποινική δίωξη εισαγγελέα.

Άρθρο 12

Κατά παρέκκλιση από τη διάταξη του εδαφίου γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του ν. 2236/1994, όπως αυτή ισχύει μετά την αντικατάστασή της από την παράγραφο 2 του άρθρου 8 του ν. 2721/1999 (ΦΕΚ 112 Α', η δεύτερη φάση εκπαίδευσης των σπουδαστών της Εθνικής Σχολής Δικαστών, οι οποίοι προέρχονται από το διαγωνισμό του έτους 1999 (προκήρυξη του Υπουργού Δικαιοσύνης με αριθ. 73819 οικ/9.7.1999) λήγει την 31η Αυγούστου 2001.

Άρθρο 13

Προκειμένου να καταστεί η Ελλάδα μέλος της Ακαδημίας Ευρωπαϊκού Δικαίου της Τρίερ (Γερμανία), θα καταβληθεί στην εν λόγω Ακαδημία συνολικά το ποσό των 50.000 ΕΥΡΩ, κατά τα έτη 2002 και 2003. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και του Αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών διορίζεται ο Έλληνας εκπρόσωπος στο Διοικητικό Συμβούλιο της Ακαδημίας. Οι σχετικές δαπάνες και αποζημίωση του εκπροσώπου βαρύνουν την Ακαδημία. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης και του Αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών είναι δυνατόν να καταβληθούν περαιτέρω εισφορές στην εν λόγω Ακαδημία μετά το έτος 2003.

Άρθρο 14

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 25 Ιουνίου 2001

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ Β. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ Μ. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ Ε. ΠΑΠΑΖΩΗ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους.

Αθήνα, 27 Ιουνίου 2001
Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΡΟΣ Β΄

1. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την καταστολή της τρομοκρατίας

Στρασβούργο, 27 Ιανουαρίου 1977

(Συμβούλιο της Ευρώπης)

4 Αυγούστου 1978

ETS 90

N. 1789/ 1988, ΦΕΚ Α΄ 133

Τα Κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, που υπογράφουν αυτή τη Σύμβαση,

Θεωρώντας ότι σκοπός του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής ενότητας μεταξύ των μελών του,

Συνειδητοποιώντας την αυξανόμενη ανησυχία από τον πολλαπλασιασμό των πράξεων τρομοκρατίας,

Επιθυμώντας να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου οι δράστες τέτοιων πράξεων να μη διαφεύγουν τη δίωξη και τιμωρία,

Αποφασίζουμε τα ακόλουθα:

Άρθρο 1. – Για τις ανάγκες της έκδοσης μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών, κανένα από τα κατωτέρω αναφερόμενα εγκλήματα δε θα θεωρείται πολιτικό ή έγκλημα συναφές προς πολιτικό έγκλημα ή έγκλημα που εμπνέεται από πολιτικό κίνητρα:

α) τα εγκλήματα που εμπίπτουν στο πεδίο της σύμβασης για την καταστολή της παράνομης κατάληψης αεροσκαφών, που υπογράφηκε στη Χάγη στις 16 Δεκεμβρίου 1970,

β) τα εγκλήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της σύμβασης για την καταστολή παρανόμων πράξεων που στρέφονται κατά της ασφάλειας της πολιτικής αεροπορίας, που υπογράφηκε στο Μόντρεαλ στις 23 Σεπτεμβρίου 1971,

γ) τα σοβαρά εγκλήματα που συνίστανται σε προσβολή κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της ελευθερίας διεθνώς προστατευομένων προσώπων συμπεριλαμβανομένων των διπλωματικών αντιπροσώπων,

δ) τα εγκλήματα που περιλαμβάνουν την απαγωγή, τη σύλληψη ομήρων ή την αυθαίρετη κατακράτηση,

ε) τα εγκλήματα που περιλαμβάνουν τη χρήση βομβών, χειροβομβίδων, ρουκετών, αυτομάτων πυροβόλων όπλων ή επιστολές ή δέματα παγιδευμένα, κατά το μέτρο που αυτή η χρήση συνιστά κίνδυνο προσώπων,

στ) η απόπειρα διάπραξης ενός από τα ανωτέρω ή η συμμετοχή σ' αυτά τόσο ως συναυτουργού όσο και ως συνεργού προσώπου το οποίο διαπράττει ή αποπειράται να διαπράξει ένα τέτοιο έγκλημα.

Άρθρο 2. – 1. Για τις ανάγκες της έκδοσης μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών, ένα συμβαλλόμενο κράτος μπορεί να μη θεωρήσει ως πολιτικό έγκλημα ή έγκλημα συναφές προς τέτοιου είδους παραβίαση ή έγκλημα που εμπνέεται από πολιτικά κίνητρα κάθε σοβαρή πράξη βίας που δεν προβλέπεται στο άρθρο 1 και η οποία στρέφεται κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της ελευθερίας προσώπων.

2. Το αυτό ισχύει για κάθε σοβαρή πράξη κατά της περιουσίας, εκτός από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 1, όταν αυτή προκαλεί ομαδικό κίνδυνο προσώπων.

3. Το ίδιο θα ισχύει για την απόπειρα διάπραξης ενός από τα ανωτέρω εγκλήματα ή για τη συμμετοχή τόσο ως συναυτουργού όσο και ως συνεργού ενός προσώπου το οποίο διαπράττει ή αποπειράται να διαπράξει ένα τέτοιο έγκλημα.

Άρθρο 3. – Οι διατάξεις όλων των συνθηκών και συμφωνιών για έκδοση που εφαρμόζονται μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών συμπεριλαμβανομένης και της Ευρωπαϊκής σύμβασης έκδοσης τροποποιούνται αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών κατά το μέτρο που αυτές είναι ασυμβίβαστες προς την παρούσα σύμβαση.

Άρθρο 4. – Για τις ανάγκες αυτής της σύμβασης και εφ' όσον ένα από τα προβλεπόμενα στα άρθρα 1 ή 2 εγκλήματα δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των αναγραφόμενων περιπτώσεων έκδοσης σε μια συμφωνία ή σύμβαση έκδοσης που ισχύει μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών, θεωρείται ότι περιλαμβάνεται σ' αυτήν.

Άρθρο 5. – Καμία διάταξη της παρούσας σύμβασης δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως συνεπαγόμενη υποχρέωση έκδοσης, αν το κράτος από το οποίο ζητείται η έκδοση έχει ουσιώδεις λόγους να πιστεύει ότι η αίτηση έκδοσης, που βασίζεται σε παράβαση που προβλέπεται στα άρθρα 1 ή 2 έχει υποβληθεί με σκοπό τη δίωξη ή τον κολασμό ενός προσώπου εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας ή των πολιτικών φρονημάτων ή ότι η θέση του προσώπου αυτού κινδυνεύει να καταστεί χειρότερη εξαιτίας του ενός ή του άλλου από τους λόγους αυτούς.

Άρθρο 6. – 1. Κάθε συμβαλλόμενο κράτος παίρνει τα απαραίτητα μέτρα για την εγκαθίδρυση της ποινικής δικαιοδοσίας του κάθε έγκλημα που προβλέπεται στο άρθρο 1 στην περίπτωση κατά την οποία ο φερόμενος ως δράστης του εγκλήματος βρίσκεται στο έδαφος του και το κράτος αυτό δεν τον εκδίδει μετά τη λήψη μιας αίτησης έκδοσης από άλλο συμβαλλόμενο κράτος του οποίου η ποινική δικαιοδοσία στηρίζεται σε διατάξεις που υφίστανται επίσης και στη νομοθεσία του κράτους από το οποίο ζητείται η έκδοση.

2. Η παρούσα σύμβαση δεν αποκλείει οποιαδήποτε ποινική δικαιοδοσία που ασκείται σύμφωνα με τα εσωτερικά δίκαια.

Άρθρο 7. – Ένα συμβαλλόμενο κράτος στο έδαφος του οποίου ανακαλύπτεται ο φερόμενος ως δράστης κάποιου εγκλήματος από τα προβλεπόμενα στο άρθρο 1 και το οποίο έχει λάβει αίτηση έκδοσης υπό τις προϋποθέσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6, εφ' όσον δεν πρόκειται να εκδώσει τον ύποπτο για την τέλεση του εγκλήματος δράστη παραπέμπει την υπόθεση χωρίς καμία εξαίρεση και χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση στις αρμόδιες αρχές για την άσκηση της ποινικής δίωξης. Οι αρχές αυτές αποφασίζουν υπό τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για κάθε έγκλημα σοβαρής μορφής σύμφωνα με την εσωτερική τους νομοθεσία.

Άρθρο 8. – 1. Τα συμβαλλόμενα κράτη παρέχουν την όσο το δυνατό ευρύτερη δικαστική συνδρομή για ποινικές υποθέσεις σε όλες τις διαδικασίες που σχετίζονται με τα εγκλήματα που προβλέπονται στο άρθρο 1 ή 2. Σε κάθε περίπτωση, εφαρμόζεται ως προς τη δικαστική συνδρομή η νομοθεσία του κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση έκδοσης. Πάντως η δικαστική συνδρομή δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο άρνησης με μόνη τη δικαιολογία ότι αφορά ένα πολιτικό έγκλημα ή ένα έγκλημα συναφές με ένα τέτοιο έγκλημα ή έγκλημα που υποκινείται από πολιτικά αίτια.

2. Καμία διάταξη της παρούσας σύμβασης δεν μπορεί να ερμηνευτεί ως συνεπαγόμενη υποχρέωση παροχής της δικαστικής συνδρομής, εάν το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δικαστικής συνδρομής που βασίζεται σε έγκλημα που προβλέπεται στο άρθρο 1 ή 2 υποβλήθηκε με σκοπό τη δίωξη ή τον κολασμό ενός προσώπου εξαιτίας της φυλής του, θρησκείας, εθνικότητας ή

πολιτικών πεποιθήσεων ή ότι η θέση αυτού του προσώπου κινδυνεύει να καταστεί χειρότερη εξαιτίας του ενός ή του άλλου από τους λόγους αυτούς.

3. Οι διατάξεις όλων των συμφωνιών και συμβάσεων δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, που εφαρμόζονται μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών συμπεριλαμβανομένης και της ευρωπαϊκής σύμβασης δικαστική συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, τροποποιούνται όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών κατά το μέτρο που αυτές είναι ασυμβίβαστες με αυτήν τη σύμβαση.

Άρθρο 9. - 1. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Ποινικά Προβλήματα του Συμβουλίου της Ευρώπης παρακολουθεί την εκτέλεση της παρούσας σύμβασης.

2. Η ίδια Επιτροπή διευκολύνει επίσης, όπου υπάρχει ανάγκη, τη φιλική διευθέτηση κάθε δυσχέρειας η οποία θα προέκυπτε από την εκτέλεση της σύμβασης.

Άρθρο 10. - 1. Κάθε διαφορά μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών που αφορά την ερμηνεία ή εφαρμογή της παρούσας σύμβασης που δε ρυθμίζεται στο πλαίσιο της παραγράφου 2 του άρθρου 9, θα υποβάλλεται σε διαιτησία ενός από τα μέρη στη διαφορά. Κάθε μέρος θα υποδεικνύει ένα διαιτητή και οι δύο διαιτητές θα υποδεικνύουν έναν τρίτο διαιτητή. Αν μέσα σε προθεσμία τριών μηνών δεν προβαίνει στην υπόδειξη διαιτητή, αυτός θα ορίζεται με αίτηση του άλλου μέρους, από τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Αν ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είναι υπήκοος ενός από τα μέρη στη διαφορά, η υπόδειξη του διαιτητή θα ανατίθεται στον Αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου ή αν ο Αντιπρόεδρος είναι υπήκοος ενός από τα μέρη στη διαφορά, στο αρχαιότερο μέλος του Δικαστηρίου, το οποίο δεν είναι υπήκοος ενός από τα μέρη στη διαφορά. Η ίδια διαδικασία θα εφαρμόζεται στην περίπτωση κατά την οποία οι δύο διαιτητές δε συμφωνήσουν στην εκλογή του τρίτου διαιτητή.

2. Το Διαιτητικό Δικαστήριο θα αποφασίσει για τη διαδικασία του. Οι αποφάσεις του θα λαμβάνονται κατά πλειοψηφία. Η απόφαση του θα είναι οριστική.

Άρθρο 11. - 1. Η σύμβαση αυτή είναι ανοικτή για υπογραφή από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Υπόκειται σε επικύρωση, αποδοχή ή έγκριση. Τα έγγραφα επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης θα κατατίθενται στο Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

2. Η σύμβαση θα αρχίσει να ισχύει μετά παρέλευση τριών μηνών από την ημερομηνία κατάθεσης του τρίτου εγγράφου επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης.

3. Ως προς το κράτος το οποίο υπέγραψε και το οποίο θα κυρώσει, αποδεχτεί ή εγκρίνει τη σύμβαση μεταγενέστερα, αυτή θα αρχίσει να ισχύει, ως προς αυτό, τρεις μήνες μετά την ημερομηνία κατάθεσης των εγγράφων της επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης.

Άρθρο 12. - 1. Κάθε κράτος μπορεί, κατά το χρόνο της υπογραφής ή της κατάθεσης του εγγράφου του επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης να ορίσει το έδαφος ή τα εδάφη στα οποία θα εφαρμόζεται η παρούσα σύμβαση.

2. Κάθε κράτος μπορεί κατά το χρόνο της κατάθεσης από αυτό του εγγράφου του επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης ή οποτεδήποτε μεταγενέστερα, να επεκτείνει την εφαρμογή της παρούσας σύμβασης με δήλωση που απευθύνεται προς το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, σε οποιοδήποτε άλλο έδαφος που προσδιορίζεται στη δήλωση και του οποίου εγγυάται τις διεθνείς σχέσεις ή για το οποίο έχει εξουσιοδοτηθεί να συμβάλλεται.

3. Κάθε δήλωση που γίνεται σε εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου μπορεί να αποσυρθεί, αναφορικά με οποιοδήποτε έδαφος που προσδιορίζεται στη δήλωση αυτή, με γνωστοποίηση απευθυνόμενη προς το Γενικό Γραμματέα του

Συμβουλίου της Ευρώπης. Η ανάκληση θα επιφέρει αποτελέσματα αμέσως ή σε μεταγενέστερη ημερομηνία που καθορίζεται στη γνωστοποίηση.

Άρθρο 13. - 1. Κάθε κράτος μπορεί κατά το χρόνο της υπογραφής ή της κατάθεσης του εγγράφου του επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης να δηλώσει ότι επιφυλάσσεται του δικαιώματος να αρνηθεί την έκδοση σε ό,τι αφορά κάθε παράβαση απαριθμούμενη στο άρθρο 1 την οποία θεωρεί ως πολιτικό έγκλημα, ως έγκλημα συναφές με πολιτικό ή ως έγκλημα που υποκινήθηκε από πολιτικά κίνητρα, υπό τον όρο ότι αναλαμβάνει την υποχρέωση κατά την εκτίμηση του χαρακτήρα του εγκλήματος να λάβει σοβαρά υπόψη τον διαζώντως σοβαρό χαρακτήρα του, συμπεριλαμβανομένων των εξής:

α) ότι δημιούργησε συλλογικό κίνδυνο ζωής, σωματικής ακεραιότητας ή ελευθερίας προσώπων, ή

β) ότι προσέβαλε πρόσωπα ξένα προς τα κίνητρα τα οποία το υποκίνησαν, ή

γ) ότι χρησιμοποιήθηκαν μέσα σκληρά ή ειδικά για την πραγμάτωση του.

2. Κάθε κράτος μπορεί να ανακαλέσει εν όλω ή εν μέρει επιφύλαξη που διατυπώθηκε από αυτό δυνάμει της προηγούμενης παραγράφου, με δήλωση απευθυνόμενη προς το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης και η οποία θα τεθεί σε ισχύ από την ημερομηνία λήξης της.

3. Ένα κράτος που διατύπωσε επιφύλαξη βάσει της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού δεν μπορεί να απαιτήσει την εφαρμογή του άρθρου 1 από άλλο κράτος. Εν τούτοις, μπορεί, εάν η επιφύλαξη είναι μερική ή υπό τον όρο να ζητήσει την εφαρμογή του άρθρου αυτού κατά το μέτρο που αυτό το ίδιο έχει αποδεχτεί το περιεχόμενό του.

Άρθρο 14. - Κάθε συμβαλλόμενο κράτος μπορεί να καταγγείλει την παρούσα σύμβαση απευθύνοντας έγγραφη γνωστοποίηση προς το Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η καταγγελία αυτή θα αρχίσει αμέσως ή σε μεταγενέστερη ημερομηνία που καθορίζεται στη γνωστοποίηση.

Άρθρο 15. - Η σύμβαση παύει να ισχύει ως προς κάθε συμβαλλόμενο κράτος το οποίο αποσύρεται από το Συμβούλιο της Ευρώπης ή το οποίο παύει να ανήκει σ' αυτό.

Άρθρο 16. - Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα γνωστοποιεί προς τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου:

α) κάθε υπογραφή,

β) την κατάθεση κάθε εγγράφου επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης,

γ) κάθε ημερομηνία έναρξης ισχύος της παρούσας σύμβασης σύμφωνα με το άρθρο 11,

δ) κάθε δήλωση ή γνωστοποίηση που λαμβάνεται κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 12,

ε) κάθε επιφύλαξη που διατυπώνεται κατ' εφαρμογή της παραγράφου 1 του άρθρου 13,

στ) την ανάκληση κάθε επιφύλαξης που γίνεται κατ' εφαρμογή της παραγράφου 2 του άρθρου 13,

ζ) κάθε γνωστοποίηση που λαμβάνεται κατ' εφαρμογή του άρθρου 14 και την ημερομηνία κατά την οποία θα τεθεί σε ισχύ η καταγγελία,

η) κάθε παύση της ισχύος της σύμβασης κατ' εφαρμογή του άρθρου 15.

Σε πίστη των ανωτέρω, οι υπογράφωντες, νόμιμα εξουσιοδοτημένοι γι' αυτό, υπέγραψαν την παρούσα σύμβαση.

Έγινε στο Στρασβούργο στις 27 Ιανουαρίου 1977, στη γαλλική και αγγλική γλώσσα, σε δύο κείμενα που έχουν την ίδια ισχύ, σε ένα μοναδικό αντίτυπο το οποίο θα κατατεθεί στα αρχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα κοινοποιήσει επικυρωμένο αντίγραφο της σύμβασης αυτής σε κάθε κράτος που την υπέγραψε.

